

**T.C.
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

**PİYADE ALBAY MEHMET ŞEFİK AKER
(1877-1964)**

Süleyman GÜNEŞ

Danışman

Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU

**Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Yüksek Lisans Programı
İstanbul-2022**

İNTİHAL SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

07/ 02 /2022

Süleyman GÜNEŞ

İÇİNDEKİLER.....	I
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IV
ÖNSÖZ.....	VI
ABSTRACT.....	VIII
ÖZET.....	IX
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

İLK GÖREVLERİ VE ÇANAKKALE-GALIÇYA CEPHELERİ(1877-1917)

1.1 Ailesi ve Eğitimi.....	6
1.2 İlk Görevleri Katıldığı Savaşlar (1897-1913)	7
1.2.1. Osmanlı – Yunan Savaşı (18 Nisan – 4 Aralık 1897)	7
1.2.2. Osmanlı – İtalya (Trablusgarp Savaşı 1911-1912)	9
1.2.3. Balkan Savaşları (1912-1913)	10
1.3 Birinci Dünya Savaşı’nın Başlaması ve Osmanlı Devleti’nin Savaşa Girmesi.....	11
1.3.1 Çanakkale Deniz Savaşları.....	12
1.3.2 Çanakkale Kara Savaşları.....	13
1.4 Askeri Kuvvetler ve Harekat Planları.....	13
1.4.1. Osmanlı Ordusu Genel Durumu.....	14
1.4.2. İtilaf Devletlerinin Kuvvetleri.....	15
1.4.3. İngiliz ve Fransız Harekât Planı.....	16
1.4.4. Türk Savunma Planı.....	16
1.5 27. Alay’ın Kuruluşu ve Genel Durumu.....	18
1.5.1. 27. Alayın Muharebe Sahasına Hareketi	21
1.5.2. Şefik Bey’in Siper Talimnameleri ve Propaganda Faaliyetlerine Karşı Aldığı Tedbirler.....	32
1.6 19. Tümen Galiçya Cephesinde (24 Temmuz 1916-24 Aralık 1916)	36

II. BÖLÜM
MİLLİ MÜCADELENİN BAŞLAMASI VE KUVAYI MİLLİYENİN
OLUŞTURULMASINDA 57. FIRKA KUMANDANI ŞEFİK BEY(31 EKİM 1918-26
TEMMUZ 1920)

2.1 Mütareke Sonrası Osmanlı Genel Durumu.....	39
2.2 57. Tümenin Durumu.....	41
2.3 İtalya'nın Anadolu'yu İşgali.....	42
2.4 Yunanistan'ın Ege Bölgesini İşgali.....	52
2.5 Şefik Bey'in Kuvayı Milliye'yi Oluşturması ve Efelerin Mücadelesi.....	60
2.6 Ege Bölgesindeki Olayların Araştırılması için Uluslararası Komisyonun Kurulması.....	70
2.7 Denizli Olayı.....	77

III.BÖLÜM
DÜZENLİ ORDUNUN KURULMASINA YÖNELİK ŞEFİK BEY'İN
FAALİYETLERİ VE SON YILLARI (14 AĞUSTOS 1920- 6 ŞUBAT 1964)

3.1 Şefik Bey'in Ankara'ya Gelişi ve 56. Fırka Kumandanı Olarak Düzenli Orduya Karşı İsyanların Bastırılması.....	80
3.1.1 Düzenli Ordunun Kurulması.....	80
3.1.2 Delibaş Mehmet İsyanı (2 Ekim -22 Kasım 1920)	81
3.1.3 Şefik Bey'in Demirci Efe'yi Düzenli Orduya Katma Çabaları 23 Kasım – 30 Aralık 1920)	84
3.2 TBMM' de Şefik Bey'e Atfedilen Suçlar ve Savunması.....	86
3.3 Aslıhanlar – Dumlupınar Muharebelerinde Şefik Bey'in Dinar Havalisi Komutanlığı (1 – 15 Nisan 1921)	90
3.4 İtalyanların Çekilmesi Üzerine Şefik Bey'in Antalya Havalisi Komutanlığına Getirilmesi.....	94
3.5 Şefik Bey'in Emeklilik Yılları (1931-1964)	95
3.5.1 Milletvekili Seçimlerinde Şefik Aker (1939-1943).....	96
3.5.2 Şefik Aker'in Emeklilik Rütbesine İtirazı.....	98
3.5.3 Şefik Aker'in Kişisel Özellikleri.....	98
3.5.4 Şefik Aker'in Yazdığı Eserler.....	100

4	SONUÇ.....	103
5	EKLER.....	107
6	KAYNAKÇA.....	136
7	ÖZGEÇMİŞ.....	150

KISALTMA LİSTESİ

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m.	: Adı Geçen Makale
A.g.t.	: Adı Geçen Tez
ATASE	: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Bakanlığı
BDH	: Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu
Bkz.	: Bakınız
BCA	: Başbakanlık Cumhurbaşkanlığı Arşivi
BEO	: Bab-ı Ali Evrak Odası
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
CA	: Cumhurbaşkanlığı Arşivi
D.	: Dosya
DH. EUM. AYŞ.	: Dahiliye Asayiş Kalemi
DH. EUM. ECB.	: Dahiliye Ecnebi Kalemi
DH. UM. EK.	: Dahiliye İdare-i Umumiye Ekleri
DH. KMS.	: Dahiliye Kalem-i Mahsus
DH. ŞFR.	: Dahiliye Şifre Kalemi
DH. UMVM	: Dahiliye Umur-ı Mahalliyeye ve Vilayat Müdiriyeti
Ed.	: Editör
Fhr.	: Fihrist
G.	: Gömlek
HR. SYS.	: Hariciye Nezareti Siyasi
K.	: Klasör/Kutu No
Haz.	: Hazırlayan
İSH	: İstiklal Harbi Koleksiyonu
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
MV.	: Meclis-i Vükela Mazbataları
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
s.s.	: Sayfa Sayısı

TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TİH	: Türk İstiklal Harbi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

ÖNSÖZ

Tarihe mâl olmuş kişilerin biyografilerini yazmak, oldukça çaba gerektirmektedir. Araştırılan tarihi şahsiyetin hayatı boyunca bulunduğu yerler, isminin geçtiği resmi ve gayri resmi kaynakları taramak ve çözümlemek ciddi emek gerektirir. Bu yüzden tarihçiler, biyografi çalışmalarını özel karakterler ekseninde tutmuşlardır. İsmi çok ön plana çıkmamış “isimsiz kahramanlar” diyebileceğimiz ikinci, üçüncü adamların faaliyetleri yavaş yavaş yeni çalışmalar ile ortaya çıkarılmaktadır. Tarihte görünen kahramanların yanında görünmeyen, o dönemde bahsedilmeyen birçok kahraman da vardır.

Piyade Albay Mehmet Şefik Aker adlı tez çalışmama başladığımda bu konuda herhangi bir çalışma yapılmamıştı. Çalışmalarım devam ederken 2021 yılında YÖK Tezde ‘‘*Mehmet Şefik (Aker) Bey; Çanakkale ve Galiçya Cephelelerindeki ve Türk İstiklal Harbindeki Faaliyetleri (1915-1922)*’’ doktora tezine rastladım. İçeriğini incelediğim zaman Şefik Bey’in katıldığı savaşlar konu edinilmişti. Yapılan doktora tezinde Şefik Bey’in katıldığı faaliyetlerden bazılarını hiç değinilmediğini gördüm. Benim çalışmam ise biyografi tarzında emeklilikten sonra ki hayatı ve faaliyetleri dahil hayatındaki bütün olayları ve gelişmeleri bu çalışmada topladım.

Bugünkü Yunanistan’ın Kesriye kasabasında 1877 yılında dünyaya gelen Şefik Aker, Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılma dönemi, I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele ve Cumhuriyet döneminin 1964 yılına kadar yaşamıştır. Araştırmaya başlarken askeri bir kişi olduğu için ATASE Arşivinde belge taraması yapılmıştır. Daha sonra detaylı bilgiler ilgili bölümde görüleceği üzere yakın akrabalarından biri olan Orhan İyiler ile söyleşi yapılarak, ailesi ve özel hayatı hakkında detaylı bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Ellerindeki yazılı, görsel, bilgi ve belgeleri teslim alarak ailenin izniyle, çalışmamızda yarayacak hususlara yer verilmiştir. Şefik Bey’in anılarını yazdığı eserlerinin ilk basılı halini Ankara’daki Milli kütüphaneden fotokopileri alınmıştır. Özgün bir çalışma olabilmesi için Şefik Bey hakkında yazılan kısa yazılar, dipnotlar ve eserlerindeki küçük detaylardan yola çıkarak çalışmamız tamamlanmıştır.

Çalışmamda üç bölüme ayrılarak başlıklar halinde kaleme alındı. Birinci bölümde, 1877-1917 dönemi başlığı altında, ailesini, askeri eğitimini ve 1917’e kadar katıldığı

savaşları ve diğer faaliyetleri ele alınmıştır. Bilgilerin toplanması aşamasında en çok zorluk yaşanan alan kuşkusuz bu bölüm olmuştur. Çünkü çocukluk dönemi ve öğrenim hayatı hakkında fazla bilgiye rastlanamamıştır. MSB'den alınan belgeler ile anılarından edinilen izlenimler burada kaleme alınmıştır. İlk katıldığı Osmanlı-Yunan Savaşı'nda (1897) ve Balkan Savaşları'nda (1912-1913), küçük rütbede görev aldığı için yapılan arşiv taramalarında bilgi ve belgelere rastlanmamıştır. İkinci bölümde, 1918-1920 yılları arasında işgallere karşı Anadolu'da halkı ile birlikte yaptığı faaliyetlere değinilmiştir. Bu dönemde halkı bilinçlendirmiş ve milli mücadelenin başlaması ve kazanılmasına katkı sağlayan sayısız kahramandan birisi olmuştur. Üçüncü bölümde ise 1921-1964 yıllarında yaptığı son görevler, emeklilik yılları ve kişisel özellikleri incelenmiştir.

Bu yüksek lisans tezi için pek çok arşiv ve geniş literatür taranmıştır. Bunlar arasında; ATASE Arşivi, Milli Savuma Bakanlığı Arşivi, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi başvuru en önemli kaynaklardan biridir. Milli Kütüphane, Askeri Mecmua, İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi) Kütüphanesi, Yeditepe Üniversitesi Kütüphanesi, Askeri Müze ve İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında bulunan yayınlar vardır. Kullanılan belgelerdeki tarih çevirileri için Türk Tarih Kurumu (TTK) sitesi tarih çevirme kılavuzundan kullanılmıştır.

Öncelikle, Yüksek lisans tez çalışmasında kullanılmak üzere verilen her türlü destek için Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitü Müdürü Sayın Prof. Dr. Tülay Âlim BARAN'a teşekkürlerimi sunarım. Araştırmalarımın en başından en sonuna kadar desteğini sunan kendisiyle tanıştığım için kendimi şanslı hissettiğim değerli tez danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU'na, '*Piyade Albay Mehmet Şefik Aker*' adlı tez çalışmamda bana yardımcı olan Şefik Bey'in torunu Sayın Orhan İYİLER Bey'e, teşekkürlerimi sunarım. Beni yetiştiren bugünlere getiren, maddi manevi tüm desteğini veren ailemin tüm fertlerine, çalışmalarım sırasında moral, motivasyon ve desteğini esirgemeyen eşim Zana GÜNEŞ'e minnettarım. Şu anda çalışmakta olduğum DORE Okulları ailesine çalışmalarım sırasında gösterdikleri anlayış için teşekkürlerimi sunarım.

Süleyman GÜNEŞ

ABSTRACT

The life of Infantry Colonel Mehmet Şefik Aker passed with military successes and graduated as a lieutenant from Mektebi Harbiye, one of the important military schools of the Ottoman Empire.

Sefik Bey participated in the Ottoman-Greek War (1897), the war between the Ottomans and Italy (1911-1912) and the Balkan Wars. He served as the Commander of the 27th Regiment at the Çanakkale front. He showed great heroism in Arıburnu-Conkbayırı - Kanlısirt regions and received various medals. With the Austrian-Hungarian Empire and the Russian state in a difficult situation in the Galician Front, the German State asked for help. Upon this, Sefik Bey, the commander of the 19th Division of the 15th Corps, was promoted to the rank of colonel due to his success in stopping the advance of the Russians in the Galicia Front and was awarded with medals.

With the Armistice of Mudros, the Ottoman state turned its territory into an open invasion plan. Sefik Bey carried out activities in the Aegean region under the 57th Division command. Two masters, Demirci Mehmet Efe and Yörük Ali Efe, who put forward the idea of establishing the National Forces Organization, made great efforts to join the National Struggle. He was dismissed because of the criticism he recieved due to Sefik Bey not being able to prevent the events at sea. Sefik Bey suppressed the Delibaş Mehmet rebellion against the regular army in Konya, and later the efforts of Demirci Efe to join the regular army and his talent to persuade played an important role.

During the National Struggle period, serious accusations were brought against Sefik Bey by the Turkish Grand National Assembly due to his relationship with Demirci Mehmet Efe and his activities while in the Aegean Region. He carried out the command of Dinar-Menderes Airport under the Western Front Command, where he participated in the battles of Aslıhanlar and Dumlupınar and stopped the progression by raiding the enemy. In the 1939 and 1943 parliamentary elections, we see that he wanted to enter politics.

Keywords: Çanakkale War, 27th Regiment, 19th Division, Galicia, National Struggle, 57th Division, National Forces, Efeler, Aydın, War of Independence, Western Front

ÖZET

Piyade Albay Mehmet Şefik Aker'in hayatı, askeri başarılarla geçmiştir. Kensi Osmanlı Devleti'nin önemli askeri okullarından biri olan Mektebi Harbiye'den teğmen olarak mezun olmuştur.

Şefik Bey; Osmanlı-Yunan Harbi (1897), Osmanlı-İtalya arasındaki savaşa (1911-1912) ve Balkan Savaşlarına katılmıştır. Çanakkale Cephesinde 27. Alay Komutanı olarak görev yapmıştır. Arıburnu- Conkbayırı-Kanlısirt bölgelerinde büyük kahramanlıklar göstermiş, çeşitli madalya ve nişanlar almıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Rusya'ya karşı savaşılan Galiçya Cephesinde zor duruma düşerek Almanya'nın yardımını istemiştir. Bunun üzerine 15. Kolorduya bağlı 19. Tümen Komutanı Şefik Bey, Galiçya Cephesinde Rusların ilerleyişini durdurmuştur. Gösterdiği başarıdan dolayı albay rütbesine yükseltilmiştir. Nişan ve madalya ile ödüllendirilmiştir.

Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti toprakları, açık bir işgal planına dönüştürülmüştü. Şefik Bey, 57. Tümen Komutanlığında Ege Bölgesinde faaliyetlerde bulunmuş ve Kuvayı Milliye teşkilatının kurulması fikrini ortaya koymuştur. Şefik Bey; Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe'yi Millî Mücadeleye katmak için büyük çaba göstermiştir. Denizli Olaylarının önüne geçemediği için eleştirilmiş, görevine son verilmiştir. Konya'da düzenli orduya karşı çıkan Delibaş Mehmet isyanını bastırmış ve Demirci Efe'nin düzenli orduya dahil edilme çabalarında önemli rol oynamıştır.

Millî Mücadele döneminde Şefik Bey'e Ege Bölgesindeki faaliyetleri, Demirci Mehmet Efe ile olan ilişkisi ve faaliyetlerinden dolayı TBMM'de ciddi suçlamalar yöneltilmiştir. Batı Cephesi Komutanlığına bağlı Dinar-Menderes Havalisi Komutanlığını yürütmüştür. Burada Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebelerine katılarak düşmana baskınlar yapmış ve düşmanın ilerleyişini durdurmuştur. 1939 ve 1943 Milletvekili seçimlerinde siyasete girme istediğini görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Savaşı, 27. Alay, 19. Tümen, Galiçya, Millî Mücadele, 57. Tümen, Kuvayı Milliye, Efeler, Aydın, İstiklal Harbi, Batı Cephesi

GİRİŞ

19. Yüzyıl da Osmanlı Devleti, içine düştüğü krizleri yönetemeyerek hızla gerilemeye devam etmekte, göreve gelen devlet adamları tarafından yapılan çalışmalar çöküşe çare olunamıyordu. 1789'da Fransa'da patlak veren, aynı zamanda bütün dünyada etkili olan Fransız İhtilali¹, İmparatorlukları hem maddi hem manevi olarak hızla küçülmeye doğru götürdü.² Avrupalı devletler, özellikle çok uluslu yapılara sahip olan imparatorluk devletleri, kendi yapılarını korumak için 1815 yılında Viyana'da toplantı yapıldı.³ Viyana Kongresi'nde görüşülen konuların içinde iki önemli sorun ortaya atıldı; Avrupa milliyetçiliği ve Doğu sorunu⁴. Bu sorunlar, hem Avrupa kıtasının geleceğini belirlemiş hem de güçlü Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti üzerinde uygulayacakları politikaları hakkında belirleyici oldu.⁵ İngiltere'nin Süveyş Kanalı ve Basra Körfezi üzerinden Fransa ve Suriye limanlarına yaptığı ticaret, kendi çıkarları için önemliydi. Rusya'nın ise tarihi emelleri doğrultusunda, İstanbul-Çanakkale Boğazları ve İskenderun Limanına çok önem verdiği görülmektedir.⁶ Osmanlı Devleti, Avrupa Devletleri'nin kendi içlerindeki çıkar çatışmalarından faydalanarak bir denge politikası ile varlığını uzun döneme kadar devam ettirdi.⁷ Güçsüz düşen ve artık dağılma dönemine giren Osmanlı Devleti aleyhine tek bir Avrupalı devletin güç kazanması diğer Avrupalı devletlerin çıkarlarına ters düşmekteydi.

¹ Fransız İhtilali Fransa'da 1789'da başlayan ve 1799'da sona eren ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerin yaşandığı döneme verilen isimdir. Fransız İhtilali sonuçları bakımında ulus devlet anlayışını ve milliyetçilik akımını ortaya koyması sonucu cumhuriyet rejimlerinin kurulmasına yurttaşlık bilinci oluşmasında etken olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Rukiye Deniz "1789'dan 2020'ye Fransa'nın Göç Politikaları", Medeniyet Üniversitesi, *Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, İstanbul 2020, s. 13-15.

² Mahmut Bolat, "1876-1914 Arası Osmanlı Devleti Dış Politikasının Genel Bir Değerlendirmesi", Ahi Evran Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S.1, Konya 2014, s. 15.

³ M. Bolat, *a.g.m.*, s.17.

⁴ Avrupa tarihi içinde önemli bir yer tutan ve "Türkler'in Avrupa'dan atılması" şeklinde tanımlanabilen Şark meselesi yabancı dillerde yerleşmiş bir terim olarak (Die Orientalische Frage, Vostočnyj vopros, La question d'orient, The Eastern Question) geniş çağrışımlar oluşturur. Ancak bunun, genelde hep yapılageldiği üzere bütün devirleri kapsayan bu anlamdaki tek bir tarif içine sıkıştırılması isabetli değildir. İlk defa Viyana kongresinde İngiltere'nin ortaya koyduğu bir terimdir. Eski ifadesiyle "Şark Meselesi" olarak adlandırılan Doğu Sorunu, 19. yüzyılın tamamı ve 20. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu topraklarla, Güney Asya, Uzakdoğu ve Afrika'nın paylaşılması ve sonradan Ortadoğu'daki enerji kaynaklarının sömürgeleştirilmesi yani kısaca sömürgecilik yarışı olarak tanımlanmaktadır. Kemal Beydilli, "Şark Meselesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.38, İstanbul 2010, s. 352-357, Taner Bulut (çev.), "Büyük Britanya ve Doğu Sorunu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.XII, S. 25, Güz, 2012, s. 245.

⁵ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.5, TTK Yayınları, Ankara 1970, s.203.

⁶ Taner Bulut, *a.g.m.*, s. 248.

⁷ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarih, 1789-1914*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 60-61.

1798 yılında Napolyon'un Mısır'ı işgal girişiminde, İngiltere ve Rusya'nın Osmanlı Devleti yanında yer alması, bunun en büyük örneklerindendi.⁸

18. yüzyılın ikinci yarısında, Çarlık Rusya, Osmanlı Devleti toprakları üzerinde “sıcak denizlere inme” anlayışı ile saldırgan bir politika izlemeye başladı. 1768-1774' yılları arasında yapılan ve Osmanlı Devleti adına büyük bir hezimete dönüşen savaşın sonucunda, Küçük Kaynarca Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmayla birlikte Rusya, Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan Ortodoksların hamiliğini üstlenerek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışma imkânını elde etti. Bütün Balkanlar üzerinde Panslavizm⁹ politikası olarak yürüterek Osmanlı Devleti'ni kuşatma altına alıyordu.¹⁰ Rusya, 1774 yılında Osmanlı Devleti'nden kopararak bağımsız konuma getirdiği Kırım'a 1779 yılında asker çıkararak Kırım'ı işgal etti (1779). Osmanlı Devleti çok uzun süre bu durumu kabul etmek istemese de, 1792 Yaş Antlaşması ile Kırım ülkesinin Rusya'ya ait olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. 1848 İhtilalleri sonrası Polonyalı ve Macar mültecilerin Rusya ve Avusturya'nın gazabından kaçarak Osmanlı Devleti'ne sığınmaları üzerine Rus-Osmanlı ilişkileri tekrar bozuldu ve 1853-1856 Kırım Savaşı patlak verdi. Bu savaşta ekonomik çıkarları için İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ne destek verdi ve Rusya'nın Karadeniz'de güç kazanmasına izin verilmedi.¹¹ Avrupalı devletler, Osmanlı Devleti bünyesindeki azınlıklara hakların verilmesi ve ayrıcalık tanınması için baskılar yapıldı. 1856'da Paris Barış Konferansı sırasında Osmanlı Devleti, aleyhine bir karar çıkmaması ve Avrupalı devletlerin iç işlerine karışmasını önlemek için Islahat Fermanı'nı¹² ilan etti. Bu gelişmeden sonra Paris Barış Konferansında çıkan karar ile Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü Avrupalı devletler tarafından koruma altına alındı ve Osmanlı Devleti bir Avrupa devleti statüsüne kavuştu.¹³

⁸ Sıdıka Eser, “Vergenes Charler Gravier Kont'un 1767 Tarihli Raporları Çerçevesinde XVIII. Yüzyıl Denge Politikası ve Osmanlı Fransız İlişkileri”, Celal Bayar Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2007, s. 24.

⁹ Kemal Beydilli, “Rusya”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.35, İstanbul 2008, s.253-265.

¹⁰ Ayşen Müderrisoğlu Esiner, ‘*Kırım Savaşında İngiliz Politikası*, Yeditepe Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2017, s. 34.

¹¹ A. M. Esiner, *a.g.t.*, s. 118-119.

¹² 18 Şubat 1856'da Abdülmecid zamanında ilân edilen ve bütün Osmanlı tebaasının kanun önünde eşit sayıldığını, herkesin can, mal ve namus dokunulmazlığının devletin güvencesi savunduğu ilan edilmektedir. Ufuk Gülsoy, “Islahat Fermanı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.19, İstanbul, 1999, s. 185-190.

¹³ Kemal Beydilli, “Paris Antlaşması”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.34, İstanbul 2007, s. 169-172.

19. yy. başlarında Balkanlar’da milliyetçi ayaklanmalar başlamış ve Rusya ise bu durumu Osmanlı Devleti aleyhine körüklemekteydi. Osmanlı Devleti ayaklanmaları bastıramamış ve sürekli Avrupalı devletlerden yardım istedi. 1875’te başlayan Bosna Hersek ayaklanmasına, 1876’da Sırbistan ve Karadağ’ın katılmasıyla isyanlar büyüdü. İsyanları bastırmak için 1876’da I. Meşrutiyet¹⁴ ilan edildi ancak çare olmadı.¹⁵ Rusya, Tersane Konferansı ile balkanlarla ilgili bir dizi reform yapılmasını istemiş ancak Osmanlı Devleti bu taleplerin egemenlik haklarına karşı olması sebebiyle reddetti. Bu sebeple 24 Nisan 1877’de Rusya, Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etti. Balkanlar’da ve Doğu Anadolu’da Ermenilerin de desteğiyle Erzurum’a kadar ilerleyen Rus kuvvetleri ile savaş devam ederken II. Abdülhamid yasayı gerekçe göstererek 13 Şubat 1878’de Meclis’i süresiz tatil etti. Böylece I. Meşrutiyet bitmiş İstibdat Dönemi başladı.¹⁶ Savaş Osmanlı Devleti’nin orduları için büyük bir hezimete döndü. Doğu’da Erzincan’a kadar ilerleyerek büyük bir alanı işgal eden Ruslar, Batıda ise Yeşilköy’e (Ayastefanos) kadar ilerledi. Avrupalı devletler, İstanbul Boğazı’nın Rusların eline geçeceğini görmeleri üzerine çıkarları doğrultusunda araya girerek savaşı durdurdu. 1878 yılında Osmanlı Devleti ve Rusya arasında imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile Rusya’nın Panslavizm politikası açısından başarılı olduğu bir antlaşma oldu.¹⁷ Bu dönemde oluşumunu tamamlayan ve tarih sahnesine çıkan Almanya(1871), sömürgecilik yarışına hızlı girmiş ve kendisinden önce yol alan İngiltere ve Fransa’nın sömürge alanlarına göz dikti. Özellikle Fransa bu durumdan ciddi bir şekilde tedirgin oldu. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, 1878 Berlin Antlaşması’nı dayanak göstererek 5 Ekim 1908 de Bosna Hersek’i topraklarına kattı. Aynı gün Bulgaristan, Osmanlı Devleti’nden ayrılarak bağımsızlığını ilan ederken Girit’te Yunanistan’a bağlandığını etti.¹⁸

Osmanlı Devleti için 1877-1878 Rus savaşı her manada tam bir bozgun olarak tarihe geçti. Osmanlı içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için çözüm arayışlarını hızlandırdı. Yapılan ıslahatlar ve çalışmalar birçok sorunun aynı anda yaşanması sebebiyle çare olmadı.

¹⁴ Arapça şart kökünden türetilmiş bir kavram olan meşrutiyet kelimesi, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı siyasî literatüründe anayasalı ve meclisli saltanat-hilâfet rejimi karşılığında kullanıldı. M. Şükrü Hanioglu, “Meşrutiyet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.29, Ankara 2004, s. 388-393.

¹⁵ M. Bolat, *a.g.m.*, s. 18-19.

¹⁶ Yılmaz Kızıltan, “I. Meşrutiyetin İlanı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusanı”, Ankara Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1994, s. 154.

¹⁷ Enver Emre Öcal, “Kazım Karabekir’in Eserlerinde Doğu Sorunu”, Yeditepe Üniversitesi, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, İstanbul 2008, s. 15.

¹⁸ F. Armaoğlu, *a.g.e.*, s.617-628.

Toprak kayıplarının önüne geçemeyen II. Abdülhamid, kendi dönemi içinde çeşitli önlemler almaya çalışmıştır. Tıp mektebinde kurularak Sultan II. Abdülhamid'in baskıcı siyasi yönetimine karşı muhalefet olan İttihat ve Terakki Cemiyeti¹⁹ büyüdü ve gelişti. 9 Haziran 1908'de, İngiltere ve Rusya'nın kralları Estonya'nın başkenti olan Reval'de toplanarak Osmanlı Devleti topraklarını paylaştığı Reval Görüşmeleri Osmanlı Devleti içinde infial yarattı. Reval Görüşmelerinde alınan kararlara yeterince sert karşılık verilmediğini düşünen İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri isyan ederek başta gelen İttihatçıların da baskısıyla 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilan edildi.²⁰ Sultan II. Abdülhamid Döneminde neredeyse hepsi mektepli olan İttihatçılar ile yaşça biraz daha büyük olan alaylı grupların çatışması giderek büyüdü. İktidarı sarsılan Sultan II. Abdülhamid olayların önüne geçemeyerek kargaşa ortamını önleyemedi.²¹ 13 Nisan 1909'da, başlayan 31 Mart Vakası, Selanik'ten getirilen Harekât Ordusu tarafından bastırıldı. Olayların sorumlusu olarak görülen Sultan II. Abdülhamid ise tahtan indirilerek yerine Mehmet Reşat getirilmiştir.²² Görünürde İttihatçılara karşı yapılan bu darbe daha sonra bu grubun güçlenmesini ve yönetimde tek başına söz sahibi olmasını sağlayacaktı.²³

Sedan Savaşı(1871) Alsos Loren bölgesini ele geçirerek siyasi hayatına etkili bir giriş yapan Almanya, dünya siyasetinde söz sahibi olmak için bir an önce sömürge yarışında öne geçmek istiyordu. İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya gibi güçlü Avrupa ülkelerinin siyaseten karşılarında bulunması sebebiyle, II. Abdülhamid döneminde başlayan Osmanlı-Almanya yakınlaşmasıyla daha sonra yapılacak birçok askeri-teknik yenileşme ve eğitim için Almanya tercih edilecekti.²⁴ Hareket Ordusu'nun darbesiyle siyasetle tanışan mektepli

¹⁹ 2 Haziran 1889 tarihinde dört Mektebi Tıbbiye öğrencisi tarafından kurulmuştur. Cemiyetin kuruluş amacı Osmanlılık fikri etrafında Osmanlı Devleti'ni bir arada tutmaktır. Cemiyet Paris ve Selanik olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Daha sonra Osmanlı aydınları olarak bilinen Jön Türkler olarak bilinen kişiler de bu cemiyete katıldı. II. Meşrutiyet ile yönetimde güçlerini artıran itttihatçılar 31 Mart vakasıyla II. Abdülhamid tahtan indirerek yönetimde söz sahibi olmuşlardır. Bu dönemde öne çıkan Talat, Cemal ve Enver Paşalar milliyetçi duygularla bir politika izlediler. I. Dünya savaşına girme kararı alan itttihatçılar müttefiklerin kaybetmesiyle itttihatçılar dağıldılar. Yurt dışında milli mücadele destekledirler Enver Paşa doğuda Türki cumhuriyetlerin bağımsızlığı için mücadeleler vermiştir. M. Şükrü Hanioğlu, "İttihat Terakki Cemiyeti", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.23, İstanbul 2001, s. 476-484.

²⁰ Hakan Özbakan, "Anılarda II. Meşrutiyet Dönemi", Marmara Üniversitesi, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008, s.3-4.

²¹ Semra Bozkurt, "Tarihi Süreç İçerisinde 31 Mart İsyanı ve II. Abdülhamid Algısı", Bülent Ecevit Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak 2019, s. 52.

²² Semra Bozkurt, *a.g.t.*, s. 120.

²³ Azmi Özcan, "Otuz Bir Mart Vaka 'ası", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.34, İstanbul 2007, s. 9-11.

²⁴ Mahmut Bolat, *a.g.m.*, s. 22.

zabitlerin çoğu daha sonra siyasete atılacaktı. Enver Paşa'nın²⁵ Almanya'da gördüğü eğitim ve etkilendiği kültür, izlenecek dış politikada etkili olacaktı.²⁶ Almanya ile benzer siyasi gelişim gösteren İtalya da kendisine sömürge arayışına girdi. Ona en uygun olan yanı başındaki Osmanlı toprağı olan Trablusgarp'a 28 Eylül 1911'de saldırdı.²⁷ Bbu savaşta İtalya karşısında varlık gösteremeyen Osmanlı Devleti ordusu Balkan Devletleri'nin iştahını kabarttı. Balkan Devletleri Osmanlı Devleti'ne karşı birleşerek savaş açtığını ilan etti. Osmanlı, iki cephede savaş gücü olmadığı için İtalya ile Uşi Antlaşması yapmak zorunda kaldı. Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki son toprağı olan Trablusgarp'ı bu antlaşma neticesinde kaybetti.²⁸

²⁵ Enver Paşa: Asıl adı İsmail Enver1881'de İstanbul'da doğdu. Manastır Askeri Lisesi'ni bitirdi. Ardından Harbiye Mektebi'nden 1903'de mezun oldu. 1909'da Berlin askerî ataşesi olarak görev yaptı. Balkan Savaşı'nda yer aldı. 1914'de İttihat ve Terakki'nin önemli isimlerinden biriydi. Harbiye Nazırı olduktan sonra I. Dünya savaşın kaybedilmesinin ardından ülkeden ayrıldı. Bugünkü Tacikistan topraklarında yaşanan bir çatışma sırasında 1922 yılında çatışmada öldü. M. Şükrü Hanioğlu, "Enver Paşa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.11, İstanbul, 1995, s. 261-264.

²⁶ Semra Bozkurt, *a.g.m.*, s. 42, Mahmut Bolat, *a.g.m.*, s. 25.

²⁷ Mahmut Bolat, *a.g.m.*, s. 24.

²⁸ Hasan Tefik Güzel, *a.g.m.*, s. 112.

I BÖLÜM

İLK GÖREVLERİ VE ÇANAKKALE-GALİÇYA CEPHELERİ (1877-1917)

Bu bölümde Şefik Bey'in ailesine, eğitim hayatına, yaşadığı çevreye, savaştığı cephelerdeki görüşlerine, ruh haline ve I. Dünya Harbi dönemine kadar katıldığı savaşlara değineceğiz.

1.1 Ailesi ve Eğitimi

Mehmet Şefik Aker, 1 Ocak 1877-78 yılında Manastır'a bağlı Kesriye²⁹ şehrinde doğmuştur.³⁰ Babası Selim Bey'dir. Aile lakabı Sipahioğluları olarak geçmektedir.³¹ Şefik Bey'in annesinin ismi ise Havva Hanım'dır.³²

22 Nisan 1894 yılında Harp Okuluna girerek, 17 Eylül 1896 yılında 19 yaşındayken Mülazım-i Sani (teğmen) rütbesi ile mezun oldu.³³ O yıl Müzeyyen Hanım ile tanışarak evlendi bu evlilikten Mediha, Bedia ve Feriha adında üç kızı oldu. Mediha Hanım, Şefik Bey tarafından Çanakkale Cephesi ve Millî Mücadele döneminde aynı bölgede savaştığı Mustafa Ertuğrul Bey ile evlendi³⁴ Mediha Hanım ve Mustafa Ertuğrul Bey'in Orhan, Türkan, Doğan ve İlhan Hanım adında 4 çocukları oldu. Bunlardan sadece İlhan Hanım hayattadır.

Bediha Hanım'ın bir paşayla evliliğinden Nurcan, Erkmen Bey ve Nurhan Hanım adında üç çocuğu oldu. Erkmen Bey, askerlikte Amiral derecesine kadar yükseldi,

²⁹ Kesriye: Manastır Vilayetinin, Görice Sancağına bağlı bir kaza olarak geçer. 1385 yılında Gazi Evrenos Bey tarafından fethedilen şehir, 1913 yılına kadar Osmanlı idaresinde kaldı. Kesriye ve köylerinden gelen mübadillerin çoğunluğunun ana dili Makedoncadır. Bazı köylerden gelenler Arnavutça konuşmaktadır. Günümüzde Kesriye (Kastoria), Batı Makedonya bölgesine bağlı bir il statüsündedir. Machiel Kiel, "Kesriye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.25, Ankara 2002, s.311-312.

³⁰ Millî Savunma Bakanlığı Arşivi, *Albay Mehmet Şefik Aker (Sicil No: 312-84)*, Necati ÖKÇE, Nusret Baycan, Salih Sataryalı, *Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, Ankara, Gen. Kur. Başkalığı Yayınları, 1989, s.245, Genelkurmay Basımevi, *Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, (İkinci Baskı), 1989, s. 77. Ancak Şefik Aker ailesinden alınan soy kütüğü belgelerinden kendisinin 1 Temmuz 1878 tarihinde Gevgili'de doğduğunu yazmaktadır.

³¹ MSB Arşivi, 312-84

³² Orhan İyiler (Şefik Bey'in Torunu), Nüfus Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi, 29. 03. 2018, saat; 15. 48

³³ Hülya Toker, *Çanakkale Muharebelerine Katılan Komutanların Biyografileri (Belge ve Fotoğraflarla)*, Genel Kurmay Yayınları, Ankara 2017, s. 377.

³⁴ Orhan İyiler (Şefik Bey'in Torunu), Görüşme Tarihi, 14 Nisan 2020.

günümüzde üç evladı da hayatta değildir. Feriha Hanım ise iş adamı Hasan Tahsin Bey ile evlendi ve bu evlilikten Birgân ve Ümran adında iki kız, Aydan ve Candan adında iki erkek çocukları oldu. Soyadı Kanunu çıktıktan sonra tıpkı damadı Mustafa gibi Tahsin Bey de Aker soy ismini aldı.³⁵

Şefik Bey; annesi, kayınvalidesi, 3 kızı ve eşi ile beraber bir arada yaşıyordu. Şefik Bey, Aydın'da 57. Tümen görevine geldiğinde, ailesini yanına alarak orada yaşamaya başladı. Şefik Bey'in askerlikten aldığı maaştan başka bir gelirleri yoktu. Aydın Yunanlılar tarafından işgal edilince ailesiyle beraber göç ederek Denizli'ye geldiler. Şefik Bey'in Denizli'de kiralık ev bulamayınca daha önce Almanların kullandığı lojmanlarda kalmak zorunda kaldı. Yunanlıların Denizli'yi işgal edecekleri haberini alınca ailesini alarak Antalya'ya taşındı. Şefik Bey, aldığı maaşın çoğunu kiraya veriyordu, Antalya'ya geldiğinde şartları iyi olmayan bir evde ailesiyle beraber burada kaldı. Şefik Bey, eşinin babasından miras kalan tarla ve arazileri satıp damadı Mustafa ile Antalya'da yeni bir ev aldı.³⁶

1.2 İlk Görevleri ve Katıldığı Savaşlar (1897-1913)

Şefik Bey, ilk görev yeri olarak İstanbul'da 3. Orduya bağlı 2. Alayın, 3. Taburunun 3. Bölüğünde görevlendirildi, daha sonra 1. Tabura bağlı 3. Bölükte görev yaptı.³⁷ Şefik Bey, Osmanlı Devleti'nin en çalkantılı döneminde yaşamış, tüm gençliği yaşanan toprak kayıpları ve yenilgiler ile sarsılmış Osmanlı Devleti'nin genç zabitlerinden biridir. Fransız İhtilalinin ortaya çıkardığı fikirler, Osmanlı Devleti'nin başarısız ve güçsüz durumu diğer devletlerin ve azınlıkların harekete geçmesine sebep olmuştu. Avrupalı devletler; Osmanlı Devleti'ni paylaşmak, iç işlerine müdahale etmek için azınlıkları kışkırtarak desteklemektir.

1.2.1 Osmanlı-Yunan Savaşı (18 Nisan-4 Aralık 1897)

Yunanistan, Osmanlı Devleti'nden Tesalya Sancağı ve Arta kazasını Avrupalı devletlerin baskıları sonucu Berlin Antlaşması sonucunda elde etti.³⁸ 1878 Yılında Yunanistan, daha önce Halepa Fermanı ile bazı imtiyazlar tanınmış olan Girit Vilayeti'ne

³⁵ Orhan İyiler, (Şefik Bey'in Torunu), Görüşme Tarihi, 14 Nisan 2020.

³⁶ Ş. Aker, "57. Tümen ve Aydın Milli Cidali", *Askeri Mecmua*, C. III, S 45, 1 Mart 1937, s. 248-249.

³⁷ Millî Savunma Bakanlığı Arşivi, Dosya Numarası, 312-84

³⁸ Sevgi Aşkın, "Balkan Savaşları Edirne," Trakya Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2007, s. 4.

göz dikti. Girit'e yaşayan Rum halkı Yunanistan'ın adayı işgal etmesini istiyordu. Bu nedenle Rumlar bölgede isyan çıkarma uğraşındaydı.

Osmanlı Devleti'nin toprağı sayılan Girit'te, Avrupalı devletlerin desteğıyle Rumlar adada bulunan Türkleri katletmeye ve göçe zorlamaya başladılar. Yunanistan bunun üzerine Girit, Epir ve Güney Makedonya'yı topraklarına katmak için harekete geçti.³⁹ Osmanlı Devleti, mevcut silahlı kuvvetlerinin dörtte biri oranındaki 2. ve 3. Ordu Muvazzaf Fırkaları ile 120 redif taburunu seferber hale getirdi.⁴⁰ Siyasi çözüme yanaşmayan Yunanistan'a, 17 Nisan 1897 yılında Osmanlı Devleti savaş ilan etti.⁴¹ 1897 Yunan Harbi seferberliğinde kısmi bir seferberlik yapılması kararlaştırıldı ve bu maksatla 1, 2, 3 ve 4. ordu Trabzon Redif Fırkası seferber edildi.⁴² Şefik Bey'in bağı olduğu 3. Ordu emrindeki, 2. Alay 1. Tabur 3. Bölüğü de savaşa katıldı. Yaklaşık bir ay süren savaşın sonunda birçok cepheyi kaybeden Yunanistan, Avrupalı devletlerin araya girmesiyle 20 Mayıs 1897 yılında savaş sona erdi.

Bu savaşta takım komutanlığı görevini yapan Şefik Bey, 1897'de genç bir subay olarak göstermiş olduğu başarılarından dolayı takdir aldı. Savaş sonunda savaşa katılan birliklere hizmetlerinden dolayı II. Abdülhamid'in iradesiyle Yunan Harbi Madalyası verilmesi kararı verildi.⁴³ Şefik Bey bu savaşdaki başarılarından dolayı 1898 yılında Yunan Harbi Madalyası verildi.⁴⁴

7 Mart 1900'de mülazım-ı evvel (üsteğmen) rütbesini alarak yüzbaşı oldu.⁴⁵ 1902 yılında Yemen İmamı B. Yahya'nın çıkardığı ayrılıkçı isyan hareketleri baş gösterdi.⁴⁶ İsyani bastırmak için 7. Kolordu'da Şefik Bey gönüllü olarak 2 yıl görev yaptı. Daha sonra burada bulunan 14. Fırka Kurmay Başkan Vekilliğı yaptı.⁴⁷

³⁹ Ali Osman, Uysal, "1313 (1897) Osmanlı Yunan Harbi," İstanbul Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul 1990, s. xvi.

⁴⁰ Ahmet Köksal, "1897 Türk Yunan Harbinde Trabzon Redif Alayları," Karadeniz Teknik Üniversitesi, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Bahar 2018, s. 240.

⁴¹ A. O. Uysal, *a.g.e.*, s. XVII.

⁴² Serkan Er, "Osmanlı Ordusunda Seferberlik Planı; Balkan Harbi Örneğı," Genelkurmay Başkanlığı, *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012, s. 44.

⁴³ A. Köksal, *a.g.m.*, s. 246-247.

⁴⁴ MSB Arşivi, 312-84.

⁴⁵ MSB Arşivi, 312-84.

⁴⁶ Ü. Gülsüm Polat, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Yemen İle İlişkiler 1911-1938," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Ankara 2017; 33(2):96, ss. 113-154, s. 116.

⁴⁷ MSB Arşivi, 312-84.

17 Mayıs 2. Ordu 24. Redif Alayı 2. Demirci taburu 2. Bölüğe geçti.⁴⁸ Daha sonra burada tabur komutanlığını icra ettikten sonra 13 Kasım 1907'de 2. Ordu Cedid Redif alayı 4. Edremit Tabur Kumandanlığını yaptı.⁴⁹ 18 Temmuz 1908'de Binbaşı rütbesine yükseltildi.⁵⁰

1.2.2 Osmanlı – İtalya (Trablusgarp Savaşı 1911-1912)

19. yüzyılın ikinci yarısında milli birliklerini tamamlayan İtalya ve Almanya, Avrupa'nın siyasi dengeleri içinde kendilerine yer bulmak için yayılmacı politikalar izlemeye başladı. Avrupalıların Osmanlı Devleti'ni hasta adam olarak nitelendirmesi ve eski gücünden yoksun olması sebebiyle İtalya gözünü Osmanlı Devleti'nin topraklarına dikti.⁵¹

İtalya, dönemin güçlü Avrupa devletleriyle mücadeleye girmekten kaçtı. Kendi gücünün farkındaydı. İtalya, iyi bir denge siyaseti takip ederek bölgede önce Rusya daha sonra diğer Avrupalı devletler saldırmazlık antlaşmaları yaptı. İtalya 28 Eylül 1911'de Osmanlı Devleti'ne verdiği nota ile Trablusgarp'ı işgal ettiğini açıkladı. Osmanlı Devleti'nde halk işgale karşı tek vücut olarak protesto gösterileri düzenlendi ve çok sayıda gönüllü Trablusgarp'ta işgale karşı savaşmak için resmî makamlara müracaat etti. Birçok insan da kendi çabaları ile Trablusgarp'a ulaşmaya çalıştı.⁵² Resmi kayıtlarda olmamasına rağmen Şefik Bey'in de bu gönüller içinde yer aldı.⁵³

Balkan devletlerinin ayaklanması ile aynı anda birçok cephede savaşma gücü olmayan Osmanlı Devleti barışa razı oldu. Avrupalı devletlerin, İtalya'nın savaşı sonlandırması için baskı yapıldı. Gelen tepkiler üzerine 15 Ekim 1912'de Uşi Antlaşması imzalandı. Osmanlı Devleti, son Afrika toprağı olan Trablusgarp'ı İtalyanlara vermek zorunda kaldı.⁵⁴ 18

⁴⁸ MSB Arşivi, 312-84

⁴⁹ Hülya Toker, *Birinci Dünya Savaşına Katılan...*, s. 65.

⁵⁰ MSB Arşivi, 312-84, Hülya Toker, *I. Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri*, Gen. Kur. ATASE Yayınları, Ankara 2005, s.65.

⁵¹ Hasan Tevfik, Güzel, 'Hasta Adam Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diplomasi Örneği: Trablusgarp Savaşı', *Vakanüvis, Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, S.2, Mart 2017, s. 82.

⁵² H. T. Güzel, *a.g.m.*, s. 102-104.

⁵³ Genelkurmay Basımevi, *Türk İstiklal Harbine Katılan...*, s. 78-79

⁵⁴ H. T. Güzel, *a.g.m.*, s. 105-112.

1.2.3 Balkan Savaşları (1912-1913)

Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar hakimiyeti altında kalan Balkanlar, 19. yüzyılda Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı fikir akımları ve milliyetçilik ruhu sebebiyle ayrılıkçı hareketler baş gösterdi. Fransa'dan yükselen milliyetçilik, ulusçuluk, özgürlük gibi kavramlar bu yüzyılın başlarında Balkanlar'da daha çok etkisini gösterdi. Bunların içinde milliyetçilik vurgusu siyasi politikada da kendini göstermeye başladı.

1912'nin başından itibaren artan ve Ağustos ve Eylül aylarında yoğunlaşan sınır olayları, Makedonya komitacılarının⁵⁵ faaliyetlerini hızlandırdı. Balkan Devletleri'nin siyasilerin arasındaki gizli görüşmeler Balkanlar'da bir harbin kaçınılmaz olduğunu gösterdi. 30 Eylül 1912'de Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ aynı anda seferberlik ilan ederek Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açtı. 1 Ekim 1912'de Osmanlı hükümeti toplanarak seferberlik ilan etti.⁵⁶ Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında yapılan savaşta hezimete uğrayan Osmanlı ordusu neredeyse bütün Rumeli'yi kaybetti ve geri çekilmek zorunda kaldı.⁵⁷ Osmanlı Devleti ordusu bu kadar kısa bir sürede böyle geniş bir coğrafyada uğradığı yenilgi, Osmanlı Devleti idarecileri arasında tepkiyle karşılandı. İttihat Terakki, Balkan Savaşları'nda uğranılan hezimeti fırsat bilerek, 1913'ün ocak ayında Bâb-ı Ali Baskını ile darbe yapıp iktidarı ele geçirdi.⁵⁸

30 Mayıs 1913'te I. Balkan Savaşı sonunda, Balkan Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında Londra Barış Antlaşması imzalandı. I. Balkan Savaşı sonucunda Bulgaristan'ın Osmanlı topraklarından en büyük payı almasını kabullenemeyen Sırbistan ve Yunanistan, birleşerek Bulgaristan'a karşı savaş açtılar. Osmanlı Devleti kaybettiği yerleri geri almak için durumdan faydalanarak Kırklareli ve Edirne'yi ele geçirdi. Osmanlı Devleti, İkinci Balkan savaşında Edirne'yi geri almayı başardı.⁵⁹

⁵⁵ Komita: 19.yy. başlarında Balkanlardaki devletlerin ulusçuluk hareketiyle Osmanlı Devletinin balkanlardaki varlığına karşı çete ve gerilla faaliyetlerine verilen isimdir. 1870 yılında Botev, Levski, Karavelov gibi isimlerin başını çektiği bu faaliyetlerin amacı bağımsızlık kazanmaktır. Mithat Aydın, "Osmanlı Makedonya'sında Slavist Bulgar Komita Faaliyetleri", *Belgi Dergisi*, C. 2, S. 18, Pamukkale Üniversitesi, Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Yaz 2019/II, ss. 1587- 1606.

⁵⁶ S. Aşkın, *a.g.t.*, s. 26.

⁵⁷ Togay Seçkin, Birbudak, "Balkan Savaşlarında Edirne", Gazi Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Üniversitesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s. 28.

⁵⁸ İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912 – 1922*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s. 5-6.

⁵⁹ Serdar Cem, Sedirolu, "Balkan Savaşları Arifesinde Ordunun Siyasetle iştigali ve Politizasyonun Balkan Savaşlarının Sonucuna Olan Etkisi", *Akademik Sosyal Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 5, S. 63, Aralık 2017, s.s. 470-490, s. 482.

Şefik Bey Balkan Savaşları için çıkarılan seferberlik emri ile o tarihe kadar bağlı olduğu 2. Ordu ile beraber bu savaşa katıldı.⁶⁰ I. Balkan ve İkinci Balkan Savaşı'nda, Selanik Redif Fırkası Komutanı olarak görev yaptı.⁶¹ Şefik Bey 1912'de Edremit Redif Tümeni Bayramiç Alay Komutan Vekili daha sonra Ezine Redif Tabur Komutanı olarak görev yaptı.⁶²

1.3 Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi

Sanayi İnkılabı ve Fransız İhtilali sonucu yeni bir dünya düzenine geçilmesi gerektiğini öngören büyük devletler, kendi çıkarlarını korumak için gizli antlaşmalar yapıldı. Almanya ve İtalya gibi devletler büyük devletlerle baş etmek sömürge yarışına gidildi. Büyük uğraşlar ve görüşmeler sonucunda, Üçlü İtilaf ve Üçlü İttifak Blokları kuruldu. Bununla birlikte Avrupa'da, devletler birbirlerine karşı savaş hazırlıklarına başladı.

Birinci Dünya Savaşı, büyük devletler arasında hızla yayılmaya başlayınca Osmanlı Devleti tarafsızlığını ilan etti. Fransa'nın Kuzey Afrika'dan asker sevkini önlemekle görevli Amiral Souchon komutasındaki iki Alman savaş gemisinin, yirmi üç bin tonluk Goeben Kruvazörü ve altı bin beş yüz tonluk Breslau Kruvazörü 11 Ağustos günü Çanakkale Boğazı'na girmesi, İngiltere'yi rahatsız etti. Bu iki savaş gemisini isteyen İngiltere'ye karşı Osmanlı Devleti, bunları satın aldığını söyleyerek taleplerini geri çevirdi.⁶³ Osmanlı Devleti'nin siyasi yalnızlıktan kurtulmak istemesi, dünya siyasetinde söz sahibi olma isteği, Enver Paşa'nın Alman hayranlığı ve onlara güveni Osmanlı Devleti'nin savaşa katılmasında büyük pay sahibi oldu.

Osmanlı Devleti, gemilerin adlarını Yavuz ve Midilli olarak değiştirerek içindeki mürettebata Osmanlı Devleti askeri elbiseleri ve fes giydirildi. Fakat 23 Ekim'de Enver

⁶⁰ Serkan, Er, *a.g.t.*, s. 84.

⁶¹ H. Toker, *Çanakkale Muharebelerine Katılan...*, s. 68.

⁶² *Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, (İkinci Baskı), Genelkurmay Yayınları, Ankara 1989, s. 78-79.

⁶³ Pınar, Doğanay, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusunda Görev Yapan Alman Subayları," Aksaray Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aksaray, 2016, s. 42-43, Ayrıntılı bilgi için; Goeben ve Breslau zırhlılarının satış işlemlerinin gerçekleştiğinden dolayı, boğazdan geçişlerinde kanuna aykırı herhangi bir durumun bulunmadığına dair 11 Ağustos 1914 tarihli belge mevcut. BOA, *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I*, Yayın Numarası: 130, İstanbul 2013, s. 41.

Paşa'nın izniyle, Türk donanmasının Rus limanlarını bombalaması, Osmanlı Devleti artık savaşın bir tarafı oldu.⁶⁴ Daha sonra diğer devletlerin birbirlerine savaş ilan etmesi ve Almanya'nın baskıları nedeniyle Osmanlı Devleti, 12 Kasım 1914 günü, Fransa, Rusya ve İngiltere'ye savaş ilan etti.⁶⁵ Osmanlı Devleti, coğrafyasının verdiği zorunluluk itibarıyla Kafkas(Doğu), Irak, Filistin-Suriye, Çanakkale, Galiciya, Makedonya, Romanya, Yemen, Hicaz, İran ve Libya cephelerinde savaşmak zorunda kaldı.⁶⁶

1.3.1 Çanakkale Deniz Savaşları

Osmanlı Devleti'nin İstanbul'u fethetmesiyle başlayan Boğazlar meselesi, geçmişten günümüze kadar gündemde olmuş, yarın da konuşulacak bir meseledir. Birçok devletin Boğazlar üzerindeki istekleri ve emelleri, Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar denge politikası izlemesine fayda sağladı.

Çanakkale Cephesinin açılmasındaki amaç; Boğazı ele geçirerek Osmanlı Devleti'ni savaş dışına itmek, müttefiki olan Rusya'ya yardım göndermek için İngiliz ve Fransızların açtığı bir cepheidir.⁶⁷ Bunun yanında Balkan devletlerinin de İtilaf Devletleri'nin yanında yer almasını sağlamak için önemli bir etken oldu.⁶⁸ İngiltere'nin Boğaz'ı ele geçirme planlarını yapan Bahriye Nazırı Churchill ve Harbiye Nazırı Lord Kitchner, Eylül 1914'te Yunan ordusuyla beraber Boğaz'dan saldırarak karaya çıkmak istenildi.⁶⁹ Buna karşın Osmanlı Devleti'nde Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Tuğgeneral Cevat Çobanlı⁷⁰ ve Alman

⁶⁴ Kemal Arı, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, ATASE Yayınları, Ankara, 1997, s. 57.

⁶⁵ P. Doğanay, *a.g.t.*, s. 46.

⁶⁶ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, 14. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004, s. 111.

⁶⁷ Şükrü Erkal, "Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi Deniz Harekâtı", *Çanakkale Muharebeleri 75'inci Yıl Armağanı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1990, s. 40.

⁶⁸ Figen Atabey, "İngiliz Belgelerinde Çanakkale Muharebelerinin Deniz Harekâtı", Ankara Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2010, s. 153.

⁶⁹ Naim Babüroğlu, "Çanakkale Muharebelerinde Osmanlı ve Alman Komutanlarının Askeri Planları ve Alman Sonuçları", Necmettin Erbakan Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi Konya 2016, s.15.

⁷⁰ 1871 yılında İstanbul'da doğdu. Şakir Paşa'nın oğludur. 19 Haziran 1888'de girdiği Harp Okulundan 1891 yılında teğmen olarak, devam ettiği Harp Akademisinden 20 Mart 1894'te kurmay yüzbaşı olarak mezun oldu. Fransızca ve Almanca biliyordu. 29 Eylül 1910 Albay oldu. 10 Ağustos 1914'te Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevki Komutanı yaptı 29 Kasım 1914 tümgeneral oldu. 28 Temmuz 1918 Korgeneralliğe yükseldi. 19 Aralık 1918'de Millî Mücadele döneminde Harbiye Nazırı olarak görev yaptı. 30 Ağustos 1926 Orgeneral terfi edildi. Yaptığı birçok görev ile çeşitli nişan ve madalyalar almıştır. Bunlardan bazıları; 23 Şubat 1915'te Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyası, 31 Mart 1915'te Altın Muharebe Madalyası, 1915'te Alman İmparatorluğu tarafından Birinci ve İkinci Sınıf Demir Salip Nişanları almıştır. Hülya Toker, *Çanakkale Muharebelerine Katılan...*, s. 148-158.

Yarbay Wehrle beraber boğazın savunması yapıldı.⁷¹ Mevki Kumandanlığı, savunma planına göre düşman gemilerine menzile girene kadar ateş edilmeyeceğini ve o zamana kadar kendilerini gizlemeleri gerektiğini bağlı birliklere bildirdi. 18 Mart 1915'te, düşman filosu bütün gücüyle Boğaz'a saldırdı. Düşman kuvvetlerinin çıkarma yaptığı Meis adasında, Şefik Bey'in damadı olan Mustafa Ertuğrul, (Aker)⁷² Topçu yüzbaşı ilk deniz uçağı gemisi olan Ben My Chree adlı gemiyi batırması ayrıca Nusret Mayın Gemisi'nin döşediğı mayınlar ve Seyit Onbaşı'nın büyük fedakârlıkları sayesinde 18 Mart Perşembe akşamına doğru, filonun çekilmesiyle sona erdi.⁷³

1.3.2 Çanakkale Kara Savaşları

Çanakkale Boğazı'nın sadece gemilerle geçilemeyeceğini anlayan İngiliz ve Fransız askeri yetkilileri, karadan asker çıkararak boğazı ele geçirecekleri fikri etrafında birleştiler. Bunun için Akdeniz Seferi Kuvvetler Komutanlığı oluşturuldu. Komutanlığa İngiliz General Hamilton getirildi.⁷⁴ Çanakkale Kara Savaşları'nın yapıldığı yer Gelibolu Yarımadası'nı⁷⁵ kapsamaktaydı.

1.4 Askeri Kuvvetler ve Harekat Planları

Askeri donanım ve asker sayısı savaşın seyri için önemli etkenlerdir. Ancak askeri taktik ve planlama ile desteklenmediğı zaman sayısal ve teknolojik üstünlük savaş kazanmak için yeterli değildir. Sayısal üstünlük her zaman avantaj değil, askeri personel eğitimli ve

⁷¹ N. Babüroğlu, *a.g.t.*, s. 25-26.

⁷² 1861 yılında Girit'te doğdu. 1912 yılında harp okulundan topçu subay olarak mezun oldu. Çanakkale, Kafkasya, Galiçya, Irak ve Mısır cephelerinde savaştı. Millî mücadele yıllarında Anadolu'da birtakım çalışmalar yapmıştır. Çanakkale cephesinde yaptığı topçu atışlarla ön plana çıkmış bu savaşlardan sonra birçok madalya almış ve TBMM tarafından İstiklal Madalyası verilmiştir. Soyadı kanunu çıktıktan sonra kendi kayın pederi olan Şefik Bey'in soy ismini almıştır. Millî mücadeleden sonra yerleştiğı Antalya'da 1961 yılında vefat etti. <https://www.dusuncemektebi.com/d/173988/tarihte-ilk-ucak-gemisini-batiran-osmanli-askeri-yuzbasi-mustafa-ertugrul-aker-kimdir>, Erişim Tarihi, 18.04.2020, saat: 15.32.

⁷³ Naim Babüroğlu, *a.g.t.*, s. 36, Muzaffer Albayrak-Tuncay Yılmaz, *Sorularla Çanakkale Muharebeleri-I*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2000, s. 41.

⁷⁴ Naim Babüroğlu, *a.g.t.*, s. 51, General Hamilton bu göreve gelişini ayrıntılı bilgi için bkz. Ian Hamilton, *Gelibolu Hatıraları 1915*, (Haz. Mehmet Ali Yalman-Nurer Uğurlu), 2. Baskı, Örgün Yayınevi, İstanbul 2005, s.9.

⁷⁵ Gelibolu Yarımadası; Trakya'nın güney batısında Gelibolu ile Eceabat sınırları içinde Kuzeydoğu – Güneybatı doğrultusunda uzunluğu 90 km, genişliği 8-18 km değişen Çanakkale'nin batı yakasını oluşturan yarımada denir. Saroz Körfezi yüksek ve dik kıyılara sahipken kıyıya yakın yerler dar ve derindir. *Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi (Haziran 1914- Nisan 1915)*, C.V, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2012, s.7.

donanımlı olmadığı zaman savaşın galibi olmayabilirsiniz. Bu yüzden iki tarafın askeri gücünü karşılaştırmamız gerekmektedir.

1.4.1 Osmanlı Ordusu Genel Durumu

Osmanlı Devleti, birinci dünya savaşına gelindiği döneme kadar uzayıp giden savaşlar ve kaybedilen topraklara ilaveten askeri nüfusunda da azalma ve bozulmalar yaşamaktaydı. II. Mahmut ile Osmanlı Devleti'nde değişimler yaşanmaya başladı. Hüsrev Paşa'nın Almanya'dan asker-öğretmen subaylar istemesiyle Osmanlı Devleti ordusunda Alman subayların etkisi giderek artmaya başladı.⁷⁶

Osmanlı Devleti ordusu üzerinde etkili Alman subaylardan biri kuşkusuz Von Moltke ordu da yedek gücü teşkil etmesi için tavsiye ettiği Redif Teşkilatının kurdu. Bu teşkilatın kurulmasındaki amaç; büyük insan gücünün uzun süre silah altında tutulması yerine askerlik çağına gelmiş kişilerden eğitim düzeyi yüksek bir kuvvet oluşturmaktır.⁷⁷ II. Abdülhamit'in maaşının bir bölümünü kendi cebinden verdiği ve özel yetkilerle donattığı önemli bir diğer asker Goltz Paşa'dır. Osmanlı Devleti ordusundaki hizmeti boyunca, askeri teşkilatlanma üzerinde yoğun bir şekilde çalışıp geniş kapsamlı bir seferberlik planı hazırladı. Goltz Paşa'nın çalışmaları sadece bununla da sınırlı değildi. Alman silah fabrikasının, Osmanlı Devleti'nde tekel konuma gelmesinde de Goltz Paşa'nın çok büyük rolü bulunmaktaydı. 1883 senesinde, Alman Askeri Heyeti'nin İstanbul'a gelmesiyle birlikte Alman silah envanterleri Osmanlı Devleti pazarına girişi hızlandı.⁷⁸

Son olarak Almanya ile yapılan askeri antlaşmalar sonucunda, Almanya tarafından Otto Liman Von Sanders⁷⁹ Askeri Heyeti ile beraber daha önce gelen Alman askeri

⁷⁶ Pınar, Doğanay, *a.g.t.*, s. 8.

⁷⁷ Zeynep Güler, "Osmanlı Ordusu'nun Modernleşmesinde Von Der Goltz Paşa'nın Rolü", Mersin Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2007 s.65

⁷⁸ Pınar, Doğanay, *a.g.t.*, s. 23.

⁷⁹ Otto Liman Von Sanders; 17 Şubat 1855'te Polonya'da Stolp'da doğmuştur. 1874 Essen Muhafız birliğinde subaylığa başladı. 1877 Darnstadt'ta Amelie Von Sanders ile evlendi ve soy ismini buradan aldı. 1911'de generalliğe yükseldi. 14 Aralık 1913'de Osmanlı Devleti ve Almanya arasında yapılan antlaşma ile gelen askeri heyetin başkanlığında bir dizi ıslah çalışmaları yaptı. 5 Mart 1915'te Çanakkale cephesinde 5. Ordu komutanı oldu. 1917-18 yılları arasında Filistin Cephesinde 6,7,8. ordulardan oluşan Yıldırım Orduları Gurubu komutanlığına atandı. Mareşal Otto Liman von Sanders'in Türkiye ile ilgili yayımlanmış iki eseri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Malta'da savaş suçlusu olarak bulunduğu süre içinde yazdığı "Türkiye'de Beş Yıl", diğeri ise "Millet-i Müselleha (Silahlanan Millet)" dir. Mareşal Otto Liman von Sanders, 1929 yılında yetmiş dört yaşında Münih'te hayatını kaybetti. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tahir Kodal, "Otto Liman Von Sanders'in Kaleminden Türkiye'nin Hürriyet Harbi," *Bilgi Dergisi*, S.5, Kış 2013, ss 595-642, Cemalettin

yetkililerden daha çok yetkilerle birlikte Osmanlı Devleti Askeri Komutanı olarak yetkilendirildi.⁸⁰

Arıburnu bölgesinde görevli 27'inci Piyade Alayı ile bölgede 5.'inci Orduya bağlı 19'uncu Piyade Tümeni'nin subay eksikliği olmakla beraber sevk ve idare yeteneği, eğitimleri iyi denilebilecek bir seviyeydi. Birlikler eğitimlerini harekât alanında geliştirilmeye çalışılıyordu. Askerler moralsiz lojistik durumu yetersiz, özellikle piyadelerin ağır silahlarının sayısı az ve diğer askeri silahlar çok zayıftı.⁸¹ Asker sayısı 50.000 yakın ordunun elinde 72 topu bulunmaktaydı.⁸² Osmanlı Devleti, bu savaşa girerken en çok da müttefiki olan Almanya'ya güvenmekteydi.

1.4.2 İtilaf Devletlerinin Kuvvetleri

İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin subay ve er mevcudu iyi, birlik eksikleri var, sevk ve idare iyi, lojistik durumu, özellikle silah ve cephane mevcudu çok iyiydi.⁸³ Şefik Bey, Kara Savaşları başladığında Kabatepe'ye vardığında, düşman gücünü bu sözlerle; *“Düşmanın birçok çeşit çeşit gemileri Arıburnu açıklarında görünüyordu. Yalnız yirmi altı tane büyük nakliye gemileri vardı. İrili ufaklı yüze yakın tekne vardı. Yirmi altı nakliye gemisi bize düşman kuvveti hakkında bir fikir vermişti. Biner kişiden yirmi altı bin kişi; basit ve yuvarlak bir hesap bu fikri veriyordu.”*⁸⁴ ifade etmekteydi

27 Mart 1915'te deniz piyade tümeni taşıyan 14 gemi İskenderiye limanına ulaştı. 28 Mart 1915'te ise 29. İngiliz tümenine ait 1,2. Anzac (Anzak) tümeni ile Fransız Sefer kuvveti İskenderiye'ye geldi, toplanan kuvvetler Akdeniz Sefer Kuvveti adı altında birleşti.⁸⁵ Asker bakımından sayıları 80 bine yaklaşan kuvvet eğitimlerini tamamladıktan sonra karaya çıkacak ilk birlik İskenderiye'den yola çıktı. 22 Nisan 1915'e kadar Akdeniz Sefer kuvveti

Taşkıran, *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi Komutanlar ve Stratejiler*, Çanakkale Valiliği Yayınları, Çanakkale 2015, s.22.

⁸⁰ Pınar, Doğanay, *a.g.t.*, s. 27.

⁸¹ *Stratejik ve Taktik Sonuçları Serisi No:4*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1976, s.8.

⁸² Naim Babüroğlu, *a.g.t.*, s. 72.

⁸³ *Stratejik ve Taktik Sonuçları... a.g.e.*, s.8.

⁸⁴ Ş. Aker, *Çanakkale-Arıburnu Savaşları...*, s. 37.

⁸⁵ Naim Babüroğlu, *a.g.t.*, s. 72.

mevcudu; 77 taşıt gemisi, 36 uçak filosu ve 140 adet top mermisine ulaştı. Bunun yanında İngiltere'den balon takımı getirildi.⁸⁶

1.4.3 İngiliz ve Fransız Harekât Planları

Dünya tarihi açısından baktığımızda tarihi değiştirecek bu savaşın harekât planı üzerinde çok konuşuldu ve tartışıldı. Savaşın uygulama planları İngiliz Komutan General Hamilton'un ve Türk savunmasındaki 5. Ordu Komutanı'nı Limon Sanders 'in planları doğrultusunda uygulandı.

Gelibolu Yarımadası'nın güneyine çıkarma yapılarak ilk hedef Alçıtepe, son hedef Kilit bahir platosu olacak şekilde harekât geliştirildi. İkinci derecedeki bir kuvvet ile Kabatepe kuzeyine çıkılacak, darboğaza doğru kuvvetli bir atılımla esas harekâta yardımcı olunacaktı. Bunlardan başka Bolayır ve Beşıke (Beşik) gibi birbirinden çok uzak yerlere gösteriş hareketleri ve Kumkale'ye sınırlı bir çıkarma yapılacaktı.⁸⁷

Başka bir kaynakta plan harekâtı; iki tümeninden oluşan Anzak Kolordusu, Conkbayır-Kocaçimen tepe hattını ele geçirerek Maltepe üzerine ilerleyerek yarımadayı kuzeye karşı tıkamaktı ve Kilit Bahir platosuna taarruz için hazırlamaktı.⁸⁸ General Ian Hamilton, eldeki kuvvetleri ikiye ayırarak (Seddülbahir ve Kabatepe) çıkartma yapıp Çanakkale Boğazı'na en yakın yerden saldırarak, oradan Marmara'ya geçme düşüncesindeydi.⁸⁹ Buradan anlaşılacağı üzere tüm harekât planının ortak noktası, Gelibolu'dan bir an önce karaya çıkarak müttefikleri olan Rusya Devleti'ne yardım etmek ve Osmanlı Devleti'ni saf dışı bırakmaktı.

1.4.4 Türk Savunma Planı

Boğazın savunulması görevi Birinci Ordu'ya bağlı III. Kolorduya verildi. Kolordunun başında Tuğgeneral Esat Paşa bulunmaktaydı. Kurmay Başkanlığına, Kurmay Yarbey Fahrettin Bey atandı. Kolordu 7, 8 ve 9. tümenlerden oluşuyordu. Tümenlere Boğazın

⁸⁶ Ahmet, Esenkaya, *a.g.m.*, s. 76.

⁸⁷ Mehmet Kıbil, *Çıkarmadan Tahliye Arıburnu Anafartalar Muharebeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s.9.

⁸⁸ *Stratejik ve Taktik Sonuçları...*, s.9.

⁸⁹ Ian Hamilton, *a.g.e.*, 69-70.

savunmasıyla ilgili sorumluk alanları kasım ayında verildi. Çanakkale Bölgesi, doğrudan Başkomutanlığa bağlı Çanakkale Müstahkem birlikleri tarafından savunuluyordu.⁹⁰ 24 Mart 1915'te Genelkurmay, Çanakkale savunmasını ve birliklerini güçlendirmek için 5. Ordu'yu kurdu ve Alman askeri heyeti başkanı General Liman Von Sanders komutanlığa getirildi.⁹¹

General Sanders savunma planı; 9. Tümen tarafından düşmanı sahilde karşılamının ve savunmamanın buradan yapılmasına karşı çıktı. Liman Paşa, bu planın tam tersi olan sahili zayıf birliklere gözetlettirerek birliklerin çoğunu geride bulundurmak ve düşman karaya çıktıktan sonra gerideki bekleyen askerlerin süngü ve hücumuyla karaya çıkacak olan düşmanı denize dökmek fikrini savundu. Liman Paşa'nın bu konudaki emirleri, III. Kolordu ve 9. Tümen komutanlarınca arazi üzerinde tatbik edilerek gerekli tertibatı yaptı.⁹²

Karargaha döndüğünde 9. Tümen Komutanı Halil Sami Bey⁹³, Şefik Bey'e; alınan savunma planı ve 27. Alaya verilen görevin kendisine güven vermediğini bildirdi. Sami Bey, Şefik Bey'in bu konudaki fikrini sordu; Şefik Bey bütün sahili sadece gözetlemekle kalma fikrine eskiden beri karşı olduğunu söyledi.⁹⁴ Liman Paşa'nın bu planına karşı; Mustafa Kemal, Halil Sami Bey ve Müstahkem Mevki Komutanlığı Selahaddin Adil Bey karşı çıkmasına rağmen planda bir değişiklik yapılmadı.⁹⁵

27'inci Alayın Komutanı Şefik Bey'in, Liman Paşa'nın planına karşı görüşleri; Arıburnu sırtları, yalnız Kabatepe mıntıkası için değil aynı derece Anafartalar çıkarma mıntıkası için de önemliydi. Bilhassa Conkbayırı ve Çimentepeler, Anafartalar'dan çıkarak hücum edenler için ilk elde etmek isteyecekleri noktalarıdır. Açıklamaya çalıştığım önemli

⁹⁰ M. Kibıl, *a.g.e.*, s. 10.

⁹¹ C. Taşkıran, *a.g.e.*, s. 22.

⁹² N. Babüroğlu, *a.g.t.*, s. 70, Cemalletin Taşkıran, *a.g.e.*, s. 22.

⁹³ Miralay Halil Sami Bey, 1866 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve Orta öğreniminden sonra Kuleli Askeri lisesinde eğitim gördü. Balkan savaşlarında görevinden sonra Mecidi Nişan aldı. Çanakkale Cephesinin açılmasıyla Eylül 1914'te 9. Tümen Komutanlığına atandı. Bu görevde Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte bölgede ciddi mücadeleler verdi. 5. Ordu komutanı liman Paşa ile Çanakkale cephesi savunma planında anlaşamayarak 13 Haziran 1915 yılında görevinden uzaklaştırıldı. İstanbul'da dönen Sami Bey kesin ölüm tarihi bilinmemekle beraber 1925 yılında vefat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için, Hülya, Toker, *Çanakkale Muharebeleri...*, s. 185-188.

⁹⁴ Mustafa Kemal Atatürk, *Arıburnu Muharebeleri Raporu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990, s.12.

⁹⁵ N. Babüroğlu, *a.g.t.*, s. 102.

nokta ister Kabatepe'den ister Anafartalar'dan çıkarma yapmak isteyen düşmanı sahilden karşılamının ve Arıburnu'nun çok askerle savunulması gerektiğini söyledi.⁹⁶

Liman Paşa, düşman düşmanı karada karşılamayı sahil güvenliğini ikinci planda tutmanın önemli olduğunu savunurken, Şefik Bey tam aksini Arıburnu ve Anafartalar bölgesi savaş için kilit noktalar olduğunu söylemekteydi. Şefik Bey, bunu söylerken Arıburnu bölgesindeki faaliyetlerinde çok çalıştığını aylarca tatbikat yaptığı, yollar açıldığını ifade etmekteydi. Bunun yanında Arıburnu sahiline çıkacak düşmanı çapraz ateşe almak için Kabatepe'nin sahiline Mantelli Topu⁹⁷ yerleştirdi.⁹⁸

Kısaca izah etmek gerekirse; 5. Ordunun kurulmasından önce III. Kolordu ve Mevki Komutanlıkları, bölgedeki tümenlerle beraber kıyı güvenliği üzerinde çalışmalar yapıldı. Daha sonra, Boğaz'ın güvenliğinin ve sorumluluğunun 5. Orduya bağlanmasıyla Liman Paşa'nın izlediği plan üzerine eski çalışmalar tümüyle değiştirildi.

1.5 27. Alay'ın Kuruluşu ve Genel Durumu

31 Mart 1914'te seferberlik emri üzerine Şefik Bey 9 Ekim 1914'te 3'üncü Kolordu 25'Alay 3'üncü Tabur Komutanlığına getirildi.⁹⁹ Daha sonra 29 Kasım 1914'te, Çanakkale Cephesinde 9. Tümen 27'inci Alay Komutanlığına tayin edildi.¹⁰⁰ 5. Orduya bağlı Çanakkale Boğazı'nın iki yakasında emniyet ve gözetlemesinden sorumlu 9. Tümen bulunuyordu.¹⁰¹ Bu Tümen'e bağlı üç alay bulunuyordu. Bunlardan 25. Alay Çanakkale'de bulunurken, 26, 27. Alaylar ise Eceabat ve Gelibolu'daydı.¹⁰²

27'inci Alay kuruluşu bakımında üç tabura ayrılıyordu. 1 Nisan 1915'te 27. Alayın 2. Taburu görev itibarıyla doğrudan 9. Tümene bağlandı.¹⁰³ Alay Komutanı Şefik Bey, 27.

⁹⁶ Ş. Aker, *Çanakkale-Arıburnu Savaşları...*, s. 14.

⁹⁷ Mantelli Topu: Dakikada en fazla üç veya dört mermi atan kullanılması masraflı ağır ateşli kamalı toplardandır.

⁹⁸ Şefik Aker, *Çanakkale Arıburnu Savaşları...*, s. 14.

⁹⁹ Hülya Toker, *I. Dünya Harbinde Galiçya Cephesi; 15. Kolordunun Hareketi*, ATASE Yayınları, Ankara 2016, s.66.

¹⁰⁰ MSB Arşivi, 312-84, H. Toker, *Birinci Dünya Savaşına Katılan...*, s.66

¹⁰¹ Ahmet Esenkaya, "Çanakkale Cephesinde Karargahlar", Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, S.1(2), Çanakkale 2016, s.52.

¹⁰² Lokman Erdemir, *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi; Komutanlar ve Stratejiler*, (Ed. Lokman Erdemir-Kürşat Solak), Çanakkale Valiliği Yayınları, Çanakkale 2015, s.221.

¹⁰³ ATASE Arşivi, Klasör 5338, Dosya H-10, Fihrist 1.

Alayın Subayları; Birinci tabur Komutanı, Binbaşı Malatyalı İbrahim, Üçüncü Tabur Komutanı; Yüzbaşı Halis (Ataksor) Bey¹⁰⁴, Alay yaveri Asteğmen Cevdet Bey, Alay Başhekimî Binbaşı Rakım Bey'dir. Birinci taburun Bölük Komutanları; Yüzbaşı İsmail Hakkı, Teğmen İzzet, Yüzbaşı Cemil, Yüzbaşı Sadık Efendi. İkinci Taburun Bölük Komutanları; Teğmen Mahmut, Yüzbaşı Refik, Yüzbaşı Asım, Yüzbaşı Faik Efendi. Üçüncü taburun bölük komutanları; Teğmen İdris, Yüzbaşı Ziya ve Galip Efendi.

Düzenine gelince; 27. Alay ikinci taburu kıyıda gözetleme görevi için dağınık halde bulunuyordu. Askeri bölükler beşer onar küçük guruplar halinde dağıtıldı. Alay Komutanı Yarbay Şefik Bey, Arıburnu çevresinde kalan kuzey kanadı İkinci taburun, sekizinci bölüğünden sorumlu tuttu. Bölüğün yerleşim düzeni ana hatlarıyla:¹⁰⁵

Birinci Takım; Kuzeyde, Azmakdere ile Arıburnu arasında yer alır. Mangalardan birisi Azmakdere ağzına ve diğeri Büyük Arıburnu'na gözetleme postası olarak görev yapmakta olup takımın geri kalanı ise balıkçı damları yakınlarına yerleşti. Birinci takımın konuşlandığı nokta, Conkbayırı ve Kocaçimen tepelerinde yükselen yerde en dar bölgesinde yer almaktaydı. Sağ ve Sol tarafına on kişilik gözetleme postaları yerleştirildi.

İkinci Takım; Arıburnu'ndan başlayarak Çakaldere'ye kadar uzanan dar bir kıyı şeridinde görevlendirildi. Takımın bir mangası Arıburnu'nun hemen güneyini kontrol ederken diğer mangası ise Arıburnu'nun kuzeyini gözetleme güvenliği verildi, geri kalan askerlerde Hain Tepe'ye yerleştirildi.

Üçüncü takım; Merkez Tepe kuzeyinde ile Arıburnu'nun iki km doğusundaki boyun noktasında yedekte beklemekteydi. Bölük komutanı takımla birlikte beklemekteydi. Sekizinci bölüğün güneyinde, Kabatepe bulunan yedinci bölük ile gözetleme postaları ile

¹⁰⁴ 1876 yılında Kütahya'da doğdu. Babası Ahmet Muhtar Bey'dir. 13 Mart 1896'da girdiği Harp Okulundan 25 Aralık 1898'de teğmen rütbesiyle mezun oldu. 14 Kasım 1911'de 3'üncü Kolordu 27'nci Alay 3'üncü Tabur 2'nci Bölüğe atandı. Daha sonra 12 Temmuz 1915'te 27'nci Alay 3'üncü Tabur Komutanı olarak tayin edildi. 31 Ağustos 1915'te 27'nci Alay Komutanı olarak atandı. Gerek tabur gerekse alay komutanlığı döneminde Çanakkale Cephesi'nde yapılan tüm muharebelere katıldı. 1914 -1918 Birinci Dünya Savaşı, 1919-1922 İstiklal Savaşlarında görev aldı. 8 Kasım 1915'te Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası aldı. 5 Kasım 1918'de Alman İmparatorluğu'nun İkinci Sınıf Demir Salip Madalyası aldı. 09 Ağustos 1927'de İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi. "Çanakkale Raporu" adlı eseri kaleme aldı. 8 Ağustos 1933'te Uşak'ta vefat etti. Mezarı Uşak'tadır. Hülya Toker, *Çanakkale Savaşına Katılan...*, s. 189-190.

¹⁰⁵ Ş. Aker, *Çanakkale-Arıburnu Savaşları...*, s. 20-30.

bağlantı kurulmaktaydı. Kabatepe ve Çamtepe'nin Kuzeyi ile Güneyi doğrultusunda 7 ile 6. bölükler geniş kıyı şeridinde yerleştirildi. Kabatepe'den bir buçuk kilometre doğuda tutulan beşinci bölük Arıburnu'na bir saat mesafede uzaklıkta tabur karargahı burada bulunmaktaydı.

Taburun Alayı; 9. Tümene ile doğrudan santral bağlantısı bulunmaktaydı. Dördüncü Bölük; Yüzbaşı Faik Efendi komutasında kuzeyde Azmakdere ağzından başlayarak Kanlısirt'in batısındaki Çakaldere'ye kadar dört kilometre uzunluktaki alanda Arıburnu ve Anafartalar'ı da içine alarak geniş bir coğrafyaya yayılmıştı. Bölüğün birinci takımı; Yedek Asteğmen İbrahim Hayreddin Efendi komutasında balıkcı damları yanındaki siperde, İkinci Takım; Asteğmen Muharrem Efendi komutasında Kuzey Arıburnu'na bitişik olan Hain Tepe'deki siperde üçüncü takım; Başçavuş Süleyman Efendi komutasında, tepelerin boyun noktalarında beklemeydi.

Taburun savunma alanı; kuzeyde Anafartalar mıntıkasındaki Azmakdere ağzından başlayarak ve Arıburnu, Kabatepe'den geçerek güneyde Çamtepe'ye kadar uzanan deniz kenarı gözetleme vazifesi verildi.¹⁰⁶ Düşmanı karşılayan bu kıyı birliklerine yardımlar götürmek için büyük sıkıntılar yaşandı. 27. alayın kalan iki taburu ile Makinalı Tüfek Bölüğü de Tümenin yardımcı kuvveti olarak Eceabat'tın batısındaki zeytinliğe alındı.¹⁰⁷ Şefik Bey, Eceabat'ta bulunan kuvvetin sahile daha yakın tutmayı ve burayı kuvvetli bir şekilde tutulması gerektiğini Halil Sami Bey'e önerse de ordunun genel savunma sistemi hatırlatılarak reddedildi.¹⁰⁸ Şefik Bey, savunma kıyılarına çok önem vermektedir ancak alayın ikinci taburdan 6-7 km uzaklıkta olması taburun tek başına 12 km geniş bir alanı savunması ve gözlemlemesi açısından yetersizdi.

27'inci Alay'ın her üç taburunun ve Makinalı Bölüğünün silahları birbirine karışmıştı. Yüzde ellisi Biga kazasında, yüzde on beşi Gelibolu Yarımadası'nda, yüzde on beşi Lâpseki kazasında, geriye kalan kısmı ise Orta Anadolu ve Çanakkale'de yaşayan insanların ellerinde bulunmaktaydı. Alayı oluşturan askerlerin tamamına yakını çiftçiydi ve yine bunların

¹⁰⁶ *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914-Nisan 1915)*, C.V, Kitap II, Genelkurmay Basımevi, 2012, s.62.

¹⁰⁷ Ş. Aker, *Çanakkale-Arıburnu Savaşları*., s. 15.

¹⁰⁸ *Stratejik ve Taktik Sonuçları*., s.11.

yarısından fazlası evli, çoluk çocuk sahibiyken geriye kalanı bekardı, yaşları 21-35 aralığındaydı. Taburlarda Makineli Tüfek Teşkilatı olmadığı gibi hafif makineli tüfek de yoktu. Her manganın birer eri ikişer bomba ile donatılmıştı. Diğerlerinin üzerinde kazma kürek vardı.¹⁰⁹ Buradan anlaşılacağı üzere 27'inci Alayın askeri birliklerinin çoğunluğu, yöre halkının askeri eğitimden yoksun gönüllü sivillerinden oluşuyordu. Bu durum Çanakkale Savaşı'nın hangi zorluklarla kazanıldığını göstermekteydi.

1.5.1 27. Alayın Muharebe Sahasına Hareketi

İtilâf Devletleri, Gelibolu'ya yapacakları kara harekatını 23 Nisan olarak belirledi, ancak iki gün öncesinde çıkan fırtına nedeniyle harekat önce bir gün sonraya daha sonra kötü hava koşullarının devam etmesi nedeniyle harekat iki gün sonraya ertelendi. 23 Nisan'da havanın düzelmesinden sonra harekat 25 Nisan gününe kararlaştırıldı.¹¹⁰

Şefik Bey, çıkarma günü Eceabat'taki 1, 3. tabur ve makineli tüfek bölüğü ile Kabatepe'de tatbikat yaptı. Gece yarısı saat ikide çadırlara yorgun bir şekilde karargâha döndü.¹¹¹ Şefik Bey, her gece boğazdan gelen top sesleri nedeniyle gece yine uyumamıştı. Bu sefer seslerin daha yakından Kabatepe tarafından geldiğini düşündü ve derhal telefon başına geçti, tümen karargâhındaki santral vasıtasıyla Kabatepe telefonuna bağlanıp bu top seslerinin nereden geldiğini sordu. Düşmanın Arıburnu'na asker çıkardığını, Kabatepe'ye karşı bir girişim olmadığını öğrendikten sonra telefonu kapattı. Şefik Bey, o arada herhangi bir olumsuz duruma karşı alayı harekete hazırlama emrini verdi ve üstlerinden emir beklemeye başladı.¹¹²

Şefik Bey Tümen karargahını tekrar karşısına Tümen Kurmay Başkanı Hulusi Bey çıktı. Düşmanın Arıburnu'na asker çıkardığını, alayın düşmanı karşılamak için harekete hazır olduğunu söyledi. Hulusi Bey, hareket emri gelmediği sürece yerlerinden ayrılmamaları gerektiğini söyledi. Top sesleri ve makinalı tüfek sesleri gelmeye devam

¹⁰⁹ Ş. Aker, *Çanakkale-Arıburnu Savaşları*..., s. 212-213.

¹¹⁰ F. Aspinall- C. Oglander, *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Askeri Gelibolu Harekatı: Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar*, (Haz. Metin Martı), Arma Yayınları, C.1, İstanbul 2005, s.188-189.

¹¹¹ İrfan Tekşut, Necati Ökse, *Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi (25 Nisan 1915-4 Nisan 1915)*, C.V, II. Kitap, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012, s. 19-21.

¹¹² Murat Karataş, "27. Alay Harp Ceridesi", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Bahar-Güz 2008 s.1-2.

edince Şefik Bey, 9. Tümen'e tekrar telefon etti. Hulusi Bey'e; Asker arkadaşlarının Arıburnu'nda düşman ateşine maruz kaldıklarını daha ne kadar bekleyeceklerini söylemesi üzerine, Hulusi Bey; Çıkarma yapan düşmanın askeri bir taktik mi yoksa gerçek bir çıkarma mı? yaptığını kesin olarak öğreninceye kadar size hareket emrini vermem dedi. Sabah saat 5.45'te Tümen Komutanlığından, Şefik Bey'e Çam Burnu'nda bulunan cebel bataryasını da alarak Arıburnu ile Kabatepe arasına çıkma teşebbüsünde bulunan düşmanı engellemek ve çıkabilecek kuvveti denize atmak için Kabatepe Mıntıkasına hareket emri verildi.¹¹³

Hareket emrini aldıktan sonra, kendisine bağlı 1 ve 3. Taburlara yürüyüş emri verdi. Birinci tabur, Kabatepe'ye giden büyük cadde üzerinden yürümeyip o caddenin sağ açığında yeni açılan dar yol üzerinden gidecekti. 3.Tabur'a, 1.Taburu göz takibine almasını ve onlar yürüyeceği yola vardığında oavadan geçerken düşmanın donanma ateşi tesirli olursa bölükler ve hatta icap ederse takımlar halinde uygun aralıklarla ve sıçramalarla ateş sahasını geçmelerini emretti. Şefik Bey'in düşmanın pusuda beklediği yoldan gitmeyip daha az bilinen patika yoldan alayı yürüttü.¹¹⁴

Şefik Bey, birinci Tabur'un öncülüğünde Kavak Dere'nin geniş ağzına geldi ve yaralı bir askerle karşılaştı.¹¹⁵ İkisi arasında geçen konuşmayı Şefik Bey şöyle anlatıyor: '*Ben öncü bölüğün ilerisinde gidiyordum. Hayvanımı dörtlü sürerek ucun yanına gittim. Neden durdunuz? dedim. Subay; Şu yaralı er düşmanın yakınlarda olduğunu söyledi de onu haber vermek için durduk. Yaralının ifadesine inanılırsa düşman Kabatepe'nin hemen ilerisindeydi dedi. Ben de, daha iyi düşmanla bir an önce çarpışmak istiyoruz dedim.*'¹¹⁶

Şefik Bey, Kabatepe'ye ulaştığında düşman Kanlısırt'a asker çıkarmıştı. Şefik Bey hemen taarruza geçmedi. Kabatepe'nin daha kuzeyine yürüdü, oradan Kemalyeri noktasının güney bitişiğindeki 165 rakımlı tepeye geldi.¹¹⁷ Taarruz için aradığı müsait noktayı bulduğuna emin olduktan sonra, III. Tabur'a sağda 165 rakımlı tepenin hemen arka üzerinde birinci tabura solda oradaki boyun noktasının hemen güneyine oluşturan noktada, geniş kol nizamında toplanmalarını emretti.

¹¹³ Lokman Erdemir, *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi...*, s. 223.

¹¹⁴ Şefik Aker, *Çanakkale-Arıburnu Savaşları*, s.33.

¹¹⁵ ATASE Arşivi, BDH, K. 3358, D. 10, F. 2; Ş. Aker, *Çanakkale-Arıburnu Savaşları...*, s. 3.

¹¹⁶ Lokman Erdemir, *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi...*, s. 224.

¹¹⁷ ATASE Arşivi, BDH, K. 6-9565, G. H-14, B. 4.

Şefik Bey bölgeye vardığında düşmanın 2000 metrelik bir cepheyi işgal ettiğini ve gemilerden karaya asker çıkmaya devam ediyordu. Şefik Bey kendi alayının elinde yaklaşık 2000 silah olduğunu düşmanın ise sadece karaya çıkan askerlerinde bunun en az dört beş misli bir kuvvet bulunmaktaydı. 27. Alay'ın 1. ve 3. Taburları, Bir Makineli Tüfek Bölüğü ve bir adet toptan oluşuyordu. İngiliz birliklerine karşı ilk müdahale, bu kuvvetlerle yapılacaktı. Şefik Bey'in bu durum karşısında düşündükleri; Düşmanı denize atmak bu vazifeye geldiğini bu nedenle kendilerinde büyük bir manevi güç gördüğünü söylemekteydi. Kendisinden sayı bakımından 3 katı büyüklüğündeki düşman kuvvetine karşı böyle geniş bir arazide sadece iki taburla düşmanı durduramayacağı gerçeğinin farkında olan Şefik Bey, 07.55'te 9. Tümen Komutanlığına gönderdiği raporda; Düşmanın Arıburnu sırtlarını işgal ettiğini, alayın Arıburnu sırtlarıyla Koca Dere arasındaki sırtlardan taarruza başlayacağını bildirdi.¹¹⁸

Şefik Bey taarruz hazırlıklarına başlanırken düşmanın ilerlemesini engellemek ve denize doğru geri püskürtmek için, Kılıç Bayır ve Kanlısirt üzerinden taarruza kalkma emrini verdi. Birinci tabur Kırmızı ve Kanlısirt üzerine taarruz edecekti. Üçüncü tabur düşmanın sol tarafına taarruz edecekti. Topçu ateşi 165 Rakımlı Tepe'de olacak, Makineli Tüfek Bölüğü ise 165 Rakımlı Tepe'nin güneyinden taarruzu ateşle destekleyecekti. Biga'dan gelecek cephe 165 Rakımlı Tepe'nin gerisinde toplanarak taburlar cephe eksikliklerini buradan tamamlayacaktı.¹¹⁹

Sabah saat 07.55'te üçüncü tabur taarruza kalkması ile muharebe başladı. İlk hamlede Kara Yürek Deresi aşıl原因 düşmanın güçsüz keşif kolları hızlıca temizlendi. Özellikle Anzak kuvvetlerinin sağ yan merkezindeki Kanlısirt Platosu, etkili bir makineli tüfek ve topçu ateşi altına alındı.¹²⁰ Kanlısirt ve Kırmızısirt'in kuzeyinden doğuya inen yamaçlarında, İngilizlerin takviye asker indirme teşebbüsünün görülmesi üzerine topçu ve makineli tüfek bölüğü etkili ateşi sayesinde düşmanın bu girişimi engellendi. 08.25'te Halil Sami Bey, telefonla Şefik Bey'i arayarak; 15 dakika önce 57. Alay ile bir cebel bataryasını sağ tarafınıza düşmana taarruz etmesi için gönderildiğini, 19. Tümen komutanını 57. Alayın sağ

¹¹⁸ Ş. Aker, *Çanakkale-Arıburnu Savaşları....*, s. 38-42.

¹¹⁹ Murat Karataş, *a.g.m.*, s. 4-5.

¹²⁰ Mehmet Kıbil, *a.g.e.*, s. 69.

tarafına Kocaçimen istikametine doğru hareket etmesi için şimdi gönderildiğini, 19. Tümen Komutanı ile irtibat kurarak birlikte hareket etmelerini bildirdi.¹²¹

Halil Sami Bey, çıkarmanın önemini kavrayamadığı için bir iki tabur göndermek üzere emir verdi. Ancak 19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal, Arıburnu önemini bildiği için Kocaçimen istikametine bir süvari bölüğü ile kuvvetlenmiş üç piyade taburu ile birlikte 57. Alayı derhal hareket ettirdi. Mustafa Kemal durumu yakından görmek için daha önce Conkbayırı tarafına hareket etti. Bu durum, Çanakkale Savaşı için bir dönüm noktası haline geldi.¹²² Şefik Bey, 57. Alayın yardıma geleceği haberini askerlerin moralini yükseltmek için diğer tabur komutanlarına haber verdi.

Şefik Bey, I. Taburu soldan, III. Taburu sağdan hareket ettirerek taarruza kalkmasını şöyle anlatıyor: ‘*Taburlar verilen cephele istikametinde engebeli ve fundalıkla kaplı arazi üzerinden güçlükle ve ateş altında ilerlemeye başladı. Piyade ve makinalı tüfek ateşini kesmek için makinalı tüfeklerimiz ve tek topumuz ile o sırtlardaki düşmanı tahmin ettiğimiz noktalara ateş ediyorduk. Fakat susturamıyorduk. Onlar da bizi arıyor ve civarlarımızı, hatta bulunduğumuz yerleri tarıyorlardı. Fundalıklar, iki tarafı da gizleme hizmetini iyi görüyordu. En baştaki askerlerimiz ile Avusturalyalı kademeleriyle yakından çarpışmakta olduğu bir sırada idi ki, Kanlısirt üzerinde batıdan doğuya ilerleyen bir takviye kuvveti Makinalı Bölüğümüz tarafından gördü. Bu kuvvetin fundalıklar arasında kapladığı tahmin edilen saha, bütün tüfeklerle bir anda şiddetli bir ateş altına alındı. Dürbünlerle gördüğümüz manzara ve hareketler tüfeklerimizin o sahada büyük ve önemli bir zarar verdiğine işaretliydi.*’ Bu durum karşısında geri çekilmek zorunda kaldılar. Geri çekilen Avusturalyalıların bir kısmı, Kanlısirt ile Kırmızısirt arasındaki dereden Kanlısirt’a; bir kısmı Edirne sırtının batısındaki dereye çekildiler.¹²³

19. Tümeden gelecek destek birliğinin kuzeydeki Conkbayırı istikametinden geleceğini bildiği için kendi hücum yönünü ağırlıklı olarak daha güneye, Merkez Tepe-Kırmızısirt-Kanlısirt istikametine yönlendirdi. Saat 10.00 ‘a doğru, Conkbayır’da ki düşman

¹²¹ ATASE, ISH, K. 5338, G.10, B.1-2, Cemalettin Taşkıran, *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi...*, s.22.

¹²² Rezzan Ünalp, ‘‘Çanakkale Muharebeleri ve Mustafa Kemal’’, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Yıl: 13 S.18, Bahar 2015, s.46.

¹²³ Ş. Aker, *Çanakkale-Arıburnu Savaşları...*, s. 53-54.

baskısı 27. Alayın kayıpları artmaya başladı.¹²⁴ Mustafa Kemal, Arıburnu Raporlarında III. Taburun sağ askerleri tarafından savunulduğu bölgeye vardığında 261 rakımlı tepede askerlerin çekildiğini gören Mustafa Kemal; Niçin kaçtıklarında cephanelerinin bittiğini bu yüzden kaçtıklarını söyledi. Bunun üzerine Mustafa Kemal süngü takıp düşman üzerine hareket etmeleri emrini verdi¹²⁵ Yapılan taarruzla 57. Alay'ın saldırısıyla karşı karşıya kalan Yüzbaşı Tulloch komutasındaki Avustralyalılar, Düztepe'den hızla güneye, Kılıç Bayır tarafına doğru geri çekilmeye başladı.¹²⁶

Avusturya askerlerinin çekilmesinden sonra öğlen saat 11-12 arasında Şefik Bey'e bağlı III. Taburun 2. Bölüğünden bir takım sağ yanı ve II. Taburdan bir takım İnce Bayır'ın kuzeyinde Düztepe'yi tutmuş olan Avusturalyalıların sol yanı ilerisine karşı cephe aldı. Taburun 2. ve 4. Bölük kısımları Edirne sırtının kuzey ve kuzeybatısında, Avusturalyalılarla pek yakından ve boyun noktası istikametine göre cephe aldı. Taburun 1. ve 3. Bölükleri güney uçta, büyük kısmı Karayürek Deresine hâkimdi. Avusturalyalılar ise sol yandan, Düztepe'nin doğusundan Yüksesirt'a kadar olan hat üzerinde vaziyet aldı. I. ve III. Tugaylara ve Yeni Zelanda Tugayına mensup en az 5.000 kişi zaman geçtikçe burada sayıları artarak sağ tarafa Kanlısirt 'ta doğu cephe aldılar. İki yan arasından, boyun noktası Merkeztepe-Kırmızısirt olan batı hattındaki Avusturalya kuvvetinin pek az olduğu tahmin edilerek hattın sağ ve sol yan kuvvetleri ileriye doğru çıktılar.¹²⁷

Mustafa Kemal, geri çekilmeye başlayan düşman kuvvetini görünce taarruzu durdurmamış, düşmanı denize dökmek amacıyla hemen 77. Alay Komutanı Saip Bey'e, düşmanın Kumtepe'ye çıkmasıyla ilgili haberin doğru olmadığını anlattıktan sonra şu emri verdi; 19. Tümen ve 27. Alay bütün kuvvetiyle geri çekilmeye başlayan düşmanı taarruz etmeye devam edecektir. Siz, 27. Alay'ın sol tarafına alanı genişleterek düşmana taarruz edin. 72. Alayı da sağ tarafta çarpışan 57. Alay takviye etmek için kendisinin götüreceğini bildirdi. Bu emri Şefik Bey'e de bildirin ve raporlarınızı Conkbayırı 'na gönderin.¹²⁸ Şefik

¹²⁴ Mehmet Kıbil, *a.g.e.*, s. 79.

¹²⁵ Mustafa Kemal Atatürk, *Arıburnu...*, s. 15-16.

¹²⁶ Ruşen Eşref Ünaydın, *Anafartalar Komutanı Mustafa Kemal ile Mülakat*, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 2001, s.108-110.

¹²⁷ Ş. Aker, *Çanakkale-Arıburnu Savaşları...*, s. 58.

¹²⁸ Mustafa Kemal Atatürk, *Arıburnu Muharebeleri...*, s. 20 Lokman Erdemir, *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi...*, s. 226.

Bey bu emrin 19. Tümen Komutanından geldiğini alır almaz saat 11.30 işaretli raporuyla düşmanın ve kendilerinin vaziyetini bildirdi. Bundan sonra Şefik Bey ve Alayı, Mustafa Kemal'in emir komutasına girmiş oldu.¹²⁹ Bu andan itibaren 27. Alay, Çanakkale Muharebesinin sonuna kadar 19. Tümenin bir alayı olarak çalışacaktı.¹³⁰

Şefik Bey, öğlen saatlerine gelince bütün gücünü ve dikkatini büyük oranda Kanlısirt ile Kırmızısirt bölgesine yoğunlaştırdı. Üçüncü taburun iki bölüğü, 57. Alay ile aradaki boşluğu kapatmak ve bu alayla iletişimi koparmamak için kuzeyde bırakıldı. Birinci tabur ve Alay'ın büyük bir kısmı, Kırmızısirt– Kanlısirt hattında taarruzlarını gerçekleştirecekti.¹³¹ Şefik Bey, saat 12.00'de düşmanı denize dökmek için emir verdi. İlk düşüncesi Kanlısirt'ı ele geçirmektir. Üçüncü taburdan bir bölük birinci tabur emrine girerek üçüncü taburun bulunduğu sırtlardan ateş ederek birinci Tabur'un taarruzunu kolaylaştıracaktı. 57. Alay ile irtibat kurularak beraber düşmanın sağ tarafına taarruz edilecekti. Karşıdaki sırtların batı kenarlarında daha önce yapılan siperleri ele geçirildikten sonra, düşmanı kıyıya kadar ateş ederek takip edilecekti. Teslim olmak istedikleri zaman silahlarına el konulduktan sonra esir alınacaktı. Topçu ve Makineli Tüfek Bölüğü, mevziilerinde kalarak taarruzu destekleyeceklerdi.¹³²

Her iki gücün savaştığı coğrafya, kuşkusuz savaş seyri açısından son derece önemliydi. Kanlısirt; 600 metre uzunluğunda, 300 metre genişliğinde, hafif dalgalı bir düzlüktü. Bu platonun üstü çeşitli uzunluktaki fundalıklar ve çalılarla kaplıydı. Bu durum, her iki tarafın gizlenmesine ve yakın çarpışmaya neden oluyordu. Taarruzun başlamasıyla Kanlısirt 'ta, Avusturalyalılar ile 27. Alay arasında zorlu mücadele başladı. Osmanlı Devleti askerleri, Kanlısirt'in çamlarla örtülü ve Avusturalyalılara karşı görünmez olan doğu yamacını, topçu ve makineli tüfeklerin himayesi altına alarak kayıp vermeden buradan çıktı. Osmanlı Devleti askerleri, çamlı dik bayır ile Kanlısirt'in ufki platosunun birleşmesinden meydana gelen kenarı boydan boya tutuldu. Bu kenara çıkar çıkmaz fundalıklar içerisinde mevzi almış Avusturalyalılarla çok yakından 30 ile 50 adım arasında mesafe karşılaştılar ve zorlu bir mücadele başladı.¹³³

¹²⁹ Ş. Aker, *Çanakkale-Arıburnu Savaşları...*, s. 60.

¹³⁰ Ruşen Eşref Ünaydın, *a.g.e.*, s.108-110

¹³¹ Mehmet Kıbil, *a.g.e.*, s. 105.

¹³² Murat Karataş, *a.g.m.*, s. 9-10.

¹³³ Ş. Aker, *Çanakkale-Arıburnu Savaşları...*, s. 64.

Şefik Aker gördüğü bir çarpışmayı şöyle anlatıyordu: “Elimde dürbün Kanlısirt platosunun bu doğu kenarını gözlüyordum. Kimisi yere yatmış, kimisi diz çökmüş vaziyette duruyordu. Bunların sağ ve sol taraflarındaki avcılarla irtibat birtakım fundalıklarla vesaire engellerle kesilmiş gibiydi. Bu görünmekte olan askerlerimizin tahminen 20-30 adımdan fazla olmayan ilerisinde, fundalıklar arasında, bir kıpırdama gözümüne çarptı. Gözlerimi hemen o kıpırdamaya diktim. Yalnız baş ve omuzlarını görebildiğim ve herhalde subay olduğu kanaatine vardığım bir Avusturalyalı, Kolunu mu Kılıcını mı fark edemediğim bir şeyi bizim avcılara doğru savurdu! Bir hareket yok... Bir daha savurdu! Bu ikinci savuruşunda birdenbire çalılar arasında sık bir asker safının ayağa kalktığı gördüm. Bu saf, önlerindeki çalıları birdenbire geçerek bizim askerlerimizin üzerine koşarak süngü hücumuna kalktılar. Bizim avcılar, Avusturalyalıların bu hücumunu görünce hemen ve hep birden ayağa fırladılar. Avusturalyalıların üzerine karşılık vererek atıldılar. Avcılarımızın karşı hücumunu gören Avusturalyalıların büyük bir kısmı birdenbire durdu. Birkaçı, bizimkilere süngü ve ateş cengi yaparken diğerleri hemen geriye kaçtılar. Yüksek fundalıklar arasında kayboldular. Bizimkiler ateşle onları takip ettiler. Her iki taraftan; bilhassa geri kaçan Avusturalyalılardan yere düşenler daha fazla oldu.”¹³⁴ Gün boyunca sık fundalıklarla kaplı arazide benzer çatışmalar yaşandı.

27. Alayın sol yanına yanaşarak taarruzu desteklemesi gereken 77. Alay, saat 15.00 olmasına rağmen taarruz bölgesine gelememiş ve hazırlıklarını tamamlayamamıştı. Kırmızısirt’in güney yamacı Kanlısirt’ tan gelen düşman ateşine maruz kalan birlikler, bu yamaçtan ilerleyemedi. Şefik Bey, saat 15.00’ te 77. Alay Komutanıyla düşmanın sağ tarafına doğru geri çekilmek zorunda kaldı. Bunu sürdürmek için kuvvete ihtiyacı olduğu haberini ilerdeki birliklerinden alan Şefik Bey, bir tabur süvariye bu istikamete yardıma gönderdi. 77. Alaydan da iki tabura, 27. Alay topçusunu takriben 800 metre güneyinde, sırtın gerisinde bulunması için emir gönderdi.¹³⁵ Daha sonra 77. Alay Komutanı Saip Bey, taarruz bölgesi olarak Kanlısirt istikametinin değil daha güneydeki Keltepe bölgesinin seçildiğini öğrendi.¹³⁶ 77. Alay, saat 15.30 civarında Kanlısirt’in güneyinde kalan Albayrak sırtı

¹³⁴ Süleyman Kocabaş, *1915 Çanakkale Savaşları ve Türk-Dünya Tarihindeki Yeri*, Bayrak Yayınları, İstanbul 2005, s.91-92.

¹³⁵ Sermet Atacanlı, *Arıburnu’nun İlk Müdafaası*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 39-40.

¹³⁶ Mehmet Kıbil, *a.g.e.*, s. 10.

istikametinde taarruza başladı. Şiddetli bir donanma topçu ateşine ve makineli tüfek ateşine maruz kalarak daha fazla ilerleyemedi.

27. Alay'ın Kanlısirt 'ta verdiği mücadele giderek zorlaşıyordu. 77. Alay'dan beklenen yardım haberi gelmemesi durumu zorlaştırdı. 77. Alay'ın taarruza kalkmasından sonra, Kanlısirt 'ta 27. Alay'ın askerleri üzerine geriden ateş açıldığını gören Şefik Bey, Kabatepe istikametine yanındaki süvarileri gönderdi. Bu ateşi, Kabatepe'nin kuzeyinden 77. Alay'ın askerleri açmıştı. Kanlısirt 'ta düşman ile arasında elli adımdan daha yakın mesafeden muharebe devam ettiği için 77.alayın geriden anlamsız ateş açması, asker ölümlerine sebep oldu.¹³⁷ Şefik Bey, Kırmızısirt-Kanlısirt'ta kazanılan bu hatların siper kazılarak korunmaları için emir gönderdi.¹³⁸

27. Alay, Kanlısirt 'ta canla başla, sabahtan akşama kadar kendisinden kat kat üstün düşmanla mücadele etmiş ancak beklenen yardım gelmeyince geri çekilmek zorunda kalmıştı. Mustafa Kemal, düşmanı köşeye sıkıştırdığı sırada son darbeyi vurmak için taarruz emrini vermiş ancak 77. Alay'ın dağınıklığı Çanakkale Muharebelerinin uzamasına neden oldu. Bu durum, Harp Ceridelerinde 77. Alay'ın çok ciddi bir şekilde eleştirilmesine neden olmuştur. Şefik Bey, Alay Komutanının Divanı Harpta yargılanması gerektiğini söyledi.

İlk gün muharebelerinde karanlık çökene kadar çarpışmalar devam etmiş ve Anzak çıkarması engellenmişti. 57. Alay'ın yetişmesiyle cephenin yükü iki alay üzerine kaldı. Özellikle akşam saatlerinde neredeyse çekilme noktasına gelmiş Anzak birliklerine son darbeyi vurmak için 77. Alay'ın muharebeye destek verememesi ve kendi içindeki disiplinsizlik alayın dağılması ve geriye doğru çekilmesine neden oldu. Cephede çarpışan diğer askerlerin moralini bozduğu gibi geriden ateş açan 77. Alay askerleri kendi silah arkadaşlarını vurarak zayiata sebep oldular. 25 Nisan günü girişilen muharebelerde, 27. Alay'ın iki taburu toplam 6 subay ve 288 er şehit, 14 subay 446 er yaralı ve 16 kayıp olmak üzere 770 zayıat verdi.¹³⁹

¹³⁷ Sermet Atacanlı, *a.g.e.* s. 43.

¹³⁸ Ş. Aker, *Çanakkale Arıburnu Savaşları...*, s. 69-70.

¹³⁹ Sermet Atacanlı, *a.g.e.* s. 67.

25-26 Nisan 1915 gecesi ele geçirilen Kanlısirt ‘ta, İngiliz donanması yoğun bir şekilde ateş altına alındı. Bu yüzden Osmanlı Devleti askerleri mevzilerini terk ederek Adanasirt’ın güneyine çekildiler.¹⁴⁰ İngilizlerin Arıburnu sırtlarına yerleştiklerini duyan Şefik Bey, derhal mevzilerin geri alınması ve her ne pahasına olursa olsun askerlerin mevzilerini terk etmemesi, terk edenlerin idam edilmesi emrini vermiştir.¹⁴¹ Muharebenin ilk gününde Anzak çıkarmasına karşın canla başla mücadele eden 19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal Atatürk ve onun mahiyetinde bulunan 27. Alay ile 57. ve 64. Alay Komutanları, Esat Paşa tarafından Harp İmtiyaz Madalyası ve Nişanla ödüllendirildi.¹⁴²

Çanakkale savaşında Kirte (Alçıtepe) Muharebeleri olarak geçen, 28 Nisan ile 4 Haziran arasında gerçekleşen üç saldırının amacı İngiliz ve Fransızların Alçıtepe’yi ele geçirerek boğaz bölgesini karadan geçmek oradan da Marmara’ya varmak ve İstanbul’u işgal etmek istenildi.¹⁴³ İlk saldırıda yoğun bir bombardımana tutulan bölgede ilerlemeler kaydedildi. Zığındere bölgesine kadar gelinmiş, burada yapılan takviyeler sonucunda daha fazla ilerleme sağlayamayan düşman birlikleri geri çekilmek zorunda kaldı.¹⁴⁴

Bundan sonraki mücadelelerde iki taraf siper kazmaya başladı, savaş, mevzi kapma mücadelesine döndü. Birliklerin durumunu belirtmek, takviye yapmak ve güçlendirmek için komutanlar, 19. Tümen Komutanına rapor yazıp haberleşiyordu.¹⁴⁵ Tabi alayların motivasyonunun yüksek tutulması, en ufak bir rehavete kapılmamaları gerektiği Mustafa Kemal tarafından alay komutanlarına bildirdi. 28 Nisan tarihinde Şefik Bey, 27. Alay 2. Tabur Kumandanı İsmet Bey’e şöyle bildirdi: *‘Arıburnu’ndaki vazifesinde kurban olan bölüğünüzün intikamını almak ve düşman eline geçen Arıburnu’ndaki topraklarımızı kurtarmak için ilk gün Alayımız Tanrı’nın desteğine dayanarak kahramanca taarruz yapmıştır. Ondan sonraki günlerde, gecelerde ve yine dünkü şiddetli muharebede Alayın ismini şerefletirmişlerdir. Ancak önemli bir kısmı yaralı ve şehit olmuştur. Düşman sıkışmış, Allah’ın izniyle başaracağız. Topraklarımızı ilk gün kurtardığımızı elbet işitmişsinizdir. Sizi*

¹⁴⁰ C. Oglander, F. Aspinall, *Büyük Harbin Tarihi..*, s. 234.

¹⁴¹ Ahmet Uslu, “Mehmetçiği Sipere Çivileyen Emir”, *Çanakkale 1915 Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 3, Çanakkale 2009, s.12.

¹⁴² BOA, BEO, 4387-328965; H. Toker, *Çanakkale Savaşına Katılan..*, s. 379.

¹⁴³ Naim Babüroğlu, *a.g.t.*, s. 180,

¹⁴⁴ Ahmet Esenkaya, *a.g.m.*, s.55.

¹⁴⁵ ATASE Arşivi, BDH, K.134, G.58.

Allaha emanet ederim ve arkadaşlarımın gözlerinden öperim.”¹⁴⁶ 27. Alay, çıkarma yapıldığı ilk günden bugüne kadar tek başına, kendisinin sayıca dört beş katı büyüklüğündeki düşmana karşı ciddi mücadeleler vermiştir. Kendi cephesini savunmakla yetinmeyip tek başına taarruza kalkmış ve düşmanı geri püskürtmüştü. Çıkarmanın başından bugüne kadar alayın kendi işini ne derece büyük bir ciddiyet ve ruhla yaptığını görmekteyiz.

19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal, Mayıs ayı gelince ordu düzeninde birtakım değişiklikler ve takviyeler yaparak düşmanı denize atma planları yapmaktaydı. 1 Mayıs itibarıyla alınan düzen şu şekildeydi,¹⁴⁷

Sağ Kanat Kuvvetleri:

Komutanı: 57. Alay Komutanı Binbaşı Hüseyin Avni

57. Alay

64. Alay (iki taburlu) 20. Alay'ın 3. Tabur'u

72. Alay'ın 3. Tabur'u

77. Alay'ın 3. Tabur'u (iki bölük)

Merkez Kuvveti:

Komutanı: Yarbay Ali

14. Alay

15. Alay

125. Alay (iki tabur)

Sol Kanat Kuvvetleri:

Komutanı: 27. Alay Komutanı Yarbay Mehmet Şefik

27. Alay

33. Alay

72. Alay (iki tabur)

125. Alay'ın 2. Taburu

13. Alay'dan 3 bölüklü iki tabur

¹⁴⁶ Mehmet Kibıl, *a.g.e.*, s. 149.

¹⁴⁷ M. Kemal Atatürk, *Arıburnu Muharebeleri.*, s. 55.

Topçu Kuvveti:

39. Topçu Alay 3. Tabur Sahra 4. Bölük, 5. Bölük (Batarya)

39. Topçu Alay 3. Tabur Dağ 7. Bölük (Batarya)

9. Topçu Alay 3. Tabur Dağ 7. ve 8. Bölük (Batarya)

7. Topçu Alay 3. Tabur Dağ 7. Bölük, 8. Bölük

5. Topçu Alay 3. Tabur bir batarya ve bir takım İstihkâm 3. Tabur 4. Bölük (Batarya), 2.

Tabur 9. Bölük (Batarya)

Mustafa Kemal, özellikle iki kanat bölgesindeki düşman donanması, taarruza kalkan Türk birliklerini kolayca imha edebildiği için askerleri bu vaziyete getirdi. Merkez Bölgesi, donanma ateşinden kısmen daha az etkileniyordu. Taarruz da ilk hedef Bombasirt'in batısı, boyun noktası ve Merkez Tepe hattı olacaktı. Daha sonra hareket Hain Tepe ekseninde geliştirilerek düşman kuvvetleri çıkış yerine sıkıştırılacak ve denize dökülecekti.¹⁴⁸

1 Mayıs sabahı başlayan taarruz ile sağ ve sol kanat yoğun düşman ateşinde kalmış ve nerdeyse siperlerinden çıkamamışlardır. Merkez Kuvvet, topçu ateşinin hedefine girmediği için kolaylıkla ilerlemiş, ancak sağ ve sol kanatlar ciddi kayıplar verdiği için Şefik Bey, hücumun geceye ertelenmesini istedi. Gündüz ilerlemede verilen kayıplar askerin gözünü son derece korkuttu. 19. Tümen Komutanlığı, Kabatepe'den gelecek olan tabur katıldıktan ve hava karardıktan sonra hücumu geçmek istedi.¹⁴⁹ Mustafa Kemal, ilerlemenin olmadığını görünce taarruzu bitirdi. Tekrardan alayların durumu hakkında raporlar istendi ve yeni takviyeler yapıldı. 10 Mayıs'ta dört kez düşman saldırısına maruz kalan birlikler bunlara süngülerle karşılık verdi. Mayıs ayının en ciddi saldırısı 23 Mayıs'ta gerçekleşti. Düşman, Seddülbahir'de taarruza kalkmış ama düşmana karşı Osmanlı Devleti ordusu ciddi bir direnç gösterdi. 10 saat süren çatışmada, 2.000'den fazla düşman etkisiz hale getirildi. Bunun yanında 420 yaralı 43 şehit verilmiştir. Mayıs ayı karşılıklı top ve piyade ateşiyle bitti.¹⁵⁰

¹⁴⁸ İsmet Görgülü, "Arıburnu Muharebeleri Raporu ve Anafartalar Muhaberatına Ait Türkçe Adlı Eserinde Yer Almayan Emir ve Raporlarında Bir Demet," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S.19, 1990, s.95-96.

¹⁴⁹ Mustafa Kemal Atatürk, *Arıburnu Muharebeleri*, s. 59.

¹⁵⁰ *Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I*, BOA Yayınları, Yayın Numarası: 71, Ankara 2005, s.102-128.

1.5.2 Şefik Bey'in Siper Talimnameleri ve Propaganda Faaliyetlerine Karşı Tedbirleri

Savaşın sonlarına doğru itilaf devletlerinin yeni taktik ve yöntemler geliştirip tünel açma faaliyetlerine başvurarak mevzi kazanmaya çalışacaktı. Bunun yanında Osmanlı Devleti askerlerinin moralini bozmak ve tertip ve düzenlerini bozmak içinde bir takım yazılı broşür ve mektuplar yazılarak Osmanlı Devleti askerlerinin bulunduğu siperlerine atılırdı.

Haziran ve temmuz aylarına geldiğimizde savaş tam anlamıyla siper savaşına dönüştü. Siper hatları kale gibi sağlamlaştırılmış, mevziler kuvvetlendirildi. Yeni bir yöntem olarak Türkler, mayıs sonunda karşı tarafın siperlerine giden bir tünel kazmaya başladı. Bu tünel, 5. Tümen'e bağlı 14. Alay tarafından 29 Mayıs saat 03.30'da Bombasirt'inde patladı. Böylece bu tarihten itibaren hem Arıburnu'nda hem de Seddülbahir'de savaşın sonuna kadar sürecek olan tünel savaşları da başlamış oldu.¹⁵¹

Haziran ayında ilk ciddi hareket, 4 Haziran günü Anzak birlikleri tarafından yapıldı. Arıburnu'ndan Seddülbahir'deki Türk kuvvetlerine takviye birliğin gitmesini engellemek amacıyla Anzak birliklerine taarruz emri verildi. Taarruz, 19. Tümen Birliklerinin savunduğu mevzilere karşı yapılacaktı. 64. 27. ve 57. Alay Cephelelerine yapılan taarruzları, 64. ve 27. Alaylar kolayca geri püskürttü. Ancak düşman, Bombasirt'inde 57. Alay'a ait 30 ve 31 numaralı siperlere girmeyi başardı. 57. Alay Komutanı bu durumu kabul etmedi ve 57. Alay ile 27. Alay arasında çeşitli telefon konuşmaları geçti. Bu konuşmalardan bir sonuç alınamadı. Mustafa Kemal, 5 Haziran 1915 tarihinde Şefik Bey'e, düşmanın 57. Alay'ın sağ tarafındaki siperleri işgal ettiğini bildirdi. Adı geçen alayın icap ederse tamamen yok edilmesi pahasına siperlerin geri alınmasını emretti.¹⁵² Şefik Bey'den taburunu sol yanına yanaştırarak ihtiyatla oraya gitmesini istedi. Kendisi de 57. Alay nezdinde gidiyordu ve oraya ulaşınca kadar telefonla irtibatla kalma emrini verdi.¹⁵³ Emri alır almaz hemen harekete geçen Şefik Bey, Yüzbaşı Halis Bey'den üç cesur bombacı istedi. Seçilen üç bombacı: 27. Alay'ın 10. Bölük'ünden Onbaşı Hasan, Onbaşı Süleyman, Onbaşı Mustafa'dır. Düşmanın elinde olan 31 numaralı siperlere, arkadan sürünerek yaklaşıp

¹⁵¹ Mehmet, Kıblı, *a.g.e.*, s. 219.

¹⁵² ATASE Arşivi, *BDH*, K.6-9565, G.188 (H-21), F.1-19.

¹⁵³ ATASE Arşivi, *BDH*, K.6-9565, G.188 (H-22), F.1-1.

ellerindeki bombaları buradaki düşmana atarak imha ettiler. Yüzbaşı Halis Bey'in Taburu da adım adım siperleri yine bombaladı ve düşmanı imha etti.¹⁵⁴ Şefik Bey, bu başarısının ertesi günü 1 Haziran 1915'te Muharebe Gümüş Madalyası ile ödüllendirildi.¹⁵⁵

Mustafa Kemal tarafından kurtarılan bu siperler, Bombasırtı'nda, boyun noktasının birleştiği yerde olduğu için düşmana en yakın konumdadır. Bu yüzden siperler savaşın seyri bakımından çok önemliydi.¹⁵⁶ 5 Haziran'dan sonra, yayınladığı emirlerle herhangi bölgede yaşanacak bir saldırı ya da değişikliğin derhal üstlerine bildirilmesini istedi. Saldırıların sonucu cephesini terk eden kişilerin rütbesi ne olursa olsun idamla cezalandırılacağını açıkça bildirdi.¹⁵⁷

Şefik Bey, kendi alayına talimnameler göndererek düşmanın lağım tertibatına karşı; düşmana en yakın olan 25 numaralı siperlere paralel bir dehliz kurulacaktı. Düşmanın kazma sesi geldiği zaman hemen lağım açılarak girişimin sonuçsuz bırakılması gerekiyordu. Aynı zamanda 24 numaralı siperin sol cenah sonundan, 25 numaralı sipere doğru ince ve derin bir hendek kazılacaktı. Bu hendek, 24 numaralı siperden geçecekti. 21 numaralı siperin ilerisindeki posta mevzii derinleştirilerek buradan da düşmana karşı konulması gerektiğini bildirdi.¹⁵⁸

19. Fırka kumandanı yüzbaşı İsmail Hakkı, Şefik Bey'e kendi birliklerine gelen kereste ve kalasları geceleri siperlerin üstünü örteceğini ve mazgal yapımında kullandığını bildirdi. Şefik Bey bitişik olan siperlerin bu şekilde yapılmasının gereksiz olduğunu hiçbir fayda sağlamayacağını aksine aleyhine sonuçlar doğurabileceğini ifade etti. Hemen akabinde 5 Ağustos günü 57. Alayın aynı şekilde mazgallar yapması sonucu gece donanma ateşi sırasında siperden çıkamayan askerlerin siperlerin üzerine ateş sonucu üzeri toprakla kapanması düşman askerlerinin bunların üzerine basarak siperleri ele geçirdiğini bildirildi.¹⁵⁹

¹⁵⁴ ATASE Arşivi, BDH, K.6-9565, G.188 (H-22), B.1-3.

¹⁵⁵ MSB Arşivi, 312-84; İsmet Görgülü, *a.g.m.*, s. 97.

¹⁵⁶ Mustafa, Kemal, *Arıburnu Muharebeleri Raporu*, s. 119.

¹⁵⁷ *Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi*, ATASE Yayınları, C. III, s. 2-3.

¹⁵⁸ ATASE Arşivi, BDH, K.6-9565, G.188 (H-23), B.1-3..

¹⁵⁹ Çetin Kaplan, "Mehmet Şefik (Aker) Bey; Çanakkale ve Galiçya Cephelerindeki ve Türk İstiklal Harbindeki Faaliyetleri (1915-1922), Ankara üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2019, s. 38.

Şefik Bey, kendi alayına yeni siper mücadelesinde, tünel ve lağım kazma olayında, nasıl davranması gerektiğini, bu gibi durumlara karşı nasıl önlemler almaları gerektiğini anlattı. Buna göre; kum torbalarının 1 metre uzunluğunda siperler 50 santim yüksekliğinde 3 adet torbadan bir savunma mazgalı oluşabileceğini daha dayanıklı olması için 3 tahta kalas ile uzun olan taraflarını birbirleriyle çivilenmesi ve toprağa gömülmesi gerektiğini söylemiştir. Bunun yanında askerlerin nöbetleşerek devriye gezmesinin önemini vurgulamaktaydı. Şefik Bey; düşmanın lağım tüneller açarak sızma girişimine karşı kendi tünellerini bir insan boyunda kazarak ve tünelleri birbirine bağlayarak düşman lağım faaliyetlerine karşı dinleme devriyeleri oluşturulması gerektiğini söyledi. Herhangi bir ses duyduklarında derhal hareket geçerek bu girişim bertaraf edilmeliydi.¹⁶⁰ 6 Temmuz günü Arıburnu'nda düşmana karşı patlatılan lağım, 10 metre etkisini göstererek düşman tünelleri etkisiz kılınmıştır. 25 numaralı siperden tehdit edilmekte olan iki lağımın sadece kürekle kazılması, düşmanın bir teşebbüsü hissedilir edilmez müdahale edilmeliydi. İlerde bulunan alayın, düşmanın lağım kazmasına karşı tetikte olunması ve hızlı bir şekilde cevap verilmesi gerekir. Haziran-Temmuz aylarındaki muharebeler, bu şekilde devam etti.¹⁶¹

Bu dönemde düşman askerlerinin İngilizce, Fransızca Arapça mektup ve broşür hazırlayarak ellerindeki esir askerlerin durumlarının çok iyi olduğunu ve askerlere kasten kötü davranılmadığını bu yüzden savaşmamaları ve teslim olmaları gerektiğini yazıyorlardı. Buna karşın Şefik Bey, düşman siperlerine atılacak mektupların içeriğinde İngilizlerin bahsettiği gibi Türklerin, esirleri öldürdüğüünün kesinlikle yalan olduğunu aksine uluslararası standartlara uygun davranıldığını yazıyordu. Başka bir mektupta ise İngiliz askerlerine gönderilen erzak gemisinin Osmanlı Devleti tarafından batırıldığını bu yüzden aç kalacaklarını Türk askerlerinde ise yiyeceğin bol olduğunu bu yüzden teslim olmaları gerektiğini yazdı.¹⁶²

6 Ağustos 1915'te İtilaf Devletleri, yapmış olduğu takviyelerle Mustafa Kemal'in daha önce işaret ettiği kuzeyden saldırdılar karşısında direnemeyen Türk birlikleri, büyük zayıf

¹⁶⁰ Çetin Kaplan, *a.g.t.*, s. 38-40

¹⁶¹ *Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I.*, s. 205-208.

¹⁶² Çetin Kaplan, *a.g.t.*, s. 41-44.

verdi.¹⁶³ 8 Ağustos 1915, gece 21.50'de Kuzey Grubu Komutanı Esat Paşa tarafından, 19. Tümen Komutanlığına vekil olarak Şefik Bey'in getirildiği emri gönderdi. ¹⁶⁴ Mustafa Kemal, hemen hazırlıklarını yaptı, 19. Tümenin komutasını Şefik Bey'e teslim etti.¹⁶⁵ Mustafa Kemal, Şefik Bey'i yerine vekil bırakarak ona Tümen Cephesi ile ilgili görüşlerini söyledi.¹⁶⁶ Şefik Bey 8 Ağustos 1915'te 19. Tümen Komutanlığında itilaf devletlerinin Yarımada'dan çekilene kadar bu görevde kaldı. Mustafa Kemal, 9 Ağustos 1915'te aldığı emirle Arıburnu'nda taarruza geçti. Düşmanın büyük bir kısmını sahile püskürten Mustafa Kemal, düşmana birçok kayıp verdi. Şefik Bey, bu zaferden sonra düşman birliklerinin Arıburnu'na ilerleme umutlarının kalmadığını söyledi.¹⁶⁷

İngilizlerin Ocak 1916'daki tahliyeleri ile Çanakkale Cephesi kapandı. Padişah Mehmet Reşat, Arıburnu'nda 24-25 Nisan 1915 tarihleri arasında gerçekleşen ilk Anzak çıkarması esnasında, Şefik Bey komutasındaki 27. Alay'ı müdafaasından dolayı Şefik Bey'i Savaş İmtiyaz Nişan-ı Ali'si Madalyası'nı ile ödüllendirdi. 27. Alay Sancağına Sarı Sırmalı Hamail işlendi.

Mustafa Kemal, Arıburnu Muharebeleri Raporunda 27. Ve 57. Alayın 25 Nisan Muharebesi ile Arıburnu Cephesi başarısının temelini attıklarını söyledi. İngilizlerin bu cephede azmini kıran ve Conkbayır'da düşmanın üzerine yaptığı taarruzu oldukça etkili kılan bu iki alayın hizmet ve fedakârlıkları, harp tarihine altın harflerle yazıldı.¹⁶⁸ İtilaf Devletleri'nin tahliyeye başlamasıyla birlikte, 10 Aralık 1915'te Mustafa Kemal Anafartalar Grup Komutanlığını bırakarak İstanbul'a döndü. Onun yerine Alman Albay Kannengiesser göreve geldi.¹⁶⁹

¹⁶³ *Anafartalar Muharebeleri 'ne Ait Tarihçe*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2011, s 17.

¹⁶⁴ *Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I.*, s 183, Mustafa Kemal Atatürk, *Arıburnu Muharebeleri Raporu.*, s. 138-139.

¹⁶⁵ Lokman Erdemir, *a.g.e.*, s. 227.

¹⁶⁶ Mustafa Kemal Atatürk, *Anafartalar Muharebelerine Ait Tarihçe*, Kopernik Kitap, İstanbul 2018, s.21.

¹⁶⁷ Ş. Aker, *Çanakkale Arıburnu Savaşları*, s.91-93.

¹⁶⁸ Mustafa Kemal, *Arıburnu Muharebeleri Raporu*, s. 39.

¹⁶⁹ Naim Babüroğlu, *a.g.t.*, s. 292.

1.6 19. Tümen Galiçya Cephesinde (24 Temmuz 1916-24 Aralık 1916)

Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla Avusturya-Macaristan; Almanya, Rusya'ya karşı mücadeleye başladı. Rusya, Balkanlar ve sıcak denizler üzerindeki politikası doğrultusunda Galiçya'ya¹⁷⁰ saldırdı.¹⁷¹ 4 Haziran 1916'da, Çanakkale Cephesinin kapanmasıyla başlayan Rusya'nın Brusilov taarruzuna, Avusturya-Macaristan karşı koyamadı. Rusya'nın ilerleyişini durduramadı. Almanya, müttefiki olan Osmanlı Devleti'nden acil yardım talebinde bulundu.¹⁷²

Almanya'nın asker talebi, Osmanlı Hükümeti asker gönderip göndermeme konusunda tartışmalara neden oldu konu Meclis-i Vükela' da gündeme geldi. 5. Ordu Komutanı Liman Paşa, savaştan yeni çıkmış askerlerin hemen bir cepheye gönderilmesinin mantıklı olmadığı görüşündeydi.¹⁷³ Enver Paşa'nın bu konuda ki istekli tavrı sonucunda, 23 Temmuz 1916'da 15. Kolordunun cepheye gönderilmesi kararı alındı. Karar, Almanya halkı ve basınında büyük sevinç ile karşılandı.¹⁷⁴ İlk birlik, Berlin-Bağdat demir yolunu kullanarak Belgrat'a vardı.¹⁷⁵ Gönderilecek birlikler; savaş tecrübesi olan, fiziği düzgün, okuma yazması ve yabancı dil bilgisi iyi olan askerlerden seçildi.¹⁷⁶ 15. Kolordunun Komutanı Yakup Şevki Paşa¹⁷⁷ ona bağlı 19. Tümen Komutanı Mehmet Şefik Bey ve 20. Tümen Komutanı Yasin

¹⁷⁰ Galiçya: Galizien, Galiçja olarak da telaffuz edilen ismi güneyinde Karpat dağları, doğusunda Dinyester nehri vardır. Bu bölümde verimli topraklar bulunmakta kışın sert mevsimler yaşanmakta petrol başta olmak üzere verimli maden yataklarına sahiptir. Bu yüzden sürekli mücadele sahası olmuştur. Hülya, Toker, *I. Dünya Harbi'nde Galiçya Cephesi...*, s. 13-14

¹⁷¹ Onurcan Şar, "Birinci Dünya Savaşında Galiçya Cephesinin Asker Anlatılarıyla Değerlendirilmesi," Kocaeli Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2019, s. 5.

¹⁷² BOA, MV. D. 202, G. 141, B.1.

¹⁷³ Liman Von Sanders, *Türkiye'de Beş Yıl*, (Haz. Eşref Bengi Özbilen), 5. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, s. 167-168.

¹⁷⁴ BOA, HR. SYS. D. 2980, G. 6, B. 3-4, 15.

¹⁷⁵ Yakup Kaya, 'Birinci Dünya Savaşında Galiçya Cephesinin Açılması ve 15. Kolordunun Cepheye Gönderilmesi Meselesi', *İnsan Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Konya 2018, s. 2484-2485.

¹⁷⁶ H. Toker, *I. Dünya Harbi Galiçya...*, s. 30.

¹⁷⁷ Yakup Şevki (Subaşı) Paşa 1876 yılında Harput'ta doğdu. 1894 yılında Harp Okuluna girdi. 1896 yılında kurmay yüzbaşı olarak mezun oldu. 14 Mart 1914' İstanbul Boğazı Müstahkem Mevki Komutanlığı yaptı. Galiçya'ya cephesinin açılması üzerine 18 Mart 1916 tarihinde 15. Kolordu görevini yaptı. 5 Ekim 1916 tarihinde Galiçya'da Mirliva rütbesine terfi etti ve "Paşa" unvanı aldı. 18 Kasım 1916 tarihinde 14. Kolordu Komutanlığı, 10 Ağustos 1917 tarihinde yeniden düzenlenen 3. Ordu komutası altındaki 2. Kafkas Kolordu Komutanlığı görevlerine atandı. 11 Ekim 1917 tarihinde de 2. Ordu Komutan Vekili olarak atandı. 7 Haziran 1918 tarihinde kurulan Şark Ordular Grubu komutası altındaki 9. Ordu'nun komutanlığına atandı. Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra İngilizlerle yapılan esir değişiminden sonra 18 Kasım 1921 tarihinde Başkomutan Mareşal Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından 2. Ordu Komutanlığı'na atandı. 31 Ağustos 1922 tarihinde Dumlupınar Meydan Muharebesi sonrası Ferik rütbesine terfi etti. Milli mücadelen sonra askeri hayatına devam ederek Nisan 1924 tarihinde Yüksek Askerî Şûra Üyeliği'ne atandı. Bu görevdeyken 1926 yılında Orgeneral rütbesine terfi etti. 20 Aralık 1939 vefat etti. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hülya Toker, *Çanakkale Muharebelerine Katılan...*, s. 541-542.

Hilmi Bey'di.¹⁷⁸ Kolordu bünyesinde 535 subay, 32.017 er, 26.355 tüfek ve 5.220 hayvan bulunmaktadır.¹⁷⁹ Kararın ardından hemen ertesi gün, 24 Temmuz 1916'da göreve başlamıştır. 19. Tümen Komutanı Şefik Bey, karargâhını Mechyshchiv'e kurdu. Şefik Bey'in komutasında 19. Fırka 57, 72, 77. Piyade Alayları, 4. Süvari Alayı, 25. Topçu Alayı, 9. Alay'ın 3. İstihkam Taburu, 19. Sıhhiye Bölüğü, ve bir telgraf kısmından oluşmaktaydı.¹⁸⁰ Yaptığı keşif sonucunda ona bağlı 57. ve 72. Alayları, Kotov (Kotiv)-Nowa Grobla hattına; 77. Alayı, Kotov-Bozhykiv arasına yerleştirildi.¹⁸¹ 19. Tümenin yerleşme keşifleri sırasında, çeşitli saldırılar ve taciz ateşleri yapıldı.

Ağustos ayına gelindiğinde merkeze gönderdiği raporlarda; Rus askerlerinin Sarunchky kasabasındaki demiryolunu keserek savunma hattı oluşturdıklarını sürekli top atışları yaparak mazgalı siperlerini genişlettiklerini hattı güçlendirmeye çalıştıklarını aktardı. 28-29 Ağustos günü yapılan muharebelerde Türk topçuları tarafından gizlice yapılan köprülerin tahrip edildiğini bu çatışmalar sonucunda beş askerin yaralandığını iki askerin şehit olduğunu bildirdi.¹⁸²

Eylül ayının başlarına gelindiğinde, en önemli gelişme Hoffmann Kolordusunun kaybettiği 348 rakımlı tepeyi geri almak için Şefik Bey'in 15. Kolordudan aldığı emirle tepeye taarruza geçmesi oldu. Yapılan etkili ateş desteği ve yardımlar sonucunda, bölgenin geri alınması büyük bir sevinçle karşılandı. Bizzat General Hoffman, 15. Kolorduyu ziyaret ederek teşekkürlerini ilettili.¹⁸³ İmparatorluk, Enver Paşa'ya nota göndererek 15. Kolordu ile Şefik Bey'i, Kral Leopold Şövalyelik Nişanı ve Harp Madalyası ile ödüllendirdi.¹⁸⁴

Şefik Bey, 5 Eylül 1916'da Rusların farklı bir bölgeden gerçekleştirdiği saldırıda, yeterli savunma gücü gösteremeyen birliklerin, akşama doğru 6-10 kilometre kadar geri çekilmesini emretti. Çekilirken arkalarında güvenlik için ihtiyatlı birliklerin bırakılması

¹⁷⁸ Onurcan Şar, *a.g.t.*, s. 40.

¹⁷⁹ H. Toker, *I. Dünya Harbi Galiçya...*, s. 36.

¹⁸⁰ Çetin Kaplan, *a.g.t.*, s. 58.

¹⁸¹ Onurcan Şar, *a.g.t.*, s. 41.

¹⁸² Çetin Kaplan, *a.g.t.*, s. 64-65.

¹⁸³ Hülya Toker, *I. Dünya Harbi Galiçya...*, s. 58.

¹⁸⁴ BOA, HR. SYS. D. 2426, G. 60, B. 1-3, MSB Arşivi, 312-84; Hülya Toker, *Çanakale Muharebelerine Katılan...*, s. 379.

konusunda uyardı.¹⁸⁵ Bu geri çekilme yaşanırken, 8 Eylül 1916'da yapılan uyarılara rağmen 19. Tümenin 77. Alayına bağlı 3. Taburu, çekilmede geri kalınca Rus birliklerle şiddetli çatışmalara girdi. 5 subay ve 400 er şehit olmuş, 20. Tümenine bağlı birliklerde de fazlaca zayıat oluştu. 30 Eylül'e gelindiğinde, sabahın ilk saatleriyle topçu atışı başladı. 19. Tümenine bağlı alaylarla sıcak temas kuruldu. 421 rakımlı tepede gün boyunca yaşanan mücadele sürekli el değiştirdi ancak günün sonunda Rus birliklerinin hücumları püskürtüldü. Birlikler geri çekilmek zorunda bırakıldı.¹⁸⁶ Bu çarpışmalar sonucu, ekim ayına kadar bazı noktalar el değiştirmeye devam etti. İki tarafta üstünlük sağlayamadı.¹⁸⁷

Ekim ayına gelindiğinde Şefik Bey Rus askerlerinin faaliyetlerini raporlar halinde merkeze göndermeye devam etmekteydi. Yapılan siper genişletme çabalarını engellemek için topçu ateşiyle karşılık verildiğini 77. Alayın keşif kolları tarafından sızma girişimine karşılık düşmanın geri püskürtüldüğünü bildirdi. 21 Ekim'de Şefik Bey Rusların saldırılarının arttığı dönemde 19. Fırka üssünü Nadorozhniv Köyüne burada yaşayan köylüler de daha güvenli bir yere taşıdı.¹⁸⁸

14 Aralık 1916'da, Şefik Bey 19. Tümen görevini sürdürürken, Miralay (Albay) rütbesine terfi ettirildi. Daha sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından Kral Leopold Şövalyelik Nişanı ve Harp Madalyası ile ödüllendirildi.¹⁸⁹ 24 Aralık 1916'da, İzmir Askerlik Dairesi Başkanı olarak atandı. İki gün sonra cepheden ayrılarak yeni görevinin başına geçti.¹⁹⁰

¹⁸⁵ Onurcan Şar, *a.g.t.*, s. 48-49.

¹⁸⁶ H. Toker, *I. Dünya Harbi Galiçya...*, s. 73-111.

¹⁸⁷ Onurcan Şar, *a.g.t.*, s. 78.

¹⁸⁸ Çetin Kaplan, *a.g.t.*, s. 74-75.

¹⁸⁹ BOA, HR.SYS. 2426-60, 1-3

¹⁹⁰ MSB Arşivi, 312-84; H. Toker, *Çanakkale Muharebelerine Katılan...*, s. 379

II. BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ VE 57. TÜMEN

2.1 Mütareke Sonrası Osmanlı Genel Durumu

Emperyalist devletlerin başlattıkları I. Dünya Savaşı, sonuçları itibarıyla galip devletlerin yayılması önünde engel kalmadı. İtilaf Devletleri için Anadolu torakları her zaman istedikleri yerlerdi. I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılan Osmanlı İmparatorluğu, her bakımdan şartları ağır olan zor bir döneme girdi. Savaşın bıraktığı ağır izler, siyasi dengelerde yaşanan değişiklikler, galip devletlerin mütareke hukukunu hiçe sayan geniş çaplı askeri faaliyetleri, harbin yaşattığı ağır ekonomik buhranlar ve bunlardan dolayı sosyal hayatta yaşanan çalkantılar iktidarın zayıflamasına neden oldu.

Mütarekenin maddeleri esnek ve yoruma açık olması nedeniyle, ilerde birçok zorluğun ortaya çıkmasına yol açacaktı. Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamak amacı ile önceden hazırladıkları gizli planları, açıkça uygulamasıydı. Mütareke şartları, Osmanlı Parlamentosu tarafından büyük bir endişe ile karşılandı. Sadrazam sözleşme hakkında olumlu konuşması hükümete sözleşmenin imzalanması için yetki verdi. Kamuoyunu hükümete karşı kırgınlığa ve paniğe sevk etmemek için dönemin basını mütareke hakkında olumlu değerlendirmeler yapılması istendi. Mütareke, aslında yüzyıldır oluşturula gelen bir Şark Politikasının yansımasıydı.¹⁹¹

30 Ekim 1918'de Donanma bakanı Hüseyin Rauf (Orbay) Bey başkanlığındaki Osmanlı delegesi ile İtilaf devletlerini temsil eden İngiliz Amirali Arthur Goungh Calthorpe başkanlığındaki İngiliz delegesi Mondros Mütarekesi imzalandı. Antlaşmanın yürürlüğe girmesiyle İtilaf devletlerinin daha önce kendi aralarında paylaştıkları Osmanlı Devleti topraklarını bu antlaşmayla hayata geçirdi. Bu tarihten sonra Avrupalı devletler antlaşmanın hükümlerine dayanarak işgal girişimlerine başladı.¹⁹²

¹⁹¹ Elif Dönmez, *a.g.t.*, s.43.

¹⁹² Emine Pancar, "Aydın ve Muğla Kuvayı-ı Milliyesi", Dokuz Eylül Üniversitesi, *Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2010, s. 13. Mütarekeler hakkında geniş bilgi için bkz. *Türk İstiklal Harbi Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı I*, ATASE Yayınları, Ankara 1999, s. 24-29.

Osmanlı Devleti antlaşma şartları içinde sınırları içinde güvenliğini sağlayacak kadar asker sayısı dışındaki birlikleri dağıtılacaktı. Bunun yanında demir yolu ve haberleşme araçları denetimini itilaf devletlerinin denetimine bırakacaktı. Mondros Mütarekesi 7. maddeye göre; müttefikler emniyetlerini tehdit edecek bir durumda orayı işgal edebileceklerdi.¹⁹³ Bu madde ilerde yapılacak her türlü işgaller için gerekli olan meşrutiyeti göstermek için yapıldı.¹⁹⁴ Maddelerin ucu açık keyfi bir biçimde işleneceğinin apaçık ortada olduğunu ve kullandıkları bahaneleri işgaller konusuna gelindiğinde göreceğiz. İşgallerin kolayca gerçekleşmesi için öncelikle ordunun terhisi zorunlu görüldü. İngilizlerin direktifiyle İzzet Paşa Hükümeti, komutanlıklara gönderdikleri emirle birlikleri verilen emre göre düzenlenmesini ve işgallere karşı direnilmemesini istedi.¹⁹⁵ 31 Ekim 1918’de Osmanlı Devleti ordusu 400.000 bin mevcudu bulunmaktaydı, mütareke gereği kısa zamanda 50.000 bin altına düşürülmesi gerektiğini Osmanlı Devletine resmi olarak bildirildi.¹⁹⁶

Mütareke, aslında yüzyıllardır oluşturula gelen bir politikanın sonucu ve uygulamasıydı. Mütareke’nin maddeleri dayandırıldığı gerekçeler Wilson’un prensiplerinin 14 maddesine dayandırıldı.¹⁹⁷ İstanbul Hükümeti’nin antlaşmayı imzalarken İstanbul Basını Mütareke’nin koşullarının hafif olduğuna ve İstanbul’un işgalinin söz konusu olmadığına dair yayınlar yapılmaya başlandı. Çıkan haberler üzerine İngiliz Hükümeti diplomat Hogart tarafından 10 Kasım 1919’da hükümetin tam aksine Bursa’nın Osmanlı Devleti’nin merkezi olduğunu söyledi.¹⁹⁸

İşgaller karşısında bazı vatanseverler, kendi bölgelerinde düşmana karşı Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurmuştu. Bölgesel amaçlı kurulan bu cemiyetlerin amacı Osmanlı Devleti yıkıldıktan sonra, bölgelerinde bağımsız olarak yaşamaya devam ettirmektir.¹⁹⁹

¹⁹³ Serkan, Çomak, “İzmir’in İşgalinden Mudanya Mütarekesi’ne Kadar Batı Cephesindeki Siyasi ve Askeri Olaylar,” Kastamonu Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu 2019, s. 14.

¹⁹⁴ Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, Vatan Neşriyatı Yayınları, İstanbul 1953, s.92.

¹⁹⁵ Serkan Ünal, “Yol Arkadaşlığından Yol Ayrımına Amasya Askeri Örgütü,” Ankara Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2013, s.26-27

¹⁹⁶ Zekeriya Türkmen, *Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılanması (1918- 1920)*, TTK Yayınları, Ankara 2001, s. 291.

¹⁹⁷ Elif, Dönmez, “Mondros Ateşkes Antlaşması’nın Millî Mücadele’ye Yansımaları,” Nevşehir Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir 2012, s. 43.

¹⁹⁸ Elif, Dönmez, *a.g.t.*, s. 43.

¹⁹⁹ Hamdi, Gürler, *a.g.t.*, s. 221.

Emperyalist devletlerin, Osmanlı Devleti hakkındaki bu tür hayallerinin açık bir ifadesi olan Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ve kabullenilmesi sonucu, Kasım 1918'den itibaren Millî Mücadele'nin ilk evresi başladı. Bundan sonraki süreçte, Türk halkı topraklarını düşman işgalinden kurtarabilmek için emperyalist devletlere karşı ciddi bir savunma savaşı başlayacaktı.

2.2 57. Tümenin Durumu

Mütareke şartlarının uygulanmaya başlanmasıyla, 13 Kasım 1919'da Aydın'da bulunan 21. Kolordu mütareke gereği dağıtıldı . Doğrudan Harbiye Nezaretine bağlı İzmir bölgesinde sadece 17. Kolordu bırakıldı. 21. Kolorduya bağlı 57. Tümen ile 19. Ağır topçu alayı buradaki 17. Kolorduya bağlandı. Menteşe ve Teke koyu alayları 57. Tümen kuruluşuna girdi.²⁰⁰ 57. Tümenin karargahı 18 Kasım 1918'de Antalya'dan Aydın'a taşındı. Daha sonra tümen 22. Kolorduya bağlandı.²⁰¹

57. Tümene bağlı alayların durumu;²⁰²

135. Piyade Alayı: Mütarekeden önce Gelibolu'da bulundu, mütarekeden sonra Ödemiş'e daha sonra ise Söke'ye geldi.

175. Piyade Alayı: Karargâhı ve I. Taburu Aydın'da toplu, müfrezeleri eşkıya tatbikatında, II. Taburu Muğla'da bölükleri Menteşe sahilinin muhafazasında, III. Taburu Torbalı'dan itibaren (Aydın-Iğdır) yolunun muhafazasından sorumlu dağınkı haldeydiler.

176. Piyade Alayı: Karargâhı Antalya'da, I. Taburu merkezde, II. Taburu Kaş mıntıkasında sahil muhafazasında, III. Taburu kısmen merkezde kısmen Fenike'de sahil güvenliğinde

57. Topçu Alayı: Seri sahra ve seri cebel (erhard) taburlarında oluşur. Denizli'de topludur.

Cebel Obüs (Skoda) Taburu: Aydın'da bu taburun Afyonkarahisar'a gönderilmesi daha sonra emredilmiştir.

Süvari: Yalnız on beş atlıdan ibaret karargâh nezdinde bir takım.

Deve Kolu: Aydın'da

Tümenin Hastanesi: Aydın'da bulunmaktaydı.

²⁰⁰ Zeynep Kalyoncuoğlu, ''Anadolu'da Kuvayı Milliye'nin oluşumu'', Ankara Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2011, s. 16.

²⁰¹ Rahmi Apak, *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl kuruldu*, TTK Yayınları, Ankara 1990, s. 74.

²⁰² ATASE Arşivi, *İSH*, K.18, G.28, B. 1.

Şefik Bey, tümenden firar edenlerin sayısının fazla olduğunu bu yüzden alayların yalnız birinci taburlarının iyi durumda olduğunu, bunların sayısının 200'ü geçtiğini bildirmektedir. Diğer taburların durumunun ve sayısının pek az olduğunu, subayların maaşlarını peşin almakla beraber paranın değerinin düşük olması sebebiyle sıkıntı yaşadıklarını bildirmekteydi.²⁰³ Mütarekenin getirdiği ağır sonuçlar sebebiyle iâşe yardımları, son derece güç ve gizli bir şekilde yapılmaktaydı.

2.3 İtalya'nın Anadolu'yu İşgali

Birinci Dünya Savaşı'nda itilaf devletleri İtalya'yı kendi saflarında savaşması için birtakım vaatlerde bulundu. Londra Antlaşması'nda belirtilen, Arabistan civarında kurulacak bir Müslüman devleti konusunda vereceği desteğe karşılık Antalya'nın yanı sıra Konya, Aydın ve İzmir bölgesinin İtalya'ya verilmesi kabul edildi.²⁰⁴ İtilaf Devletlerinin Savaştan sonra, müzakereler sürecinde Ege bölgesini Yunanlılara verilmesi kararı çıktı.²⁰⁵ Bu durum ilerde İzmir civarında Yunan-İtalyan mücadelesinin başlamasına yol açacaktı. Osmanlı Devleti basının da İzmir'in Yunanlılar ya da İtalyanlar tarafından işgal edileceği üzerine haberler çıkmaya başladı.

30 Aralık 1918 tarihinde Paris Barış Konferansı da Venizelos konferansa nüfuz alanlarını Ege Adaları, Trakya ve Batı Anadolu olarak belirtti.²⁰⁶ 21 Mart 1919 da İtalyanlar ise İngiliz ve Fransız temsilcilerinden İtalyan kuvvetlerinin Antalya'ya asker çıkarmak için izin verilmesini istendi, ancak bu konuda izin verilmedi.²⁰⁷ 28 Mart 1919'da İtalya Londra Antlaşması'ndan sonra kendisine verilen yerleri elde etmek ve korumak amacıyla İtalyan'lar tarafından Antalya'ya resmen işgal edildi.²⁰⁸

İtalyanlar, Türklerden toprak koparmanın ne kadar güç olduğunu Trablusgarp savaşında gördü. Bu yüzden işgaller karşısında Türk halkının ne tepki vereceğini

²⁰³ Ş. Aker, 57. Tümen..., s. 7.

²⁰⁴ Muhammet, Demir, "Millî Mücadele Döneminde Anadolu'da İtalyan İşgalleri," Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2018, s. 18.

²⁰⁵ *Türk İstiklal Harbi Mondros Mütarekesi...*, s. 194.

²⁰⁶ Mehmet Sait Dilek, "Paris Barış Konferansında Yunan Talepleri ve Büyük Güçlerin Tutumu", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 36, 2013, s. 31-42.

²⁰⁷ Bayram Akça, "Millî Mücadele Döneminde Fethiye", Muğla Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz 2002, S 9. s. 1.

²⁰⁸ BOA, HR. SYS. 2558-1; Süleyman Beyoğlu, "İtalya Çizmeyi Aştı", *Tarih ve Medeniyet Dergisi*, S.61, İstanbul Nisan 1999, s. 44.

bilmiyorlardı. Bölge halkının nabzını yoklamak için “Levant” adlı bir gazete çıkarıldı. Şehirde balolar düzenleyip insanlara İtalyan pasaportları verildi. Bu da işgalleri kolaylaştırmak ve halkın tepkisini en aza indirmek için izledikleri politikaydı.²⁰⁹ İtalya'nın Antalya ile ilgili ilk başarısı, demir yolu imtiyazı ile ilgili oldu. İtalyan Büyükelçisi Garroni, İstanbul'da göreve başladıktan sonra, Osmanlı Devleti'nden bir demir yolu yapım imtiyazı almak için girişimlerde bulundu. 1913 yılında, Osmanlı Devleti yetkilileriyle görüşmeler devam ederken, İtalyanlar Antalya'da arazi satın almaya da başladı. 10 Ekim 1913 tarihinde, demir yolu ile ilgili imtiyaz alma çabaları sonuç verdi. İtalyanlar; Fethiye-Muğla, Antalya-Alanya ve Burdur demir yolunun yapımını üstlendi.²¹⁰

Şefik Bey Aydın'dan Antalya'ya durumu kontrol etmek ve asayiş sağlamak için gelmiştir.²¹¹ İşgal altındaki Antalya'nın durumunu şöyle anlatıyor: *‘Arabadan şehrin girişinde indim, yanımda yalnızca yaverim vardı. Yaverimi, Alay Komutanını haberdar etmek için karargâha gönderdim. Halkın durumunu ve şehrin vaziyetini görmek için Aşıyan caddeden, çarşıdan geçerek hükümet dairesine gittim. İtalyanlar, şehrin girişine portatif çadırı ordugâh kurmuşlardı. Asker sayıları fazlaydı.. İki tane makinalı tüfek mevzideydi. Şehirde içinde İtalyan askeri pek görünmüyordu, geneli asker şubesindeydi. Bizim askerlerimizin devriyelerinde, nöbetlerinde, vazifelerinde ve mevcudiyetlerinde bir aksama görmedim. Yalnız depo ve cami önünde, bizim askerimizin yanında bir İtalyan askerini gördüm. Aralarında beş on adım vardı. Ahali işinde gücündeydi fakat durumlarını üzgün gördüm.’*²¹² İşgalci devletler bahane üreterek işgali meşrulaştırmak için ellerinden geleni yapıyordu.

İtalya, Mondros Mütarekesi'nden sonra gizli anlaşmalarla kendisine verilen bölgelerde faaliyetlerini yoğunlaştırdı. Halkla karşılık ilişkiler kurmasında yardımcı olan bedava sağlık hizmeti vermek, propaganda yapmak, kömür deposu inşa etmek gibi faaliyetlerini, işgal öncesi hazırlıkları olarak değerlendirmek mümkündü. Bu sırada İtalya devam eden Paris

²⁰⁹ Muhammet, Demir, *a.g.t.*, s. 27-28.

²¹⁰ Sevgi, Korkmaz, “Millî Mücadele Döneminde Antalya Limanı,” Uşak Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak 2015, s. 42.

²¹¹ *TİH*, C. IV Genelkurmay Askeri Tarih ve Strateji Etüt Başkanlığı, Ankara, 2009, s. 37.

²¹² ATASE Arşivi, *İSH*, K.436, G.70, B.70-14, Ş. Aker, 57. Tümen..., s. 19.

Barış Konferansı görüşmelerinde, müttefiklerinden umduğunu alamadığı için ilişkiler kopma noktasındaydı.²¹³

İtalyanların buraya niçin geldiğini oradaki mutasarrıf şöyle anlatıyor:²¹⁴ ‘İtalyanlardan bir subay, Emin Efendi’nin evine giderek evi gezeceğim, demiş. Emin Efendi, tutuklanacağını bildiği halde izin vermemiş, subay ısrar etmemiş ve gitmiş. Daha sonra İtalyanlar, Mutasarrıflıktan Zeki Bey ile Emin Efendiyi istemişler. Mutasarrıf kendilerine tebliğ etmiş, her ikisi de reddetmişler. Hanelerimizden bizi zorla alırsa silahla karşılık veririz, demişler. Daha sonra bu iki zatın, hükümetin eliyle İtalyanlara teslim edildiği anlatılmaktadır. İtalyanlar, Antalya esnafından bazı kişileri limandaki kruvazörleri ziyarete davet ettiler. Davet sonrasında gemiyi ziyaret edenlere, kendilerine iyi davranıldığına dair kâğıt imzalatıldılar.’ Bu imzalanan kâğıtlar, daha sonra İtalyanlar tarafından şehrin işgali için kendilerine davet yapıldığı şeklinde yorumlandı.²¹⁵

Şefik Bey, Antalya'dan ayrıldıktan sonra, 25 km kuzeydeki Badem Ağacı Köyü'ne gitti. Mütarekeden sonra sahil taburları lağvedilerek silah ve cephaneleri Kaş ve Finike'de koruma altına alındı. Daha sonra bu silah ve cephaneler Antalya'ya getirildi Antalya'nın işgal edilmesiyle cephanenin İtalyanların eline geçmemesi için 7 Nisan 1919'da, Şefik Bey tarafından Burdur'a nakil edilmeleri talimatı verildi.²¹⁶ Badem Ağacı Köyü'nde bulunan depoda, piyade ve topçu cephanesi de bulunmaktaydı. Albay Şefik Bey, İtalyanların, burayı ele geçireceği düşünerek Badem Ağacı Köyünde Bucak Müdürü ve köyün ileri gelenleri ile bir araya geldi.²¹⁷ Burada yaşayan halkın 200'den fazla öküz arabasıyla depodaki malzemeyi Burdur'un Çeltikçi köyüne taşınmasına yardımcı oldu. Bu mühimmat sonradan Yunanlılara karşı kullanıldı.²¹⁸

Burdur Mutasarrıfı, İtalyanların yakında Fenike, Fethiye ve Marmaris'e asker çıkaracağı bilgisini, Dâhiliye Nezaretine göndererek bu durum karşısında ne yapmaları

²¹³ Mevlüt Çelebi, ‘‘Milli Mücadele’de İtalyan İşgalleri’’, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.IX, S.26, Mart 1993, s.395.

²¹⁴ ATASE Arşivi, *İSH*, K.92, G.11, B.1-4, Şefik Aker, 57. *Tümen...*, s. 19-21.

²¹⁵ Sevgi, Korkmaz, *a.g.t.*, s. 57.

²¹⁶ Mevlüt Çelebi, *a.g.m.*, s. 399.

²¹⁷ Nuri Köstüklü, *Millî Mücadele’de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 21.

²¹⁸ *Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler*, C. VII, ATASE Yayınları, Ankara 1975, s. 19.

gerektiğini söyledi.²¹⁹ Albay Şefik Bey, Çeltikçi'den sonra Burdur'a giderek, Mutasarrıfı ziyaret etti. Antalya'nın işgali ile ilgili bilgi vererek, uyarılarda ve tavsiyelerde bulundu. 8 Nisan 1919'da Albay Şefik Bey tarafından daha önce boşaltılan mühimmat deposunu İtalya askerleri tarafından ele geçirildi. Ardından aynı tarihte, Konsolos Marki Ferrante ve Albay Ciano, Burdur'a gitti.²²⁰ Burdur Mutasarrıfına bir kağıt imzalatmaya çalıştılar ama başarılı olamadı.²²¹ Buna üzerine Ferrante, Alanya'dan Marmaris'e kadar tüm sahilleri işgal edeceklerini söyledi. Bu ziyaretin, Antalya'da uyguladıkları işgal siyasetini Burdur'da da uygulamak için zemin hazırlamak ve propaganda amacıyla yapıldığı anlaşılmaktaydı.²²²

Antalya'da halkın tanınmış kişileri tarafından İtalya'nın Antalya'yı işgalinden önce bir protesto metni hazırlandı.²²³ Protestonun içeriği İtalya'nın Paris Barış Konferansı'nda Antalya'yı talep etme sebeplerini oluşturmaktaydı. Kısaca; Antalya'nın 6 asra yakın Türklere ait olduğu, nüfusunun %99'unun Türklerden oluştuğu ve İtalya'nın bu talebinin Wilson ilkeleriyle de uyuşmadığını söylenmekteydi.²²⁴ Metinde imzası bulunan; Antalya Müftüsü Ahmet Hamdi, Belediye Başkanı Mustafa, Genel Kurul Üyeleri Emin, Rasih, İzzet, Hüseyin Hüsnü, Mehmet Celal'dir.²²⁵ 3 Nisan 1919 tarihinde protestoları bastırmak için, Ferrante, İtalyan yetkililere önerilerde bulundu. Ferrante, Emin Efendi ve Zeki Bey'i Antalya'da huzursuz ortama sebebiyet veren kötü aktörler olarak tanımladı. Huzursuzluğun giderilmesi için uzaklaştırılmaları gerektiğini önerisi ile protesto edenler ve işgale karşı çıkanlar, Rodos'a sürgün edeceklerini toplanan halka ve ahaliye ilettiler.²²⁶

28 Mart 1919'da Antalya işgalini İtalyan Çano Aleksandro'nun şöyle beyan ediyor:²²⁷ *'Antalya'da yaşayan halkın canları ve malları tehlikededir. Bu son günlerde vahim asayişsizlik sebebiyle yaralayıcı olaylar olmuştur. Hapishaneden firar eden zararlı kişiler, olaylar çıkarmıştır. Dünden önceki gün İzmir ile İstanbul'a giden posta soyuldu.*

²¹⁹ BOA, DH. ŞFR. D. 630, G. 6, B. 1-2.

²²⁰ Ali Rıza Gönüllü, "Millî Mücadele Döneminde Burdur (1919-1922)," *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.27, 2010, s. 596.

²²¹ *Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi..*, s. 218.

²²² Ş. Aker, 57. Tümen..., s. 35.

²²³ BOA, DH. ŞEFR. 623-63.

²²⁴ Haluk Selvi, Bülent Cırık, *Millî Mücadele'de TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraflar*, TBMM Kültür Sanat Yayınları, No:162, 2020, s. 76

²²⁵ Orhan Çeltikçi, "İstiklal Harbinde Antalya ve Havalisinde Kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Faaliyetleri", *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, C.2, S.4, Aralık 2015, s. 86.

²²⁶ Sevgi, Korkmaz, *a.g.t.*, s. 67.

²²⁷ BOA, DH.EUM. ECB. 28/50A., Mevlüt Çelebi, *a.g.m.*, s. 397.

Bugün sabahleyin memleketin merkezinde büyük bir bomba infilak ettirildi. Antalya ahalisi tarafından rica edilmesi üzerine, İtalya Devleti'nin büyük deniz askerlerinin bir kısmı, Birleşmiş Devletler ve ittifak etmiş devletler adına, memur ve çalışanların yardımıyla her yerde asayiş sağlamaya için bugün Antalya'ya işgal ediyorlar. Hangi millete mensup olursa olsun, kamu yararına, iyi niyet sahiplerini emirlerimizin tamamının korunması için davet ediyoruz. Şiddetli tedbirlere başvurmayaacağımızı umuyoruz ancak icap ederse uygulayacağımızı beyan ederiz. '' (Bahariye Miralay Çano Aleksandro)

Şefik Bey, durumun ciddiyetinin farkında olduğu için 8 Haziran 1919'da, Antalya'da emrindeki 176. Alaya her gün başka araçlarla emir alınması koşulu ile hükümetle daima temas edilmesini, İtalyanların yeni bir durumunu ve müdahalelerini öğrenerek her gün bildirilmesini emretti. İtalyanların gerek doğrudan gerek hükümet vasıtasıyla vazife ve askerlik işlerine ilişkin herhangi bir resmi ve gayri resmi talepleri veya teklifleri olursa mutlaka haberi olmasını istedi. Aksi takdirde yapılacak bir hatanın çok büyük olaylar doğuracağını bildirmekteydi.²²⁸ 12 Haziran'da Antalya Mutasarrıflığına, İtalyanların içeriye asker gönderecekleri ihtimalini, Alay Kumandanı bildirdi. İçerde asayişin iyi olduğunu, mevcut askerlerimizin emniyeti sağladığını, bir şey yapıldığı takdirde durumun protesto edilmesini bildirdi.²²⁹ Hemen ardından, 11 Haziran 1919'da Şefik Bey'e 176. Alay Kumandanlığından, İtalyan Kıttaat Kumandanlığının silah ve mühimmat deposunda bulunan tenvir tabancalarından geçici olarak bir adet talep ettiği bildirildi. Ertesi günü Şefik Bey, İtalyanların Antalya'ya asker çıkarma olayını protesto ettiklerini, talep ve isteklerini kabul etmeyeceğini uygun bir dille bildirdi.²³⁰ İtalyanların, daha önce imtiyaz olarak aldıkları demir yolu inşasını yapmaya başladığı haberi alındı.²³¹

Bunun üzerine, 22. Kolordu'dan Şefik Bey'e Antalya'ya çıkarma olduğu sırada kruvazör (savaş gemisi) söylendiğinin hükümetçe bilindiği haberi verildi. Alay Kumandanının bu olaya dâhil olup olmadığının öğrenilmesi Şefik Bey'den istenildi. Şefik Bey, yaptığı araştırmalar sonucu ayrıntılı bir rapor sundu. Raporda; beyannamenin yayınlanmasında Alay Kumandanının dâhil olmadığını, mektep ve hastanelerin yeniden

²²⁸ Ş. Aker, 57. Tümen..., s. 38-39.

²²⁹ Bayram Akça, a.g.m., s. 4.

²³⁰ Ş. Aker, 57. Tümen..., s. 40.

²³¹ BOA, DH. KMS. D. 52, G. 80, B.1.

açılması için İtalyanların rahibe ve rahiplerini tahliye edilen binalara yerleştirdiğini söyledi.²³² Daha sonra bombanın patladığı gece bu rahip ve rahibelerin korkmamaları için binaya on adet asker çıkarıldığını, İtalyan memurun Mutasarrıf Vekil ile karşılıklı konuşmalarından anlaşıldığı belirtildi. Alay Kumandanının çıkarma olduktan sonra haberi olduğu anlaşıyordu.²³³

Bombanın patladığı gece, İtalyan kuvvetlerinin iki yüze yakınının sahilde bulunan binalara çıktığını, kayıkçılar tarafından Mutasarrıf Vekiline söylendi. Bu bilgi, çıkarmadan ne Hükümetin ne de Alay Kumandanının haberi olmadığını göstermekteydi. Patlama olayının, infilak eden bomba olmayıp bir teneke dolu baruttan ibaret olduğu elde edilen teneke parçalarından anlaşıldı.²³⁴ Bu infilakın, şehri işgal için bir sebep olmak üzere İtalyanlar tarafından yapıldığına dair deliller mevcuttu. Zabıtalara, olay yerinde İtalyan askeri markalarından havi kapsülünü de buldu. Bombanın ne bir şahsı öldürmek ne de bir binayı tahrip etmek için atılmadığı, kasten atıldığı görülmektedir.²³⁵ İtalyanlar, bölgede asayişin olmadığını asılsız olaylara dayandırarak işgali meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar.²³⁶ Ayrıca işgal bildirisi, idarenin onayladığı izlenimi verilmek için mutasarrıfa imzalatılmaya çalışılmıştı. Daha sonra bu bildirinin şehrin muhtelif yerlerine asılması istenildi.²³⁷

17. Kolordu Komutan Vekili Süleyman Fethi Bey, Şefik Bey'e, İtalyanların işgalinin yasal dayanaklarını belirtilerek şifreli talimatlar gönderdi. Bu bilgi ve talimatta, Harbiye Nezaretinden gelen emir aynen tekrarlanıyordu; a) Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesi Müttefikler, güvenliklerini tehdit edecek bir durumun ortaya çıkması halinde, herhangi bir stratejik noktayı işgal etme hakkına sahipti. b) 8. Madde; İtilaf Devletleri gemilerinin, Osmanlı Devleti'nin kontrolü altında bulunan tüm liman ve demir yollarından yararlanması için liman ve demir yollarının İttifak Devletlerine kapatılması ve Osmanlı ticaret gemilerinin, İtilaf devletlerinin hizmetinde bulundurulması kararlaştırıldı.²³⁸ Bu bilgilerin ardından, birliklerin Antalya'yı tahliye etmemeleri ve silah kullanımına sebep olacak bir

²³² Mevlüt Çelebi, *a.g.m.*, s. 396.

²³³ Ş. Aker, *57. Tümen...*, s. 40-41

²³⁴ Mevlüt Çelebi, *a.g.m.*, s. 397.

²³⁵ *Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi...*, s. 214.

²³⁶ BOA, DH. KMS. D. 52. G. 1, B. 1-2.

²³⁷ ATASE Arşivi, *İSH*, K. 436, G.70. B. 21

²³⁸ Sevgi Korkmaz, "Milli Mücadele Döneminde Antalya Limanı," Uşak Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak 2015, s.65.

hareketten kaçınmaları talimatı verildi. Şefik Bey, bu talimatı 21. Kolorduya gönderdikten sonra, kendi emrindeki 176. Alay Kumandanına da gönderdi.²³⁹ Şefik Bey, emir komuta zincirinin koparılmasını istemeyerek, kendi başlarına hareket etmemeleri gerektiğini defalarca bünyesindeki alaylara izah etti. Alay Komutanlarının morallerini yüksek tutmak, halkın kendilerini yalnız bırakmadığını onlara göstermek için sürekli halkın içine karışıp onları dinlemiş ve dertlerini çözmek için elinden geleni yaptı.²⁴⁰

Nisan ayına gelindiğinde, İstanbul Hükümeti tarafından Müslüman ve gayrimüslimler arasındaki çatışmaları dindirmek, nasihatlerde bulunmak ve halkın isteklerini yerinde dinlemek için Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri kuruldu.²⁴¹ Şehzade Abdürrahim Efendi, Türklerle diğer halkların arasındaki husumeti sonlandırmak ve gidecekleri yerlere Padişahın selamını götürmek için böyle bir yola başvurduklarını ifade etmekteydi.²⁴² Nasihat Heyetleri, gidecekleri güzergâhları daha önce tespit edip kararlaştırdı.²⁴³

Anadolu Nasihat Heyetinin ikinci Başkanı Ali Rıza Paşa, Heyetin Antalya'yı ziyaret etmeyeceğini çünkü İtalyanların Şehzade'yi küçük düşürücü eylemlerde bulunacağından endişe edildiğini, Şefik Bey ile yaptığı görüşmede bildirdi. Şefik Bey, Paşa'ya heyetin Antalya'ya gelmemesi durumunda halkta bölgeyi İtalyanlara bırakıldığı duygusu uyandıracığını, İtalyanların izlediği işgal siyasetinin başarılı olacağını söyledi. Onun fikrine göre İtalyanların provokasyon yapmaları halinde Şehzade'ye yapılan saygısızlık şahsı için olumsuz etki yaratsa da şehrin Müslüman halkında İtalya'ya karşı bir nefret uyandıracaktı.²⁴⁴ Şefik Bey'in bu ısrarından ve ikna edici konuşmasından sonra, Ali Rıza Paşa Heyeti Antalya'ya gelme yönünde hazırlıklar yapılmaya başlandı.²⁴⁵

İzmir'in Yunanlılar verilmesi üzerine İtalya, Mütareke boyunca yoğun faaliyetlerde bulunduğu Menteşe sahillerini işgal etmeye başladı. Bu işgallerden amaç İtalyan işgal

²³⁹ Ş. Aker, 57. *Tümen...*, s. 41.

²⁴⁰ ATASE Arşivi, *İSH*, K.436, G.69, B.69-35.

²⁴¹ Mevlüt Çelebi, "İzmir'in İşgalinden Önce Şehzade Abdürrahim Bakanlığında Anadolu'ya Gönderilen Nasihat Heyeti (Anadolu Heyet-i Nasihası): 16 Nisan -18 Mayıs 1919)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. VI, S. 18, Ankara 1990, s. 562-563.

²⁴² İsmail Efe, "Mütareke Dönemi Asayiş Sorunları ve Çare Olarak Düşünülen Nasihat Heyetleri", *Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 1, Ocak 2016, s. 234.

²⁴³ BOA, DH. KMS. D.51, G.3, B.26.

²⁴⁴ Mevlüt Çelebi, *Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, Akademi Kitabevi, İzmir, 1992. s. 50.

²⁴⁵ İsmail Efe, *a.g.m*, s. 238.

sahasını genişletmek ve Yunanların İzmir'i işgal ettikten sonra Yunanistan'ın İtalyan işgal sahasına müdahalesini önüne geçmekti. Fethiye Menteşe Sahilleri, İtalyanlar tarafından ilk işgal edilen yerler oldu. 11 Mayıs 1919 tarihinde Menteşe Mutasarrıflığı, Dâhiliye Nezareti'ne bir telgraf çekerek, Fethiye'nin işgali ile ilgili; 8 Haziran 1919 sabahı saat 06.00'da, İtalya'nın Ligorya Kruvazörü Gemi Kumandanı ve 50 kişiye yakın askerin Fethiye'ye de kendilerine yer gösterilmesini istedi.²⁴⁶ Kendilerine yer göstermeyerek kasabayı işgale etmek için hiçbir sebebin olmadığını söylememize rağmen, kendilerinin üstlerinden emir aldığını bu emirlerine karşı gelindiği takdirde şehri bombalayacaklarını söyleyerek Fethiye'yi işgal ettiklerini bildirdi.²⁴⁷

Şefik Bey, Fethiye'nin işgalini 13 Haziran 1919 tarihli raporunda; Fethiye'ye bir Yunan vapurunun geldiğini, içinden kırmızı işaretli bir Yunan doktor ve altı asker çıktığını ve tekrar vapura girdi. Bu esnada iskelede toplanan halkın arasında bir Rum ile Müslümanın tartışması bahane edilerek, limanda daha önce bulunan İtalya deniz botundan otuz deniz askeri ile bir makinalı tüfek askerinin karaya çıktığını, güya hükümete yardımcı olmak için komutanın çıkardığını ama hükümetin isteğiyle bu kuvvetin tekrar bota döndüğünü söyledi.²⁴⁸ Daha sonra alınan raporda, hadisenin ertesi günü Antalya işgalini yapan Reçina Alena Savaş Gemisi'nin Fethiye'ye geldiği bildirildi.²⁴⁹

Fethiye Kaymakamlığından, Şefik Bey'e işgal haberi verildi.²⁵⁰ Bu durumun Kara ve Deniz Komutanları tarafından protesto edildiği söylendi.²⁵¹ Albay Şefik Bey, işgal haberini 17. Kolordu Komutanlığı'na bildirirken sonra Fethiye'de asayişin normal olduğunu belirtti.²⁵² Daha sonra Şefik Bey'e İtalyanların Bodrum, Marmaris, Kuşadası, Fethiye'ye asker çıkararak işgal ettikleri haberi geldi.²⁵³ Şefik Bey 11 Temmuz 1919'da 22. Kolordu'ya işgali şöyle özetler: *'İtalyanlar bugün 11 Temmuz 1919 saat 6'da, asker çıkarmak için bir sebep yokken Fethiye limanında hazır bulunan Ligorya adındaki savaş gemisinden, elli silahlı asker karaya çıkartarak Fethiye'yi işgal ettiler. Gemi Kumandanı, mahalleyi*

²⁴⁶ Mevlüt Çelebi, *a.g.m.*, s. 402.

²⁴⁷ ATESE, *İSH*, K.76, G.4-285, B.53, Bayram Akça, *a.g.m.*, s. 2.

²⁴⁸ Bayram Akça, *a.g.m.*, s. 3.

²⁴⁹ Ş. Aker, 57. Tümen..., s. 45.

²⁵⁰ BOA, DH. ŞFR. D. 629, G. 70, B. 1-2.

²⁵¹ BOA, DH. ŞFR. D. 629, G. 92, B. 1.

²⁵² Bayram Akça, *a.g.e.*, s. 3.

²⁵³ Mevlüt Çelebi, *a.g.m.*, s. 403-404.

*korumak için kasabayı işgal ettiğini, bununla beraber Hükümet ile birlikte çalışacağını söyleyerek yerleşmek için izin istedi. Fethiye Kaymakamı, yer isteyen Kumandanı protesto etti ve yer göstermedi. Bunun üzerine Kumandan kendi üstünden aldığı emirle kasabayı işgal ettiğini, askeri tekrar gemiye çekmeyeceğini ve askerlerine karşı en ufak bir saygısızlıkta kasabayı bombardımana tutacağını söyledi. Ardından gümrük dairesini işgal etti ve balkona İtalya bayrağı çekildi''.*²⁵⁴

4 Ocak 1919'da Marmaris'e gelen İtalyan Filosu Komutanı, kaymakamlığı ziyaret ederek kömür deposu için yer talep etti.²⁵⁵ Şefik Bey İtalyanların bu isteğini 17. Kolordu Komutanlığına ilettikten sonra, Menteşe Kıyı Komutanlığına; İtalyanların kömür deposu yapma isteğinin işgal için bir neden olabileceğini söylemesi ve depo yapımının ertelemeleri gerektiğini bildirdi.²⁵⁶ Ayrıca İtalyanlara, bölgeye çıktıkları takdirde işgale razı olunmayacağını uygun bir dille anlatılması ve işgale karşı sert muameleden kaçınarak protesto edilmesi gerektiğini söyledi.²⁵⁷ Bu cevap karşısında İtalyan Komutanın durumu kabul edip vazgeçtiği bilgisi Şefik Bey'e iletilti.²⁵⁸ Ancak daha sonra Bodrum ve Kuşadası'nın işgal haberi Dâhiliye Nezareti'ne telgrafla bildirildi.²⁵⁹ İtalya'nın, Antalya'da artan askeri kuvveti kısa zamanda bölge halkı üzerinde egemenlik kurmasına neden oldu. Eylül 1919 itibarıyla, Antalya'da 33. Alay ve 3. Taburu ile bir dağ bataryası ve bir süvari bölüğü bulunmaktaydı.²⁶⁰

Şefik Bey Antalya'nın İtalyanlar tarafından işgali, bölge üzerinde bıraktığı etkiyi yaptığı incelemeler sonucunda 17. Kolordu Komutanlığına işgal ve diğer konular hakkında İnceleme Raporu gönderdi. Bu raporda; İtalyanlar, Antalya ve çevresini işgal amacıyla geldiklerini. Halkı kendi taraflarına çekmek, Müslümanlarla Rumlar arasında mücadele yaratmak, hükümetin haklarını yok ederek nüfusu ve gücü ellerine almak için her gün yeni

²⁵⁴ Adnan Sofuoğlu, "Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri ve Mütareke Dönemi Fener Rum Patrikhanesi'nin Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. X, Mart 1994, S.28, s.231, Şefik Aker, 57. Tümen..., s. 55-57, Mevlüt Çelebi, *a.g.e.*, s. 88.

²⁵⁵ ATASE Arşivi, *İSH*, K.198, G.137, B.1-1; *Türk İstiklal Harbi Mondros Mütarekesi.*, s. 212.

²⁵⁶ BOA, DH. EUM. AYŞ. D. 3, G. 64, B. 2-3, Ş. Aker, 57. Tümen..., s.48.

²⁵⁷ Mevlüt Çelebi, *Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 1999, s. 66-67.

²⁵⁸ BOA, DH. ŞFR. D. 610, G. 51.

²⁵⁹ ATASE Arşivi, *İSH*, K.17, G.119, B.1-2; BOA, BEO, D. 4573, G.342950.

²⁶⁰ Muhammet, Demir, *a.g.t.*, s. 33.

hileler ve tertipler ortaya attıklarını. Bu çalışmalarını kendi müttefiklerinin muhalefet etmemesi için çeşitli hileler yapıyorlardı.²⁶¹”

İtalyanların işgal siyasetini, maddeler halinde sıralamak mümkündür:²⁶²

- 1- Asayiş ve güvenliği bozarak halkın mevcut Türk yönetimine güvenini sarsmak,
- 2- Halka iyi davranarak kendilerini hami olarak göstermek,
- 3- İktisadi faaliyetler,
- 4- Kültürel faaliyetler,
- 5- Sağlık hizmetleri (Sivil halka yönelik yapılan ücretsiz uygulamalar),
- 6- Ulaşım ve Haberleşme faaliyetleri,
- 7- Mevcut otorite sahipleri ve idarecilerle iyi ilişkiler kurmak.

İtalyanlar, işgalin devamını sağlamak ve halkı yanına çekmek amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunuyordu. Bu amaçla, Antalya ve civarındaki köylere hastane açmak için gerekli olan malzemelerle birlikte yatak takımları da getirildi.²⁶³ Açılacak olan hastanelerin yanı sıra okullar da açıldı ve buralarda verilecek olan hizmetlerin ücretsiz olacağı verileceği söylendi. Buna rağmen Antalya ahalisi buna itibar etmemiş, okullara ise yalnızca Rum kökenli çocuklar devam etmişti. İtalyanlar, işgal ettikleri bölgede aynı politikayı ısrarla sürdürmeye devam etti, ancak yöre halkı bu siyaseti gördüğü için bu oyuna gelmedi.²⁶⁴

Antalya'da İtalyanların Millî Mücadele Hareketi'ne karşı tutumunun ne olacağı ile ilgili ilk gelişme, işgal sonrasında görüldü. Albay Şefik Bey'in Çine'de Kuvayı Milliye'nin kurulması için çalışmalar yaptığı dönemde, Antalya ve Söke'den birer piyade taburunun mücadele sahasına çekilmesi talimatı verildi. Antalya'dan Sarayköy'e hareket edecek taburla birlikte silah ve cephane de nakledilecekti. 16 Haziran 1919 tarihinde verilen emirle, tabur ve istenen ordu malzemeleri Antalya'dan sevk edildi. İtalyanlar, Yunanlılara karşı kullanılacak askeri kuvvetlerin ve malzemelerin sevkiyatına göz yumuldu.²⁶⁵ Millî Mücadele'ye karşı izleyecekleri politikayı gösteren ilk işaret bu oldu. İzmir'in Yunanlılar

²⁶¹ BOA, DH. EUM. AYŞ. D.22, G. 17, B.1.

²⁶² Sevgi Korkmaz, *a.g.t.*, s. 74.

²⁶³ Muhammet Demir, *a.g.t.*, s. 34-35.

²⁶⁴ Mevlüt Çelebi, *a.g.e.*, s. 136-147

²⁶⁵ Sevgi, Korkmaz, *a.g.t.*, s. 44-82.

tarafından işgal edilmesi itilaf devletlerinin aldığı karara karşı tepki olarak İtalya gizlice milli harekete yardımda bulundu. Millî Mücadele Dönemi'nde, Antalya'da önemli vazifeler yerine getiren Antalya Hilal-i Ahmer Cemiyeti oldu.²⁶⁶ Bu heyetler, görev bölgelerindeki yaralı ve hastaların bakımından sorumluydu. Ayrıca halka ilaç, sağlık malzemesi ve gıda maddeleri dağıtıyorlardı. Hasta ve yaralıları, kara ve deniz yoluyla nakledip ayrıca psikolojik destek hizmetleri de veriliyordu.²⁶⁷

2.4 Yunanistan'ın Ege Bölgesini İşgali

1919 Paris Barış Konferansında başlayan Batı Anadolu'nun özellikle de İzmir'in kime verileceği Yunanistan ve İtalya arasında tartışma konusu oldu. 3 Şubat 1919 tarihinde Yunanistan başbakanı Venizelos, Paris Barış Konferansında Ege bölgesinin kendilerine verilmesi gerektiğini söyledi. İsteklerini, Wilson Prensiplerine ve bölge halkının kendi egemenliğini kurma ilkesine dayandırmaktaydı.²⁶⁸ Konferans'ta istediklerini elde edemeyen İtalyanlar Paris'ten ayrıldı. Venizelos, 12 Nisan 1919'da ABD Başkanı Wilson'a gönderdiği mektupta, Batı Anadolu'da Türklerin Yunanlılara karşı kötü muamelede bulundukları iddia etti.²⁶⁹ 12 Mayıs 1919'da İtalyanların Konferans'tan ayrılmasından sonra Müttefik Devletler, Venizelos'a Yunanlıların İzmir'i işgal etme isteğini kabul etti.

14 Mayıs gece yerli Rumlar, dörder ve beşer gruplar halinde etrafa dağılarak Türk mahallelerindeki bazı evlere baskınlar vererek silah ve cephane toplamaya başladı. Kızılhaç yardımları adı altında İzmir sahiline Yunan Heyet ve gemilerinin gelmesiyle yerli Rumların davranışlarında farklılıklar görülmekte ve bazı istenmeyen olaylar yaşandı.²⁷⁰ 1918 Kasım ve Aralık aylarında İzmir limanına birer İngiliz, İtalyan ve Fransız savaş gemileri geldi.²⁷¹

²⁶⁶ Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1877 yılından başlayarak faaliyet gösteren bir yardım kuruluşudur. Cemiyet Trablusgarp, Balkan savaşları, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele dönemlerinde cephede ve cephe gerisinde çok önemli yardımlarda bulundu.²⁶⁶ Hilal-i Ahmer Cemiyeti, merkez ve Şubeler dışında Anadolu'da teşkilatlanarak, bazı sağlık kurumları ve İmdat Heyetleri oluşturdu. İmdat Heyetleri, Hilal-i Ahmet Cemiyeti tarafından atanmış bir yöneticiye bağlı doktor, hasta bakıcı ve sağlık görevlisinden oluşuyordu. Buket Sarı, "Antalya Hilal-i Ahmer Cemiyeti Antalya Şubesi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri", Uşak Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak 2010, s.24.

²⁶⁷ Sevgi, Korkmaz, *a.g.t.*, s. 91.

²⁶⁸ Ahmet Özgiray, "Yunan Amaçları ve İtilaf Devletleriyle Birlikte Türkiye Üzerine Çevirdikleri Entrikalar (1914-1919)", *Atatürk Yolu, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, S. 4, Ankara 1989, s. 557.

²⁶⁹ Serkan, Çomak, *a.g.t.*, s. 34.

²⁷⁰ Filiz Akın, Özcan, "Millî Mücadele de Küçük Menderes Havzası (1919-1921)," Adnan Menderes Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2009, s. 46-47.

²⁷¹ Muhammet, Demir, *a.g.t.*, s. 20-44.

Daha sonra iki Amerikan, birer Yunan ve İngiliz savaş gemisi olmak üzere İzmir'e gelerek limana demirlendi.²⁷²

15 Mayıs 1919 Saat 09.00'da Yunan kuvvetleri karaya asker çıkarttı.²⁷³ Bu askerlerin Hükümet Konağı tarafına geçtikten hemen sonra, silah sesleri gelmeye başladı.²⁷⁴ Şefik Bey İzmir'in işgali ile ilgi; *'14 Mayıs 1919 gecesi saat yaklaşık 03.30'da telefonda acı bir feryat İzmir'in Yunanlar tarafından işgale başlandığı haberini verdi. Aydın Reddi İlhak Heyeti'nin bu haberi yaydığını, Tümen Yaverim bana bildirdi. Ancak bu haberle ilgili İzmir'deki kolordudan hiçbir resmi malumat gelmediğini.*²⁷⁵ bildirmekteydi. Şefik Bey, İzmir'in işgali hakkında resmi bir haber alamıyordu. İzmir'deki 22. Kolordu karargâhına çekilen telgraftan bir cevap alınmamıştı.²⁷⁶ Bunun üzerine 15 Mayıs 1919'da İzmir, İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmiş ve sonrasında ordu ile bağlantıları sabah saat 5'ten itibaren kesildi. İşgal durumu yetkili kişilerden kesinleşmemiş olduğu için halk tedirgin bir şekilde haber bekliyordu.²⁷⁷

Şefik Bey, her yere haber gönderdi, haberin doğrulanması için resmi bir evrak bekliyordu. Ertesi gün Harbiye Nezaretinden, Cevat Bey'e İzmir'in işgali hakkında tebligat geldi. 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir Hükümeti, şehrin dışardan işgal edileceğine dair İstanbul İngiliz Siyasi Temsilcisi tarafından bir tebligat aldı. Aynı zamanda 22. Kolordu Kumandanlığına, İngilizler tarafından tebliğ edildi.²⁷⁸ Ardından Kuşadası, Urla, Kösten adası, Foça; İngiliz, Fransız ve İtalyanlar tarafından işgal edildi. 15 Mayıs 1919 öğleden itibaren, 22. Kolordu ile haberleşme kesilmiş olsa bile civardan alınan telgraflar ile İzmir'de Yunanlıların asker çıkarmaya başladığı anlaşılmıştı. Bunun üzerine Şefik Bey emrindeki birliklere askerlerin düşmanla yüz yüze gelmemeleri, mevkilerini terk etmemeleri ve yerlerinde kalmaları gerektiği söyledi. Silahlarının ellerinden alınması gibi bir durumla

²⁷² Erol Mütercimler, *Bu Vatan Böyle Kurtuldu*, Alfa Yayınları, İstanbul 2013, s. 124.

²⁷³ Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Yunanlıların Batı Anadolu'da İstila Hareketlerine Başlamaları, İzmir'in İşgali, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkması, Millî Mukavemet'in Kurulması (15 Mayıs- 4 Eylül 1919)*, C.II, 1. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994, s.46.

²⁷⁴ Erol Mütercimler, *a.g.e.*, s. 124.

²⁷⁵ Ş. Aker, 57. *Tümen....*, s. 58.

²⁷⁶ ATASE Arşivi, *İSH*, K.433, G.18, B.18-3.

²⁷⁷ Emine Pancar, *a.g.t.*, s. 49

²⁷⁸ Orhan Turan, "İngiliz Arşiv Belgelerine Göre Yunan Ordusu'nun İzmir'e Çıkması ve İşgale İlişkin Tanıklıklar", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.XVIII (Özel Sayı), 2018, s.37.

karşılaşmamaları için ordunun toplu bir halde silah başında bulunması, en küçük birimin bile bu şekilde davranması kumandanlara ve ordugâhlara bildirildi.²⁷⁹

Çok geçmeden İtilaf Devletleri, İzmir'in işgalini Damat Ferit Hükümetine bir nota vererek bildirdi. Hükümet, notayı reddetmedi. İngiliz Komutan Amiral Calthorpe Osmanlı Devleti yetkililerine Mütarekenin 7. Maddesi gereğince, İzmir ve çevresinde yaşanan asayiş ve karmaşadan dolayı şehri itilaf devletlerine teslim etmeleri gerektiğini bildirdi. Daha bildiri haberini almayan Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa işgal söylentilerinin haberi üzerine İngiliz komutanlarının buraya gelerek şehri işgal etme girişimleri karşısında Harbiye Nazırına telgraf gönderdi. Harbiye Nazırı Şevki Paşa işgalin Müttefik devletler tarafından mütarekenin hükümlerine göre yapacağını ve bu yüzden karşı konulmaması cevabını verdi.²⁸⁰

İzmir basınında işgallere karşı ilk tepkiler Anadolu gazetesinden geldi. 15 Mayıs 1927, 1928 ve 1930 tarihli nüshalarında şöyle yazıyor: *"Wilson'un yalancı prensiplerine aldanarak silahını terk eden Türk milleti, Mondros'ta imzalanan mütarekenin henüz mürekkebi bile kurumadan, en güzel şehrinin en fena bir düşman tarafından kahpece işgaline işte bugün şahit oldu"*. Hizmet gazetesinin 15 Mayıs 1930 tarihli nüshasında Hrisostomos'la Venizelos ve Avrupa devletleriyle Yunan barbarlığının İzmir'i bugün esir ettiği, İzmir'i bugün yaraladığı, İzmir'i bugün dizlerinin altına aldığından bahsedildi.²⁸¹

Halkın işgallerden haberdar olmaması veya haberlerin geç gelmesi nedeni iletişim araçlarının İtilaf devletlerinde olmasından kaynaklanıyordu. Türk Milletinin içinde bulunduğu durumu kamuoyu basınına yansıtmak ve ülke içindeki gelişmeleri halka duyurmak için mitingler ve protesto gösterileri düzenlendi.²⁸² İzmir'in işgalini protesto etmek için İstanbul'un Fatih, Üsküdar, Sultan Ahmet, Kadıköy semtlerinde mitingler düzenlendi. Halide Edip, Mehmet Emin gibi isimlerin bu mitinglerde halka milli duygular

²⁷⁹ Şefik Aker, 57. *Tümen...*, s. 69.

²⁸⁰ Resul Yavuz, "İzmir'in İşgali Sonrası Damat Ferit Hükümeti'nin Politikaları ve Saltanat Şurası'nda Devam Eden Tartışmalar," *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, S.7, 20 Temmuz 2020, s. 61.

²⁸¹ Mustafa, Mutlu, "İzmir Basınında İzmir'in İşgal ve Kurtuluşu Üzerine Bir İnceleme (1922-1938)," Ahi Evran Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir 2013, s. 48-49.

²⁸² Serkan, Çomak, *a.g.t.*, s. 46.

aşılaniyordu.²⁸³ Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi, İzmir'in işgali ile ilgili Belediye binası önündeki halka; Yunanlıların bugün İzmir'i işgal ettiğini bu duruma karşı sessiz kalan kişilerin Allah'a karşı günahkar olduğunu ve vatana ihanet olarak değerlendirdiğini bu günden itibaren düşmana karşı cihat başlattığını söyledi.²⁸⁴ Yunan mezalimine karşı daha büyük protesto için İzmir meydanında toplanan protestoculardan biri olan Hasan Tahsin, elindeki tabancayla havaya ateş açmış ve elindeki bombayı düşman üzerine attı bu sırada kaçmaya çalışsa da vurulmaktan kurtulamadı.²⁸⁵ Şefik Aker, İlk kurşun direnişi ile ilgili; Hacı İlyas İstasyonunda gönüllü bir kuvvet tarafından Yunanlılara karşı bir direniş hareketi gösterdiğini düşmanın sayıca fazla olması hareketin etkisiz kaldığını ancak bu hareketin meydana gelmesi mücadele için önemli olduğunu söyledi.²⁸⁶

İşgalden sonra kışladan çıkan 17. Kolordunun askerleri işkence ve kötü muameleyle maruz kaldı. Askerlerin üzerinde arama yapan Yunanlılar para ve değerli eşya olarak ne çıktıysa hepsini yağmalandı. Daha sonra bununla yetinmeyen Yunan askerleri üzerlerindeki elbiseleri ve ayaklarındaki çizmeler bile alındı. Bu kargaşada 17. Kolordu, büyük kayıplar verdi. 40 kadar subay ve er öldürüldü, bir o kadarı da yaralandı.²⁸⁷ Şefik Bey, 16 Mayıs 1919 tarihinde öğleden sonra, İzmir'in İşgal haberini 22. Kolordu Kumandanlığı Ali Nadir'den aldı. İtilaf Devletleri Mondros Antlaşmasının yedinci maddesi hükümleri gereğince İzmir'e askeri birlikler, topçular, keskin nişancı, bıçaklı vs. ile geldiler.²⁸⁸

Söke'de askeri kuvvetin dağınık ve az olmasından dolayı 16 Mayıs 1919'da, 134. Alay Komutanlığına, Selçuk'ta Müfreze Kumandanından alınan bilgilerden Yunan çetelerinin faaliyete geçtiği haberi geliyordu.²⁸⁹ Şefik Bey, buna karşı bazı tedbirler alınmasını tavsiye etti. Küçük gruplar halinde dağılmış, zayıf olan kuvvetlerin sahil korumasından sorumlu olmasını, bölükten aşağı olmamak şartıyla en güvendiği korumalarının altında olan noktalarda askeri birlikleri toplayarak özellikle teyakkuzda olmalarını söyledi.²⁹⁰

²⁸³ ATASE Arşivi, *İSH*, K.19, G.122, B.1-2, Serkan, Çomak, *a.g.t.*, s. 47-51.

²⁸⁴ Recep, Kılıç, "Millî Mücadelede Denizli ve Denizli Olayı," Afyon Kocatepe Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2007, s. 33.

²⁸⁵ Elif, Dönmez, *a.g.t.*, s. 59-60.

²⁸⁶ Ş. Aker, 57. *Tümen...*, s. 28.

²⁸⁷ Akın, Özcan, *a.g.t.*, s. 51-52.

²⁸⁸ Mustafa Mutlu, *a.g.t.*, s. 44-45.

²⁸⁹ Mustafa Mutlu, *a.g.t.*, s. 22.

²⁹⁰ *TİH*, C. II, I. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994, s. 57, Ş. Aker, 57. *Tümen...*, s. 70.

Söke’de Mıntıka Kumandanı Mazhar Bey, Şefik Bey’e telgrafında şunları söyledi: *“İzmir’de Yunanlılara karşı hareket edilmediği halde 50 askeri merkezde bulunan alaylar bu duruma karşı ne yapsın? Kasaba Rumları, on beş günden beri burada bulunan Yunan din adamları ve askerinin bu akşam Söke’ye geleceğini söylüyorlar. Rumların faaliyeti karşısında ne yapmamız gerekiyor?”*²⁹¹ Şefik Bey; *“Bu durum karşısında fazla dağılmış olan kuvvetlerinizi mümkün mertebe merkeze toplayınız. Büyük ve küçük herhangi bir birlik, mevkiini terk edin veya silahlarınızı teslim edin gibi emirle karşılaşırsanız hemen karşılık vererek askeri vazifenizi ve namusunuzu koruyunuz.*²⁹² yanıtını verdi. Şefik Bey 17 Mayıs 1919 tarihinde, İtalyanların Kuşadası’ndaki kuvvetlerinin üç subay komutasındaki iki yüz erden oluşan askeri birlik ile Söke’yi işgal ettikleri haberini aldı.²⁹³

Rumlar ve Yunanlılar İzmir’den trenle gelen Türkler, Yunanlılara karşı silah kullandığı için Yunanlılar da silah kullanmak zorunda kaldı. Eğer Türkler silah kullanmasaydı Yunanlılarda silah kullanmayacaktı, şeklinde ki haberler Aydın halkı arasında hızlı şekilde yayıldı. İzmir’den kaçıp gelen askerlerin verdiği bütün haberler, Yunanlıların lehine işlerken bu tür haberler 57. Tümen askeri üzerinde de olumsuz etki gösterdi. Birliğe mensup erlerin mühim bir kısmının firarına sebep oldu.²⁹⁴ Aydın’da gerek sevkiyat askerlerini gerek İzmir’den memleketlerine giden askerleri durdurarak Muğla ve Ödemiş mıntıkasından asker toplayıp Milli Mücadeleye yardımcı yeni bir kuvvet oluşturmaya çalıştığı bir sırada firarların artması Şefik Bey’i zor durumda bıraktı.²⁹⁵ İzmir ve Aydın’daki birliklerinden firar eden kişiler, asker güzergâhında karşılaştıkları kişilere firar etmeleri için ikna etmekteydi. 19 Mayıs 1915’te Şefik Bey bunu yapan kişileri yakalamak için bu güzergah üzerine posta ve devriyeler çıkartılarak hemen tutuklanarak cezalandırılmaları için Aydın’a gönderilmeleri, dur emrine uymayanları vurulması için genelge yayınladı.²⁹⁶

²⁹¹ Emine Pancar, *a.g.t.*, s. 56.

²⁹² Ş. Aker, 57. Tümen..., s. 81.

²⁹³ Mevlüt Çelebi, *a.g.m.*, s. 407-408.

²⁹⁴ Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi; İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 2000, s. 248, Emine Pancar, *a.g.d.*, s. 53-54.

²⁹⁵ Ş. Aker, 57. Tümen..., s. 84.

²⁹⁶ ATASE Arşivi, *İSH*, K.37, G.94, B.1; *TİH*, C.II, I. Kısım, s. 61.

Daha sonra, bu durumun önüne geçmek için Asker Sevki Birliklerine ve Asker Alma Komutanlıklarına 21 Mayıs 1919'da Şefik Bey şöyle diyor: *‘‘İzmir’in işgali üzerine bazı alçakların ortaya attığı sözler yüzünden fırkaya bağlı askerler firar etmiş, Osmanlı’yı temsil edecek birlik sayısı kalmamıştır. Bu kötü ve zor günlerde, vatan sevgisi nasibini almamış cahillerin sözlerinin etkisinin azaltılması ve birliklerimize katılımın artması için dinini, namusunu, vatanını seven İslam halkı canı gönülden çalışmalıdır. Hatta birliklerini terk edenlerin yüzlerine anne, babaları ve köy heyeti etkili konuşmalar yaparak, köylerine kabul etmeyerek vazifelerinin başına göndermelidir. Vatanın askeri maddeyi bilmesi için bu tebligatın yerine ulaşması, din ve devlet adına ricamdır. Kötü niyetli hainlere inanılmamasını, halka anlatacağınızı temenni ederim. Gerek İzmir’deki birlikler gerekse 57. Fırka birliklerine mensup bu gibi askerlerin sevkleri lazımdır efendim.’’*²⁹⁷ Şefik Bey bölgedeki bütün askerlik şubelerinin 57. Tümeğe bağlandığını ve sevke tabi tutulan askerlerin tümeğe gönderilmesi gerektiğini bildirdi.²⁹⁸

Selçuk-Aydın demir yolunun üzerindeki mühimmat deposu önündeki muhafızların firar sebebiyle asker sayısı çok azalmıştı. 19 Mayıs tarihinde Harbiye Nezareti, Şefik Bey’e şifreli telgraf gönderdi. Genelgede başlangıçta işgal gibi görünen durumun, vali ve memurların görevlerine tekrar getirilmesi bu işgali örtmeye çalıştıklarını ellerin geldiğinde her birliğin bulunduğu bölgede asayiş ve emniyetini koruması gerektiğini bildirdi. İtilaf kuvvetlerinin zorlaması ve baskısı karşısında birliklerimizin çekilmemesi ve asla silah ve cephanesini teslim etmemesini gerektiğini çekilmeye mecbur olsa bile askerlik şubelerine çekilerek göreve devam etmesi gerektiğini söyledi. Subayların, askerlerini şimdiden sağa ve sola sevk etmeleri halkı tedirgin edeceğinden bundan vazgeçmeleri tavsiyelerinde bulundu. Yunanların durmaya niyeti olmadığını, sürekli ilerlediklerini, bir Yunan alayının İzmir’den Selçuk’a hareket ettiğini Şefik Bey’e İngiliz Kontrol Zabiti tarafından bildirildi. Bu arada Şefik Bey’in firari askerler için gönderdiği birliklerden çeşitli raporlar gelmeye devam ediyordu. Şefik Bey, bölgeyi tamamen işgal güçlerine bırakmamak adına subayların kılığını değiştirerek er kıyafeti giydirip önemli noktalarda devriye gezdirdi.²⁹⁹

²⁹⁷ ATASE Arşivi, İSH, K.37, G.94, B.2; Ş. Aker, 57. Tümen..., s. 85-86.

²⁹⁸ Çetin Kaplan, a.g.t., s. 132.

²⁹⁹ Ş. Aker, 57. Tümen..., s. 87-104.

İzmir'den kaçıp gelen askerlerin verdiği bütün haberler, Yunanlıların lehine işlerken 57. Tümen askeri üzerinde de etkisini gösteriyordu. Birliğe mensup erlerin mühim bir kısmının firarına sebep olmaktaydı. Şefik Bey'in 23 Mayıs'ta gönderdiği telgrafta: *"Mevcut durumda ahalinin maneviyatı kırılmıştır. Bunda başlıca sebep, Yunanlıların Rum ahaliden tertip ederek ileri sürdükleri çetelerin işledikleri mezalimdir. Hele bazı yaşlı ve muhtaç kimselerin bataklıklara atılarak telef edildikleri söylentileri, halkı dehşete düşürüyor. Bu baskılar karşısında gururu incinen halk, galeyana gelmiş durumda mücadeleye hazırdır."*³⁰⁰ İzmir'in işgali üzerine, Aydın'ın ileri gelenleri ile birlikte yaptığı toplantıda silahlı mücadelenin ne kadar gerekli olduğunu anlatsa da istediği desteği bulmadı.³⁰¹

Yunanlıların Selçuk Mıntıkasına doğru hareketini öğrendikten sonra Aydın'daki kolorduyu Çine'ye taşıma fikrini şu nedenlerle açıklıyor:³⁰²

- 1- Düşman saldırısında köyleri evleri yıkılma düşüncesinde olan kişi sayısı fazlaydı. Bu kaygı savaşmak isteyen halkı düşündürmekteydi. Çine ve Menderesin güneyini, İtalyanlar işgal edeceği için halkın kaygısını dindirip mücadeleye sevk edebilirdik. Çine'de ve Köprübaşında toplanan halka mücadeleyi daha rahat anlatacağını.
- 2- Söke Mıntıkasında Rumların etkisi fazlaydı. İtalyanların buradaki siyaseti, Rumlarla Müslümanları sürekli karşı karşıya getirmekteydi. Söke'de demir hattı yolu boyunca Yunan işgalindeki yerlerden geçen bir telgraf olduğunu bu yüzden demir yolunun gerisine çekilmemiz halinde oradaki halktan bağlantının kesilmesine neden olur.
- 3- İtalya ve Yunanistan'ın dost devletler olmadığını iki rakip devlet olarak hareket etmekteydi. Bundan faydalanarak Çine'yi faaliyet merkezi yapmak istedi. Yunanlıların Çine'yi işgal edemeyeceğini İtalya'nın da o zaman içinde Çine'de bulunmayacağı için en uygun yerd. Çine'de toplayacağı kuvvetlerle demir yolundaki Yunanlılara baskınlar düzenleyerek ilerlemesini engelleyeceklerini hatta Aydın'dan çıkarabilecekleri düşüncesindeydi.

Şefik Bey, bunları düşünerek hemen Aydın'daki Alay Komutanlığına bütün kolordunun, alayların, birliklerin ve askerlerin telsiz ve telgraflarının 175. Alay bölgesine geçmesini söyledi. Her askerin üzerinde taşıyabileceği kadar silah cephane ve bomba

³⁰⁰ Emine Pancar, *a.g.t.*, s. 54.

³⁰¹ Ş. Aker, 57. Tümen..., C II., s. 63-64.

³⁰² ATASE Arşivi, *İSH*, K.18, G.28, B. 4-7, Ş. Aker, 57. Tümen..., C II., s. 3-4.

almasını, geri kalanını hayvanların üzerindeki cephane sandıklarına yükleyip Çine'ye geçilmesini emretti.³⁰³ Merkez Komutanlığı Asker Dairesi ve Hastane Heyeti kesinlikle Aydın'dan ayrılmayarak vazifelerini yapmaya devam edeceklerdi. Ordu, Aydın'dan ayrılmak zorunda kalırsa fırkanın yiyecekleri, Askeri Şube tarafından asker ailelerine nüfus sayısına göre dağıtılacaktı. 175. Alay, imkân dâhilinde şimdiden cephane ve fazla silahlarını Çine istikametindeki Petraki Çiftliğine ve bir kısmını Aydın'ın dağ köyleri civarına gönderecekti. Yunanlılar Aydın'ı işgal ettiği esnada silah ve cephanenin hemen ateşe verilmesi emrini verdi.³⁰⁴ 57. Tümen Çine'ye taşınınca direnişin ve Kuvayı Milliye oluşumunun merkezi haline gelecekti.³⁰⁵ Şefik Bey, 57. Tümeni Çine'ye çektikten sonra, Harbiye Nezaretinden gelen telgrafla çekilmenin uygun olduğunu bildirdi.³⁰⁶

Aydın'da durum oldukça müsait olmasına karşı Yunan İşgal Kuvvetleri Komutanı Zafiriou, Hükümet'e gönderdiği raporda; Aydın'da 5.000 Türk'ün toplandığını ve bunları toplarla vurarak öldürme fırsatı elimizde olmasına rağmen ihbar ederek ihtiyatlı hareket ettiklerini bildirdi. Albay Çerulis Komutasında Yunan 4. Piyade Alayı, 8. Girit Alayının 1. Taburu, 1. Dağ Topçu Taburu, 13. Dağ Sıhhiye Bölüğü, 1. Jandarma Bölüğü Aydın'ı işgal etmekle görevlendirildi. Yunan taburuna, subay ve erlerin yürüyerek gitmeleri, cephane mühimmat sandıkları ve makineli tüfeklerin de erler tarafından taşınması, taburun dört günlük yiyeceğini beraberinde götürmesi emri verildi. Yunanlılar birliklerini ve malzemeleri kısmen vagonla, kısmen yürüyüşle Büyük Menderese civarına getirerek, İtalyanlarla bir çatışmaya meydan vermemek için hızlı ve güvenli bir şekilde ilerlemekteydi.³⁰⁷

Aydın'da sadece 175. Alay ve makineli tüfek bölüğü bulunmaktaydı. Alay önüne geçilemeyen firar olayları nedeniyle asker sayısı yok denecek kadar azaldı. 175. Alayın Tabur Komutanı emrinde bulunan bölüklerin mevcudu 10 Subay, 43 İnsan ve 46 Hayvan oluşturmaktaydı.³⁰⁸

³⁰³ *TİH*, C.II, I. Kısım, s. 89.

³⁰⁴ Ş. Aker, *57. Tümen...*, C II., s. 4-5.

³⁰⁵ Celal Bayar hatıralarında; Şefik Bey'in karargahı Çin'e çekmesindeki amaç Yunanlılara karşı koymak için elinde yeterli kuvveti olmadığı için düşmana saldırmak ve yıpratmak için stratejik öneme sahip olan Çine'ye çekti. Tümen karargahının Çine'de bulunması 'düşmanın ilerleme cesaretini kırabileceğini ve Çine'nin, ileride yapılacak bir etkili bir hareketin idaresi için en uygun yer olduğunu söylemekteydi. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, C.6, Sabah Yay., İstanbul 1997, s.145-146

³⁰⁶ *BOA*, DH. ŞFR. D. 102, G. 114, B. 1.

³⁰⁷ Emine Pancar, *a.g.t.*, s. 68.

³⁰⁸ Oğuz Gülcan, *a.g.t.*, s. 200, Ş. Aker, *57. Tümen...*, C II., s. 11.

Yunanlılar, 26 Mayıs 1919 tarihinde sabahleyin Germencik İstasyonu'nu işgal ederek, Aydın yönünde yürüyüşe geçildi. 27 Mayıs 1919'da Yunan kuvvetleri, 3 koldan Aydın'ı işgal etti. Bir kolu şehrin kuzeyinde Top Yatağı sırtlarında, diğeri güneyde Telli Dede sırtlarında ve bir kolu da şehrin ortasından geçen caddede idi.³⁰⁹ Şefik Bey, Harbiye Nezaretine gönderdiği şifrede, on tabur kadar oldukları tahmin edilen Yunan birliklerinin Aydın'ın 5 km. kadar batısında toplandıklarını, 27 Mayıs 1919 günü düşman Aydın'a üç kol halinde ilerleyerek 18.00'da Aydın'ı işgal ettiklerini bildirdi.³¹⁰ İtalyanlar 6 Ağustos 1919 tarihinde Aydın'ın Yunanlılar tarafından dört makineli tüfek, iki yüz kişilik bir piyade kuvveti, liva rütbeli bir general ve subaylarla beraber otomobil eşliğinde Çine'ye girip işgal ettiklerini bildirdi.³¹¹

27 Mayıs 1919 tarihinde Şefik Bey Harbiye Nezaretine gönderdiği telgrafta; Milas-Bodrum halkı içinde Yunan çetelerinin faaliyette bulunduklarını, bunlara karşı müdafaa için halktan kuvvet teşkil edileceğini ve bunlara silahla cephane verileceğini bildirdi. Şefik Bey, 2 Haziran 1919 tarihli raporunda, Milas'ta Rum çeteleriyle çatışmalar olduğunu haberi verildi. 12 Haziran 1919 tarihli şifrede, Bergama'yı işgale gelen Yunan kuvvetinin daha ziyade yerli Rumlardan oluştuğu ifade etti. 18 Haziran 1919'da Aydın Mevki Komutanlığından Şefik Bey'e çekilen telgrafta Rum kadınlarının gündüzleri sepetlerle Rum mahallelerine cephane taşıyıp yerli Rumlardan teşkilat yapıldığı haberi bildirdi. Şefik Bey, bu durumun önüne geçmek için mücadeleyi halkla beraber yapma fikrini sürekli dile getiriyordu.³¹²

2.5 Şefik Bey'in Kuvayı Milliye'yi Oluşturması ve Efelerin Mücadelesi

Kuvayı Milliye³¹³ kavramı için birçok tanım yapıldı, ancak üzerinde uzlaşılan bir tanım olarak; Vatanın işgali karşısında halkın malının, canının, ırz ve namusunun korumak,

³⁰⁹ Emine Pancar, *a.g.t.*, s. 70.

³¹⁰ Oğuz Gülcan, *a.g.t.*, s. 201.

³¹¹ Ş. Aker, *57. Tümen...*, C II., s. 29.

³¹² Emine Pancar, *a.g.t.*, s. 27.

³¹³ Kuvayı Milliye, Kurtuluş Savaşı'nı yürüten ulusal direniş kuvvetlerinin genel adıdır. Düzenli ordular kurulmadan önce çetecilik kuralları içerisinde mücadele veren direniş kuvvetlerini simgelemektedir. Kuva-yı Milliye kavramı ilk kez 1877 – 78 Osmanlı – Rus, 1897 Osmanlı Yunan ve 1921 Balkan savaşlarında, düzenli orduyla birlikte, subaylar kontrolünde orduda hizmet veren düzensiz formundaki örgütler için kullanılmıştır. Etimolojik olarak Kuvva Arapça “güç” demektir. Kuvayı Milliye de “ulusal güçler” anlamına gelmektedir. Erol Mütercimler, *a.g.e.*, s. 117.

kısaca ülkeye karşı olabilecek her türlü saldırıya karşı eski asker ya da halktan oluşan savunma birliklerine denir.³¹⁴ Zeybekler, hiç kimseye boyun eğmeyen kişilerdi. Şefik Bey bunları; devlete karşı silahına cesaretine güvenerek zeybek olanlar, devletten kaçmak için zeybek olanlar ve hırsızlık eşkıyalık yapmak için zeybek olanlar diye üçe ayırdı.³¹⁵

Kuvayı Milliye fikrini ortaya atan ilk kişi Şefik Bey oldu.³¹⁶ 17 Mayıs'ta Burdur Askerlik Şubesi Başkanı İsmail Hakkı Bey, Şefik Bey'e bir telgraf göndererek; halkın içinde güvenilir olanlardan silahlı bir teşkilat oluşturma fikrini ilettili.³¹⁷ Şefik Bey ertesi gün bu amaç doğrultusunda devletin bütün şubelerinde gizli yapılanma ile Kuvayı Milliye merkezleri teşkilatının çekirdeği oluşturacağını belirtti. Şefik Bey, 23 Mayıs'ta Harbiye Nezareti'ne bu konuda rapor göndererek durumu düzeltmek için Kuvayı Milliye teşkilatı oluşturmaktan başka bir çarenin kalmadığını bildirdi.³¹⁸

Halktan aradığı desteği bulamayan Şefik Bey, Batı Anadolu'yu savunmanın toplumsal tabanlı olan Kuvayı Milliye teşkilatlanması ile mümkün olabileceğini düşündü. Bekir Sami Bey ile Şefik Bey çalışmalarını bu doğrultuda sürdürüldü.³¹⁹ Aydın'da bir meslek olan efelik ve zeybeklik bölgede sevilmeyen kişilerdi. Oysa Şefik Bey, askeri firarilerin bu kadar fazla olduğu, halkın silahlı mücadeleye sıcak bakmadığı ve İstanbul'un işgallere sesiz kaldığı bu dönemde Kuvayı Milliye'yi çıkış noktası olarak görüyordu. 175. Alay Komutanını Kuvayı Milliye konusunda isteksiz davranması nedeniyle Şefik Bey tarafından görevden uzaklaştırarak yerine 135. Alay Komutanı Yardımcısı Binbaşı Hacı Şükrü (Aydındağ)³²⁰

³¹⁴ Yaşar, Özgüçetin-H. Mehmet, Dağıstan, "Meclis Celse Zabıtlarında Kuvayı Milliye," *ÇTTD*, IX, /20-21, 2010 Bahar-Güz, s. 5.

³¹⁵ Ercan Haytoğlu, "Aydın Kuvayı Milliyesinde Efe ve Zeybekler", *Belgi Dergisi*, S. 1, Pamukkale 2011, s. 56.

³¹⁶ *TİH*, s. 62.

³¹⁷ ATASE Arşivi, *İSH*, K.401, G.3, B.31, Nuri Köstüklü, "Milli Mücadelede Batı Cephesi, Savaşlar ve Zaferler", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: XVI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 169,

³¹⁸ ATASE Arşivi, *İSH*, K.401, G.4, B.139-1, Yaşar, Özgüçetin- H. Mehmet, Dağıstan, *a.g.m.*, s. 7.

³¹⁹ *TİH*, C.II, 1. Kısım, s. 123.

³²⁰ Hacı Şükrü Aydındağ; 1935'te İstanbul'un Şehzadebaşı Mahallesi'nde doğdu. Babasının adı Mehmet, annesinin adı Fatma'dır. Harbiye'den 1901 yılında piyade teğmen rütbesiyle mezun oldu ve 3. Ordu emrine atandı. Balkan Savaşı (912-13) ve I. Dünya Savaşı'nda 10. Fırka emrinde 1. Kanal Harekâtına katıldıktan sonra Çanakkale'de Kerevizdere ve Anafartalar muharebelerinde savaştı. Temmuz 1915'te binbaşı oldu. Kasım 1915'te 2. Fırka'nın emrine girerek Irak cephesinde savaştı. 1917'de Makedonya'da Ohri Gölü civarında Fransızlarla savaştı. Aralık 1918'de İzmir'de bulunan 17. Kolordu emrine girip Haziran 1919'de 57. Fırka 175. Alay Komutanlığına atandı. 1. Dönem (23 Nisan 1920- 11 Ağustos 1923) için Diyarbakır temsilcisi seçilerek TBMM'ye katıldı. Kuvayı Milliye Komutanlığı, Müdafaa-i Milliye Encümeni Reisliği yaptı. TBMM'nin 1. Dönemi sona erdiğinde yeniden orduya döndü. 1924'te 135. Alay Komutanlığına atandı. 21 Kasım 1923'te TBMM kendisini Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası ile ödüllendirdi. 1926'de albaylığa, 1933'te

Beyi atadı.³²¹ Bu subayın Aydın'a gelmesi, Aydın'da Kuvayı Milliye'nin gelişmesinde önemli bir dönüm noktası oldu.

Şefik Bey, Yörük Ali Efe³²² ve Hüseyin Efe'yi mücadeleye ikna etmek için dini ve millî duygular üzerine kendilerine etkili bir konuşma yaptı. Millî Mücadele'ye katılmaları için İstanbul'dan gizli emir aldığını iki efeye anlattı.³²³ Burada Celal Bayar, Galip takma adıyla Şefik Bey ile görüşerek daha önceki faaliyetlerini sürdürmesi gerektiğini Şefik Bey'e bildirdi. Efelerin bu mücadeleye katılmasında büyük çaba sarf etmiş ve başarılı da oldu.³²⁴ İki efe arasında büyük bir mücadele vardı ancak Yunanlıların halka olan davranışları yanında Celal Bayar'ın etkili konuşması, Demirci Mehmet Efe³²⁵ ve Yörük Ali Efe'nin bu mücadeleye katılmasında etkili oldu.³²⁶ Demirci Efe, Gökçen Hüseyin Efe'nin aralarına katılmasını Şefik Bey'e bir kahraman kazanacağız Gökçen Efe aramıza gelecek diyerek müjdeledi. Ertesi gün yanında birkaç subayla Menderes Nehrinin güney köylerine doğru yola çıktılar ve Aydın'da Yunanlılara karşı ilk silahı sıkıldı. 6 Haziran 1919 tarihinde,

tuğgeneralliğe yükseltilerek 17. Fırka Piyade Tugay Komutanlığına atandı. 19 Temmuz 1935'te bu görevdeyken öldü. <https://www.biyografya.com/biyografi/2978>, Erişim Tarihi, 21.02.2020, saat: 14.25.

³²¹ Ş. Aker, 57. *Tümen...*, C II., s. 21

³²² 1895 yılında Aydın'ın Sultanhisar ilçesi Kavaklı köyünde doğdu. Aydın dağlarında zeybek gurubuna katıldı ve kısa sürede sevilirdi. İzmir ve Aydın işgal edilmesiyle Çine'ye gelerek Millî Mücadele gurubunda yer aldı. Malkoç ve Erbeyli baskınlarıyla düşmana ciddi zararlar verdi. 57. Tümen Komutanı Şefik Aker ile koordineli çalıştı. Düzenli ordunun kurulmasıyla birlikte Milli Aydın cephesi komutanı olarak savaşın sonuna kadar görev yaptı. Başarılarından dolayı TBMM tarafında İstiklal Madalyası verildi. Soyadı Konun çıkmasıyla birlikte Yörük soy ismini aldı. İzmir'de tramvay kazası sonucu bacaklarını kaybeden efe 23 Eylül 1951'de hayatını kaybetti. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aylin Özgenç, "Aydın ve Civarında Millî Mücadele ve Efelerin Faaliyetleri", Bolu Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu 2011, s. 32-34.

³²³ *Türk İstiklal Harbi Tarihi Batı Cephesi*, C. II, 1. Kısım, Gn. Kur. Başkanlığı Yayınları, Ankara 1994, s. 101, Ökçe, Baycan, Sataryalı, *Türk İstiklal Harbine...*, s.246

³²⁴ Celal Bayar, *a.g.e.*, C.6, s. 141-147.

³²⁵ Millî Mücadele kahramanlarından olan Demirci Mehmet Efe 1885 yılında Aydın'da doğdu. Babası, Nazilli'nin Pirlibey köyünde demircilik yaptığı, kendisi de onun yanında çalıştığı için "Demirci" lakabıyla anılırdı; sonradan bu lakabı kendisine soyadı seçti. I. Dünya Savaşı'nda askere alınan Demirci Mehmet, İzmir'deki 5. Depo Alayına verildi. Fakat Ermeni asıllı bir subay tarafından hakarete uğrayınca dayanamayıp askerden kaçtı ve Ödemişli Gökdeli Zeybek'in çetesine katıldı. Bir süre sonra kendisi de ayrı bir çete kurarak eşkıyalık yapmaya başladı ve güvenlik kuvvetlerini bir hayli uğraştırdı. Yunanlılar İzmir'e çıkıp, Aydın'ı da ikinci kez işgal edince, Demirci Mehmet Efe 200 kişilik çetesiyle 11 Temmuz 1919'da Aydın Cephesi'ndeki millî kuvvetlere katıldı. Aydın'da katıldığı bir çarpışmadan sonra Aydın cephesi Kuvayı Milliye komutanı olan Mehmet Efe, düşmana yapılan baskınlarda büyük rol oynadı. Sökeli Ali Efe'nin Denizli'de öldürülmesine kızarak Denizli'yi bastı ve pek çok kişiyi kurşuna dizdi. 22 Haziran 1920'de başlayan genel Yunan saldırısı üzerine Eğridir, Isparta dolaylarındaki dağlara çekilen Demirci Mehmet Efe'nin, Kuvayı Milliye ile düzenli ordu arasında başlayan çekişme sırasında 15-16 Aralık 1920'de Refet (Bele) Bey'in süvari birliklerinin baskınına uğrayan Demirci Mehmet Efe kuvvetleri dağıldı, kendisi beş on kişiyle kaçıp kurtuldu. Sonradan Hükümet'e sığınarak bağışlanan Mehmet Efe, savaş sona erince Nazilli'ye yerleşti ve ölümüne kadar sakin bir hayat yaşadı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bilal Cura, "Demirci Mehmet Efe", Dokuz Eylül Üniversitesi, *Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2004, 51-54.

³²⁶ ATASE Arşivi, BDH, K. 4282, D. 3, F. 235-1

Harbiye Nezaretinden gelen emirle 57. Fırkanın 22. Kolorduyla ilişkisi kesilerek doğrudan doğruya Konya İkinci Ordu Müfettişliğine bağlandığı bildirildi.³²⁷ Şefik Bey, Kuvayı Milliye ihtiyaçlarını karşılamak için bir Heyet-i Milliye kurdu.³²⁸

Şefik Bey Tümen karargahı Çine'ye geri çekmesi üzerine, Yunanlıların Sarayköy üzerinden Denizli'yi işgalini kolaylaştırdı. Denizli'de bulunan 57. Tümen Topçu Alay Komutanı İsmail Hakkı Bey, Harbiye Nezaretine gönderdiği raporda; Denizli'nin işgal edilmesi halinde ne yapması gerektiği sorması üzerine gelen cevapta Tavas'a çekilmesi emrini verdi. İsmail Hakkı Bey ise buna karşı Sarayköy'e giderek Milli Kuvvetleri burada toplayarak taarruz hazırlıklarını yaptı.³²⁹ 19 Haziran 1919'da Türk kuvvetleri Nazilli üzerine saldırıya geçmesiyle Yunan kuvvetleri gece 00.30'da geri çekilmeye başladı. Saldırı aynı günün akşam saatlerine kadar sürmesi Yunan kuvvetlerinin Aydın'a kadar geri çekilmesine neden oldu. Geri çekilen Yunan taburu 87 ölü ve 23 yaralı vermesine rağmen Nazilli ve Atçalı'da pek çok Türk'ü şehit etti.³³⁰

16 Haziran 1919 tarihinde Yunanlılara vurulacak ilk darbe, Malkoç (Malgaç)³³¹ Köprüsü'nde bulunan Yunan birlikleriydi. Köprüde tabur sayısı kadar Yunan askeri varlığı istihbaratı alındıktan sonra baskın planları yapılmaya başlandı. Sabah saatlerinde Köprüsü'nün hemen doğusunda bir çavdar tarlası içerisindeki çadırlarda bulunan Yunan birlikleri, Yörük Ali Müfrezesi tarafından üç koldan ateş altına alındı. Köprüde bulunan yaklaşık 20 kişilik Yunan taburu daha önce yerleştirilen patlayıcıların patlatılmasıyla bertaraf edildi.³³² Bu baskın sonucunda Yunanlıların Aydın-Nazilli arasındaki irtibatı kesilmiş oldu.³³³ Nitekim İzmir ve Aydın havalisindeki Yunan mezalimine bizzat tanık olan Kara Hisarı Sahip Mebusu Mehmet Şükrü Bey, TBMM'nin 25 Nisan 1920 tarihli oturumunda duygularını dile getirirken; Malkoç köprüsünde yaşanan hadisede hiçbir

³²⁷ Ş. Aker, 57. Tümen..., C II s. 40-59.

³²⁸ Aylin Özgenç, *a.g.t.*, s. 130, Şefik Aker, 57. Tümen..., C II, s. 23.

³²⁹ Oğuz Gülcan, "Batı Anadolu'da Kuvayı Milliye'nin Oluşumu (1919-1920)", Ankara Üniversitesi, *Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s. 244-245.

³³⁰ Recep, Kılıç, *a.g.t.*, s. 54.

³³¹ Malkoç Deresi; Kaynağını Aydın dağlarından alan bu dere İzmir, Aydın, Nazilli ve Sarayköy'den geçerek Büyük menderes nehrine dökülmektedir. Sultan Hisar'ın 1,5 km doğusunda yer alan demir yolu köprüsüne Malkoç Köprüsü denilmektedir. Köprü ikmal ve iase için son derece stratejik bir öneme sahipti. Oğuz Gülcan, *a.g.t.*, s.251.

³³² Mehmet Kenan, "Türk İstiklâl Savaşında Milli Kuvvetlerin (Milis) İstihdamı ve Bundan Çıkan Neticeler", *Askeri Mecmua*, Sayı: 95, Yıl:52, 1. Kânun 1934, s.896-899, Şefik Aker, 57. Tümen..., C II, s. 76-78.

³³³ Oğuz Gülcan, *a.g.t.*, s.251.

beklenti içinde olmayan vatanının haklı müdafaasını yapan Yörük Ali Efe, Yunanlıların yaptığı zulmün cezasını kestiğini ve Kuvayı Milliye'nin kendisini göstermeye başladığını söyledi.³³⁴

Malkoç baskını ile elde edilen başarının yanı sıra 57. Tümen'in Çine merkezli olarak teşkilatlanmaya başlaması Yunan birliklerini telaşlandırdı. 19 Haziran 1919'da Nazilli'de bulunan Yunan Taburu Türk birliklerin saldırı hazırlığında oldukları istihbaratı aldıklarını bu yüzden akşam saat 20.45'de büyük bir gizlilik içerisinde taburu Aydın'a çekmek zorunda kaldı. Nazilli'deki bu çekilme Türk telgraf memurları tarafından Tümen Komutanlığı'na bildirildi.³³⁵ 25 Haziran 1919 tarihinde de Aydın'lı Ali Müfrezesi ve Topçu Teğmen Ertuğrul (Şefik Bey damadı) ve beraberindekilerle birlikte Aydın'ın hemen batısındaki İkizler Köprüsü'nü dinamitle patlattı. Ancak yerleştirilen patlayıcıların bir kısmı patlamaması sonucu burada istenilen sonuç elde edilemedi.³³⁶

Şefik Bey, 24 Haziran 1919'da Harbiye Nezareti'ne yaşanan son olaylarla ilgili rapor gönderdi. Harbiye Nazırı buna karşılık 26 Haziran 1919'da hükümetin tutumunun tam tersi hareket ederek Şefik Bey'e; Aydın halkının Yunan işgalini kabul etmeyerek silahla karşı koymaları lehimize olduğunu, Aydın civarında Yunanlılar üzerine Türk Milli Kuvvetleri tarafından baskınlar yapılmaya devam edilmesi gerektiğini söyledi.³³⁷ 27 Haziran'da 1919'da Şefik Bey başkanlığında, Yörük Ali ve Hüseyin Efe gibi komutanlarla beraber toplantı gerçekleştirildi. Toplantıda Aydın'daki Yunan birliklerine karşı bir saldırıda buradaki eli silah tutan herkesin bizim yanımızda düşmana karşı savaşacaklarını ve kentin Yunanlılardan geri alınabileceği görüşü ortaya çıktı. Bunun üzerine Şefik Bey, Yunanlılara haber göndererek Aydın'dan Yunan birlikleri çıkılmadığı takdirde iki gün sonra taarruz emri vereceğini bildirdi.

27 Haziran'da Yunanlıların saldırması sonucu muharebe başladı. Kuvayı- Milliye'nin Yunan topları karşısında zayıf kaldığını gören ve mutlaka top kullanılması gerektiğini inanan

³³⁴ Yaşar, Özgüçetin-H. Mehmet, Dağıstan, *a.g.m.*, s. 8.

³³⁵ Hakkı Gürkan, Ganız, "Millî Mücadele Başlarında Aydın Sancağı (1919-1920)", Adnan Menderes Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2009, s. 78.

³³⁶ *TİH*, C.II, I. Kısım, s. 145.

³³⁷ Şefik Aker, *57. Tümen...*, C II, s. 99.

Şefik Bey, Hacı Şükrü Bey’le tartışmalarından sonra Şükrü Bey topları Aydın’a getirmeye karar verdi. 28 Haziran 1919 sabahındaki muharebeyi Şefik Bey; ‘*Sabahleyin henüz uyanmamışken hafif makinalı tüfek sesi duydum. Bu ses düşmana ait olan bir silah sesiydi. Henüz güneş aydınlanmamıştı. Dürbünle sahayı gözetledim. Menderes Köprüsü doğrultusunda, 2 km uzaklıkta Yunan birlikleri görünüyordu. Bununla beraber beş atlı kolumuz onları ateş altına alıyordu. Tarlada birkaç kadın erkek Menderese doğru çekilmekteydi. Düşmanın bu saldırısı Aydın Muhaberesini başlatmıştır*’³³⁸. Bu durum karşısında Şefik Bey, Aydın’a her taraftan saldırmak istemekteydi. Fakat eldeki kuvvet bu planı uygulamaya elvermediği için başlangıçta Aydın’ın Güney ve Doğu cephelerine saldırmadı. Kuvvet geldikçe her tarafa saldıracaktı. Yunanlıların bu harekâtı, Köprübaşı’ndaki askerlerimizi harekete geçirdi. Aynı zamanda Erbeyli Baskını Komutanı Teğmen Kadri, komutasındaki milli müfreze ve köprüde bulunan diğer milli kuvvetleri savaşmak için ileriye gönderildi.³³⁹ Hemen ardından köprüye yakın Gül Hisar yanında konaklayan Yörük Ali ve birlikleri savaşa katıldı. Sonra gelen Tefik Ağa birlikleri, gösterilen istikamete geniş ve düşmanın sağ yanını tehdit edici bir şekilde giriştiler. Yunanlılar, bu durum karşısında kademe kademe Tellide ve Telsiz telgraf sırtlarına geri çekildi.³⁴⁰

Şefik Bey, muharebe devam ederken Menderes Köprüsü’nde bulunan telefonla Çine’ye oradan Muğla Tabur Komutanlığına ulaşarak en acil bir şekilde depolardan silah, cephane ve asker gönderilmesini istedi.³⁴¹ Güneyde Telli Dede sırtlarının daha doğusuna ilerleyen Teğmen Kadri Bey ile beraberinde birlikler Aydın’ın kenar mahallelerine kadar ilerledi ancak şehrin içine giremedi. Akşamına kadar süren muharebede önemli bir başarı elde edildi. Telli Dede ile Tepecik Bölgesi’nde bulunan mahallelere ele geçirildi.³⁴² Aydın’da köylü Türk kadınları, savaşın başlamasıyla askerlere ekmek yetiştirmek için ellerinden geleni yaptılar. 175. Alay Komutanı son durum hakkında; Yunan askerleri ve ileri gelenlerinden otuz kişi, bir saat önce vazifelerini terk ederek doğruca Menderes

³³⁸ Ş. Aker, 57. Tümen..., C II, s. 106-118.

³³⁹ Aylin Özgenç, a.g.t., s. 79.

³⁴⁰ TİH, C.II, I. Kısım, s. 152.

³⁴¹ Ş. Aker, 57. Tümen..., C II., s. 110.

³⁴² Hakkı Gürkan Ganız, a.g.t., s. 85.

Köprüsüne doğru firar ettiğini, gönderilen ekmek ve cephanelerin dağıtıldığını, ele geçirilen arabaların içinde bulunan cephanelere el konulduğunu Şefik Bey'e bildirdi.³⁴³

29 Haziran sabah 05.00'ten sonra Yunanlılar tekrar saldırıya geçti. Yunanlılar, muharebenin ikinci günü Kuvayı Milliye birlikleri üzerine topçu atışıyla vurmaya başladı. Şehrin içindeki birliklere karşı açılan topçu ateşi, Müslüman mahallelerinde yangın çıkmasına sebep oldu.³⁴⁴ Buna karşılık Kuvayı Milliye'nin top mermisi kullanacak olması siyasi bir karışıklığa sebep olabilirdi. Bu durum İstanbul Hükümetinin Kuvayı Milliye'yi açıktan desteklediğini gösterirdi. Buna karşı Şefik Bey ile Binbaşı Hacı Şükrü Bey arasında danışıklı dövüşten sonra top ateşi kullanıldı. Binbaşı Hilmi Bey top kullanarak Tümen Komutanı Şefik Bey'e karşı isyan etti şeklinde söylendi. Daha sonra Şefik Bey tarafından Binbaşı Hilmi Bey Kuvayı Milliye Komutanı olarak görev aldı.³⁴⁵

30 Haziran günü, havanın aydınlanması ile birlikte Kuvayı Milliye birliklerinin saldırıları bütün şiddetiyle kentin her tarafında başladı. Yunan kuvvetleri Kepez ve Top yatağı mevkiinde tutunmaya çalıştı ancak burada kayıpların artmasından dolayı Yunanlılar daha fazla direnmeden şehri top ateşi ile yakarak demir yolu hattı boyunca geri çekilmek zorunda kaldı.³⁴⁶ Bu geri çekilme sırasında da Aydın şehir merkezi ve çevresinde yakıp yıkma olayları yapıldı.³⁴⁷ Harbiye Nezareti'nin Şefik Bey'e Aydın ve çevresinde yaşanan gelişmeleri telgrafla sorması üzerine 1 Temmuzda 15. Kolordu ve 2. Ordu Müfettişliğine Aydın'ın Yunanlılardan geri alındığının bilgisini verdi.³⁴⁸

Aydın geri alınmasından sonra Kuvayı Milliye birlikleri içinde yağmalama ve soygun olayları yaşandı. Binbaşı Hacı Şükrü Bey, bu durumun önüne geçmek istedi ancak başarılı olamadı. Şefik Bey, bunun için bazı önlemlere başvurmasına rağmen disiplinsizlik ve başına

³⁴³ Ş. Aker, 57. Tümen..., C II, s. 112-114.

³⁴⁴ *Türk İstiklal Harbi, Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Sivas Kongresi ve Heyet-i Temsiliye Devri, İstanbul'un İtilaf Devletleri Tarafından Resmen İşgali, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Kurulması, Batı Anadolu ve Trakya Cephelelerinde Yunan İleri Harekâtı (4 Eylül 1919- 9 Kasım 1920)*, C.II, 2. Kısım, ATASE Yayınları, Ankara 1999, s. 151.

³⁴⁵ Ş. Aker, 57. Tümen..., C II, s. 115-121.

³⁴⁶ ATASE Arşivi, *İSH*, K.201, G.44, B. 2.

³⁴⁷ BOA, DH. KMS. D. 53, G. 3, B. 3-4, Recep, Kılıç, *a.g.t.*, s. 54.

³⁴⁸ Çetin Kaplan, *a.g.t.*, s. 139.

buyruk davranışlar Kuvayı Milliye birlikleri içinde kısa sürede dağılmaya neden oldu.³⁴⁹ Yunanlıların Aydın'a tekrar saldıracakları haberleri gelmesine rağmen bu olayları önüne geçilemedi. Şefik Bey, Yunanlıların tekrar taarruz etmesi durumunda çarpışarak Çine'ye çekilmekti. Bu yüzden elindeki kuvvetlerini, batıdaki Top Yatağı ve güneydeki Telsiz-Telgraf Sırtlarında toplamaya karar verdi.³⁵⁰ Şefik Bey verilecek savaşta dağdan, ovoidan, illerden düşmana saldırma arzusu içerisindeydi.³⁵¹ Celal Bey, bu olayda Şükrü Bey ve Şefik Bey'in elinden geleni yaptığını, efelerin intikam alma çabası içine girmelerini engellediklerini söyledi.³⁵² Yaşanan kanun dışı olaylar sonrası kuvvetlerin köylere dağılmalarıyla iki gün sonra tüm çabalara rağmen 3 Temmuz'da Aydın Yunanlılar tarafından tekrar işgal edildi.³⁵³

Yunanlıların şehri tekrar işgal ettikten sonra bölgede bulunan Rumlar ile beraber Türklere karşı büyük kıyımlar yaparak halkın göç etmesine neden oldu ve mallarını yağmalandı. Şefik Bey bu haberi alır almaz Rumları iç bölgelere sevk etmeye başladı. Şefik Bey Rumların olası bir isyan hareketini ve Yunan desteğini kırmayı amaçlamaktaydı. Yunanlıların ilerleyişini durdurmak için Şefik Bey Menderes Köprüsünün tutulduğunu Harbiye Nezaretine bildirdi. Yunanlıların köprüyü geçmek için saldırdı ancak Şefik Bey bu girişimi geri püskürtmeyi başardı. 7 Temmuz 1919'da Yunanlıların saldırıya geçti kendi karşılarında bir güç görmeyen Yunanlılar Cumali köyünü ele geçirdi. Yunanlılar Menderes Nehrinin güneyine geçtikten sonra Menderes Köprüsünde bulunan Kuvayı Milliye kuvvetlerin hayatı tehlikeye girince buradaki kuvvetler geri çekilmek zorunda kaldı.³⁵⁴

Şefik Bey, Yunanlıların tekrar Aydın'a saldırması üzerine birliklerini Çine'ye kadar çekmek zorunda kaldı. Yunanlıların İtalyan işgal sahasına kadar girmesi üzerine İtalyanlar bazı önlemler almak zorunda kaldı.³⁵⁵ 10 Temmuz 1919'da İtalyanların baskıları sonucu Yunanlılara Kuvayı Milliye kuvvetlerinin köprüye taarruz etmesini önleyecekleri teminatı verdi ayrıca köprüde subay yönetiminde bir karakol bulundurması koşulu ile Yunan birlikleri

³⁴⁹ Oğuz Gülcan, *a.g.t.*, s. 264.

³⁵⁰ Hakkı Gürkan Ganız, *a.g.t.*, s. 87.

³⁵¹ Ş. Aker, 57. *Tümen...*, C II, s. 129.

³⁵² Celal Bayar, *a.g.e.*, C.6, s. 170.

³⁵³ ATASE Arşivi, *İSH*, K.257, G.202, B.1..

³⁵⁴ Çetin Kaplan, *a.g.t.*, s. 146-148.

³⁵⁵ Aylin Özgenç, *a.g.t.*, s. 94.

Büyük Menderes'in kuzeyine çekilmesini sağladı.³⁵⁶ İtalyan Komutan, Şefik Bey'e Menderes Nehri güneyinin Kuvayı Milliye tarafından hemen boşaltılması gerektiğini bildirmesi üzerine Şefik Bey 11 Temmuz 1919'da birlikleri Aydın'ın doğusundaki Umurlu'ya çekti. Böylece Aydın'da Yunan işgal tekrar başlamış oldu.³⁵⁷

Yunanlıların Nazilli'yi işgal edip yöre halkının malına ve canını yağmaladıklarından dolayı halk can havliyle 57. Fırkanın bulunduğu Çine'ye doğru halk kaçmaya başladı. Buraya gelen halkın yurtlarına dönmek istememesi üzerine Şefik Bey Harbiye Nezaretine 29 Temmuzda yazdığı telgrafla halkın ihtiyaçlarını karşılamak için halktan yardım toplanacağını bildirdi. Daha sonra burada oluşan halkla beraber bir direniş grubu oluşturarak Yunanlılara karşı savaşarak 5 Eylül 1919'da Nazilli tekrar Yunanlılardan geri alındı.³⁵⁸

Şefik Bey, direniş hareketini sadece Çine ile sınırlı kalmasını düşmanı durdurmak için yeterli olmadığı görüşündeydi.³⁵⁹ Bu amaçla 57. Tümen'in faaliyeti içinde yer alan bütün bölgelerde Kuvayı Milliye örgütlenmesine gidilmesi için çaba gösterdi.³⁶⁰ Böylece Aydın Sancağı ve civar merkezlerde Heyet-i Milliyeler kuruldu.³⁶¹ Muğla'da Menteşeliler Müdafaa-ı Vatan Cemiyeti ve Milas'ta Halil İbrahim Efendi başkanlığında, Milas Heyet-i Milliye kuruldu.³⁶² 6 Ekim 1919'da 57. Fırkanın sorumluluğu altında olan Aydın, Menteşe, Denizli, Burdur, Isparta, Antalya illeri ile İzmir'in Ödemiş ve Kuşadası ilçeleri Heyet-i Milliye'leri Nazilli'ye davet edilerek Nazilli Heyet-i Milliyesi adı altında ilk toplantısını yaptı.³⁶³

57. Topçu Alayı Komutanı Binbaşı Hakkı'dan alınan 11 Temmuz 1919 tarihli raporda, Umurlu'da 1.000 kadar Kuvayı Milliye toplandığını ve aralarında Demirci Mehmet Efe'nin 200 kadar adamı ve 90 yakın asker emrine girdi. Çine'den gönderilen nizamiye birliklerinin Komutanlığına Tümen Topçu Komutanı Binbaşı Hakkı'ya, Kuvayı Milliye Komutanı

³⁵⁶ Oğuz Gülcan, *a.g.t.*, s. 270.

³⁵⁷ Hakkı Gürkan Ganız, *a.g.e.*, s. 88.

³⁵⁸ Çetin Kaplan, *a.g.t.*, s. 153-154.

³⁵⁹ Serkan Çomak, *a.g.t.*, s. 77.

³⁶⁰ Aylin Özgenç, *a.g.t.*, s. 101.

³⁶¹ Hakkı Gürkan Ganız, *a.g.e.*, s. 90.

³⁶² Bayram Akça, "Millî Mücadele Döneminde Yörük Ali Efe'nin Muğla ve Havalisindeki Faaliyetleri", *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, C.1, S.2, Muğla, 2000, s. 27.

³⁶³ Mehmet Başaran, "Aydın'ın İşgalinde Heyet-i Milliyelerin Sağlık Sorunlarına Bakışı", *ÇTTAD*, S.V/12, Bahar 2016, s.73

namıyla 175. Alay Komutanı Vekili Binbaşı Hacı Şükrü'ye verildi. Böylece Aydın'ın doğusundaki nizamiye ve milis kuvvetlerinin 57. Tümen Komutanlığına bağlılığı sağlandı.³⁶⁴

Şefik Bey'e Haziran ve Temmuz aylarında yaşanan Aydın muharebelerine ait telgrafların bazen 10 ile 15 gün geciktiği, hatta bazılarının kaybolduğu Konya'daki Ordu Müfettişliğine şifreli bir şekilde bildirdi. 23 Ekim 1919 'da Konya ordu müfettişi Şefik Bey;''23 Aralık 1919'da cevabınızı aldım. Zati aileleriniz erkânı harbi Şefik Bey'e söylemektedir; mektubunuzla hakikat anlaşıldı sizin gibi önemli fedakâr bir arkadaşımızın oralarda bulunması milletimizin hayrına ve yararınadır. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey'e ve Temsil Heyeti azalarından Mir Ethem Bey'e daha sonrada Yunanlılara çok darbeler indireceğinize ve başarıya ulaşacağınıza inancım tam. Başarmanızı cenabı haktan dilerim.''³⁶⁵

Kuşadası Kaymakamı Ferruh Bey, Aydın ve civarında Yunan mezaliminin giderek arttığını anlatan bir telgraf gönderdi.³⁶⁶ Bu baskıların artması yüzünden halk, Çine tarafına göç etmeye başladı. Halkın kızgınlığı, Kuvayı Milliye katılımlarını artırdı.³⁶⁷ Bu dönemde resmi vazifelerinde olan bazı subaylar görevlerinden istifa ederek Kuvayı Milliye sevk ve idare etme görevleri verildi. Ağustos ayına geldiğimizde sayıları beş bine yaklaşmış olan Kuvayı Milliye birlikleri, Kuzey ve Güney gurupları olarak iki ayrıldı. Kuzey gurubu komutanlığını Demirci Mehmet Efe, Güney gurubu komutanlığını Yörük Ali Efe tarafından yürütüldü. Bu iki gurubun hareketından sorumlu Binbaşı Hacı Şükrü Bey görevliydi.³⁶⁸ Kuvayı Milliye askerleri içinde tertip ve düzen getirildi. İtaatsizlik, firar, hırsızlık ve düşman lehine propaganda yapanlar şiddetli cezalara verilirdi. Bu tarz hareketlerin sonucu çoğu zaman idam oldu.³⁶⁹

³⁶⁴ Ş. Aker, 57. Tümen..., C II, s. 229-231.

³⁶⁵ Ş. Aker, 57. Tümen..., C III, s. 7-8.

³⁶⁶ BOA, DH. KMS. D. 52, G. 3, B. 1-4.

³⁶⁷ BOA, HR. SYS. 2603-59.

³⁶⁸ Erol Akcan, "Milli Mücadelede Demirci Mehmet Efe'nin Faaliyetleri 1919-1920", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2005, s.10.

³⁶⁹ Emine Pancar, a.g.t., s. 182.

Demirci Mehmet Efe'nin emrindeki birliklerin cephane ve iaşe işlerine bakmasının yanında köylerden yardım ve gönüllü toplaması ile kısa sürede himayesindeki efe sayısı artarak adından söz ettirmeye başladı. 1919 Ağustos'unda ise Nazilli Heyet-i Millîye tarafından Demirci Efe'ye Aydın cephesi komutanlığı, Yörük Ali Efe'ye ise Aydın Güney cephesi komutanlığı unvanı verildi.³⁷⁰ 9 Eylül 1919 tarihine geldiğinde Mustafa Kemal, Kuvayı Milliye tek çatı altında toplamak için Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'yı Kuvayı Umumiye komutanlığına getirdi.³⁷¹

2.6 Ege Bölgesindeki Olayların Araştırılması için Uluslararası Komisyonun Kurulması

Yunanların işgal ettikleri bölgelerdeki zulümleri, Reddi İlhak Heyetleri tarafından hazırlanan raporlarla, bölgede bulunan Mülkiye Müfettişlerine sözlü ve yazılı olarak bildirildi.³⁷² Bunların araştırılması için Amerikan, İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcilerinden oluşan Heyet'in başkanlığına Amiral Bristol getirildi. Türk tarafından Albay Kadri Bey, Yunanlardan Albay Mazarakis katılacaktı.³⁷³ Komisyonun görevi, bölgedeki olayları tespit ederek Paris Barış Konferansı'na bir rapor hazırlamaktı.³⁷⁴

Harbiye Nezareti 9 Ağustos 1919 tarihli şifreli telgrafta 57. Fırka Kumandanı Şefik Bey'e ; Paris Konferansında Anadolu'nun durumunu gözlemek için Uluslararası Araştırma Komisyonun kurulduğunu ve bu komisyonun Çine'ye geldiğinde şahitlik edecek kişilerin konuşmalarını belgelere dayandıracak şekilde abartılmadan yağma edilen Türk köylerden ve mallarından bahsetmelerini istedi.³⁷⁵

Harbiye Nezareti, Aydın Valisi İzzetin Bey'e telgraf göndererek İzmir'e Heyet geleceğini haber vermiştir. Kuvayı Milliye'nin Heyet'e karşı kongre ve protesto

³⁷⁰ Erol Akcan, *a.g.t.*, s. 22-23.

³⁷¹ Ergünöz Akçora, "Batı Cephesi'nin Kuruluşu ve I. İnönü Muharebesindeki Yeri", *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, C.1, S.2, Elâzığ 1987, s. 16.

³⁷² Metin Ayışığı, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye'ye Gelen Amerikan heyetleri*, TTK Yayınları, Ankara 2004, s.63.

³⁷³ *TİH*, C.II, 2. Kısım, s. 182.

³⁷⁴ ATASE Arşivi, *İSH*, K.118, D.81, B.41, Metin Ayışığı, *a.g.e.*, s. 63.

³⁷⁵ Çetin Kaplan, *a.g.t.*, s. 117-118.

düzenlemesinin önüne geçmek için tedbirler alınmasını istedi.³⁷⁶ İzmir’de iki hafta kalan Heyet’in, İzmir Valisi’nin Komisyona verdiği cevaplarda önemli derecede etki bıraktığını, Kadri Bey Dâhiliye Nezareti’ne bildirmekteydi.³⁷⁷ Heyet buradan Aydın’a geçti. Burada Nadir Bey, Heyet’e Yunanlıların yaptığı zulümden dolayı Müslümanların burada kalmadığını, hepsinin Çine’ye geçtiğini söyledi. Bu yüzden sağlıklı bir tahkikatın olamayacağını söyleyerek Çine’ye geçmelerini tavsiye etti. Yunanlar, Çine’de Türklerin Heyet’e zarar vereceğini söyleyerek buraya gidilmesini engellemek istediler.³⁷⁸ Nadir Bey, Demirci Efe’ye Heyet çalışmalarını bitirip konferansta bir sonuç çıkıncaya kadar herhangi bir girişimde bulunulmaması için telgraf gönderdi.³⁷⁹

22 Eylül’de Heyet Çine’ye gelince Nadir Bey, Denizli’de bulunan Şefik Bey’e bir telgraf çekerek Çine’ye gelmesini istedi.³⁸⁰ Şefik Bey, daha önce Yunan işgalinden kaçıp Çine’ye gelen halkın yaşadıklarını kayıt altına almak için bir komisyon kurmuş ve toplanan bilgileri bir kitap haline getirdi.³⁸¹ Komisyon, ilk Şefik Bey’i dinledi. Şu soruları sordular:

- 1) Aydın’da yaşananlara Yunanlılar mı yoksa Türkler ya da Türk Kumandanları mı sebep oldu.
- 2) Aydın’dan kaçan Müslümanlar neden yurtlarına dönmüyor? Yunanlıların zulümlerinden korkmalarından mı yoksa Türk kuvvetlerinin izin vermemesinden mi kaynaklanıyor?
- 3) Aydın Muharebesi sırasında Rumlar niçin göçe zorlandı? Şu anda neredeler?³⁸²

Şefik Bey, Aydın’ın işgali sırasında Hristiyanların can ve mal güvenliğini bizzat güvence altına aldığını söyledi. Aydın’daki rahibenin Şefik Bey’e yazdığı teşekkür mektubunu Komisyona gösterdi ayrıca Aydın’da daha büyük kıyımın oluşmaması için karargâhını Çine’ye çektiğini belirtti.³⁸³ Yaşanan olaylardan Yunanlıların sorumlu olduğunu, halkın yurduna dönmek istememesinin bölgedeki Yunanlıların kötü

³⁷⁶ BOA, DH. ŞFR. D. 102, G. 33, B. 1-2.

³⁷⁷ BOA, DH. ŞFR. D. 643, G. 80, B. 1-8.

³⁷⁸ TİH, C.II, 2. Kısım, s. 496-497.

³⁷⁹ BOA, DH. KMS. D. 54, G. 25, BOA, DH. ŞFR. D. 104, G. 44, B. 1.

³⁸⁰ TİH, C.II, 2. Kısım, s. 497.

³⁸¹ Ş. Aker, 57. Tümen, C.II, s. 226.

³⁸² ATAŞE, İSH, K.99, D.56, B.1, TİH, C.II, s. 228.

³⁸³ TİH, C.II, 2. Kısım, s. 497.

muamelelerinin bir sonucu olduğunu, bunlar karşısında halkın ayaklanarak karşı bir birlik kurduğunu savundu.³⁸⁴ Şefik Bey'in savunması yaklaşık üç saat sürdü.³⁸⁵ Kadir Bey, Şefik Bey'in savunmasını delillerle desteklemesinin Komisyon üzerinde olumlu bir etki bıraktığını söyledi.³⁸⁶

Heyetin sağlıklı çalışmalar yürütmesine yardımcı olan İzzettin Bey, Komisyona verdiği cevaplardan dolayı teşekkür etti.³⁸⁷ 7 Ekim 1919'da, Tahkikat Komisyonunun raporu konferansa geldi. Konferansın sonucunda Türklerin bölgede haklı olduğu ve rapora göre Türklerin Yunanlıları katlettiği haberlerinin asılsız olduğu ortaya çıktı. Yunanlıların bölgeden çekilmesi gerektiği konuşulurken aksine Yunanlıların bölgede asayiş ve güvenliğini sağlamak için kalmaları gerektiği sonucuna varıldı.³⁸⁸

Ekim ayına gelindiğinde Demirci Efe, Aydın ve Menteşe Havalisi Kuvayı Milliye Komutanı olarak hareket ederek karargahını Nazilli'ye getirdi. Demirci Efe, pek çok yere kendi adamlarını yerleştirdi. Sökeli Ali Efe'yi Nazilli Merkez Komutanı, Hasan Hüseyin Efe'yi Nazilli İnzibat Komutanı, Kazım, Mahmut ve Çakır Efeleri Denizli İnzibat Komutanı, Kara Mehmet Efe'yi Köşk Cephesi Komutanı olarak görevlendirmesi örnek teşkil etmekteydi. Demirci Efe'nin bu denli güçlenerek palazlanması ve adından söz ettirmeye başladı. Şefik Bey artık Efe'nin himayesi altında görev yapan bir asker olarak gösterildi.³⁸⁹

Demirci Efe, Aydın'ın geri alınması için bir taarruz düzenlemek istedi ancak Şefik Bey taarruz fikrine karşı çıktı. Nazilli Heyetinin toplanıp aldığı karar Harbiye Nazırı Cemal (Mersinli) Paşa'ya bildirdi.³⁹⁰ Cemal Paşa ve Şefik Bey bu duruma karşı çıksa da bölgedeki kontrolün Demirci Efe'de olduğunu söylemekteydi.³⁹¹ Şefik Bey, bu yüzden görevinden istifa etmek istemiş ancak Cemal Paşa, istifasını kabul etmeyerek bölgede durumu ve Efeleri kontrol etmekte kendisine ihtiyaç olduğunu söyledi.³⁹²

³⁸⁴ Mustafa Turan, *a.g.m.*, s. 426-427.

³⁸⁵ *TİH*, C.II, 2. Kısım, s. 498.

³⁸⁶ ATASE Arşivi, *İSH*, K.81 D.139-299, B.11-6; Mustafa Turan, *a.g.m.*, s. 426-427.

³⁸⁷ BOA, DH. İ. UM. EK, D. 55, G. 107, B. 1, BOA, DH. İ. UM. EK, D. 56, G. 17, B. 1.

³⁸⁸ Metin Ayışığı, *a.g.e.*, s. 64.

³⁸⁹ Recep Kılıç, *a.g.t.*, s. 56.

³⁹⁰ Recep, Kılıç, *a.g.t.*, s. 62.

³⁹¹ Erol, Akcan, *a.g.t.*, s. 63-65.

³⁹² Ş. Aker, *57. Tümen...*, C III, s. 5.

23 Ekim 1919'da Mustafa Kemal, bölge hakkında son durumları almak ve Kuvayı Milliye birliklerini toparlamak amacıyla Refet (Bele) Bey'i 23 ve 57. Tümenlerin sevk ve idareleri için Aydın Kuvayı Milliye Komutanı olarak görevlendirdi.³⁹³ Refet Bey görevi aldıktan sonra Nazilli'ye geldi. Şefik Bey ile bölgede yaşanan olayları ve Efelerin aleyhinde gelen şikâyetler hakkında konuşuldu.³⁹⁴ O sıra 22. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey de teftiş için Fırkaya geldi. Şefik Bey, 22. Kolordunun emri altından çıkarılmasını talep etmiş ancak bu talep konusunda yetkili olmadığını Refet Bey söyledi. Cemal Paşa, Aydın Kuvayı Millîyesi'nin her türlü ihtiyacını Konya'da bulunan 12. Kolordu aracılığıyla temin ettiği için 18 Ekim'den itibaren bölgede bulunan 57. Tümeni Konya'da bulunan 12. Kolorduya bağladı.³⁹⁵

İstanbul Merkez Komutanı Feyzi Paşa, yaveriyle Nazilli'ye geldiği bir gün İstanbul'a gelen şikâyetleri, Efelerin kızları zorla kaçırıp nikâhladıklarını Şefik Bey ve Refet Bey'e anlattı. Şefik Bey de bu durumun doğru olduğunu ancak bunların büyük çoğunluğunun Kuvayı Milliye kurulmadan önceki olaylar olduğunu ve bunların bölgedeki halkın bir gerçeği olduğunu savundu.³⁹⁶ Husumet besleyen bazı adamlar, Şefik Bey ve Refet Bey'in Demirci Efe'nin emri altına girdiğini söyledi.³⁹⁷ Refet Bey'in görevi Demirci Efe'den teslim almayıp onun himayesi altına girmenin mücadele açısından daha yararlı olduğunu Mustafa Kemal bildirdi.³⁹⁸ Daha sonra Meclis'te Demirci Efe'nin emri altına girmesindeki sebepleri dile getirdi.³⁹⁹

Yunan işgallerine tepkiler hız kesmeden devam etmekteydi, İzmir'in Kuzeyi Balıkesir Kongresi adı altında, Güneyi de Nazilli Kongresi adı altında toplanarak işgaller karşısında neler yapılacağı konuşuldu.⁴⁰⁰ 26 Kasım 1919'da Anadolu Kadınları Sivas Valiliğine

³⁹³ Mustafa Kemal Atatürk, *Gençler İçin Fotoğraflarla Nutuk*, Türkiye İş Bakası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s. 188, Ergünöz Akçora, *a.g.m.*, s. 16.

³⁹⁴ Erol Akcan, *a.g.t.*, s. 69-70.

³⁹⁵ Recep, Kılıç, *a.g.t.*, s. 64.

³⁹⁶ BOA, DH. KMS. D.53, G. 31, B. 1-4, Şefik Aker, *57. Tümen...*, C III, s. 13.

³⁹⁷ Ş. Aker, *57. Tümen...*, C III, s. 23.

³⁹⁸ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk...*, s. 189.

³⁹⁹ TBMM, *Gizli Celse Zabıtları*, C.2, 165. Birleşim, 25 Şubat 1922, s. 885.

⁴⁰⁰ Ahmet Emin Yaman, "Anadolu'daki Kongre Kararlarında Silahlı Direniş Güçlerinin Mali Finansmanı ile İlgili Hükümler", Ankara Üniversitesi, *Türk İnkılap Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C. I, S. 10, Ankara 1988, s. 88.

başvuruda bulunarak Müdafaa-i Vatan Cemiyeti⁴⁰¹ kuruldu. Kuruluşunda Sivas Valisi'nin eşi Melek Reşit Hanım'ın bulunduğu Cemiyet, işgalci kuvvetlere protesto telgrafları çekmek suretiyle Milli Mücadele'ye katkıda bulundu. Diğer illerde cemiyet şubeler açarak etkinlik alanını genişletti.⁴⁰²

Antalya'da İtalyanların işgalinden beri depodaki silahların önünde İtalyan askerleri beklemekteydi. Bu depoda 1477 adet Rus model silah, 672 adet 88 model Alman tüfeği ve 22 maksim makinalı tüfeği mevcuttu. Şefik Bey, bu silahları almak için Antalya'ya gitti. Bir miktar silah çıkarılmasını ve cephaneye taşınmasını sağladı. 5 Mart 1920'de Refet Bey ile beraber Antalya'ya gittiğinde, Refet Bey İtalyan Başkan ile görüştü. İtalyanlar depo önünden çekildi. Daha sonra bu silahları Sarayköy deposuna gönderdi.⁴⁰³ Yunanlar demir yolunu kullanarak sürekli sevkiyat yapmaktaydılar. Bu durum karşısında Şefik Bey, Harbiye Nezaretinden patlayıcı madde istemiş, daha sonra raylarda tüneller açarak tatbikatlar yaptı. Genç bir adam olan Ragıp, Milli Mücadele'ye destek vermek için bu işi istedi. Şefik Bey bu görevi ona verdi, 15 gün sonra gelen haberde bu görevi yerine getirdiğini dile getirdi.⁴⁰⁴

Dâhiliye Nezareti, yerel idarecilere Hacı Şükrü ve Demirci Efe'nin yakalanması için emirler gönderdi. Kuvayı Milliye taraftarları aleyhindeki faaliyetleri sürüyordu.⁴⁰⁵ İstanbul Hükümeti, bu ideaları araştırmak ve bilgi toplamak için Jandarma Umumi Kumandanı Ali Kemal Paşa'yı görevlendirdi.⁴⁰⁶ Bu durumdan haberdar olan Demirci Efe ve Hacı Şükrü Bey, Nazilli'ye gelen Ali Paşa'yı Kuvayı Milliye karşıtı biri olduğunu düşündükleri için hemen tutuklandı.⁴⁰⁷ Hacı Şükrü Bey'in haber verdiği Şefik Bey, hemen Nazilli'ye gitti. Ali Kemal Paşa'ya, İstanbul Hükümeti'nin Kuvayı Milliye aleyhindeki tutumlarının kendilerini çok zora soktuğunu anlatarak kendisinden Kuvayı Milliye lehine raporlar yazmasını

⁴⁰¹ 26 Kasım 1919 tarihinde Sivas Valiliğine verilmiş 9 Aralık 1919'da resmi olarak kurulmuştur. Cemiyetin amacı milletimize karşı yapılan haksızlıkların dile getirilmesi ve bütün dünyaya duyurulması için bir takım miting ve telgraflarla dile getirmişlerdir. Bekir Sıtkı Baykal, "Millî Mücadelede Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti", *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, C.1, S.3, Temmuz Ankara 1985, s.108.

⁴⁰² Süleyman Beyoğlu, Ali Satan, *Modern Türkiye Tarihi*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014, s. 80.

⁴⁰³ Orhan Çeltikçi, *a.g.m.*, s. 91.

⁴⁰⁴ Ş. Aker, *57. Tümen...*, C III, s. 44-47.

⁴⁰⁵ BOA, DH. ŞFR. D. 101-76, B.1, BOA, DH. ŞEFR. D. 102-30.

⁴⁰⁶ BOA, DH. KMS. D. 53-1, B. 1-2, Erol Akcan, *a.g.t.*, s. 42-43.

⁴⁰⁷ Gültekin Kâmil Birlik, "Mahmut Celal (Bayar) Bey'in "Galip Hoca" Kimliğiyle Millî Mücadeledeki Faaliyetleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVIII/Özel Sayı, 2018, s. 172.

istedi.⁴⁰⁸ Şefik Bey, İstanbul Hükümeti'ni Kuvayı Milliye aleyhtarlığından vazgeçirmek için bir telgraf gönderdi. Telgrafta; Kuvayı Milliye'nin ortaya çıkış nedeni ortada iken Dâhiliye Nezareti'nin Kuvayı Milliye'yi engelleme çabalarının anlaşılmadığı, Aydın Kuvayı Milliye varlığını ortaya çıkartan sebepler yok edilmedikçe düşman kuvvetinden başka kuvvetin bu teşkilatı yok edemeyeceğini söyledi.⁴⁰⁹

Ocak 1920'de Aydın Bölgesi'ndeki Kuvayı Milliye teşkilatlanması için yeni bir düzenlemeye gidildi. Albay Refet Bey'in verdiği emirle Dinar Havalisi Komutanlığı emrinde bulunan bölgeye Denizli, Aydın, Muğla, Burdur, Isparta illerini içine alarak Menderes Mıntıkası Komutanlığı kuruldu, komutanlığına Miralay Şefik Bey getirildi.⁴¹⁰ Burada bulunan birlikler Miralay Şefik Bey'in emrine girdi. Bu komutanlıkla ilgili görev ve emirler Erkânı Harbiye'den alacaktı. 12. Kolordu karargâhı ve birlikleriyle piyade 57. Fırka, 4. Süvari livasından, Menderes Mıntıkası Kumandanlığına bağlı 12. Grup oluşturuldu, bu komutanlığa Miralay Halit Bey getirildi.⁴¹¹ Menderes Nehri çevresindeki irili ufaklı bütün kuvvetlerin Menderes Grubu adı altında birleştirildi. Daha sonra kendi içinde Milli Menderes, Milli Aydın Alayları ile Milli Aydın Dağ taburu oluşturuldu. Tümen'in karargâhı Köşk'te olup birlikleri Aydın- Köşk kara yoluna yerleştirildi. Menderes Grup Komutanlığına Şefik Bey getirildi⁴¹² 6 Şubat 1920'de gelen emirle Mart ayı başında bütün kuvvetler, İzmir Güney Cephesi altında birleşerek komutanlığına Şefik Bey getirildi.⁴¹³

Yunanlılar ile Kuvayı Milliye arasında çarpışmalar, baskınlar devam ediyordu. Kuşadası ve Söke Kazalarında, İtalyanlarla Yunanlılar arasında çarpışmalar oluyordu. Aydın dağlarında sıklıkla Efeler ile Yunanlılar arasında çarpışmalar yaşanıyordu. Muğla'da Yörük Ali Efe ve kalabalık maiyetinin misafir edilmesi, Muğla halkını ekonomik yönde zorlamaktaydı. Şefik Bey, bu durumun farkına olduğu için Yörük Ali Efe ile Muğla'dan ayrıldı.⁴¹⁴ Bölgede firarilerin civar köylerden silahlı adamlar topladıkları, jandarma

⁴⁰⁸ Süleyman Beyoğlu, "Demirci Mehmet Efe'nin Bazı Faaliyetleri", *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 3, İstanbul 1996, s.27.

⁴⁰⁹ Ş. Aker, 57. Tümen..., C III, s. 254-255.

⁴¹⁰ Veysi Akın, *Millî Mücadelede Sarayköy*, Bilal Ofset Matbaacılık, Denizli 2001, s. 42.

⁴¹¹ Ş. Aker, 57. Tümen..., C III, s. 27.

⁴¹² Ercan Haytaoğlu, *a.g.m.*, s. 65.

⁴¹³ Sıtkı Aydın, *Güneybatı Anadolu'da Kuvayı Milliye Harekâtı*, Kültür Bakanlığı, 2.Baskı, Ankara 1993, s. 320

⁴¹⁴ Ş. Aker, 57. Tümen..., C III, s. 129-130.

deposundan zorla silah aldıkları ve Muğla'dan Çine'ye giden yola hâkim sırtları tahkime başladıkları haberi Şefik Bey'e verildi. Muğla Milli Heyeti Yörük Ali Efe'yi, Demirci Mehmet Efe'ye şikâyet ederek Efe'nin kendilerine verilmesini istedi. Bu durum iki efeyi yine karşı karşıya getirdi.⁴¹⁵

11 Mayıs 1920'de durumun ciddi çatışmalara doğru gittiğini gören Şefik Bey, her iki Efenin küçük kardeşlerini yanına alarak efelerin birlik olduğunu göstermek için Muğla'ya üç saat uzaklıktaki Ahi köyüne vardı.⁴¹⁶ Şefik Bey, buradan Mutasarrıfa telefon açarak; heyette bir kişinin bile kanının dökülmemesi için yalnız geldiğini ancak aksi bir durumda Demirci Efe ve Yörük Ali Efe ile birlikte binlerce kişinin Muğla üzerine yürümeye hazır olduğunu Muğla için büyük faciaya neden olacağını söyledi. Şeyh Mehmet ve yanındakilere Yörük Ali Efe'nin emrine girmelerini, jandarma deposundan alınan silah ve cephaneyi tamamen teslim etmeleri gerektiğini Şefik Bey mutasarrıfa söyledi. Yörük Ali Efenin Muğla'yı vurmak için geleceğini işittiklerinden can kaygısıyla 14 Mayıs 1920 de Muğla Milli Heyeti istifa ederek depo anahtarını Şefik Bey'e teslim etti.⁴¹⁷

22 Haziran 1920'de Yunan kuvvetleri saldırıya geçerek ilk olarak Salihli, Akhisar ve Alaşehir gibi yerleri işgal etti. 30 Haziran'da Balıkesir, 3 Temmuz'da da Nazilli işgal edildi.⁴¹⁸ Yunan saldırıları sonucu Köşk Cephesi işgal edildi buradaki Kuvayı Milliye birlikleri dağınık bir şekilde Denizli yönünde geri çekilmek zorunda kaldı.⁴¹⁹ 5 Temmuz'da Yunanlıların Buldan-Derbent köyü yakınlarında bulunan 100 kişilik Yüzbaşı Zeki Bey komutasındaki Kuvayı Milliye birlikleri saldırması sonucu geri çekildi. Şefik Bey, 5 Temmuz günü 12. Kolordu Kumandanlığına çektiği telgrafta, Yunanlıların saldırısı sonucu Kırkçınar-Derbent istikametinde ilerleyerek Buldan'ın işgal edildiğini bildirdi.⁴²⁰ Yunanlar 22 Haziran 1920 de Balıkesir, Nazilli ve Alaşehir'de yaptıkları taarruzda başarılı sonuçlar aldı.⁴²¹ Günün sonunda Buldan ve Sarayköy'ün bazı köyleri, Yunanlar tarafından işgal edildi.⁴²² Yunanların bu ilerleyişi, Kuvayı Milliye karargâhını Denizli yakınlarındaki

⁴¹⁵ BOA, DH. EUM. AYŞ. K. 40, G. 8, B. 1-4.

⁴¹⁶ Emine Pancar, *a.g.t.*, s. 308.

⁴¹⁷ Ş. Aker, *57. Tümen...*, C III., s. 132-133.

⁴¹⁸ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk...*, s. 315.

⁴¹⁹ Ercan Haytaoğlu, *a.g.m.*, s. 65.

⁴²⁰ Recep, Kılıç, *a.g.t.*, s. 64.

⁴²¹ Ş. Aker, *57. Tümen...*, C III., s. 191-192.

⁴²² Veysi Akın, *a.g.e.*, s. 44.

Goncaliya taşımak zorunda bıraktı, Yunanlıların ilerleyişi Denizli’de istenmeyen olaylar yaşanmasına neden oldu.⁴²³

2.7 Denizli Olayı

Millî Mücadele döneminde, Aydın’da bulunan Yunan birliklerine karşı yapılan taarruz ve harekatlarda bir savunma çizgisi olarak Denizli önemli bir cephe oldu. 23 Haziran 1920’de başlayan Yunan taarruzu, bölgeyi zor duruma soktu. Yunanlıların Nazilli’yi tehdit edecek duruma geldiğini gören Şefik Bey, buradaki Rumların Yunanlılarla beraber hareket edeceğini ve halka zarar vereceğini düşünerek bazı önlemler aldı.⁴²⁴ Aydın’daki zor durumu öğrenen Denizli’den bazı kimseler, ahaliyi kışkırtmış ve Denizli güvenliği için gönderilen birliklere ansızın Yunan saldırıları karşısında Yunanların şehre yaklaştığını gören Türkler, Denizli’yi terk etmeye başladı. Bu durumun Rumların aleyhine olacağını ayrıca şehrin işgalini kolaylaştıracağını düşünen Ahmet Hulusi Efendi Demirci Efe’ye bir telgraf göndererek bölgedeki Rum erkeklerin şehrin içlerine doğru sevk edilmesini istedi. Demirci Efe, bu durumu görüşüp düşündükten sonra Yüzbaşı Rıfat Bey ve Teğmen Fazıl Bey’i görevlendirdi.⁴²⁵

Kuvayı Milliye’nin oluşmasında büyük bir öneme sahip olan Denizli Müftü Efendinin Tavas’a gitmesi yönetici vekili Müştak Lütfü Bey’inde, Jandarma komutanı ve polis müdürünü de yanına alarak Muğla’ya gitmesiyle bir anda Denizli’yi savunmasız bıraktı.⁴²⁶ Daha sonra Sökeli Ali Efe ve yanındaki 40 milis, Denizli’ye geldi.⁴²⁷ Rum ve Hristiyan mahallerini ablukaya almış, erkeklerini toplamaya başladı.⁴²⁸ Hükümete yakınlığı ile bilinen Müderris Esat Efendi ve Gıyasi Beyler, Sökeli efenin yanına giderek Rum ve Ermeni erkeklerin sevk etme işlemini durdurulmasını istedi. Aksi halde Yunanlıların Denizli’yi işgal ettiğinde diğer bölgelerde uyguladıkları Türk halkına zulüm yapacağını ve şehri

⁴²³ Ercan Haytaoğlu, *a.g.m.*, s. 65.

⁴²⁴ Ş. Aker, *57. Tümen...*, C III., s. 184, Recep, Kılıç, *a.g.t.*, s. 116.

⁴²⁵ Bayram Bayraktar, “Millî Mücadele’de Denizli Olayı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.VIII, S.22, Kasım 1991, s.146.

⁴²⁶ Bilal Yıldız, “Yeni Belgeler ve Çalışmalar Işığında Denizli Vakası”, Süleyman Demirel Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 18, 2013, s. 165.

⁴²⁷ Ercan Haytaoğlu, *a.g.m.*, s. 66.

⁴²⁸ Ş. Aker, *57. Tümen...*, C III, s. 195, Bilal Yıldız, *a.g.m.*, s. 167.

yakacaklarını dile getirdi. Bunu daha önce Şefik Bey ve bölgeye gönderdiği birlikler de söyledi ancak Demirci Efeyi aldığı kararından döndüremedi.⁴²⁹

Sökeli Ali Efe, Demirci Efe'nin talimatı doğrultusunda Goncalı 'ya hareket etmek için istasyona gitti. Başlarında emekli Binbaşı İbrahim Naim Bey olan Denizli ahalisinden 100 kişinin ateş etmesiyle birlikte, Ali Efe'yle beraber birçok kişi orada can verdi. Kardeşkanının döküldüğü bu olayda, Sökeli Ali'nin canice gözleri oyuldu.⁴³⁰ Demirci efe, olayı haber alır almaz Şefik Bey ile birlikte 30-40 adamını yanına alarak trenle Goncalı'ya geldi.⁴³¹ Demirci Efe, şehre gelir gelmez suçluların bulunması için her yere adam gönderdi. Şefik Bey, şehirde toplanan adamları görünce Efe'yi gerçek suçluları bulmak için ikna etti.⁴³² Ancak Hükümet Konağı'nda, Denizli Askerlik Daire Başkanı Albay Tevfik'in yanı sıra asker, sivil ve üst yöneticilerden 38 kişinin ve toplam 114 kişinin ölümüne engel olmadı.⁴³³ Yörük Ali Efe, Meclis'e sunduğu raporunda Şefik Bey'in olayları anlatmaya çalıştığını ancak Demirci Efe'nin hiçbir şekilde kendisini dinlemediğini söyledi. Bu olayın yaşanmasında Şefik Bey'in de yeterince ağırlığını koyamadığı için suçlu olduğunu dile getirdi.⁴³⁴

Şefik Bey; *“Olay, o kadar hızlı ve kısa bir zamanda olup bitmişti ki, merhum Albay Tevfik ve Binbaşı Hamdi'nin birden karşımıza çıkmalarıyla facianın meydana gelmesi arasında yarım dakika geçmemişti. Yaralı kızanın anlatımından sonra Albay Tevfik, ağzından kendini savunacak sözlerin çıkmasına bile meydan kalmadan Demirci Mehmet Efe tarafından öldürüldü. Yüksek rütbeli bir asker arkadaşımın gözümün önünde şehit edilmesi beni üzdü. Bu, askerî onura dokunan en ağır saygısızlıktı.”*⁴³⁵ demektedir. Bu durumu aynı şekilde merkeze rapor etti.

Bu olaydan sonra Şefik Bey'e ciddi eleştiriler yöneltilerek olayların önüne geçmediği için Demirci Efe kadar Şefik Bey de sorumlu tutuldu. Şefik Bey'in, Demirci

⁴²⁹ BOA, DH. KMS. D.52, G. 5, B. 86-1, Recep Kılıç, *a.g.t.*, s. 119.

⁴³⁰ Ş. Aker, 57. *Tümen...*, C III, s. 192-202, Recep Kılıç, *a.g.t.*, s. 120.

⁴³¹ Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş ve Sonrası*, Eylem Yayınları, İstanbul 2008, s.253-254, Bilal Yıldız, *a.g.m.*, s. 171

⁴³² Celâl Bayar, *Ben de Yazdım Millî Mücadeleye Giriş*, C.8, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997, s. 14, Bayram Bayraktar, *a.g.m.*, s. 152.

⁴³³ BOA, DH. KMS. D. 52, G. 80, B. 1-7, *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)*, C. VI, Gnkur. Harp Tarihi Yayınları, Ankara 1974, s. 204.

⁴³⁴ Sıtkı Aydın, *a.g.e.*, s. 356-357.

⁴³⁵ Ş. Aker, 57. *Tümen...*, C III, s. 194.

Efe'nin emri altına girdiği söylendi.⁴³⁶ Bu olaydan sonra sorumluların bulunması için bir komisyon kurulmuş, bunun sonucunda Hürriyet ve İtilaf Partisi üyeleri suçlu bulundu.⁴³⁷

Mustafa Kemal, bu olaydan sonra cepheyi yeniden düzenledi. Muğla Havalisi Komutanlığına Yarbay Mehmet Nuri Bey getirilirken, 57. Tümen Komutanlığına Yarbay Nazmi Bey'i atandı.⁴³⁸ Şefik Bey, 22. Kolordu Kumandanlığından alınan telgrafla görevden alınmış, Eskişehir'e hareket etmesi emri üzerine bölgeden ayrıldı.⁴³⁹ Şefik Bey'in İstiklal Mahkemesi'ne sevk edileceği haberleri üzerine Demirci Efe mahkemeye yazı yazdı.⁴⁴⁰ Mahkeme Başkanı Muhiddin Bey, Mahkeme'nin Şefik Bey hakkında bir kararı olmadığını Efeye bildirdi.⁴⁴¹ Daha sonra Demirci Efe Mustafa Kemal Atatürk'e Şefik Bey'in Denizli olayından dolayı görevden alınmasını üzgün olduğunu tekrar görevine dönmesi için telgraf gönderdi.⁴⁴² Şefik Bey'de bu haberi aldıktan sonra Mustafa Kemal Atatürk'e Demirci Efe'nin benim hakkım olumlu bir rapor yazması ile ilgili bir dilekte bulunmadığını hatta yazmaması için temennide bulunduğunu söylemekteydi.⁴⁴³ 26 Temmuz 1920 tarihinde, Eskişehir'de 56. Fırka Kumandanlığına atandı.⁴⁴⁴

⁴³⁶ Bayram Bayraktar, *a.g.m.*, s. 152.

⁴³⁷ Emine Pancar, *a.g.t.*, s. 383.

⁴³⁸ *TİH*, C. II, 2. Kısım, s. 60, Ercan Haytaoğlu, *a.g.m.*, s. 66.

⁴³⁹ Recep Kılıç, *a.g.t.*, s. 119, Bilal Yıldız, *a.g.m.*, s. 124.

⁴⁴⁰ CA, 01004529-1, B. 575338.

⁴⁴¹ CA, 01004529-2, B. 575199.

⁴⁴² CA, 0100642-35, B. 533856.

⁴⁴³ CA, 0100642-8, B. 755049.

⁴⁴⁴ Ökçe, Baycan, Sataryalı, *Türk İstiklal Harbine...*, s.246.

III BÖLÜM

DÜZENLİ ORDUNUN KURULMASINA YÖNELİK ŞEFİK BEY'İN FAALİYETLERİ VE SON YILLARI (14 AĞUSTOS 1920 – 6 ŞUBAT 1964)

3.1 Şefik Bey'in Ankara'ya Gelişi ve 56. Fırka Kumandanı Olarak Düzenli Orduya Karşı İsyanların Bastırılması

Bu başlık altında, Şefik Bey'in 56. Fırka Kumandanı olarak düzenli orduya karşı çıkan isyanların bastırılması sırasında aldığı görevler ele alınacaktır. Daha sonra, TBMM'de kendisine atfedilen suçlamalarla ilgili Meclis Komisyonu'na verdiği dilekçeler de anılarından yararlanılarak işlenecektir. Ayrıca 56. Fırkadan sonra aldığı birtakım görevlerden bahsedilecek.

3.1.1 Düzenli Ordunun Kurulması

Haziran 1920 ayının sonlarında başlayan Yunan taarruzu karşısında, Kuvayı Milliye birlikleri çoğu zaman başarılı mücadelelerde bulundu. Fakat Yunan birliklerinin sürekli yeni kuvvetlerle ordusunu takviye etmesi ve savaş malzemeleri olarak kat kat üstün olması Yunan taarruzlarına karşı, daha fazla karşı dayanmamasına neden oldu. Taarruzun artarak devam etmesi Kuvayı Milliye birliklerinin adım adım geri çekilmeye başladı.⁴⁴⁵ TBMM açıldıktan yaklaşık 3 ay sonra bu çekilme nedeniyle Kuvayı Milliye'nin zamanını doldurduğunu yerine düzenli ordu kurulması gerektiğini mecliste tartışılmaya başlandı.

Yunan ordusunun düzensiz kuvvetlerle durdurulamayacağı, 24 Ekim 1920 günü yapılan Gediz Savaşı'nda alenen ortaya çıktı. Bu yenilgiden sonra düzenli ordunun kurulması zorunlu bir hal aldığı ortaya çıktı. Düzeni ordunun kurulmasına her kim karşı çıkıp uymazsa gereken cezanın verilmesi gerektiği kararlaştırıldı.⁴⁴⁶ Mustafa Kemal Paşa, Kuvayı Milliye tasfiyesini ve düzenli orduya geçilmesi hususunu şöyle anlatır: *“8 Kasım 1920'de Fuat Paşa, Ankara'ya geldi. İstasyonda karşıladım. Paşa'yı omzunda bir filinta olduğu halde Kuvayı Milliye kıyafetiyle gördüm. Genç Cephe Komutanını bu kıyafete rağbet ettiren fikir ve zihniyet cereyanının ne derece etki yaptığını anlamak için tereddüde mahal kalmamıştı.*

⁴⁴⁵ Mustafa Kemal Atatürk, *Zabit ve Kumandan ile Hasbihal*, ATESE Yayınları, Ankara 1981, s. 135.

⁴⁴⁶ BOA, DH. KMS. D. 53, G. 75, B. 1-4.

Aynı günün gecesi İsmet ve Refet Paşaları davet ederek yeni vaziyet ve vazifelerini kararlaştırdık. Kendilerine verdiğim kati direktif, süratle muntazam ordu ve büyük süvari kütlesi vücuda getirmekten ibaret idi. Bu suretle 1920 senesi Kasımının 8. günü gayr-ı muntazam teşkilat fikrini ve siyasetini yıkmak kararı, fiil ve tatbik sahasına geçirilmiş oldu. ”

⁴⁴⁷ Fevzi Paşa da o gün Meclis’te, düzenli bir ordu kurulmazsa bu harpten başarılı çıkılamayacağını dile getirdi.⁴⁴⁸

Millî Mücadele’nin ulusal bir nitelik kazanması sonrası yeni bir düzenlemeyi de beraberinde getirdi. Kuvayı Milliye birliklerinin içinde emir komuta zinciri olmaması, başına buyruk hareketleri Milli Mücadeleye zarar vermekteydi. Kuvayı Milliye birliklerinin hala Yunanlılara karşı savaşması ve ilerleyişlerini durdurmak gibi özellikleri olması yanı sıra TBMM temsil etme ve meclis kararlarına bağlı kalma noktasında bu birliklerin problemleri vardı.⁴⁴⁹ Bu amaçla emir komuta içinde hareket edebilecek bir düzenli ordu kurulması ve ordunun gelirlerini düzenleyecek bir kurumun kurulması gerektiği fikrine varıldı.⁴⁵⁰ 10 Kasım 1920’de cepheleri rahatlatmak ve tanımlamak için Batı Cephesi ve Güney Cephesi şeklinde iki cepheye ayrıldı. Batı Cephesi komutanlığına Albay İsmet Bey atanırken, Güney Cephesi Komutanlığına ise Albay Refet Bey getirildi.⁴⁵¹ Düzenli ordu kurulması yönünde atılmış ilk uygulama oldu. Bu tarihten sonra Kuvayı Milliye tasfiyesi için de çalışmalar hız kazandı.⁴⁵² Şefik Bey, 29 Temmuz 1920’de Fırka Kumandanlığını Denizli’ye gelen Nazmi Bey’e teslim etti. 1 Temmuz 1920’de aldığı izinle önce ailesinin yanına Antalya’ya ardından 14 Ağustos 1920’de de Eskişehir’e gitti. Ordu Kumandanı Ali Fuat Paşa’yı ziyaret ederek cephe hakkında istediği bilgileri verdi.⁴⁵³

3.1.2 Delibaş Mehmet İsyanı (2 Ekim -22 Kasım 1920)

Düzenli ordunun kurulma fikri ortaya atıldıktan sonra, Meclis’e karşı ülke genelinde birçok ayaklanma çıktı. Ancak bizim ele alacaklarımız, Şefik Bey’in düzenli orduya karşı

⁴⁴⁷ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk...*, s. 343.

⁴⁴⁸ Emine Pancar, *a.g.t.*, s. 386.

⁴⁴⁹ Serkan Çomak, *a.g.t.*, s.139.

⁴⁵⁰ Haluk Selvi, Bülent Cırık, *a.g.e.*, s. 15.

⁴⁵¹ *BCA*, 1-18-13.

⁴⁵² Recep Kılıç, *a.g.t.*, s.57, Ergünöz Akçora, *a.g.m.*, s. 19.

⁴⁵³ Mehmet Şefik Aker, 57. *Tümen.*, C.III, s. 240.

çıkanları ve isyan edenleri yakalamak için aldığı görevlerdir. TBMM, alınan kararlarla ayaklanmaları bastırmak için Refet Bey'i görevlendirdi.⁴⁵⁴

30 Eylül 1920'de İsmet İnönü, Şefik Bey'i yanına çağırarak bir göreve gönderileceğini ve Mustafa Kemal'in onu görmek istediğini söyledi.⁴⁵⁵ O gün Konya'da TBMM'nin aleyhine Delibaş Mehmet isyanı baş gösterdi. Etrafındaki illeri kapsayarak isyan giderek büyümekteydi. Refet Bey'in isteği üzerine 57. Fırka Kumandanlığından, Demirci Mehmet Efe kuvvetlerini alarak isyanı bastırmak için emir aldı.⁴⁵⁶ Şefik Bey, aldığı emirle Dinar'da bulunan Demirci Efe'nin yanına varınca iki kafilesini trenle Isparta'ya gönderdi ve 12. Kolordu'dan destek için bir cebel topu ile makineli tüfek istedi.⁴⁵⁷ İsyanı bastırmak için oluşan kuvvet, bir nizamiye bölüğü, 552 insan, 228 at, bir makineli tüfek ve toptan oluşmaktaydı.⁴⁵⁸

Konya Valisi Cemal Bey şehri terk etmeden önce, Bozkır İsyanı'nın⁴⁵⁹ elebaşlarından Delibaş Mehmet, 2 Ekim 1920'de Çumra'yı bastı, sonra Konya'yı işgal etti.⁴⁶⁰ Kısa sürede Koçhisar, Karapınar, Akşehir, Seydişehir, Beyşehir, Manavgat, Alanya'ya yayıldı.⁴⁶¹ Şefik Bey, 13 Ekim 1920'de isyana gitmeden önce Demirci Efe'ye yağma ve soygun yapmaması yönünde telkinde bulunmuş ancak Demirci Efe; bunun için isyanı bastırmaya geliyorum aksi halde gelmem diyerek cevap verdi.⁴⁶² Şefik Bey, yağmanın önüne geçmek için asilerden toplanan parayı kendi bünyelerindeki efe ve askerlere ikramiye olarak dağıtmayı teklif etti. Aksi halde başka kumandanı kendi yerine görevlendirip gelmeyeceğini söylemesi üzerine Efe teklifi kabul etti.⁴⁶³

⁴⁵⁴ Salih Tunç, "Millî Mücadele (1919-1923)'te İç İsyanlar", İstanbul Üniversitesi, *Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992, s.51.

⁴⁵⁵ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, C.III, TTK Yayınları, Ankara 1995, s. 229.

⁴⁵⁶ Osman Akandere, "3 Numaralı Konya İstiklal Mahkemesi'nin Konya İsyanı ile İlgili Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na Sunduğu Raporu", Atatürk Üniversitesi, *Atatürk Dergisi*, C.4, Sayı: 2, Erzurum 1915, s.59-60.

⁴⁵⁷ Erol Akcan, *a.g.t.*, s. 148.

⁴⁵⁸ M. Şefik Aker, *57. Tümen...*, C.III, s. 256.

⁴⁵⁹ Bozkır, Konya ilinin 80 km kadar güneyinde ve Konya'ya bağlı bulunan bir ilçedir. Millî Mücadele döneminde Kuvayı Milliye hareketine karşı gelişen ve diğer isyanlara da örnek teşkil etti. Ayrıntılı bilgi bkz. Taha Niyazi Karaca, "Millî Mücadele'de Bozkır İsyanları", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.16, Kayseri 2004, s. 170.

⁴⁶⁰ Kemal Çelik, "Millî Mücadele'de İç İsyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri", *Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.40, Kasım 2007, s.593.

⁴⁶¹ *Türk İstiklal Harbi İç Ayaklanmalar (1919-1921)*, C.VI, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1964, s. 120.

⁴⁶² Ercan Haytaoğlu, *a.g.m.*, s. 67-68.

⁴⁶³ M. Şefik Aker, *57. Tümen...*, C.III, s.260.

Şefik Bey ve Demirci Mehmet Efe'nin isyan bölgesine geldiğini duyan isyancılar geri çekilmeye başladı. Takip müfrezesi isyancıları yakalayarak etkisiz hale getirdikten sonra Antalya'nın ilçelerine geçti. 2 Ekim 1920'de İbradı'da yeni bir ayaklanma baş göstermesi üzerine Albay Şefik Bey ve Demirci Mehmet Efe, bölgeye intikal ederek silah arama ve tarama işi yaptı. Ardından 16 Ekim 1920 tarihinde isyan bu seferde Akseki'ye sıçradı takip müfrezesi Akseki'ye geçerek burada yaşayan halkın önde gelenlerinden altı kişiyi idam ettirdi. 18 Ekim 1920 tarihinde Akseki'den Manavgat'a geçilerek burada da olaylara karıştığı öne sürülen üç kişiyi daha idamla cezalandırdı.⁴⁶⁴

12. Kolordunun Demirci Efe'ye gönderdiği telgrafta, Eğirdir ve Karaağaç istikametinde hareket etmesi söylendi. Efe, yanında Şefik Bey ve 150 zeybekle harekete geçmiş, burada 14 köy basarak birçok isyancı ve kaçağı yakalayıp asayiş sağladı. Eğirdir'de isyanı ile ilgili Hacı İsmail Ağa, Hacı Abdullah, Kuş Hoca, Hafız Sabri Efendi çıkan isyanda iş birliği içine girdikleri ve yardım ettikleri gerekçesiyle hükümet konağı önünde asarak idam edildiler.⁴⁶⁵ Şefik Bey, isyan bölgelerini temizledikten sonra küçük bir kuvveti asayiş sağlamak ve kaymakamlara herhangi bir ayaklanma girişiminde bulunursa idam edilmesi için kendisine gönderilmesi emrini verdi.

Şefik Bey, Refet Bey'e raporunda isyancıların önde gelenlerinin asıldığını, asker firarilerin birliklerine teslim edildiğini, isyanı bastırması sırasında ufak tefek yağmaların yaşandığını bildirmekteydi. Bunun yanında Şefik Bey, bu olaydan sonra asker firarların üzerinde ciddiyetle durulmasını, bu takibi yapacak kuvvetlerin artırılması gerektiğini Refet Bey'e bildirdi.⁴⁶⁶ Daha sonra mecliste yapılan görüşmelerde asker kaçakların önüne geçmek ve düzeni sağlamak için Hıyanet-i Vatanîye kanunu çıkarıldı. Kısa süre içinde bu kanun etkisini göstermeye başladı. Etkisini kaybetmeye başlayan isyan Şefik Bey komutasındaki Takip Müfrezesi Delibaş Mehmet ve adamlarını ablukaya aldı. Çıkan çatışma sonucu öldürülen Delibaş Mehmet'ten sonra adamları teslim oldu. Diğer bölgelerdeki isyancıların teslim olmasıyla birlikte isyan sonra erdi.⁴⁶⁷

⁴⁶⁴ Ali Rıza Gönüllü, *Meşrutîyet'ten Cumhuriyet'e Alanya (1908-1938)*, ATAM. Yayını, Ankara, 2008, s. 97.

⁴⁶⁵ İsmail Yıldız, "Kurtuluş Savaşında Alanya", 20. *Yüzyılda Antalya Sempozyumu*, 22-24 Kasım Sempozyum Bildirileri, (Haz. Mustafa Oral), C.1, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya 2007, s. 138.

⁴⁶⁶ Ş. Aker, 57. *Tümen...*, C.III, s. 258-262.

⁴⁶⁷ Çetin Kaplan, *a.g.t.*, s. 177-178.

3.1.3 Şefik Bey'in Demirci Efe'yi Düzenli Orduya Katma Çabaları (23 Kasım 30 Aralık 1920)

Demirci Efe, Delibaş Mehmet isyanının bastırılmasından sonra efeleriyle birlikte Şefik Bey'i de yanına alarak Isparta'nın İğdecik Köyüne çekildi.⁴⁶⁸ Refet Bey, Meclis'ten aldığı yetkiyle düzenli ordu kurmak için süratle harekete geçmiş ve ilk olarak Burdur'da Demirci Efe'ye bağlı Çelik Alay'ı⁴⁶⁹ düzenli orduya kattı.⁴⁷⁰

Demirci Efe, Burdur'daki Milli Alay'ın kaldırılmasından rahatsızlığını Mustafa Kemal ve Refet Bey'e telgraf göndererek bu alayın tekrar kurulmasını istedi.⁴⁷¹ Refet Bey, bunun üzerine 23 Kasım 1920'de Şefik Bey aracılığıyla nasihat ve teklif şeklinde bir telgraf gönderdi.⁴⁷² Kuvayı Milliye'nin dağıtılacağını, yerine düzenli ordunun kurulacağını Demirci Mehmet Efe ve onun gibi kişilere verilen unvanların kaldırıldığını anlattı.⁴⁷³ İsyancıların dağıtılması ve silahlarına el konulması için askeri becerileri yüksek olanlarla birlikte Konya'ya gelmesini, burada emrinde 300 atlı askerle Atlı Takip Kuvvetleri Komutanı olarak görev yapmasını teklif etti.⁴⁷⁴ Şefik Bey, bu teklifi kabul etmesi için çok ısrarcı olmuş ve kendisinden o gün söz alarak oradan ayrıldı. Ancak ertesi gün kendi efeleri tarafından dolduruşa gelen Demirci, vazgeçtiğini söyledi. Şefik Bey, Milli Müdafaa Vekâlet'inden aldığı bir emirle Antalya'da yabancı bir gruptan silah satın alma işini takip etmek için görevlendirildi.⁴⁷⁵ Şefik Bey, Demirci Efe'nin yanından ayrılırken Mülazım Kazım Bey'i yanında bırakarak her olaydan haberdar olmak istedi.⁴⁷⁶

Şefik Bey, Antalya'ya hareket etmeden önce Demirci Efe hakkında Refet Bey'i bilgilendirmek için telgraf göndermiştir. Telgrafta; Demirci Efe'nin kendisine bağlı

⁴⁶⁸ Erol Akcan, *a.g.t.*, s. 155.

⁴⁶⁹ İsmail Şükrü Çelikalay tarafından Yunanlıların iç egeye doğru ilerleyişini gören İsmail Şükrü genel kurmay başkanı Fevzi Çakmak'la görüşerek Yunan oyalamak ve durdurmak için Ankara'dan bir gönüllü gurubu kurmak istemiştir. Hacı Bayram Veli camisinde yaptığı konuşma sonucunda 700 kişi toplayıp Ankara'daki gurubun katılmasıyla Çelikalay dört bölüğe ayrıldı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Altıntaş, "Millî Mücadele Döneminde Afyon ve Havalisi (1919-1922)", İstanbul Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990, s. 5-7.

⁴⁷⁰ Erol Akcan, *a.g.t.*, s. 155.

⁴⁷¹ Salih Tunç, *a.g.t.*, s. 54.

⁴⁷² Ş. Aker, 57. *Tümen...*, C.III, s. 262.

⁴⁷³ Çetin Kaplan, *a.g.t.*, s. 158.

⁴⁷⁴ Emine Pancar, *a.g.t.*, s.391.

⁴⁷⁵ Salih Tunç, *a.g.t.*, s. 55.

⁴⁷⁶ Erol Akcan, *a.g.t.*, s. 156.

birliklerin dağıtılmasından çok rahatsız olduğunu, Ethem Bey ve Yörük Ali'nin cepheleri olduğunu ancak kendisinin bundan mahrum kaldığını, Mustafa Kemal ve Konya Hükümeti'nin emrinde çıkmamasına rağmen kendisine yapılanı haksızlık olduğunu, bu yüzden teklife evet demediğini söyledi.⁴⁷⁷

Şefik Bey, Refet Bey'den 3 Aralık 1920'de, Antalya'ya varmadan, bir telgraf aldı. Şefik Bey'in derhal Isparta'ya hareket etmesini istemekteydi. Şefik Bey, bu durumun acil olmadığını düşünerek Milli Müdafaa Vekâlet'inden aldığı görevi yapmaya başladı.⁴⁷⁸ 5 Aralık 1920'de Demirci Efe'nin yanındaki adamı Mülazım Kazım Bey'den bir telgraf alarak Demirci Efe ve Ethem Bey'in birleşerek Ankara'ya karşı isyan başlatacağı haberi geldi.⁴⁷⁹ Şefik Bey, bu haberi hemen Refet Bey'e bildirdi ve kendisi de olayların büyümesini engellemek için hemen Isparta'ya geçti.⁴⁸⁰

Bu arada Refet Bey ve Mustafa Kemal, Demirci Efe'nin yakalanması için haber gönderdi. Mustafa Kemal, onu ikna yoluyla kazanmak istese de Çerkez Ethem'le görüşmesi haberinden sonra operasyona izin verdi.⁴⁸¹ 14 Aralık 1920'de Şefik Bey, Demirci Efe'nin yanına vardığında kendisinin isyana kalkışacak bir hali olmadığını, çok yorgun görüldüğünü fark etti, saat epey geç olduğu için ertesi gün konuşmaya karar verdi.⁴⁸² 15 Aralık sabahı Refet Bey süvari ve topçu koluyla köyü sarmış, topçu ateşi hedefinde kalan Demirci Efe kaçtı.⁴⁸³ Şefik Bey, Refet Bey'in yanına vararak bu baskından neden haberinin olmadığını sordu. Refet Bey, Antalya'da aldığı görevi yürüttüğünü düşündüğü için haber vermediğini söyledi.⁴⁸⁴

Demirci Efe'nin dağa çıkması, Hükümet için ilerde büyük sorun olacaktı. Refet Bey, bunun önüne geçmek için Meclis'te konuşmuştur. Efe'yi dağdan indirmek için Yüzbaşı Nadir Bey'i görevlendirdi.⁴⁸⁵ Nadir Bey, Refet Bey'den aldığı emirle Efe ile Dualar köyünde

⁴⁷⁷ Ş. Aker, 57. *Tümen...*, C.III, s. 265, Erol Akcan, *a.g.t.*, s. 156.

⁴⁷⁸ *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C.II, 165. Birleşim, 25 Şubat 1922, s.879.

⁴⁷⁹ Salih Tunç, *a.g.t.*, s. 55.

⁴⁸⁰ ATASE Arşivi, *İSH*, K.1014, G.49, B.4-7, M. Şefik Aker, 57. *Tümen...*, C.III, s. 267.

⁴⁸¹ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk...*, s. 361, Erol Akcan, *a.g.t.*, s. 159-160.

⁴⁸² Erol Akcan, *a.g.t.*, s. 160.

⁴⁸³ Refet Bey baskın esnasında Şefik Bey'in evde olduğunu ve çatışma arasında kaldığını söylemektedir. *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C.II, 165. Birleşim, 25 Şubat 1922, s.878-879.

⁴⁸⁴ Ş. Aker, 57. *Tümen...*, C.III, s. 269.

⁴⁸⁵ *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, C.II, 165. Birleşim, 25 Şubat 1922, s.878.

buluştu. Teslim olması durumunda ailesiyle birlikte köyünde oturmasını ve devlet tarafından maaş almasını teklif etti. Efe, teklifi kabul edip devlete sığındı.⁴⁸⁶ 30 Aralık 1920’de Refet Bey’in büyük çabaları sonucu, Dualar köyüne ailesiyle birlikte yerleştirildi.⁴⁸⁷ Mustafa Kemal, daha sonra Efe’nin aralarına katıldığını söyledi..⁴⁸⁸

Şefik Bey, Millî Mücadele’nin en zor döneminde yani Yunan ve İtalyan işgallerinde, Demirci Efe’nin Kuvayı Milliye katılımlarını arttırdığını ve başarısında büyük emeklerinin olduğunu anlattı. Etrafındaki insanların kıskırtması sonucunda başkaldırdığını söylemekteydi. Efe’den bir kanun adamı gibi hizmet beklemenin saçma olduğunu, Denizli olayında birçok yanlış olduğunu ama bunların onun cehaletine ve akılsızlığına verilmesini, vatanını ve milletini çok sevdiğini söylemekteydi.⁴⁸⁹

3.2 TBMM’ de Şefik Bey’e Atfedilen Suçlar ve Savunması

14 Ağustos 1920’de TBMM’de, önergeler ve soru cevap şeklinde cephelerin durumu konuşulmuştur. Milletvekilleri, seçildiği illerin konularını gündeme getirip sorumlu kişilere sorular yöneltildi. Şefik Bey, kendisini Meclis’te savunmak için 2 Eylül ve 20 Eylül 1920’de iki tane dilekçe verdi ancak işleme alınmadı.⁴⁹⁰

20 Ağustos 1920’de Şefik Bey, Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek için Ankara’ya geldi. Meclis’te aleyhine söylenenlere cevap vermek istedi. İddialar doğruysa hakkında araştırma yapılması için ricada bulundu. Bu suçlamaların yapıldığı günlerde, 11 Eylül 1920’de Şefik Bey’e 41. Fırka Komutanı ile Adana’ya Vali olarak vekalet etmesi teklif edildi. Şefik Bey, böyle bir teklifi hakkıyla yapabilmek için TBMM’de atfedilen suçlamalardan temizlenmesi gerektiğini söyleyerek görevi kabul etmedi.⁴⁹¹

⁴⁸⁶ Erol Akcan, *a.g.t.*, s. 163,

⁴⁸⁷ Emine Pancar, *a.g.t.*, s. 392.

⁴⁸⁸ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk...*, s. 361.

⁴⁸⁹ Ş. Aker, 57. *Tümen...*, C.III, s. 267-270.

⁴⁹⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, C.3, 57. Birleşim, 2 Eylül 1920, s.470, *TBMM Zabıt Ceridesi*, C.4, 68. Birleşim, 20 Eylül 1920, s.214.

⁴⁹¹ M. Şefik Aker, 57. *Tümen...*, C. III, s. 240-241.

12 Temmuz 1920’de Manisa Milletvekili Refik, Aydın işgal edilirken Şefik Bey’in kaçtığıını söyleyerek ceza alması gerektiğini oylamaya sundu. Çoğunluk bunu kabul etmedi.⁴⁹²

Aydın Milletvekili Dr. Mazhar Bey, Aydın Cephesi ve Şefik Bey hakkında mecliste şu konuşmayı yapmıştır: *“Aydın işgal edilmeden önce Aydın’da neler yapılması gerektiği üzerine toplanıp konuşulurken kendisine Azizi’ ye sırtlarına çekilmeyi teklif ettim ancak kendisi bana bunu yapmayacağını ve benimle bu konuları konuşmayacağı söyledi. Aydın’dan ayrılırken silah deposunun yakılması yerine taşınmasını teklif ettim ancak bana kendi sözünden dönmeyeceğini söyleyerek reddetti. Ayrıca karargâhı İtalya işgalindeki Çine’ye götürmesi, İtalyan himayesini kabul ettiğini göstermektedir.”*⁴⁹³ dedi.

Mazhar Bey, konuşması sırasında Şefik Bey’in şu anda nerede olduğunu soran Bolu Milletvekili Tunah Hilmi Bey’e, Antalya’da çiftlik almakla meşgul olduğu cevabını verdi.⁴⁹⁴ Mazhar Bey, Aydın’ın işgalden kurtulduğu gün şehir yanarken Şefik Bey’in orada olduğunu ama ateşi söndürmek için hiçbir müdahalede bulunmadığını dile getirdi. Rumları toplayıp onlara yardım etmekte meşgul olduğunu söyledi. Yine anlattıklarına göre Aydın’ın ikinci defa işgali öncesinde Şefik Bey’e Yunanlıların tekrar saldıracağını söylemesine rağmen, düşmanın bir daha gelmeyeceğini ayrıca bu harekâtı yönetmediğini söyleyip Mazhar Bey’i Kuvayı Milliye Komutanı Hacı Şükrü Bey’e yönlendirdi. Daha sonra Aydın’daki otuz bine yakın cephaneyi trenle taşımak mümkün olmasına rağmen, Şefik Bey’in Hristiyan aileleri Denizli’ye nakletmek ve ailesinin evini taşımakla meşgul olduğunu söyledi. Ayrıca daha önce Almanların kullandığı telsiz telgraf istasyonundaki kıymetli eşyaları, önce Denizli’ye daha sonra Antalya’ya taşıdığını, bölge halkının da şahit olduğunu dile getirdi. Denizli olayında Şefik Bey’in bizzat suçlu olduğunu, yargılanıp görevden alınması durumunda söylentilerin ortadan kalkacağını, adaletin yerini bulacağını, bölge halkından insanların bu mücadeleye katılacağını savundu.⁴⁹⁵ Meclisin aynı oturumunda Çorum Milletvekili Haşim Bey, Şefik Bey’in taşınırken otuz altı deve yükü eşyaya sahip olduğunu, bunları yağma ve talan yaparak elde ettiğini ifade etti.⁴⁹⁶

⁴⁹² TBMM Zabıt Ceridesi, C.2, 32. Birleşim 12 Temmuz 1920, s.277-278.

⁴⁹³ TBMM Zabıt Ceridesi, C.2, 48. Birleşim 14 Ağustos 1920, s.220-226.

⁴⁹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, C.3, 48. Birleşim 14 Ağustos 1920, s.221.

⁴⁹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, C.3, 48. Birleşim 14 Ağustos 1920, s.222.

⁴⁹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, C.3, 48. Birleşim 14 Ağustos 1920, s.223.

Mustafa Kemal Paşa, meclisin aynı oturumunda Şefik Bey ve diğer komutanlar hakkındaki suçlamalara cevap verdi. Şefik Bey hakkındaki suçlamalara geldiğinde; *“Bir kumandana yer gösterip burada sırtları turalım demek doğru değildir. Ben de onun yerinde olsam tutmazdım. Şefik Bey’in Çine’ye çekilmesi, tamamıyla askeri stratejik bir konudur. Bu yüzden hatalı olduğunu söyleyemeyiz. Düşman gelmeden kaçmasının sebebiyse, karargâhı taşımamasını daha önceden Şefik Bey’e kendim söylemiştim. Aydın’ın ikinci defa işgalinde Şefik Bey’in düşman gelmez, gücü yoktur şeklinde demesi orada bulunan askerlerin ve halkın direncini ve maneviyatını sarsmamak içindir. Yoksa Şefik Bey’in düşman kuvvetinin mevcudundan ve hareketinden haberi vardı. Antalya’da çiftlik alması gibi özel konuların Meclis’te konuşulması doğru değildir keza Antalya’ya giderken komutanından izin almıştır. Denizli olayında ise Şefik Bey’in alenen suçlanması doğru değildir. Yaşananlarda bir parmağı olmadığını alınması gereken tedbirleri almasından anlıyoruz. Yine de yaşanan olaylardan dolayı görevden alınmıştır”*.⁴⁹⁷ dedi.

Şefik Bey, Meclis’te kendisini savunma fırsatı bulamamış ancak tutanaklar eline geçtiği zaman bu iddialara anında cevap vermiştir. Şefik Bey, Yunanlıların Aydın’ı işgal etmeden önce kaçtığı ve İtalyan işgalini tercih ettiği konusunun doğru olmadığını, bölge halkının aile kaygısından dolayı psikolojik olarak savaşamayacak durumda olduğunu söylemekteydi. Bunun yanında Aydın’daki birliklerin asker firarileri fazla olduğu için düşmana karşı koyabilecek yeterli bir kuvvetin olmadığını eklemişti. Karargâhı Çine’ye çektiği zaman İtalyanlar burayı daha işgal etmemişti. Çine’yi Milli Mücadele merkezi yapmasının sebebi; Yunanların İtalyan varlığından dolayı buraya gelmeyeceğini düşünmesi ayrıca düşmana demir yolu boyunca baskınlar düzenleyip onu durdurmak için stratejik bir nokta olmasıydı.⁴⁹⁸

Aydın’ın ikinci işgalinin en büyük sebebinin, Kuvayı Milliye birliklerinin büyük çoğunluğunu oluşturan zeybekler ve çiftçilerin hasat zamanı, emir komuta zincirine uymayarak köylerine dağılması olarak görmüştür. Yunanların tekrar saldıracağını bildiği için Çine’ye gelemeyeceklerini düşünerek geri çekilmek zorunda kaldıklarını söyledi.⁴⁹⁹

⁴⁹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, C.3, 48. Birleşim 14 Ağustos 1920, s.228-229.

⁴⁹⁸ Ş.Aker, 57. Tümen..., C.II, s. 3-4.

⁴⁹⁹ Ş Aker, 57. Tümen..., C.II, s. 148-149.

Çekilirken cephaneyi taşımaya zaman olmadığını ancak bölge halkını oluşturan 20-30 kişilik gruplara bütün silahları teslim etiklerini, düşmana silahların bir tanesinin bile teslim edilmediğini belirtti.⁵⁰⁰ Ayrıca Aydın'da Milli Mücadele'ye Mazhar Bey'in hiçbir zaman katılmadığını, bizzat Şerif Bey ile konuşmuş ve ondan işitmiş gibi söylediği sözlerin hiçbirinin gerçek olmadığını çünkü kendisiyle hiçbir zaman görüşmediğini ifade etti.

Haksız kazançla çapulculuk iftiralarına Şefik Bey; *'Aydın Muharebesi sonunda bölgedeki zengin aileler, korktuklarından dolayı onları korumam karşılığında ellerindeki avuçlarındaki kıymetli mallarını vermeye hazırlardı. Eğer dedikleri gibi namusuz biri olsaydım onlardan bunu alabilirdim ve kimse bir şey diyemezdi. Bir diğer örnek, savaşın dehşetinden sinirleri bozulmuş bir kişi bir çuval dolusu parayı muhafaza edemeyeceğim diyerek bana getirdi, ben de ertesi gün Osmanlı Bankası'na teslim ettim. Yine Aydın Osmanlı Bankası Şube Müdürü, savaştan dolayı sinirleri bozulmuş halde yanıma gelip onu Aydın dışına bir yere göndermem karşılığında bankanın anahtarlarını bana vereceğini söyledi. Eğer servet düşkününü biri olsaydım teklifi kabul ederdim. 36 deve yükü eşyadan kastedilen ise Çine'den Denizli'ye taşınan zabitlerin eşyaları ile birlikte ailemin eşyalarının toplamı 9 deve yükü tutmaktadır. Alman zabitlerinden boş kalan binaya ailemi mecburen yerleştirdim ancak daha sonra ailem Antalya tarafına taşınınca damadım, benden habersiz binadaki eşyaları da taşımış. Daha sonra bu eşyalar Burdur Askeri Depo Müdürüne teslim edilmiştir.'* diye bildirmekteydi

Denizli olayı hakkında Şefik Bey, kurulan komisyonda her şeyin aydınlatıldığını eğer oraya gitmeyip üzerine düşen görevi yapmamış olsaydı daha çok masum insan kanının döküleceğini söylemekteydi. Yapılan haksız infazları önlemek için elinden geleni yaptığını ve oradaki halktan bazı kişilerin de şahit olduğunu her zaman ispatlayabileceğini dile getirdi..⁵⁰¹

⁵⁰⁰ Ş. Aker, 57. Tümen..., C.II, s. 127-128.

⁵⁰¹ Ş. Aker, 57. Tümen..., C.III, s. 243-246.

3.3 Aslıhanlar – Dumlupınar Muharebelerinde Şefik Bey’in Dinar Havalisi Komutanlığı (1 – 15 Nisan 1921)

Gediz Muharebesinden yenilgiyle döndükten sonra düzenli ordu kurma çabalarına hız veren Batı Cephesi komutanı İsmet Bey, Kuvayı Milliye Komutanı Çerkez Ethem’in başına buyruk hareketlerinden dolayı, birliklerinin dağıtılmasına karar verdi.⁵⁰² Bunun üzerine Çerkez Ethem, Yunanlılarla işi birliği yaptı. Bu ayaklanmayı fırsat bilen Yunanlılar, 10 Ocak 1921’de taarruza kalktılar.⁵⁰³ Bu taarruza karşılık veren Batı Cephesi Komutanı, hem 1. İnönü Savaşı’nı başlatmış oldu hem de kesin bir zaferle düşmanı geri püskürttü.⁵⁰⁴ Alınan bu zaferden sonra İtilaf Devletleri, Londra Konferansı’nı düzenledi. Görüşmelerde bir sonuç alınamayınca 23 Mart 1921’de Yunanlılar, tekrar saldırıya geçti. 8 gün süren II. İnönü Savaşı, 31 Mart 1921’de Türklerin kesin zaferiyle sonuçlandı.⁵⁰⁵

II. İnönü Savaşı’nda Yunanlar, Uşak üzerinden ilerleyerek 28 Mart 1921’de 23. Tümen’i geriye atıp Afyonkarahisar’ı işgal edildi.⁵⁰⁶ Bunun üzerine Genelkurmay Başkanlığı, Yunanlıların kuzeye kuvvet kaydırmalarını engellemek için 12. Kolordunun bütün gücüyle taarruz etmesi emrini verdi.⁵⁰⁷ Ancak Yunanlıların burada ilerleyişi devam etti ve 12. Kolordu, Afyonkarahisar’ın doğusunda olan Çay istikametine kadar geri çekilmek zorunda kaldı.⁵⁰⁸ Güney Cephesi Kurmay Başkanı Zeki Bey, Afyonkarahisar’daki Yunanlılara etki etmek için Sarayköy’deki 1. Müzaheret⁵⁰⁹ Alayı’nı Çivril’e doğru hareket ettirecekti. Burdur-Isparta Müzaheret Kıtaları da bu alayla birleşerek Dinar’da Burdur Askerlik Şubesi Başkanı Mazhar Bey’in emrinde toplanacağını Genelkurmay Başkanlığına bildirdi.⁵¹⁰ Daha sonra Sandıklı’da bir Müfreze toplanacağını ve bunun komutanlığına Şefik

⁵⁰² Hamza Eroğlu, ‘İsmet İnönü ve I ve II. İnönü Muharebelerinin İçerisinde İçerde ve Dışarda Etkileri’, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.II, S.4, Kasım 1985, s.69.

⁵⁰³ *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Birinci- İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri (9 Kasım 1920- 15 Nisan 1921)*, C. II, 3. Kısım, ATASE Yayınları, Ankara 1999, s. 19.

⁵⁰⁴ Hamza Eroğlu, *a.g.m.*, s. 70.

⁵⁰⁵ *TİH*, C. II, 3. Kısım, s. 413.

⁵⁰⁶ Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı: Askeri, Siyasi ve Sosyal Yönleriyle*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara, 1983, s. 310, *TİH*, C. II, 3. Kısım, s. 357.

⁵⁰⁷ *TİH*, C. II, 3. Kısım, s. 391.

⁵⁰⁸ Fahri Belen, *a.g.e.*, s. 311.

⁵⁰⁹ Müzaheret kıtaları; Gönüllü askerlik hizmeti için silah, araç ve gereçleriyle kurulmuş küçük birliklere verilen isme denir. Bkz. *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Kütahya- Eskişehir Muharebeleri (15 Mayıs 1921- 25 Temmuz 1921)*, C. II, 4. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1974, s. 118.

⁵¹⁰ *TİH*, C. II, 3. Kısım, s. 433.

Bey'in atanmasının daha uygun olacağını Genelkurmay'a bildirdi. Genelkurmay bunu uygun buldu ve Şefik Bey, Sandıklı Havalisi Komutanlığına getirildi.⁵¹¹

1 Nisan 1921'de Yunanlılar, taarruza kalkarak Çivril'i işgal etmiş ve Şefik Bey de o gün Dinar'a gelmek için Antalya'dan hareket etti.⁵¹² Şefik Bey, Burdur'a gelince daha önce kurulu olan Menderes Komutanlığı lağvederek yerine Dinar Havalisi Komutanlığını kuruldu ve komutanlığına Şefik Bey atandı. Sandıklı Komutanlığı, Müzaheret Alayı ve bölgede bulunan bütün kuvvetler, Şefik Bey'in Komutanlığı emrine verildi. Komutanlık, emirleri 12. Kolordu'dan alacaktı.

3 Nisan 1921'de bölgedeki son durumu öğrenmek için Şefik Bey Dinar'a geldi. 1. Müzaheret Alayı Komutanı, bir Yunan süvari alayının Sungurlu köprüsüne doğru ilerlediğini görünce burayı tutması için birlik gönderdiğini Şefik Bey'e bildirdi.⁵¹³ Konya Bölge Komutanlığı, Şefik Bey'e gönderdiği raporda Sandıklı Bölgesi'nde ve sükûnetin hâkim olduğu Çivril kesiminde bir müfrezenin taarruza başladığını bildirdi.⁵¹⁴ Bunun üzerine Şefik Bey, savunmayı Sandıklı ve Çivril olarak ikiye ayırdı. 4 Nisan'da Sandıklı Bölgesi'nde Yunanların bir piyade dağ topu yerleştirdiği, Çivril kesiminde kesin bir bilginin olmadığı, Sungurlu'da ise Müzaheret Alayı 1. Taburun Yunanlılar karşısında dağıldığı bilgileri verildi. Bunların hemen toplanarak Dinar'daki alaya katılması emri verildi.⁵¹⁵

5 Nisan günü Çivril'de Yunanlar, Sungurlu köprüsüne top ateşiyle saldırıya geçti. Burada bulunan Müzaheret Alayı'nın 1. Taburu, Menderes doğusuna çekilmiştir. Düşman hakkında yeterince bilgi alamayan Şefik Bey, araçla hareket etmeden önce 3. Taburu Dinar'a, 2. Tabur'u ise daha önce gösterilen mevzilerin işgal edilmesi için yardıma gönderdi. Şefik Bey, Çivril'e varınca Tabur Komutanı'na ve yanında bulunan Bölük Komutanı'na üç atlı birlikle düşmanla teması sağlamak ve düşmanın Menderes nehrini geçmesini engellemek için hemen Sungurlu'ya hareket etmelerini emretti. Ertesi gün Şefik Bey'in görevlendirdiği keşif kolu, Yunanların böyle bir taarruzda bulunmadığını, gelen haberlerin bir çavuş tarafından uydurulduğunu Şefik Bey'e bildirildi.

⁵¹¹ ATASE Arşivi, *İSH*, K. 598, G. 148, B. 1, *TİH*, C. II, 3. Kısım, s. 437, bkz. Ek 37.

⁵¹² ATASE Arşivi, *İSH*, K. 605, G. 8, B. 1, *TİH*, C. II, 3. Kısım, s. 459.

⁵¹³ *TİH*, C. II, 3. Kısım, s. 478-501.

⁵¹⁴ ATASE Arşivi, *İSH*, K. 924, G. 3, B. 1.

⁵¹⁵ *TİH*, C. II, 3. Kısım, s. 501-511.

7 Nisan günü Yunanlıların Afyonkarahisar'dan çekildiği haberini alan Şefik Bey, Sandıklı bölgesindeki bütün kuvvetlerini Yunanlılara etki etmek için Şalcı ve Ahat köyü istikametine gönderdiğini cephe komutanına bildirdi.⁵¹⁶ 11 Nisan 1921'de Güney Cephesi Kurmay Başkanı Ahmet Zeki Bey tarafından Konya Bölge Komutanlığı'na gönderdiği yazıda Sandıklı müfrezesi için ayrılan kuvvetin İslam köy baskını Sandıklı müfrezesiyle beraber hazırlık yapması emri gönderdi.⁵¹⁷ Şefik Bey, 8 Nisan'da bir piyade taburu ile pekiştirilen dağ topçusunu Çivril'e, Sungurlu-Çıtak arasındaki Ak köprü bölgesinde bulunan Yunan birliklerine saldırmak ve köprüyü ele geçirmek için harekete geçti. Konya'dan gelen takviye birliklerini ise Sandıklı Müfrezesi yardımına gönderdi.⁵¹⁸

Genelkurmay Başkanlığından 9 Nisan'da alınan emir, Dinar ve Sungurlu'da bulunan müfrezelerin başarılı olduktan sonra ardından küçük bir kuvvet bırakarak Işıklardaki Yunan kuvvetlerine saldırması ve Sivaslı-Çivril yolunu kesmesidir. Şefik Bey, iki tabur, bir top ve bir kısım süvariden oluşan birlikleri Işıklar istikametine göndermeye hazırlanırken Yunanlıların Cabbarlar köyünü bir subayın ölümünü bahane ederek yaktığını ve bütün köylülere öldürdüğünü öğrendi.

Şefik Bey, 10 Nisan günü Sandıklı'nın İslam Köyüne yapılan baskın sonucu, İslam köy ve Banaz'daki Yunan birliklerini dağıttığını ve 13. Yunan Tümeni'nin Murat Dağı'ndan geri çekilerek Oturak İstasyonu'na indiğini bildirmekteydi. Banaz-Uşak arasındaki Yunan telefon hattının tahribi için bir müfreze ile Yunanlıların yolunu kesmek istedi. Hamam Boğaz'ına bir müfreze gönderdiğini bildirdi. Çivril'de ise Işıklar mevkiinde üstün düşman kuvveti ve ağır makinalı ateş sonucu birliklerin, Yuva Köyü'ne çekilmek zorunda kaldığını ifade etmekteydi.⁵¹⁹ 12 Nisan'da Aslıhanlar Muharebesi ile 12. Kolordu Afyonkarahisar'a girdikten sonra Yunanlılar Dumlupınar sırtlarına çekildi.⁵²⁰

⁵¹⁶ *TİH*, C. II, 3. Kısım, s. 522-539.

⁵¹⁷ ATASE Arşivi, *İSH*, K. 741, G. 114, B. 1.

⁵¹⁸ *TİH*, C. II, 3. Kısım, s. 544-545, bkz. Ek 38.

⁵¹⁹ *TİH*, C. II, 3. Kısım, s. 551-563.

⁵²⁰ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek, Adam, Mustafa Kemal 1919-1922*, C.II., (16. Basım), Remzi Kitapevi, İstanbul 1999, 440-441.

14 Nisan'da Şefik Bey, Sandıklı Müfrezesine keşif kollarını sürekli aktif tutarak bölgede gece gündüz düşmana baskınlar yapılması gerektiğini, bunun için gerekli cephaneyi gönderdiğini bildirdi.⁵²¹ Sandıklı Müfrezesi, aldığı bu emirle Banaz-İslam Köy'e bir baskın düzenledi ve Yunanlılar, bu baskın sonucu ciddi kayıplar vererek burada bulunan kuvvetlerini çabuk bir şekilde Uşak tarafına çekmek zorunda kaldı. 15 Nisan'da Şefik Bey yapılan başarılı baskında dolayı Sandıklı ve Çivril komutanlıklarına takdir ve teşekkürlerini ileten bir yazı gönderdi.⁵²²

Aslıhanlar ve Dumlupınar Savaşları'nda amaç; Yunanlıları topraklardan atmaktı ancak başarılı olmadı. Cephede bulunan birlikler, Afyon ve İnönü Muharebelerinden yorgun bir şekilde çıktıkları için bu savaşlar cephe kapma, düşmanı durdurma ve yıpratma taktiklerinden öteye geçemedi. İstenilen başarı elde edilemedi.⁵²³ Şefik Bey, aldığı emirler doğrultusunda nisan ayının sonuna kadar bölgede düşmanı yakın takip ve tesir etmek suretiyle birliklerin hareketlerini ve düşmanın durumunu raporla Komutanlığa bildirmekteydi.⁵²⁴

4 Mayıs 1921'de, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri için Genelkurmay Başkanlığı tarafından cephelerin birleştirmesine karar verildi.⁵²⁵ Bu tarihten itibaren bölgede 1, 2, 3 ve 12. Grup oluşturuldu. 12. Gurubun içinde 57. Piyade Tümeni, 4. Süvari Tugayı, 6. Tümen, Dinar Havalisi komutanlığı teşkil edildi. 12. Gurup Komutanlığına Albay Halit Bey getirildi.⁵²⁶ Genelkurmay Güney Cephesi, asıl kuvvetlerini kuzeye aldıktan sonra Dinar Havalisi Komutanlığı emrinde bulunan bölgeyi kendi içinde ayırarak Denizli, Muğla, Aydın, Burdur ve Isparta sancaklarını kapsayacak şekilde Menderes Bölge Komutanlığı kuruldu, komutanlığına Şefik Bey getirildi.⁵²⁷ Komutanlık, doğrudan Batı Cephesi Komutanlığına ve Sandıklı Müfrezesi 12. Kolorduya bağlandı.⁵²⁸ Batı Cephesi Komutanı İsmet Bey, muharebe öncesi akıncı müfrezelerden Güney Cephesinde çokça faydalandığı için yine bölgede

⁵²¹ ATASE Arşivi, *İSH*, K. 1024, G. 83, B. 1.

⁵²² ATASE Arşivi, *İSH*, K. 1024, G. 83, B. 2.

⁵²³ *TİH*, C. II, 3. Kısım, s. 579.

⁵²⁴ ATASE Arşivi, *İSH*, K. 1294, G. 82, B. 1

⁵²⁵ *TİH*, C. II, 4. Kısım, s. 86-87.

⁵²⁶ Mümtaz Ulusoy, *İstiklâl Harbi'nde 2. Kolordu (1918-1921)*, (Hz. Ahmet Tetik, Şeyda Büyükcan), Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 120.

⁵²⁷ Nuray Ertürk Keskin, "Açıklamalı Yönetim Zaman Dizini 1919-1928", C. I, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No: 604*, Ankara Üniversitesi, 2012, S. 271, *TİH*, C. II, 4. Kısım, s. 88-89.

⁵²⁸ ATASE Arşivi, *İSH*, K. 1297, G. 35, B.1.

bulunan birliklerle yeni müfrezeler oluşturduğunu ve Menderes Komutanlığına beş müfreme teşkil ettiğini Genelkurmay'a bildirdi. 19 Mayıs 1921'de Menderes Bölge Komutanlığı, 12. Grubun emri altına alındı.⁵²⁹ 26 Mayıs'ta Batı Cephesi Komutanlığı, Güney Cephesinin kapanmasıyla birliklerini Batı Cephesi'ne kaydirmiştir. Burada yeni müfrezeler kurulmuş ve cepheleler numaralandırarak Menderes Bölge Komutanlığına 6. Tümen ismi verildi.⁵³⁰ Cephenin düzenlenmesinden sonra kuruluşunu tamamlayan 6. Tümen Komutanlığına Yarbay Nazmi Bey getirildi.⁵³¹

3.4 İtalyanların Çekilmesi Üzerine Şefik Bey'in Antalya Havalisi Komutanlığına Getirilmesi

İtalya Hükümeti, işgal ettikleri bölgelerden çekilmeye yönelik ilk girişimlerini 24 Nisan 1921'de, İtalya'da bulunan Ankara Hükümeti'ni temsil eden Cami Bey'e iletili. Ankara Hükümeti, Cami Bey'e istişarelelerden sonra çekilme hakkında fikirlerini gerekli kişilere cevap olarak ileteceklerini bildirdi. 23 Mayıs 1921'de Genelkurmay Başkanlığı, Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği emirde İtalya ile Ankara arasında herhangi bir barış antlaşması imzalanmadığı için bu çekilme sırasında törenlerin yapılamayacağını ancak İtalyanlara karşı iyi muamele ve iade ziyaretlerinin yapılması gerektiğini bildirmekteydi.⁵³² 31 Mayıs 1921'de İtalyan komutan, Antalya yöneticisi Fahreddin Bey'i ziyaret ederek geri çekilme hazırlıklarına başlandığını belirtti. İtalyanlar, bu geri çekilme esnasında Ankara Hükümeti'nden de çekilme sırasında herhangi bir olay meydana gelmeyeceğine dair güvence istedi ve bu güvence verildi. İtalyanların çekilmesinin hemen ardından da Ankara Hükümeti, Antalya'yı askeri birliklerle takviye etmeye başladı.⁵³³

Haziran ayına gelindiğinde, Batı Cephesi Komutanlığından gelen emirle Antalya Havalisi Komutanlığının doğrudan Batı Cephesi Komutanlığına bağlandığı bildirilmekteydi.⁵³⁴ Şefik Bey, İtalyanların Antalya ve civarındaki yerleri boşaltacağı haberi

⁵²⁹ *TİH*, C. II, 4. Kısım, s. 120-122.

⁵³⁰ ATASE Arşivi, *İSH*, K. 1217, G. 4, B. 21, *TİH*, C. II, 4. Kısım, s. 124.

⁵³¹ Mümtaz Ulusoy, *a.g.e.*, s. 127.

⁵³² *TİH*, C. II, 4. Kısım, s. 10-11.

⁵³³ Muhammet, Demir, *a.g.t.*, s. 36.

⁵³⁴ *TİH*, C. II, 4. Kısım, s. 143.

üzerine, bu geri çekilmeyi takip etmek üzere Antalya Havalisi Komutanlığına getirildi.⁵³⁵ Haziran ayında başlayan geri çekilme sürecinde İtalyanlar, Ankara Hükümetinden törenle uğurlanmayı istemiş ancak Hükümet 3 Temmuz'da İtalyanlara verdiği cevapta böyle bir uygulama oluşturmayacaklarını ifade edildi.⁵³⁶ 5 Temmuz'a gelindiğinde, İtalyan birlikleri Antalya ve çevresini tamamen boşaltıldı.⁵³⁷

Sakarya'da Yunanlara vurulan ağır darbeden sonra, düşmanı yurttan tamamen atmak için SAD⁵³⁸ taarruz planı devreye konulmuş ve hazırlıklar bu yönde yapıldı.⁵³⁹ Şefik Bey, 2. Kolordu 7. Tümen Komutanlığında taarruz planına hazırlanırken Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa tarafından bu görevde yeteri kadar başarılı olmadığı, tümeni idare ve sevk etmede sıkıntı yaşadığı söylenmiş, bu yüzden görevden alındığı bildirdi. Daha sonra Şefik Bey'in bu görevde yapılan ihmal ve zayıftan dolayı, Divanı Harbe gönderildiği ancak 19 Kasım 1939'da çıkan Af Kanunu üzerine mahkemesinin durdurulduğu söylenmektedir.⁵⁴⁰

9 Mayıs 1922'de Şefik Bey Konya'da Doğu cephesine bağlı Özel Askeri Mahkeme Başkanlığını yaptı. 11 Eylül 1922'de Şefik Bey Elazığ'da 11. Kolordu Asker Alma Heyeti Başkanlığı yaptı. Kasım 1923'te İstanbul Divanı Harp üyesi olarak atandı. 28 Ocak 1924'te Şefik Bey Milli Savuma Bakanlığı 2 numaralı İstanbul Üstsubay ve Subay Asker alma Mahkemesi Üyeliği'ne atandı.⁵⁴¹ 6 yıl süren bu görevinden 25 Şubat 1931'de Emeklilik Kanunu'nun 3 maddesi D Fıkrasına dayanarak emekliye ayrıldı.⁵⁴²

3.5 Şefik Bey'in Emeklilik Yılları (1931-1964)

Bu başlık altında, Şefik Bey'in emeklilikten vefatına kadar geçen süreyi arşivlerden elde edilen bilgilere dayanarak ele aldım.

⁵³⁵ H. Toker, *Çanakkale Muharebelerine...*, s. 378.

⁵³⁶ BCA, 30-10-0-0, K. 236, G. 594, B. 1-5.

⁵³⁷ TİH, C. II, 4.Kısım, s. 12.

⁵³⁸ Afyonkarahisar'ın Sandıklı ilçesi adının baş harfinden yola çıkılarak ve muharebenin yoğunlaşacağı burası olacağı için taarruz planına SAD taarruz planı denildi. Bkz. Fahri Belen, "Yunan Cephesi Nasıl Yarıldı", *Büyük Zaferin 50. Yıldönümüne Armağan*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, İstanbul 1972, s. 99.

⁵³⁹ Sadık Sarısamam, Uğur Üçüncü, "Arşiv Belgelerine Göre Büyük Taarruz", *Tarih Okulu Dergisi*, S.XXV, Mart 2016, s.270-271.

⁵⁴⁰ CA, 03000018-96, B. 123862.

⁵⁴¹ Ökçe, Baycan, Sataryalı, *Türk İstiklal Harbine...*, s.247.

⁵⁴² MSB Arşivi, 312-84

21 Haziran 1934'te TBMM'de Soyadı Kanunu'nun kabul edilmesiyle Şefik Bey (Aker) soy ismini aldı. Çanakkale'de 27. Alay ve 19. Tümen anısına yapılan anıt ismi daha sonra "Mehmetçik Anıtı" olarak değiştirildi. Günümüzde (Mehmet Çavuş Anıtı) olarak bilinmektedir. Şefik Bey anıta turistlere gezdirerek ve buranın tarihini anılarından yola çıkarak anlatmaktaydı.

3.5.1 Millet Vekili Seçimlerinde Şefik Aker (1939-1943)

11 Kasım 1938'de TBMM'de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini İsmet İnönü kazandı.⁵⁴³ Bu dönemde İsmet İnönü, Meclis'te boşalan koltukları doldurmak ve muhalefeti barıştırmak için 25 Ocak 1939 yılında erken seçim kararı aldı.⁵⁴⁴ Bu seçimlerde yapılan bir yenilik ile milletvekilleri, yapılacak toplantılarda halkla birlikte belirlendi. Buna göre her ilde aday sayısının iki katı milletvekili halka sunulacak, halk bunlardan hangisinin seçilmesini isterse işaretleyecekti.⁵⁴⁵ Halkın yönetime katıldığı duygusunu oluşturmak için bu uygulamaya başvuruldu.⁵⁴⁶

Şefik Aker, 9 Mart 1939'da İsmet İnönü'ye yazdığı mektupta milletvekili seçimlerinde aday gösterilmesi için ricada bulundu.⁵⁴⁷ Ancak Milletvekili aday listeleri açıklandığında Şefik Bey yer almamıştı.⁵⁴⁸ Şefik Bey aday listelerinin son şeklini aldığı genel merkezde Millî Mücadele döneminde yaşanan olaylar ve Büyük Taarruz 'da Tümeni idare edemediğim için görevden alınmam konuşmaları İsmet Bey'i etki altında bırakarak liste dışında kaldığını düşüncesindeydi. Bu duruma örnek olarak; Ali İhsan Sabis'in Millî Mücadele döneminde başarısız olup görevden alınan yine de seçmenden yeterli oyu almasına rağmen liste dışı kaldığını söyledi.⁵⁴⁹

⁵⁴³ Önder Duman, "Tek Parti Döneminde CHP'de Bir Parti İçi Demokrasi Denemesi: 1939 Seçimleri ve İkinci Seçmenlerle İstişare", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 13, Sayı 26, (Güz 2017), s. 212.

⁵⁴⁴ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, C: II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 12-13.

⁵⁴⁵ Önder Duman, *a.g.m.*, s. 218

⁵⁴⁶ Mehmet Ö. Alkan, *Millî Şefli Tek Partili Dönemlerde Seçimler (1939-1943 Seçimleri)*, Oğlak Yayınevi, İstanbul 2006, 328.

⁵⁴⁷ CA, 02003911-99, B. 520106.

⁵⁴⁸ BCA, 490-1-0-0, K. 342, G. 1434, B. 7.

⁵⁴⁹ Önder Duman, *a.g.t.*, s. 228-229.

12 Ocak 1943'te TBMM'de verilen önergeyle seçimlerin yenilenmesi oylaması 301 oyla kabul edildi.⁵⁵⁰ 6 Mart 1943'te Şefik Bey, İsmet İnönü'ye gönderdiği mektupta, Millî Mücadele döneminde Aydın'da Tümen Komutanlığı yaptığı için buradaki halkın kendisinin milletvekili adayı olarak görmek istediklerini söyledi.⁵⁵¹ Aday listeler açıklandıktan sonra Şefik Bey, Aydın'dan değil de Antalya'dan aday gösterildi.⁵⁵² Aynı bölgeden damadı Ertuğrul Bey de aday gösterildi.⁵⁵³ Seçim sonuçları açıklandıktan sonra Şefik Bey ve damadı millet vekili seçilme çoğunluğu elde edemediler. Bu sonuçları değerlendiren Şefik Bey, Millî Mücadele döneminde haksız yere atfedilen suçlamaların bu seçimlerde aleyhine kullanıldığını, bu yüzden bölgede seçilemediğini ifade etmekteydi. Ayrıca İnönü'ye sitemde bulunarak Millî Mücadele dönemi süresince yapılan haksız ithamlara ve yalan haberler üzerine yaptığı başarılı görevlerin ödüllendirilmesi gerekirken aksine emekli edilmesini kendisini çok üzdüğünü ifade etmekteydi.⁵⁵⁴

Cumhurbaşkanı İsmet Bey 31 Aralık 1944'te, Şefik Bey'e yeni yıl münasebetiyle kutlama mektubu gönderdi.⁵⁵⁵ Daha sonra İnönü, 13 Şubat 1946 yılında Cumhurbaşkanlığı Yemek Resepsiyonu'na da Şefik Bey ve ailesini davet edildi.⁵⁵⁶

Şefik Bey 13 Temmuz 1950 tarihinde dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a gönderdiği mektupta önce iyi temennilerini geldiği konumundan dolayı çok mutlu olduğunu ayrıca millet için en hayırlısı olanın başa geçtiğini dile getirmekteydi. Daha sonra Demokrat Partiye üye olmamasının sebebini askeri bir kişilik ve rütbesinden dolayı olmadığını yine de parti için hizmet edeceğini dile getirmekteydi. Mektubun sonuna doğru 27. Alay kahramanlarından Mucip Kemalyeri'nin, şu anda Partinin Kadıköy şubesinde görevli azalardan biri olduğunu ve kendi partisinde yüksek makamlara ve önemli görevlere getirilmesi için rica ve temennide bulundu.⁵⁵⁷

⁵⁵⁰ Mehmet Ö. Alkan, *a.g.t.*, s. 347.

⁵⁵¹ CA, 02011354-214, B. 526226.

⁵⁵² BCA, 490-1-0-0, K. 342, G. 1430, B. 16.

⁵⁵³ BCA, 490-1-0-0, K. 342, G. 1430, B. 15.

⁵⁵⁴ CA, 02011354-214, B. 526226.

⁵⁵⁵ CA, 02000595-45, B. 440210.

⁵⁵⁶ CA, 020004427-1, B. 488141.

⁵⁵⁷ CA, 03000018-95, B. 126068.

3.5.2 Şefik Aker'in Emeklilik Rütbesine İtirazı

Şefik Bey, 13 Ağustos 1950'de Yalova'da, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a bir dilekçe göndererek emeklilik rütbesinin Albaylıktan Tümgeneral rütbesine yükseltilmesini istemekteydi. Cumhurbaşkanı, yakından tanıdığı Şefik Bey'in bu isteğini geri çevirmedi.⁵⁵⁸ Milli Savunma Bakanı Hulusi Köymen'e gönderilen yazıda, Şefik Bey'in daha önce gönderdiği dilekçelerin de birleştirilerek gerekli araştırmaların yapılmasını ve sonucunun Şefik Bey'e iletilmesi bakanlığa bildirdi.⁵⁵⁹

Millî Savunma Bakanlığı, yaptığı araştırma sonucunda 7. Tümen Komutanı iken görevini yapmaması ihmal ve zayiata sebep olduğu için Genelkurmay tarafından geri hizmete verildiğini, Albaylık rütbesinde 14 yıl 2 ay 10 gün görev yapmışken meslek bakımından yetersiz kaldığı için emekli edildiği söyledi. 30/05/1938 tarihli 3410 sayılı Geçici Kanun Maddesi gereği, Millî Savunma Bakanlığınca yapılan emekli işlemlerinden sorumlu iç tetkik üyelerinin kuruluşundan 1934 yılına kadar haklarında hiçbir suçlama, dava veya suç duyurusunda bulunulmadığı, bunun için alınan kararların değiştirilmeyeceği ve 1931'de yapılan emeklilik işlemlerinde, yanlışlık olmadığını Şefik Bey'e bildirildi.⁵⁶⁰

3.5.3 Şefik Aker'in Kişisel Özellikleri

Bu başlık altında, Şefik Bey'in kişisel özelliklerini, bakış açısını, aldığı kararları, yaptığı hamlelerden ve yazışmalardan çıkardığım sonuçları, anılarından aldığım izlenimlerle aktarmaya çalışacağım. Birçok savaşta ve olayda insanların inançları, düşünceleri, bakış açıları ve davranışları tarihte önemli yer tutmaktadır. İnsan psikolojisi, günümüzde tarihin konusu olmuş ve bu alanda çalışmalar sürmektedir. Şefik Bey'in kişisel özelliklerini anılarından yola çıkarak ele aldım.

Şefik Bey, fiziksel özelliklerine bakıldığında ince, uzun boylu ve esmer biriydi. Asabi ve otoriter bir yapıya sahipti. Bu özelliği askeri bir şahsiyet olmasından kaynaklanıyordu. Sporcu bir kişiliğe sahip olan Şefik Bey, yaşı ilerlemesine rağmen her sabah jimnastik

⁵⁵⁸ CA, 03000018-97, B, 123671.

⁵⁵⁹ CA, 03000349-56, B, 28163.

⁵⁶⁰ CA, 03000018-96, B, 123862.

yapardı.⁵⁶¹ Askeri şahsiyetlerin inisiyatif aldığı tarihte çok az rastlanılırdı. Ancak Şefik Bey'den objektif ve inisiyatif sahibi bir komutan olarak söz edebiliriz. Kurtuluş Savaşı sırasında, Aydın'da 57. Tümen Komutanı olarak bulunan Şefik Bey, Yunanların, Aydın'ı işgali esnasında aldığı kararlarla ilgili objektif değerlendirmeler yapmaktaydı. Bu değerlendirmeler, onun inisiyatif sahibi bir kişi olduğunu göstermekteydi. Emrindeki 5 bin kişilik kuvvetle korumakta olduğu Aydın bölgesini terk etmesi, kolay verilebilecek bir karar değildi. Bunu yaparken askerlerinin Yunanlılara esir düşmemesi için planlar yapmış ve bu Askerleri geri çekilmenin bir suç olduğunu bilse dahi, bundan başka bir yol olmadığını da dile getirmektedir.⁵⁶²

Şefik Bey, kendisine yapılan bir iyiliği asla unutmayan, öz eleştirilere açık, cefakâr bir insandı. Bu konuya örnek olarak kendisi aleyhinde konuşan Aydın milletvekillerinden birinin TBMM'ye seçilmesine ön ayak olmasını gösterilebilir. Bunu yapmasındaki sebebin; damadı Topçu Yüzbaşı Ertuğrul'un yaralıyken Denizli'ye getirilmesine yardım etmesi olduğunu söylemekteydi. Şefik Bey, vatan ve millet sevgisini dile getirirken ‘*vatan ve millet sevgisi için millet için mücadele ve mukavemetin zarureti kanaat getirdikten sonra durumu müdahale etmek için gerekirse canını feda etmeyi gerekirse ulemanın da vazifesi olması gerekir*’⁵⁶³ der.

Olayları çok iyi tahlil edebilen, gittiği bölgenin karstik, kültürel ve coğrafi şartlarına göre çözümler üretebilen gözlem ve tasvir yeteneğine sahip biriydi. Yine Millî Mücadele Dönemi'nde, görev yaptığı Aydın ve çevresinde Milli Mücadele'ye efelerin katılmasının önemi hakkındaki düşünceleri son derece önemlidir.⁵⁶⁴ Çanakkale Savaşı'nda fundalık araziye tanımlarken en ince ayrıntısına kadar incelemiş, düşmanla yapılan çarpışmaları çok detaylı bir şekilde tasvir etmişti. Yine Gökçen Efe'yi anlatımı çok etkileyici, çok iyi çizim yapan birisi olarak Çanakkale'de ve Millî Mücadele Dönemi'nde yaptığı muharebelerde, bölge haritasını ve savaş krokilerini çizmişti.

⁵⁶¹ Orhan İyiler (Şefik Bey'in Torunu), Görüşme Tarihi, 14 Nisan 2020.

⁵⁶² Ş. Aker, 57. Tümen..., C. II, s. 13-15.

⁵⁶³ Ş. Aker, 57. Tümen..., C III, s. 111.

⁵⁶⁴ Ş. Aker, 57. Tümen..., C. II, s. 26-41.

Tanımadığı insanlar ve gruplar karşısında ön yargılı davranmayan bir kişiliğe sahipti. Bu konuda Hürriyet ve İtilaf Partisi mensuplarını tanımadığından dolayı onlar için parti içindeki herkesi Kuvayı Milliye düşmanı olarak görmüyorum demesi, onun peşin hükümlü ya da toptancı bir bakış açısıyla yaklaşmadığını göstermektedir.

Şefik Bey, uzman kişilerin ve mesleğinde işin ehli olan insanların bilgisine önem verirdi. Nitekim TBMM’de askeri kararlarını eleştiren Mazhar Bey ve Hamdullah Suphi Bey’e Bir askerin tıp hakkında değerlendirme yapması ne kadar yanlış ise bir doktorun da askerlik hakkında fikir beyan etmesi o kadar yanlış olduğu ifadesini kullanmıştır. Şefik Bey, bir askerde olması gereken bütün vasıfları taşır ve askeri disiplin içinde emir komuta zincirinden hiçbir zaman taviz vermezdi. Çanakkale Savaşı’nda ve İstiklal Mücadele’sinde bu özelliklerini rahatlıkla görmemiz mümkündür.

Şefik Bey; mal, mülk servet düşkünü bir insan değildi. TBMM’de, Aydın’da Yunan işgali sırasında haksız mal ve kazanç elde ettiği söylenmiştir fakat Şefik Bey, anılarını anlatırken defalarca eline fırsat geçmesine rağmen bunlara yeltenmediğini ifade etmekteydi.⁵⁶⁵

3.5.4 Şefik Aker’in Yazdığı Eserler

Şefik Bey, askeri hayatında büyük izler taşıyan Çanakkale Cephesi ve Milli Mücadele yıllarını kaleme aldı. Eserlerinin önsözünde genellikle Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti’ne haksız saldırılarda bulunduklarını ve Türk Milleti’nin haklı savunmasını eserlerinde yazdı. Muharebeyi, okuyucuların gözünde canlandırmak için detaylı betimlemeler yapmıştı. Eserlerinde nesnel bir anlatım yapabilmek için aynı hadiselerle ait iki tarafında yazılı kaynaklarını karşılaştırarak yazmıştı. Savaş zamanında kaleme aldığı yazışmalar ve haberleşmelerin orijinallerini Harp Tarihi Başkanlığına vermiş ve bunların birer örneklerini yanına almıştı. Eserlerini ortaya koyarken olayları hatırlayamama gibi bir durumla karşılaştığında, yanına aldığı belgeleri inceleyerek hatırlamaya çalışmıştı. Bu, onun eserlerinin güvenilirliği artırmaktaydı.⁵⁶⁶

⁵⁶⁵ Ş. Aker, 57. *Tümen....*, C III, s. 38-244.

⁵⁶⁶ Ş. Aker, *Çanakkale-Arıburnu Savaşları...*, s. 178.

Şefik Bey, Çanakkale Cephesindeki hatıralarını anlattığı *Çanakkale – Arıburnu Savaşları ve 27. Alay* eserini, 1 Ocak 1935 yılında Askeri Mecmuanın 99 sayılı tarih kısmı bölümünün 40’inci sayısında yayımlandı. Eser içerik bakımından dört bölüme ayrılır, bunlar: 1) Karaya Nasıl Çıktılar? 2) Karadan Nasıl Karşılandılar? 3) 25 Nisan 1915 Meydan Savaşı 4) Siper Savaşları ve Hücumlar, şeklinde oluşmaktaydı. Şefik Bey, bu eserini İngiliz Devleti’nin raporlarıyla karşılaştırarak yazdığını ifade etmekteydi. Bu eserin güvenilirliğini artırmaktaydı. Eserin sonunda, Şefik Bey 5 adet fotoğrafı ve savaş esnasında çizdiği 4 kroki bulunmaktadır. Daha sonra bu eser, Metin Martı tarafından *Çanakkale Hatıraları* şeklinde, 2001 yılında Arma yayınları tarafından basıldı. Şefik Bey, bu eserini Mustafa Kemal Atatürk’e sunmuş,⁵⁶⁷ eserin Atatürk’e sunulduğunu Şefik Bey’e iletili.⁵⁶⁸

İstiklal Harbi anılarını anlattığı; *İstiklal Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali I-II ve III* eserlerini, 1 Mart 1937 yılında Askeri Mecmuanın 104 sayılı tarih kısmı bölümünün 45’inci sayısında yayımlandı. Eser, 2006 yılında ATASE Başkanlığı tarafından; *57’nci Tümen ve Aydın Milli Mücadelesi 1918- 1920*, şeklinde güncellendi. Şefik Bey, ikinci eserini yine Atatürk’e sunmuştur.⁵⁶⁹ Buna karşılık Atatürk, bu eserden duyduğu memnuniyeti ve teşekkürlerini Şefik Bey’e iletti.⁵⁷⁰

Eser, 3 ciltten oluşmaktadır. Eserin giriş kısmında, Şark Meselesi ve İstiklal Savaşı’ndan kısaca bahsettikten sonra, eseri kaleme alma sebebini anlatmaktaydı. Şefik Bey’in bu eseri, diğerinden farklı olarak toplamda 430 madde halinde yazılmıştır. Harp tarzında kaleme alınan bu eserle aldığı ve verdiği talimatların içeriğinden olduğu gibi bahsetmiş ve altına kendisinin o konu hakkındaki düşüncelerini yazmıştır. Bunu yanında, bölge halkının anlatımlarına ve olaylarına yer verildi. Yapılan muharebeleri detaylı bir şekilde betimlemişti. Eser, 57. Tümenin durumundan ve yayılışından başlamaktaydı. Eserin sonlarına doğru Şefik Bey’in Efeleri ve Zeybekleri Milli Mücadeleye dahil ettiği için onu eleştirenlere cevap olarak Kuvayı Milliye’nin olumlu ve olumsuz taraflarını ortaya koydu. Daha sonra İstiklal Harbi’nin nasıl sonuçlandığından bahsettikten sonra görev yaptığı bölgelerdeki il ve ilçelerde yaşayan insanlara teşekkürlerini sunarak ve eserin yazılmasına yardımcı olan genel

⁵⁶⁷ CA, 01019738-366, B. 690917.

⁵⁶⁸ CA, 01019738-367, B. 690994.

⁵⁶⁹ CA, 01019739-474, B. 691814.

⁵⁷⁰ CA, 01019739-475, B. 691777.

kurmaylıkta çalışan arkadaşlarına teşekkür ederek bitirmiştir. Eserin sonunda, kendisinin çizdiği ve muharebelerin anlatıldığı 9 adet harita bulunmaktadır.

Şefik Bey, her yıl bir aylığına Antalya'ya kızı Mediha ve damadı Ertuğrul Bey'in yanına giderdi. Antalya'da kurduğu narenciye çiftliğiyle uğraşrdı. İstanbul'a geldiğinde, küçük kızı Feriha ya da torunu İlhan'ın yanına giderdi. 6 Şubat 1964 yılında, 86 yaşında İstanbul'da kanser sebebiyle vefat etti. Mezarı, İstanbul Feriköy Mezarlığı'nda bulunmaktadır.⁵⁷¹

⁵⁷¹ Orhan İyiler (Şefik Bey'in Torunu), Görüşme Tarihi, 14 Nisan 2020.

4. SONUÇ

Bu çalışmada, Mehmet Şefik (Aker) Bey'in 87 yıllık hayatı (1877-1964) ele alınmıştır. Dünyaya geldiği dönemde Osmanlı Devleti çöküşünü yaşıyordu, Avrupalı devletler topraklarına göz koymuştu ve sürekli savaşlar oluyordu. Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'ni parçalama düşüncesi, bu dönemde askerliğe karşı ilgi duymasında kuşkusuz etkili oldu.

Birinci bölümde, ilk görevleri ve Çanakkale- Galiçya Cepheleri başlığı altında Şefik Bey'in ailesi, eğitimi, düşük rütbede katıldığı ilk savaşlar ve Çanakkale cephesi ele alınmıştır. Harbiye'den mezun olduktan sonra, hemen göreve başlamıştı. İkinci Ordu görevine başlar başlamaz Osmanlı-Yunan Harbinde, ilk tecrübesini kazandı. Daha sonra Balkan Savaşları'nda ve Osmanlı-İtalya savaşında bulundu. Buradaki birliklerde; çeşitli görevlerde bulunmuş, cephelerde savaşmış ve başarılı oldu. Şefik Bey, buradaki görevlerinde yüksek bir rütbede olmadığı ve önemli bir komuta kademesine gelmediği için kayıtlarda ismi veya birliği bu muharebelerde geçmemekteydi.

Şefik Bey'in ön plana çıktığı savaş kuşkusuz 27. Alay komutanlığı yaptığı Çanakkale Savaşı'dır. Çanakkale'de dönemin en güçlü donanmalarına ve gelişmiş teknolojik silahlara karşı mücadele etti. Kendi gücünün iki üç katı olan ordulara karşı her zaman korkusuzca savaşmış, bir an bile tereddüt etmemişti. Liman Paşa'nın planları, kuşkusuz en çok Şefik Bey ve birliklerini zor duruma düşürmüş ve savaşın uzamasına neden olmuştu. Şefik Bey, kazanılan cephelere ve stratejik noktalara birliklerini aktarmış, savaşın nabzının tutulduğu, savunmanın ön planda olduğu bir cephede bulunmuştur. Çanakkale Cephesi'nin kapanmasıyla birlikte, 15. Kolorduya bağlı 19. Tümen Komutanı olarak Galiçya'ya, müttefiki Avusturya-Macaristan'a yardıma giderek Rusya'nın ilerleyişini durdurdu. Burada yapılan savunma planları, Rusya'ya geçit vermemişti. Bu başarılarından dolayı, albay rütbesine yükseltilerek çeşitli madalya ve nişanlar aldı. I. Dünya Harbi ile Çanakkale Cephesi'nde büyük bir zafer kazanan Şefik Bey ve silah arkadaşları, müttefiklerinin savaş kaybetmesiyle mağlup sayılarak ve Mondros Mütarekesini imzalanmışlardır. Galip devletler, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu İttifak Devletleri'ni hukuken bitiren çok ağır antlaşmalar yapıldı.

İkinci bölümde; Milli Mücadele döneminde 57. Tümen Komutanlığı altında Anadolu'da yapılacak olan işgallere karşı çıkarak bölgedeki gelişmeleri merkeze rapor etmesi anlatıldı. Savaştan yeni çıkan bir halkın kalan orduları dağıtılmış ve işgale açık bir hale getirildi. Şefik Bey, Anadolu'ya geçerek Ege Bölgesi savunmasında, 57. Tümen nezdinde halkıyla beraber işgal güçlerine karşı büyük mücadeleler verdi.

Şefik Bey Kuvayı Milliye fikrini ortaya koymuş ve Millî Mücadele'nin yerel halkla birlikte başarı kazanılacağını söyledi. Efe ve Zeybeklerin bölgedeki varlığını askeri yeteneklerinin ve onlara bağlı insan sayısının fazla olmasını dikkate alarak onlarla beraber hareket etmişti. Ayrıca Mondros Mütarekesi ile kısıtlanan asker sayısı ve askerden firar edenlerin sayısının fazla olması, Şefik Bey'in onlarla hareket etmesine ortam hazırladı. Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe gibi kişileri, Millî Mücadele'ye dahil etmiş ve onları düzene sokabilmek için büyük bir gayret sarf etti. Eserlerinde Efelerin yeteneklerinden bahseden Şefik Bey, mesele vatan savunmasıysa kim olursa olsun düşmana karşı beraber hareket edeceğini söylemekteydi. Şefik Bey; bölgede yerel direnişler, halkın kurduğu cemiyet ve meclislerle beraber çalışmış ve topyekûn bir mücadele oluşturdu.

Denizli olayında yaşayanları önleyememesi ve bölgede kontrolün Demirci Efe'ye geçmesi, onu ciddi eleştirelin hedefi yapmıştır. Bu olayda yapılan suçlamaların da haklılık payı vardı. Bir Efe'nin devlet binasını basıp resmi görevlileri öldürmesinin en baş sorumlusu, bölgenin komutanı Şefik Bey'dir. Bu olaydan sonra görevinden el çektilmiş ve İstiklal Mahkemesi'ne sevk edildi.

Üçüncü bölümde düzenli ordunun kurulmasına yönelik Şefik Bey'in faaliyetleri ve son yılları başlığı altında düşmana son darbeyi vurmak için artık düzenli ordunun kurulmasının önemi vurgulandı. Düzenli ordunun kurulmasıyla Delibaş Mehmet ve Demirci Efe'nin Ankara'ya karşı takındıkları tavır, Şefik Bey tarafından büyük çabalar sonucunda çözüldü. Bölgede asayişin sağlanması için seyyar süvarilerin kurulması ve sayılarının artırılması vurgusu, son derece önemli tespitlerdi.

TBMM'de Şefik Bey'e atfedilen suçlamalardan, Demirci Efe'nin emri altına girdiği ve Tümen Komutanlığını bölgede yapmadığı doğrudur. Ancak Şefik Bey'in kendisi de Efe'nin

gücünün büyük olduğunu ve yapılan mücadelenin aksamaması adına bunu kabul ettiğini söylemekteydi. Yapılan diğer suçlamaların ise yalan olduğunu ve verilen örneklerle çürütüldüğünü söyleyebiliriz.

Batı Cephesi'nin kurulmasıyla Aslıhan ve Dumlupınar Muharebelerinde yaptığı akınlar ve keşifler, düşman ilerleyişinin önüne geçmiş ve düşmanı geri püskürttü. Şefik Bey, İtalya'nın Anadolu'dan çekilmesi üzerine bunun takibi için görevlendirildi. Büyük Taarruz hazırlıkları devam ederken yapılan hazırlıklara ve manevralara karşılık veremediği için görevden alındı. Şefik Bey'in 2. Kolordu 7. Tümenindeki bu başarısızlığı hakkında kesin bir belge ve bilgiye ulaşmadığımı söyleyebilirim. Taarruz bitmeden bir sonraki görevine baktığımızda, görevden alındığını anlamak mümkündür. Şefik Bey Albay rütbesinde emekli edilmesinin kendisine haksızlık edildiğini bu duruma itiraz ettiğini ancak bir sonuç almadığını görmekteyiz.

Şefik Bey emekliye ayrıldıktan sonra yakınlarından hayata olanların verdiği bilgiler doğrultusunda kendisinin ve damatlarının siyasete bulaşmama konusunda kesin bir sözü olduğunu söylendi. Yapılan arşiv araştırmalarında hem kendisinin hem de damadı Ertuğrul'un girişimleri olduğunu ortaya çıktı. Şefik Bey'in 1939 Milletvekili seçimlerinde aday olmak istediğini, İsmet İnönü'ye mektupla bildirdiğini, aday gösterilmemesine rağmen bir sonraki 1943 seçimlerinde damadıyla beraber Antalya'dan aday adaylığını koyduğunu görmekteyiz.

Kişisel hayatı ele alınmış ve kişisel özellikleri üzerinde durulmuştu. Düşünceleri, bakış açıları, savaş esnasında aldığı kararlar ve anılarını yazdığı eserler onun hakkında fikir sahibi olmamızı sağladı. Şefik Bey, askeri bir kişilik olarak ön plana çıkan bir insandı. En önemli özelliği, emir-komuta ve alt-üst ilişkisini hiçbir zaman çiğnememiş olmasıydı. Örnek olarak düşmanın karaya çıkarma yaptığı ilk günde Şefik Bey, bağlı olduğu 19. Tümen Komutanına ısrarla işgal olduğunu bildirmesine rağmen Halil Sami Bey'in hareket emri vermemesi, onun da bu karara uymasını gösterebilir. Gözlem gücü ve savaş stratejisi, askeri hayatında başarıyı beraberinde getirmişti. Çanakkale Savaşı'nda, coğrafyayı detaylıca betimlemiş ve düşman çıkarmalarının stratejik noktalarını, kendi elleriyle çizerek uygulamaya koymuştu.

Şefik Bey'in emekli olduktan sonra yazdığı iki önemli eseri, yazıldığı dönem için önemli bir kaynak oluşturuyor. Eserlerinin içeriğini dönemin ana kaynaklarıyla karşılaştırdığımızda, bunlarla bire bir örtüştüğünü görebiliriz. Bu da eserlerinin güvenilirliğini arttırmaktaydı.

Şefik Bey son dönemlerinde Antalya'da ve İstanbul'daki evinde hayatını devam ettirdi. 87 yaşında kansere yenik düşerek hayatını kaybetti.

5. EKLER

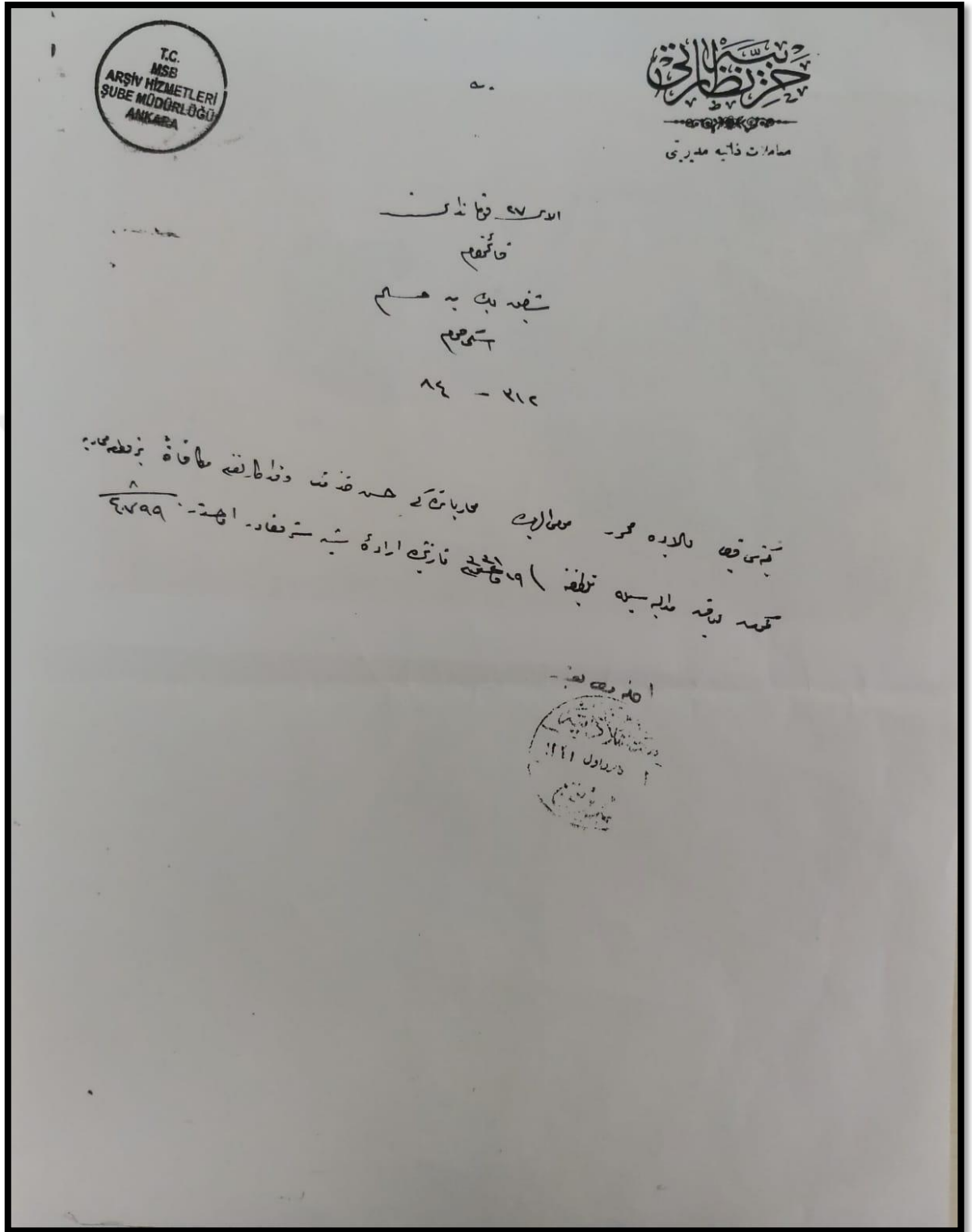
EK 1. M. Şefik Aker'in askeri hayatı boyunca aldığı görevler.⁵⁷²

Tarih	Görevi
17 Eylül 1896	3'üncü Ordu emrine verildi.
29 Eylül 1896	72'inci Alay 3'üncü Tabur 2'inci bölüğe nakledildi.
1 Mayıs 1897	2'inci Alay 1'inci Tabur 3'üncü Bölüğe tayin edildi.
7 Mart 1900	Yüzbaşılığa terfi etti ve 7'inci ordu 28'inci Liva Erkan-ı Harbiye tayin edildi.
17 Ekim 1901	14'üncü Fırkaya nakledildi.
17 Mayıs 1903	2'inci Ordu 24'üncü Redif Alayı 2'inci Demirci Taburu 2'inci Bölüğe nakledildi.
13 Kasım 1907	2'inci Ordu Cedid Redif Alayı 4'üncü Edremit Taburu Komutanlığına tayin edildi.
26 Kasım 1907	19'üncü Redif Alayı 4'üncü Burhaniye Taburuna nakledildi.
18 Temmuz 1908	Binbaşılığa terfi ederek 137'inci Redif Alayı 3'üncü Ezine Taburuna nakledildi.
1912	Edremit Redif Tümeni Bayramiç Alay Komutanı vekili, daha sonra Ezine Tabur komutanı
9 Ekim 1914	3'üncü Kolordu 25'Alay 3'üncü Tabura nakledildi.
29 Kasım 1914	Çanakkale Cephesinde 9. Tümen 27'inci Alay Komutanlığı yaptı.
3 Ağustos 1915	19'üncü Fırka Komutanlığı vekaletinde bulundu, daha sonra 19. Tümen Komutanı olarak görev yaptı.
23 Temmuz 1916	15. Kolorduya bağlı 19. Tümen komutanı olarak Galiçya cephesinde görev yaptı.
7 Ekim 1916	İzmir Tümeni Askerlik Dairesi Başkanlığı yaptı.
28 Ocak 1917	5.Ordu 25. Kolordu 59'üncü Fırka Kumandanlığına tayin edilmiştir.
5 Mart 1917	19'üncü Fırka Kumandanlığına asaleten tayin edilmiştir.
19 Temmuz 1917	49'üncü Tümen Kumandanlığına tayin edildi.
5 Ağustos 1917	57'inci Fırka Komutanlığına tayin edildi.

⁵⁷² MSB Arşivi, 312-84, H. Toker, *Çanakkale Savaşına Katılan...*, s. 377-379, Genelkurmay Basımevi, *Türk İstiklal Harbine Katılan...*, s. 77-79, Yakup Kaya, a.g.m., s. 2483.

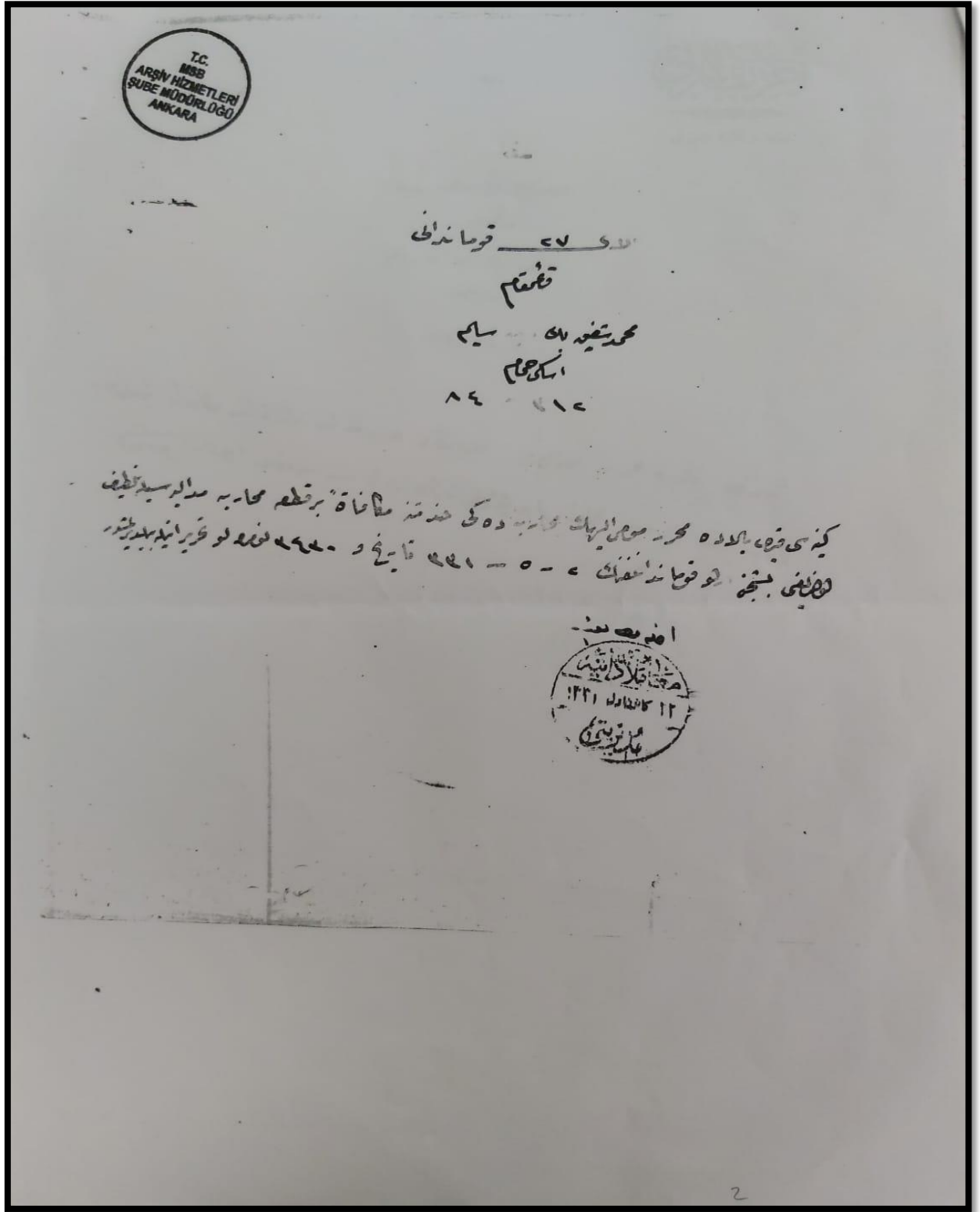
24 Ekim 1917	8. Ordu 21. Kolordu Komutanlığına vekaleten getirildi.
1 Ağustos 1920	57'inci Fırka Kumandanlığı görevini yürütmüş, aynı zamanda İstiklal Harbi münasebetiyle İzmir Güney Cephesi Komutanlığına bulundu.
28 Ağustos 1920	56. Tümen Komutanı, Konya İsyanın bastırılması için Eğirdir, Şarkikaraağaç, Beyşehir, Akseki, Alanya ve Manavgat havalisinde görev yapmıştır. Ayrıca Antalya'da Müdafaa-i Milliye Vekâleti adına İtalyanlardan silah ve mühimmat tedarikinde bulunmuştur.
1 Nisan 1921	6. Tümen Dinar-Menderes Havalisi Komutanlığına getirildi.
14 Haziran 1921	Antalya ve Muğla Havalisi Komutanlığını yürüttü.
24 Kasım 1921	Güney Cephesinde 2'inci Ordu 2'inci Kolordu 7'inci Tümen Komutanlığına getirildi.
9 Mayıs 1922	Konya'da Batı Cephesine bağlı Özel Askeri Mahkeme Başkanı
11 Eylül 1922	11'inci Kolordu Asker Alma Heyeti Başkanı (Elâzığ), Dersim Havalisinde düzenin sağlanması için görev yaptı.
Kasım 1923	İstanbul Müdafaa-i Milliye Vekâleti 2 numaralı Ümera ve Zabitan Divan-ı Harbi Azalığına tayin edildi.
28 Ocak 1924	MSB 2. Numaralı İstanbul Üstsubay ve Subay Divanı Harp üyesi olarak atandı.

EK 2. M. Şefik Aker'in Çanakkale Savaşından Sonra Aldığı Gümüş İmtiyaz Madalyası⁵⁷³

⁵⁷³ MSB Arşivi, 312-84, Ek. b.1.

EK 3. M. Şefik Aker'in Çanakkale Savaşından Sonra Savaşta gösterdiği başarılarından dolayı aldığı Harp Madalyası⁵⁷⁴

⁵⁷⁴ MSB Arşivi, 312-84, Ek. b.2.

Ek 4. M. Şefik Aker'in torunu Orhan İyiler ait soy kütüğü⁵⁷⁵

29.03.2018 Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü / Alt-Üst Soy Bilgisi Sorgulama

**T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
NÜFUS VE VATANDAŞLIK İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
ALT ÜST SOY BELGESİ**

Sıra	C	Yakınlık Derecesi	Adı	Soyadı	Baba Adı	Ana Adı	Doğum Yeri ve Tarihi	İl-İlçe-Mahalle/Köy	Cilt-Hane-Birey Sıra No	Medeni Hali	Durumu
1	K	Babasının Babasının Annesi	FATMA	-	ABDURRAHMAN	FATMA	ANTALYA 01/07/1831	Antalya/ Muratpaşa/ DEMİRCİKARA MAHALLESİ	5-57-5	Evli	Ölüm -
2	E	Babasının Babasının Babası	MEHMET ÇAVUŞ	-	HASAN	-	İÇEL 01/07/1831	Antalya/ Muratpaşa/ DEMİRCİKARA MAHALLESİ	5-57-1	Evli	Ölüm -
3	E	Annesinin Annesinin Annesinin Babası	HÜSEYİN VELİ	-	VELİ	ANİS	NEVŞEHİR 01/07/1847	İstanbul/ Fatih/ SULTANAHMET MAHALLESİ	97-1265-1	Evli	Ölüm 30/03/1911
4	K	Annesinin Annesinin Annesinin Annesi	HATİCE FERİDE	-	MEHMET TEVŞİK	HOŞNİGAR	İSTANBUL 01/07/1858	İstanbul/ Fatih/ SULTANAHMET MAHALLESİ	97-1265-4	Dul	Ölüm 02/08/1926
5	E	Babasının Babası	HASAN	EYİLER	MEHMET ÇAVUŞ	FATMA	ANTALYA 01/07/1866	Antalya/ Muratpaşa/ DEMİRCİKARA MAHALLESİ	5-57-2	Evli	Ölüm 07/12/1948
6	E	Annesinin Annesinin Babası	MEHMET ŞEFİK	AKER	SELİM	HAWA	GEVGİLİ 01/07/1878	İstanbul/ Fatih/ SULTANAHMET MAHALLESİ	97-1265-5	Dul	Ölüm 06/02/1964
7	K	Annesinin Annesinin Annesi	MÜZEYYEN	-	MEHMET ŞEFİK	MÜZEYYEN	İSTANBUL 01/07/1879	İstanbul/ Fatih/ SULTANAHMET MAHALLESİ	97-1265-6	Evli	Ölüm 30/07/1932
8	K	Babasının Annesi	FATMA	EYİLER	İBRAHİM	FATMA	ANTALYA 01/07/1885	Antalya/ Muratpaşa/ DEMİRCİKARA MAHALLESİ	5-57-6	Evli	Ölüm 16/01/1941
9	E	Annesinin Babası	MUSTAFA ERTUĞRUL	AKER	AHMET NURİ	BEYZA	GİRİT 01/07/1893	Antalya/ Muratpaşa/ DEMİRCİKARA MAHALLESİ	5-315-1	Evli	Ölüm 05/11/1968

<https://www.turkiye.gov.tr/nvi-alt-ust-soy-bilgisi-sorgulama> 1/3

29.03.2018 Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü / Alt-Üst Soy Bilgisi Sorgulama

Sıra	C	Yakınlık Derecesi	Adı	Soyadı	Baba Adı	Ana Adı	Doğum Yeri ve Tarihi	İl-İlçe-Mahalle/Köy	Cilt-Hane-Birey Sıra No	Medeni Hali	Durumu
10	K	Annesinin Annesi	MEDİHA	AKER	MEHMET ŞEFİK	MÜZEYYEN	İSTANBUL 01/07/1900	Antalya/ Muratpaşa/ DEMİRCİKARA MAHALLESİ	5-315-2	Dul	Ölüm 04/04/1982
11	E	Babası	MUSTAFA NURİ	EYİLER	HASAN	FATMA	ANTALYA 27/10/1918	İstanbul/ Bakırköy/ ATAKÖY 1 KISIM MAHALLESİ	2-60-1	Evli	Ölüm 18/07/2000
12	K	Annesi	TÜRKAN	AKGÜL	M ERTUĞRUL	MEDİHA	ANTALYA 01/07/1923	İstanbul/ Kadıköy/ CADEBOSTAN MAHALLESİ	3-925-2	Dul	Ölüm 03/07/1998
13	E	Kendisi	ORHAN	İYİLER	MUSTAFA NURİ	TÜRKAN	SİVAS 07/02/1945	İstanbul/ Kadıköy/ FENERBAHÇE MAHALLESİ	8-1029-1	Evli	Sağ -
14	K	Kızı	SELMİN	İYİLER AKGÜN	ORHAN	FATMA SEMRA	İSTANBUL 22/05/1970	İstanbul/ Fatih/ MİMARHAYRETTİN MAHALLESİ	88-351-23	Evli	Sağ -
15	K	Torunu	NİL	AKGÜN	NECMETTİN MEHMET	SELMİN	BEŞİKTAŞ 14/08/2005	İstanbul/ Fatih/ MİMARHAYRETTİN MAHALLESİ	88-351-24	Bekâr	Sağ -
16	K	Torunu	DAMLA	AKGÜN	NECMETTİN MEHMET	SELMİN	ŞİŞLİ 26/03/2009	İstanbul/ Fatih/ MİMARHAYRETTİN MAHALLESİ	88-351-27	Bekâr	Sağ -

AÇIKLAMALAR
1-) İŞBU BELGE [turkiye.gov.tr](https://www.turkiye.gov.tr) ADRESİNDEN 29.03.2018 TARİHİNDE BİLGİLENDİRME AMACIYLA OLUŞTURULMUŞTUR. HERHANGİ BİR RESMİ İŞLEMDE KULLANILAMAZ.

Bu bilgiler 29.03.2018 15:48:52 tarihinde oluşturulmuştur.

    e-Devlet Kapısı'nın kurulması ve yönetilmesi görevi Başbakanlık adına Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından yürütülmekte, sistemin geliştirilmesi ve işletilmesi Türksat A.Ş. tarafından yapılmaktadır.

<https://www.turkiye.gov.tr/nvi-alt-ust-soy-bilgisi-sorgulama> 2/3

⁵⁷⁵ Orhan İyiler (Şefik Bey'in Torunu), Nüfus Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi, 29. 03. 2018, saat; 15. 48.

Ek 5. M. Şefik Aker'in torunu Orhan İyiler ile yapılan söyleşi.⁵⁷⁶

PİYADE ALBAY MEHMET ŞEFİK AKER AİLESİ VE YAŞAMI

1. M. Şefik Aker kimdir.? Ailesi hakkında bilgi verir misiniz?

1878 Yılı 1 Temmuz tarihinde Makedonya Gevgili Kasabasında dünyaya geldi. Babası Selim Bey annesi Havva Hanım'dır. Selanik'te büyüdü, Manastır Askeri İdadisinde okudu subay oldu (Atatürk ile aynı okul aynı yıllar). Müzeyyen Hanım ile evlendi. Mehmet Şefik Bey'in Mediha, Bedia ve Feriha adında üç kızı oldu.

Mediha Hanım Çanakkale savaşı sonrası 27 Alay'da topçu Teğmeni olarak savaşan Mustafa Ertuğrul Bey ile evlendi. (Antalya Ağva kahramanı) 4 torun verdi. İsimleri Orhan (3.5 yaşında menenjit hastalığından öldü) Türkan Hanım (1998 de vefat etti), İlhan Hanım (hayatta), Doğan Bey 1970'lerin başında trafik kazasında öldü).

Bediha Hanım'ın bir paşa ile evlendi 3 çocuğu oldu. Nurcan Erkmen Bey, Nurhan Hanım ve Özman Erkmen Bey (Amiral). 3 çocuk da bugün hayatta değil.

Feriha Hanım'ın 4 çocuğu oldu. Feriha Hanım Aksekili iş adamı Hasan Tahsin Aker ile evlendi. Hasan Tahsin Bey Zeytinburnu Çimento fabrikası ve Tuğber Demir Fabrikasının sahibi idi. Çocukları Birgan Hanım. Aydan, Candan Beyler ve Ümran Hanım Bunlardan sadece Candan Bey hayatta.

2. M. Şefik Aker'in kişisel özelliklerinden bahseder misiniz?

Şefik Bey savaş arkadaşlarından sadece Atatürk'ü çok sever ve sayardı. Diğerleri ile pek muhabbeti yoktu. Asabi ve otoriter bir adamdı. Uzun boylu ve ince yapılı esmer biriydi. Çok iyi bir asker olmasına rağmen politikayı karakterine uygun bulmadığı için o işlere hiç girmemiş ve girenleri de sevmemiştir. Damatlarına da politikaya bulaşmamaları talimatını vermiştir. Yine damatlarına verdiği talimat ile Ertuğrul Bey ve Tahsin Bey Aker soyadını almışlardı. Bedia hanım eşinden erken tarihlerde boşandığı için eşi Erkmen soyadını almıştı.

Sporcu bir yapıya sahipti seksenli yaşlarda dahi mutlaka sabah jimnastiği yapardı. Çanakkale Galiçya ve Aydın Cephesi hatıralarını savaş raporu üslubuyla kaleme almıştı.

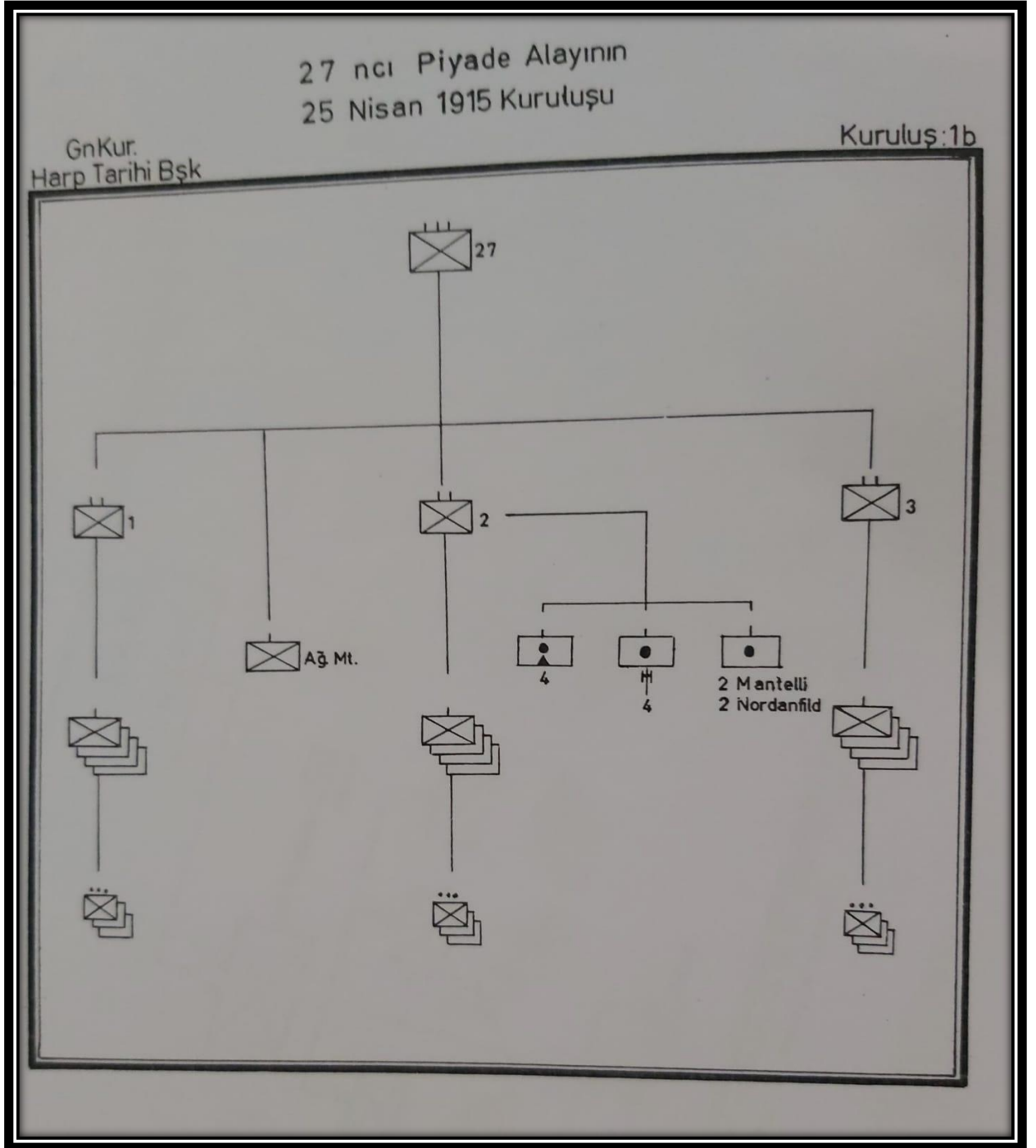
Eşi Müzeyyen Hanım vefat ettikten sonra bir daha evlenmemiş, zamanını Ayaspaşa, Kamorot Sokak'da bulunan Şefik Bey apartmanında geçirmişti. Ölümünden sonra sokağın adı Miralay Şefik Aker Sokağı olarak değiştirilmiştir. Her yıl 1 ay süreyle Antalya'da oturan büyük kızı Mediha Hanım ve Damadı eski savaş arkadaşı Ertuğrul Beyin evine gider ve zamanının çoğunu Antalyalı iş adamlarıyla ortak kurdukları Örnek Uncalı Narinciye çiftliğinde veya küçük torunları Orhan ve Can (Türkan Hanımın çocukları) ile geçirirdi. İstanbul'da bulunduğu zamanlar ise küçük kızı Feriha Hanım'ın veya Ertuğrul Beyin İstanbul'da oturan küçük kızı İlhan hanımın evine giderdi.

06 Şubat 1964 de 86 yaşında kanser sebebiyle İstanbul'da vefat etti. Mezarı İstanbul Feriköy Mezarlığındadır.

Orhan İYİLER

⁵⁷⁶ Orhan İyiler (Şefik Bey'in Torunu), Görüşme Tarihi, 14 Nisan 2020.

Ek 6. Çanakkale Savaşında 27. Alayın Kuruluş Şeması⁵⁷⁷

⁵⁷⁷ Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, *a.g.e.*, Haritalar, 1b.

[illegible]

27 nci Piyade Alayının 24 Nisan Günü Arıburnu Kabatepe Bölgesindeki Kıyı Güvenliğine Ait Düzeni

GnKur.
Harp Tarhi Bşk.

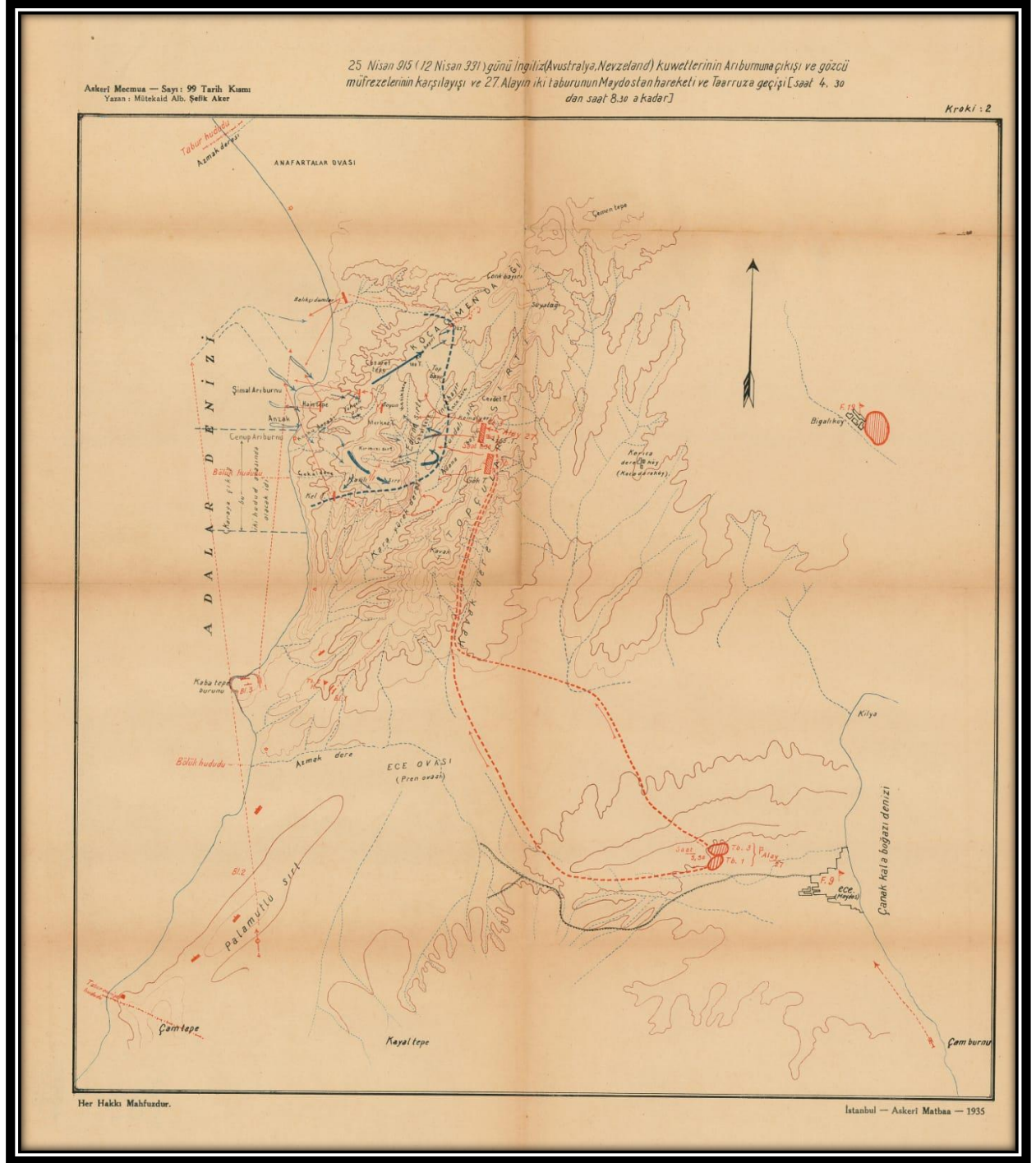
Kroki :6

The map illustrates the coastal defense arrangement of the 27th Infantry Brigade in the Arıburnu Kabatepe region. Key features include:

- Geographical Features:** Arıburnu, Kabatepe, and surrounding hills. The coastline is shown with various bays and points.
- Settlements and Landmarks:** Arıburnu, Kabatepe, Çamlık, and other nearby villages. The map also shows the locations of various forts and batteries.
- Military Positions:** Positions are marked with symbols and numbers, indicating the deployment of troops and equipment. Key positions include:
 - 19 (2/77) and 9 (2/27) near Arıburnu.
 - 8 and 7 near Kabatepe.
 - 2 Nordanfil and 2 Mantelli near Arıburnu.
 - 7 and 6 near Çamlık.
- Scale and Orientation:** The scale is 1/65,000, and a north arrow is present in the bottom right corner.

115

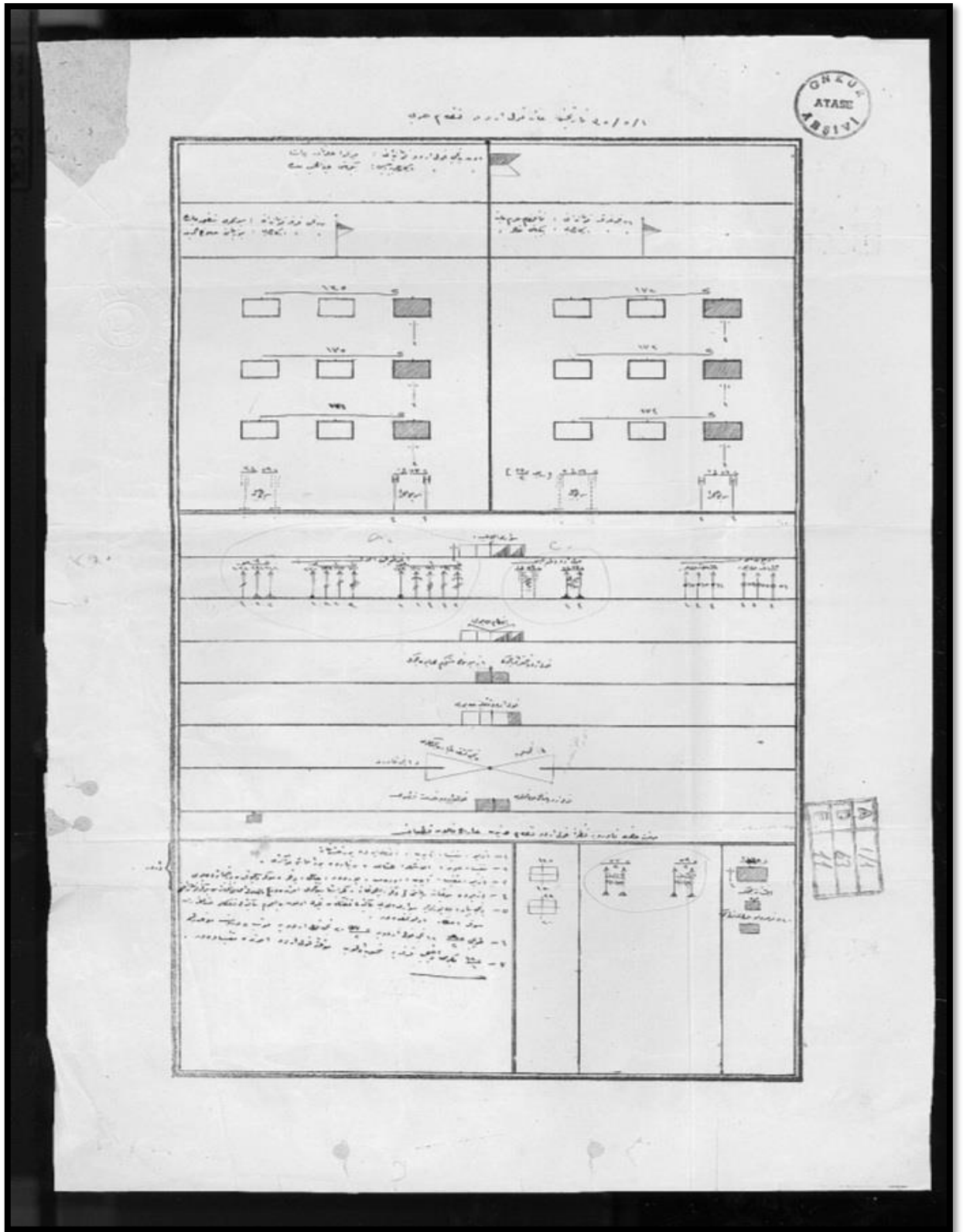
Ek 9. 25 Nisan 1915 günü İngiliz Kuvvetlerinin Arıburnu'na Çıkışı ve Gözcü Müfrezelerinin Karşılığı ve 27. Alayın iki taburunun Maydos 'tan Hareketi ve Taarruza Geçişi (saat: 4.30'dan 8.30 kadar)⁵⁸⁰

⁵⁸⁰ İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü, Atatürk kitaplığı, ÇAN 355.47, hrt 01061-4

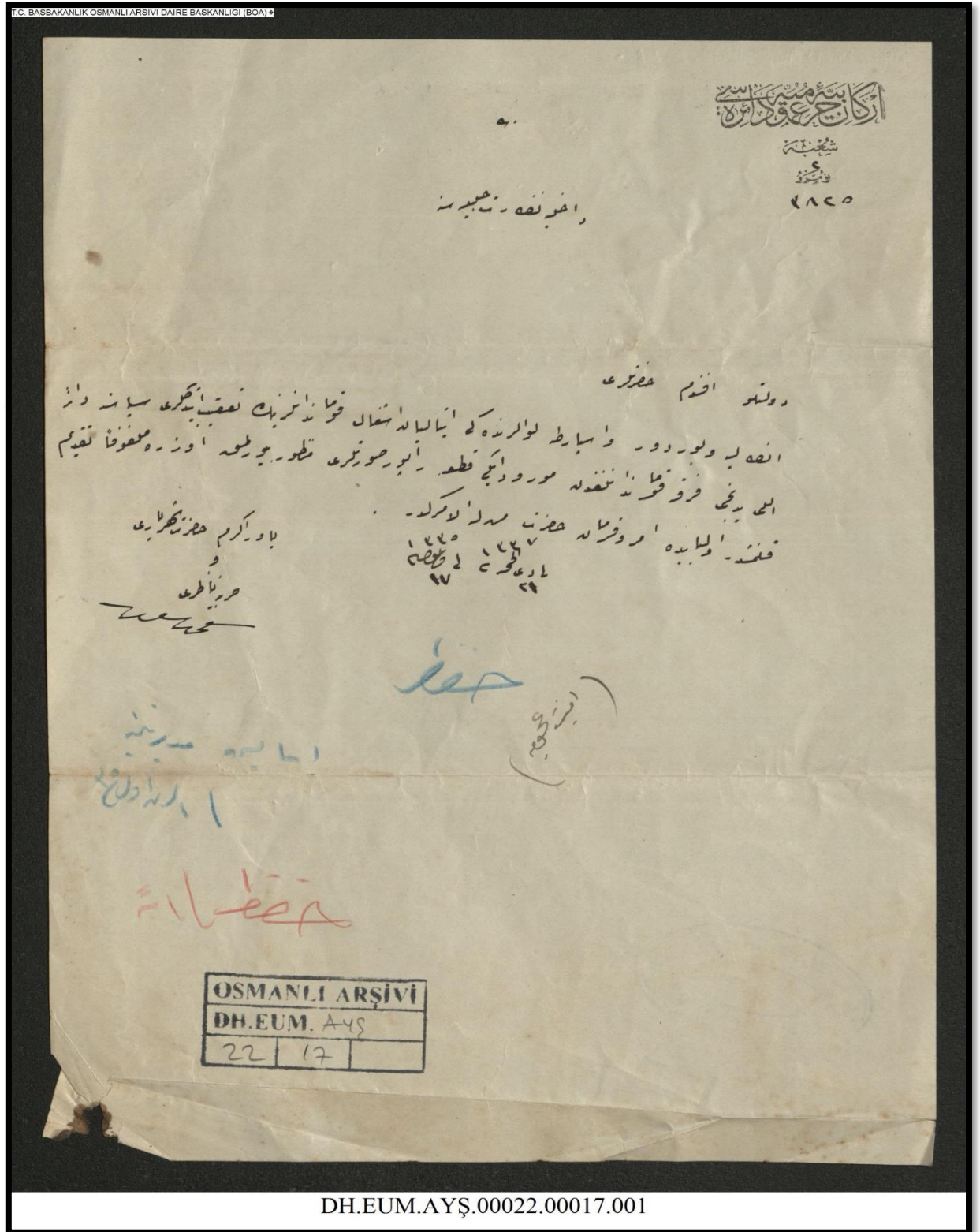
117

Ek 11. Aydın'da 57. Tümenin kuruluş şeması⁵⁸²

⁵⁸² ATASE Arşivi, İSH, K.37, G.158

Ek 12. M. Şefik Aker'in İtalyanların işgal siyasetini anlattığı rapor.⁵⁸³

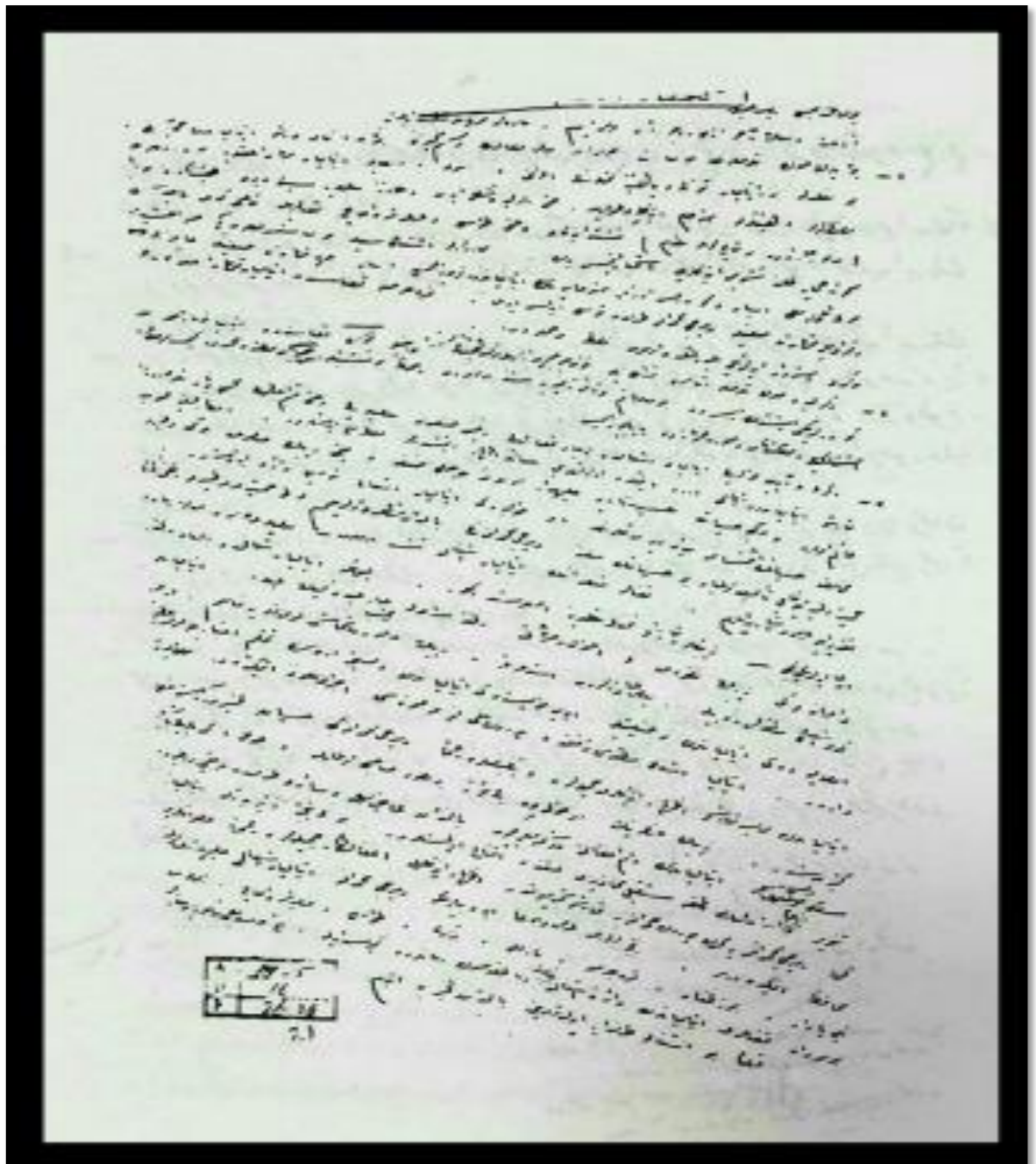

⁵⁸³ BOA, DH. EUM. AYŞ. D. 22, G. 17, B. 1

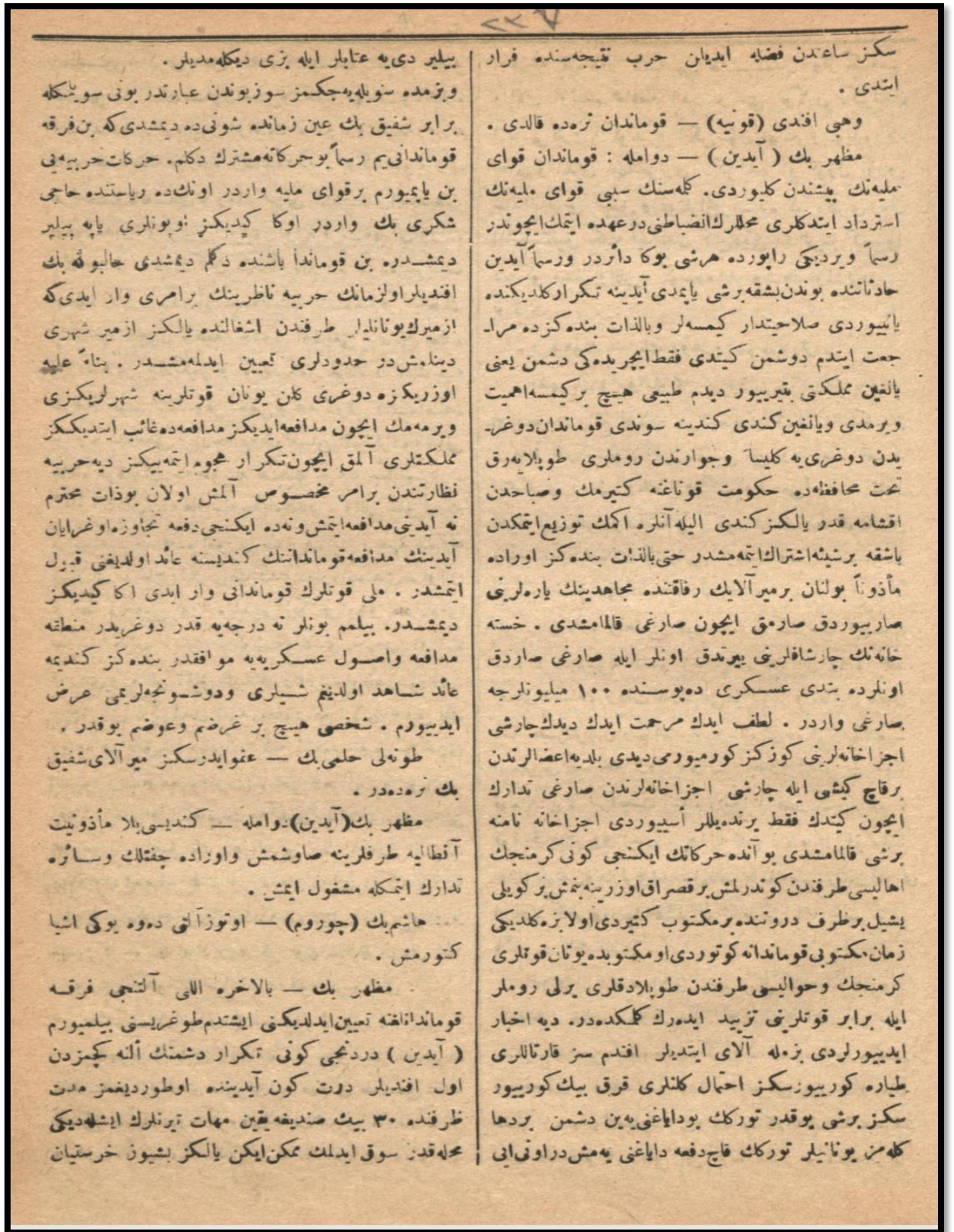
Ek 13. M. Şefik Aker'in 57. Tümeni Çine'ye çekmesinin nedenleri anlattığı rapor⁵⁸⁴

کتاب فهرست تالیف	الفبای عربی	و قوافل	ملاحظات
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
۱۰۱	۱۰۱	۱۰۱	۱۰۱
۱۰۲	۱۰۲	۱۰۲	۱۰۲
۱۰۳	۱۰۳	۱۰۳	۱۰۳
۱۰۴	۱۰۴	۱۰۴	۱۰۴
۱۰۵	۱۰۵	۱۰۵	۱۰۵
۱۰۶	۱۰۶	۱۰۶	۱۰۶
۱۰۷	۱۰۷	۱۰۷	۱۰۷
۱۰۸	۱۰۸	۱۰۸	۱۰۸
۱۰۹	۱۰۹	۱۰۹	۱۰۹
۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰
۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱
۱۱۲	۱۱۲	۱۱۲	۱۱۲
۱۱۳	۱۱۳	۱۱۳	۱۱۳
۱۱۴	۱۱۴	۱۱۴	۱۱۴
۱۱۵	۱۱۵	۱۱۵	۱۱۵
۱۱۶	۱۱۶	۱۱۶	۱۱۶
۱۱۷	۱۱۷	۱۱۷	۱۱۷
۱۱۸	۱۱۸	۱۱۸	۱۱۸
۱۱۹	۱۱۹	۱۱۹	۱۱۹
۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰
۱۲۱	۱۲۱	۱۲۱	۱۲۱
۱۲۲	۱۲۲	۱۲۲	۱۲۲
۱۲۳	۱۲۳	۱۲۳	۱۲۳
۱۲۴	۱۲۴	۱۲۴	۱۲۴
۱۲۵	۱۲۵	۱۲۵	۱۲۵
۱۲۶	۱۲۶	۱۲۶	۱۲۶
۱۲۷	۱۲۷	۱۲۷	۱۲۷
۱۲۸	۱۲۸	۱۲۸	۱۲۸
۱۲۹	۱۲۹	۱۲۹	۱۲۹
۱۳۰	۱۳۰	۱۳۰	۱۳۰
۱۳۱	۱۳۱	۱۳۱	۱۳۱
۱۳۲	۱۳۲	۱۳۲	۱۳۲
۱۳۳	۱۳۳	۱۳۳	۱۳۳
۱۳۴	۱۳۴	۱۳۴	۱۳۴
۱۳۵	۱۳۵	۱۳۵	۱۳۵
۱۳۶	۱۳۶	۱۳۶	۱۳۶
۱۳۷	۱۳۷	۱۳۷	۱۳۷
۱۳۸	۱۳۸	۱۳۸	۱۳۸
۱۳۹	۱۳۹	۱۳۹	۱۳۹
۱۴۰	۱۴۰	۱۴۰	۱۴۰
۱۴۱	۱۴۱	۱۴۱	۱۴۱
۱۴۲	۱۴۲	۱۴۲	۱۴۲
۱۴۳	۱۴۳	۱۴۳	۱۴۳
۱۴۴	۱۴۴	۱۴۴	۱۴۴
۱۴۵	۱۴۵	۱۴۵	۱۴۵
۱۴۶	۱۴۶	۱۴۶	۱۴۶
۱۴۷	۱۴۷	۱۴۷	۱۴۷
۱۴۸	۱۴۸	۱۴۸	۱۴۸
۱۴۹	۱۴۹	۱۴۹	۱۴۹
۱۵۰	۱۵۰	۱۵۰	۱۵۰
۱۵۱	۱۵۱	۱۵۱	۱۵۱
۱۵۲	۱۵۲	۱۵۲	۱۵۲
۱۵۳	۱۵۳	۱۵۳	۱۵۳
۱۵۴	۱۵۴	۱۵۴	۱۵۴
۱۵۵	۱۵۵	۱۵۵	۱۵۵
۱۵۶	۱۵۶	۱۵۶	۱۵۶
۱۵۷	۱۵۷	۱۵۷	۱۵۷
۱۵۸	۱۵۸	۱۵۸	۱۵۸
۱۵۹	۱۵۹	۱۵۹	۱۵۹
۱۶۰	۱۶۰	۱۶۰	۱۶۰
۱۶۱	۱۶۱	۱۶۱	۱۶۱
۱۶۲	۱۶۲	۱۶۲	۱۶۲
۱۶۳	۱۶۳	۱۶۳	۱۶۳
۱۶۴	۱۶۴	۱۶۴	۱۶۴
۱۶۵	۱۶۵	۱۶۵	۱۶۵
۱۶۶	۱۶۶	۱۶۶	۱۶۶
۱۶۷	۱۶۷	۱۶۷	۱۶۷
۱۶۸	۱۶۸	۱۶۸	۱۶۸
۱۶۹	۱۶۹	۱۶۹	۱۶۹
۱۷۰	۱۷۰	۱۷۰	۱۷۰
۱۷۱	۱۷۱	۱۷۱	۱۷۱
۱۷۲	۱۷۲	۱۷۲	۱۷۲
۱۷۳	۱۷۳	۱۷۳	۱۷۳
۱۷۴	۱۷۴	۱۷۴	۱۷۴
۱۷۵	۱۷۵	۱۷۵	۱۷۵
۱۷۶	۱۷۶	۱۷۶	۱۷۶
۱۷۷	۱۷۷	۱۷۷	۱۷۷
۱۷۸	۱۷۸	۱۷۸	۱۷۸
۱۷۹	۱۷۹	۱۷۹	۱۷۹
۱۸۰	۱۸۰	۱۸۰	۱۸۰
۱۸۱	۱۸۱	۱۸۱	۱۸۱
۱۸۲	۱۸۲	۱۸۲	۱۸۲
۱۸۳	۱۸۳	۱۸۳	۱۸۳
۱۸۴	۱۸۴	۱۸۴	۱۸۴
۱۸۵	۱۸۵	۱۸۵	۱۸۵
۱۸۶	۱۸۶	۱۸۶	۱۸۶
۱۸۷	۱۸۷	۱۸۷	۱۸۷
۱۸۸	۱۸۸	۱۸۸	۱۸۸
۱۸۹	۱۸۹	۱۸۹	۱۸۹
۱۹۰	۱۹۰	۱۹۰	۱۹۰
۱۹۱	۱۹۱	۱۹۱	۱۹۱
۱۹۲	۱۹۲	۱۹۲	۱۹۲
۱۹۳	۱۹۳	۱۹۳	۱۹۳
۱۹۴	۱۹۴	۱۹۴	۱۹۴
۱۹۵	۱۹۵	۱۹۵	۱۹۵
۱۹۶	۱۹۶	۱۹۶	۱۹۶
۱۹۷	۱۹۷	۱۹۷	۱۹۷
۱۹۸	۱۹۸	۱۹۸	۱۹۸
۱۹۹	۱۹۹	۱۹۹	۱۹۹
۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰

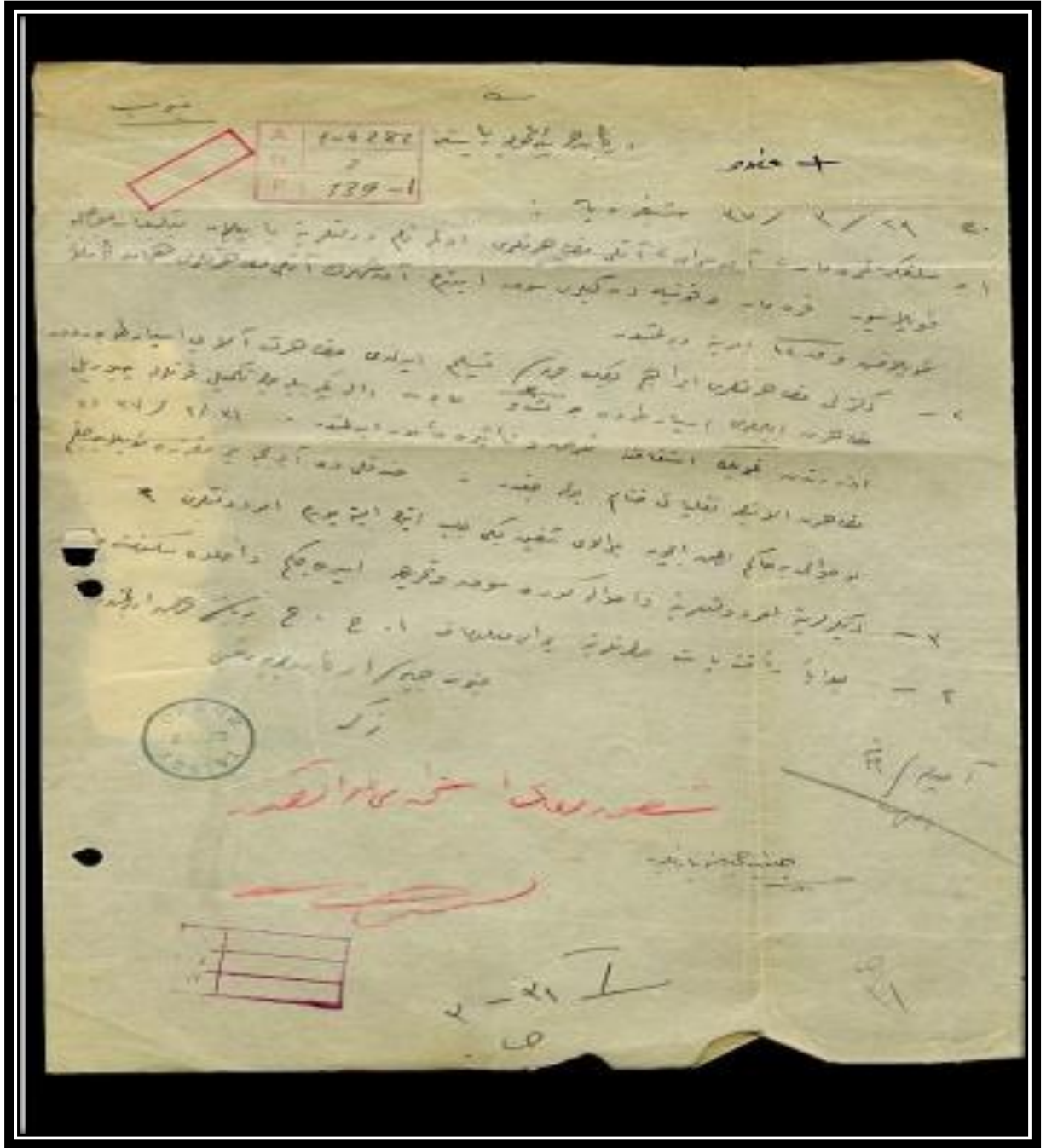
⁵⁸⁴ ATASE Arşivi, *İSH*, K.18, G.28.

⁵⁸⁵ CA, A111-5, D. 16, F. 26-40.

⁵⁸⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 48. İçtima, 14. 8. 1336 Cumartesi, C.2 s.220-226.

Ek 16. M. Şefik Aker'in Sandıklı Havalisi Komutanlığına atanması ve burada toplanacak Müfrezeyle Yunanlılar üzerine yapılacak etkisini açıklar.⁵⁸⁷

⁵⁸⁷ ATASE Arşivi, İSH, K. 598, G. 148, B.1

Ek 17. M. Şefik Aker'in 1939 Milletvekili seçimlerinde aday gösterilmek istediğini Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye gönderdiği Mektup.⁵⁸⁸

86/1
561

Şefik AKER

Yüksek Huzura

Yst. arşivası
9.3.1939

(1-103)

Aziz milli Şefimiz .

Karlıklarına şükürler , Sağlıklarına ve muvaffa-
kiyetlerine candan dualar ederiz .

İctimai , iklimi şartlarımızın icap ve zaruretlarına uy-
gun -^{oraz} külfetli- tedbirler altında ; Hız ile Başarılacağına
yer , yer görgü ve sesdasi araştırmalarımızın inandıracağı ;
ehem ve akides bir milli emele ; muvaffakiyetlerinin candan
Haddimi olmak ulkusile ; Parti genel sekreterliğine sunulmuş
bir maruzatımın dikkate sayan görülmesini ; yüksek tak-
dirlerine derin itaat ve saygılarımla braker , aziz
ellerinizden geçiririm .

Yüksek komutanlıkları altında
Tüm komutanlıklarında çalışmış
"Eylern Taksim H.K. Başkane"
emekli albay
Şefik Aker

Arzedildi
Hişiz 13.3.1939

2/4341

CUMHURBAŞKANLIĞI İSMET İNÖNÜ ARŞIVI	
Yer	No : 2/2-19
Desimal No	:
Dosya No	:
Fihrist No	: 3911-128

⁵⁸⁸ CA, 02003911-99, B. 520106.

Ek 18. M. Şefik Aker'in 1943 Milletvekili seçimlerinde Antalya'dan aday adaylığını gösteren liste⁵⁸⁹

Sahife No.

Antalya ilinden adaylığını koyanlar

Dosya No.	ADI SOYADI
1 2423	Şefik Aker
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	
17	
18	
19	
20	
21	
22	
23	
24	
25	

16

⁵⁸⁹ BCA, 490-1-0-0, K. 342, G. 1430, B. 16.

Ek 19. M. Şefik Aker'in 1936'de Çanakkale-Arıburnu Savaşları adlı eserini
Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'e sunduğu Yazısı⁵⁹⁰

01019738-452

İstanbul

6 / 2 / 1936

C . Bşk .

Gn . Sekreterliğine

A	
D	
F	1-452

Çanak Kala - Arıburnu savaşlarına aid yazdığım
eserin birlikde takdim etdiğim bir nushasının , bu
savaşlar da yuce komutanlıkları altında çalıştığım
Ulu Cumhur Başkanımıza sunulmasını saygılarımla
dilerim .

Taksim Ayazpaşa Palas No.1
Emekli albay

Şefik Aker

T.
Zaten bildirildi

7 - II - 1936

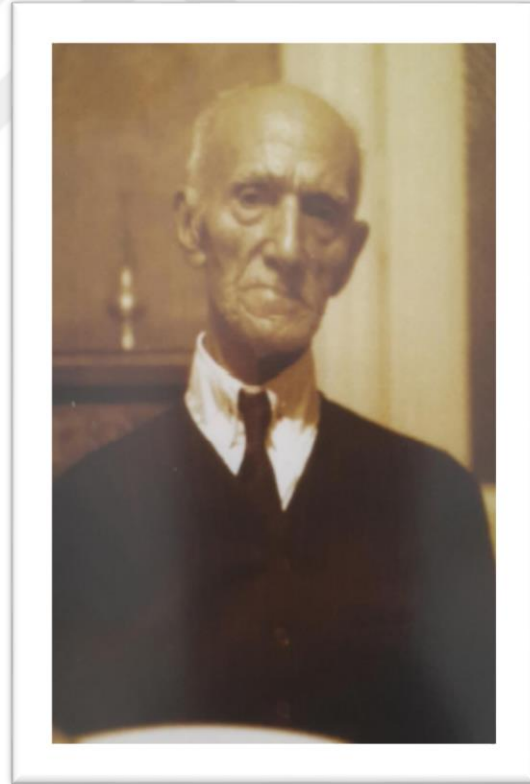
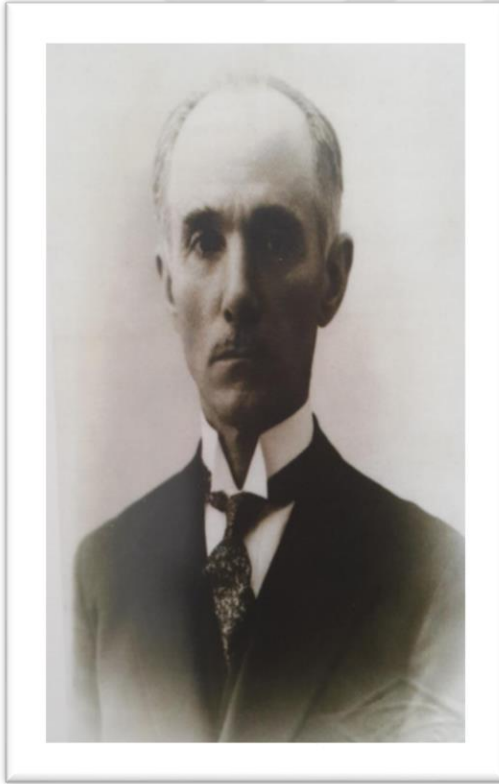
Sunulmuştur diye

Türkiye
RIYASETİCÜM HUR
EVRAKI

3/1040

⁵⁹⁰ CA, 01019738-366, B. 690917.

Şefik Bey'in Yüzbaşılığa terfi etmesi⁵⁹¹

Şefik Bey' emekli olduktan sonra hali⁵⁹²

⁵⁹¹ Aker Ailesi Şahsi Arşivi

⁵⁹² Aker Ailesi Şahsi Arşivi

Şefik Aker ve Müzeyyen Hanım (Eşi)⁵⁹³

Antalya'daki evinde Şefik Bey ve Ailesi⁵⁹⁴

⁵⁹³ Aker Ailesi Şahsi Arşivi

⁵⁹⁴ Aker Ailesi Şahsi Arşivi

M. Şefik Aker ve Ailesi (Ayaktakiler Soldan Sağa: Kızı Bediha, Damadı Mustafa Ertuğrul, Kızı Mediha, Kızı Feriha, Damadı Zeki Erkmen; Oturanlar: Karısı Müzeyyen Hanım, Torunu Türkan ve M. Şefik Aker)⁵⁹⁵

M. Şefik Aker'in Kızları, damadı ve torunları gösterildiği toplu fotoğraf⁵⁹⁶

⁵⁹⁵ Aker Ailesi Şahsi Arşivi

⁵⁹⁶ Aker Ailesi Şahsi Arşivi

Genel Kurmay Başkanlığı 1. Kolordu; (1) Esat Paşa (Bulkat), (2) Fahrettin Altay, (3) M. Şefik Aker⁵⁹⁷

Çanakkale Savaşı'n da 27. Alay Komutanı Şefik Bey ve Alayın Subayları⁵⁹⁸

27. Alay Birlik Komutanları oturanlar Soldan: Binbaşı Halis (Ataksor) Bey, Yarbay Şefik Bey, I. Tabur Komutanı Binbaşı Cemil Bey

Ayaktakiler Soldan: 2. Tabur Komutanı Yüzbaşı Mustafa Efendi, 3. Tabur Komutanı Yüzbaşı Faik Efendi, Makineli Tüfek Bölüğü Komutanı Yüzbaşı Hamdi Efendi.

⁵⁹⁷ Aker Ailesi Şahsi Arşivi

⁵⁹⁸ ATASE Arşivi, BDH Alb. 2, Resim. 55, Ed: Muzaffer Albayrak, *Yakın Tarih İncelemeleri 1, Çanakkale Savaşı*, İstanbul, 2007, s. 45.

Galiçya Cephesinde Alman komutan Hoffmann 19. Tümen komutanı Şefik Bey'i cephede ziyareti⁵⁹⁹ (Sol taraftaki tek kişi olan)

⁵⁹⁹ Aker Ailesi Şahsi Arşivi

Oturanlar: sağıdaki Şefik Bey, soldaki Demirci Mehmet Efe, ortadaki Refet Bey⁶⁰⁰

Kuvayı Milliye hareketinin başlatıldığı Çine’de Kuvayı Milliye Müzesinde Şefik Bey ve Yörük Ali efenin balmumu heykeli⁶⁰¹

⁶⁰⁰ <https://twitter.com/harbiyumumi1418/status/1131545328547749889>, Erişim Tarihi, 18.09.2019, saat 21.36.

⁶⁰¹ <https://www.aydinhedef.com.tr/turkiyenin-ilk-kuvayi-millie-muzesi-ziyaretci-bekliyor-8525h.htm>,

Erişim Tarihi, 23.08. 2020, Saat: 12.34.

10.11.1940

ANAFARTALARDA

Atatürk'ün Silâh Arkadaşı, Anafartalarda ve "O," nunla Beraber Çarpışan 27'inci Alay Komutanı ve Bilâhare 19'uncu Tümen Komutanlığında "O," na Halef Olan :

Emekli Kurmay Albay "Şefik Aker,, Anlatıyor:

1915 yılı başlarında 19. (Tümen) kumandanı genç, faal Mustafa Kemal Bey o zaman vücutta biraz zayıftı. Fakat ince ve hassas ruhlu görünüyordu.

Onun emir ve kumandasına Arıburnu muharebelerinin ilk gününde ve muharebenin cereyanı sırasında 27'nci alay kumandanı olarak girdim. 8 ağustos 1915 gününe kadar süren kanlı muharebelerdeki muvaffakiyetlerin zevkini onunla birlikte tattım. O zaman onun vücutta görünüşte dikkati çelebilecek bir evkalâdeliği yoktu. Fakat muhtababında muhabbet ve itimat uyandıran bir âmil vardı. Göz bakışları, sözleri, mütalâaları her kumandanlık vasıfları; onda evkalâde bir kudretin varlığını ifham ediyordu. Şahsen nazik olma kadar kumandanlık nüfuzunu telkin eden jestleri çok müstaidi. Onda; muharebede ümitsizlik, yılmak gibi kuruntalar yoktu. Majesteti inisiyatifli hareketlerle saik, mücevver ve çok müsaadâkardı. Onun bu vasıfları; madem kumandanlar üzerinde bir tesir ve muhabbet uyandırır ve onları kendisinin muvaffakiyetine muhabbetle saik kılar.

Onunla 6 ağustos 1915 muvaffakiyeti zevkini tattıktan sonra 8 ağustos günü halef seçilerek o günü Anafartalar kumandanlığına ele almak üzere Arıburnu cephesinden şöyle ayrıldım. Akşam karanlık başlamıştı. Telefonla, Jukusun emri ve kumandanı ile teslim alınmıştım. Onunla 6 ağustos 1915 muvaffakiyeti zevkini tattıktan sonra 8 ağustos günü halef seçilerek o günü Anafartalar kumandanlığına ele almak üzere Arıburnu cephesinden şöyle ayrıldım. Akşam karanlık başlamıştı. Telefonla, Jukusun emri ve kumandanı ile teslim alınmıştım. Onunla 6 ağustos 1915 muvaffakiyeti zevkini tattıktan sonra 8 ağustos günü halef seçilerek o günü Anafartalar kumandanlığına ele almak üzere Arıburnu cephesinden şöyle ayrıldım. Akşam karanlık başlamıştı. Telefonla, Jukusun emri ve kumandanı ile teslim alınmıştım.

10.11.1940 tarihli Vatan Gazetesi Yazısı

Albay Mehmet Şefik AKER (1877-1964)
(1312 - P.84)

Başkumandan Mareşal Gazi Mustafa Kemal mebnî idi ki ihtiyat fırkalarını oraya yığmış ve Anafartaları, ve Çonkbayırı mntakalarını gözcü denilecek kadar pek zayıf kuvvetlerin elinde bırakmıştı.

Halbuki; fırkamız kumandanı Mustafa Kemal Beyin kanaati başka idi ve bu kanaatini - ihtiyatım doğru ise - ordu kumandanlığına sureti hususiyede ibrâğ etmişti.

Mustafa Kemal Beyin; zannını isabet ettirmekte ne kadar kuvvetli olduğunu gösteren bu hasım kuvvetlerinin nereye çıkacağı meselesi hakkındaki mütalâasını; yakinen bir dinleyicinin süflüsüne arz ederim.

Muharım taraf da aynen böyle yapmak istemiş, fakat müstakbel Atatürk'ün emir ve kumandası altındaki Türk kuvvetleri bunu da akim bırakmış, muhasımların Arıburnu cephesine tevcih ettikleri taarruz püskürtülmiş, mütearrızların ellerine geçirdikleri Çonkbayırı parlak bir süngü hücumile kurtarılmış, Anafartalar ovasından da geriye atılmıştı.

Hasımın kuvvetli ve faik silâhları karşısında çok noksan ve zayıf vasıtalarla mücebbez ordumuz o zaman kazandıkları muvaffakiyetleri yanında, bugün çıkmukemmel teçhiz edilmiş ordumuz zamanı geldiğinde da parlak hârikalar yaratacağında eminim.

ŞEFİK AKER

⁶⁰² Aker Ailesi Şahsi Arşivi

Şefik Aker'in aldığı madalya ve nişanlar.⁶⁰³

Emekli Albay Mehmet Şefik Aker'in aldığı nişan ve madalyalar İstanbul Harbiye Askeri Müzesinde sergilenmektedir.

⁶⁰³ https://en.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eefik_Aker, Erişim Tarihi, 17.10.2018, saat 15.43.

(1) M. Şefik Aker'in Anıt önünde gelen arkadaşlarıyla fotoğrafı

M. Şefik Aker'in İstanbul Feriköy'deki Mezarı⁶⁰⁴

⁶⁰⁴ Aker Ailesi Şahsi Arşivi

6. KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Bakanlığı Arşivi

- ATASE Arşivi, *BDH*, K. 3358, D. 10, F. 2.
ATASE Arşivi, *BDH*, K. 5338, D. 10, F. 1.
ATASE Arşivi, *BDH*, K. 6-9565, G. H-14, B. 4.
ATASE Arşivi, *BDH*, K.134, G.58.
ATASE Arşivi, *BDH*, K.6-9565, G.188 (H-21), F.1-19.
ATASE Arşivi, *BDH*, K.6-9565, G.188 (H-22), F.1-1.
ATASE Arşivi, *BDH*, K.6-9565, G.188 (H-22), B.1-3.
ATASE Arşivi, *BDH*, K.6-9565, G.188 (H-23), B.1-3.
ATASE Arşivi, *ISH*, K. 5338, G.10, B.1-2.
ATASE Arşivi, *İSH*, K.18, G.28, B. 1.
ATASE Arşivi, *İSH*, K.436, G.70, B.70-14.
ATASE Arşivi, *İSH*, K.92, G.11, B.1-4.
ATASE Arşivi, *İSH*, K. 436, G.70. B. 21.
ATASE Arşivi, *İSH*, K.436, G.69, B.69-35.
ATASE Arşivi, *İSH*, K.198, G.137, B.1-1.
ATASE Arşivi, *İSH*, K.17, G.119, B.1-2.
ATASE Arşivi, *İSH*, K.433, G.18, B.18-3.
ATASE Arşivi, *İSH*, K.19, G.122, B.1-2.
ATASE Arşivi, *İSH*, K.37, G.94, B.1.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

- BOA, BEO, 4387-328965.
BOA, MV. D. 202, G. 141.
BOA, HR. SYS. D. 2980, G. 6, B. 3-4.
BOA, HR. SYS. D. 2426, G. 60, B. 1-3.
BOA, HR. SYS. 2558-1.
BOA, DH. ŞFR. D. 630, G. 6, B. 1-2.
BOA, DH. ŞEFR. 623-63.
BOA, DH. KMS. D. 52, G. 80, B.1.

BOA, DH. KMS. D. 52, G. 1, B. 1-2.
BOA, DH. KMS. D.51, G.3, B.26.
BOA, DH. ŞFR. D. 629, G. 70, B. 1-2.
BOA, DH. ŞFR. D. 629, G. 92, B. 1.
BOA, DH. EUM. AYŞ. D. 3, G. 64, B. 2-3.
BOA, DH. ŞFR. D. 610, G. 51.
BOA, BEO, D. 4573, G.342950.
BOA, DH. EUM. AYŞ. D.22, G. 17, B.1.
BOA, DH. ŞFR. D. 102, G. 114, B. 1.
BOA, DH. KMS. D. 53, G. 3, B. 3-4.
BOA, DH. KMS. D. 52, G. 3, B. 1-4.
BOA, HR. SYS. 2603-59.
BOA, DH. ŞFR. D. 102, G. 33, B. 1-2.
BOA, DH. ŞFR. D. 643, G. 80, B. 1-8.
BOA, DH. KMS. D. 54, G. 25.
BOA, DH. ŞFR. D. 104, G. 44, B. 1.
BOA, DH. İ. UM. EK, D. 55, G. 107, B. 1
BOA, DH. İ. UM. EK, D. 56, G. 17, B. 1.
BOA, DH. KMS. D.53, G. 31, B. 1-4.
BOA, DH. ŞFR. D. 101-76, B.1.
BOA, DH. ŞEFR. D. 102-30.
BOA, DH. KMS. D. 53-1, B. 1-2.
BOA, DH. EUM. AYŞ. K. 40, G. 8, B. 1-4.
BOA, DH. KMS. D.52, G. 5, B. 86-1.
BOA, DH. KMS. D. 52, G. 80, B. 1-7.
BOA, DH. KMS. D. 53, G. 75, B. 1-4.
BOA, BEO. D. 4387, G. 328965, B.1-3.
BOA, HR. SYS. D. 2426, G. 60, B.1.
BOA, DH. UMVM. D. 153, G. 35, B. 1-2.
BOA, DH. EUM. ECB. D. 28, G. 50, B. 28.
BOA, DH. EUM. ECB. D. 28, G. 50, B. 23.
BOA, DH. EUM. ECB. D. 28, G. 50, A.,

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 1-18-13

BCA, 30-10-0-0, K. 236, G. 594, B. 1-5.

BCA, 490-1-0-0, K. 342, G. 1434, B. 7.

BCA, 490-1-0-0, K. 342, G. 1430, B. 16.

BCA, 490-1-0-0, K. 342, G. 1430, B. 15.

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

CA, 01004529-1, B. 575338.

CA, 01004529-2, B. 575199.

CA, 03000018-96, B. 123862.

CA, 02003911-99, B. 520106.

CA, 02011354-214, B. 526226

CA, 02011354-214, B. 526226.

CA, 02000595-45, B. 440210

CA, 020004427-1, B. 488141.

CA, 03000018-97, B. 123671.

CA, 03000349-56, B. 28163.

CA, 03000018-96, B. 123862.

CA, 01019738-366, B. 690917.

CA, 01019738-367, B. 690994.

CA, 01019739-474, B. 691814.

CA, 01019739-475, B. 691777.

TBMM Celse Tutanakları

TBMM *Zabıt Ceridesi*, C.3, 57. Birleşim, 2 Eylül 1920.

TBMM, *Gizli Celse Zabıtları*, C.2, 165. Birleşim, 25 Şubat 1922.

TBMM, *Zabıt Ceridesi*, C.2, 32. Birleşim 12 Temmuz 1920.

TBMM, *Zabıt Ceridesi*, C.3, 48. Birleşim 14 Ağustos 1920.

TBMM, *Zabıt Ceridesi*, C.4, 68. Birleşim, 20 Eylül 1920.

Kitaplar

AKER, Mehmet Şefik, ‘‘57. Tümen ve Aydın Milli Cidali’’, *Askeri Mecmua*, C. I, S 45, 1 Mart 1937.

_____, ‘‘57. Tümen ve Aydın Milli Cidali’’, *Askeri Mecmua*, C. II, S 45, 1 Mart 1937.

_____, ‘‘57. Tümen ve Aydın Milli Cidali’’, *Askeri Mecmua*, C. III, S 45, 1 Mart 1937.

_____, *Çanakkale – Arıburnu Savaşları ve 27. Alay*, Arma Yayınları, 1. Basım, İstanbul 2001.

AKIN, Veysi, *Millî Mücadelede Sarayköy*, Bilal Ofset Matbaacılık, Denizli 2001.

ALBAYRAK Muzaffer, *Çanakkale Savaşı, Yakın Tarih İncelemeleri I*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2007.

ALBAYRAK, Muzaffer, Tuncay Yılmaz, *Sorularla Çanakkale Muharebeleri-I*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2000.

ALKAN, Mehmet Ö., *Milli Şefli Tek Partili Dönemlerde Seçimler (1939-1943 Seçimleri)*, Oğlak Yayınevi, İstanbul 2006.

ALTAY, Fahrettin, *10 Yıl Savaş ve Sonrası*, Eylem Yayınları, İstanbul 2008.

Anafartalar Muharebeleri 'ne Ait Tarihçe, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2011.

APAK, Rahmi, *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl kuruldu*, TTK Yayınları, Ankara 1990.

ARI, Kemal, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, ATASE Yayınları, Ankara 1997.

ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarih, 1789–1914*, TTK. Bas. Ankara 1997.

_____, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, 14. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004.

ATACANLI, Sermet, *Arıburnu'nun İlk Müdafaası*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Anafartalar Muharebeleri 'ne Ait Tarihçe*, Kopernik Kitap, İstanbul 2018.

_____, *Arıburnu Muharebeleri Raporu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990.

_____, *Gençler İçin Fotoğraflarla Nutuk*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.

_____, *Zabit ve Kumandan ile Hasbihal*, ATESE Yayınları, Ankara 1981.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, Tek, Adam, Mustafa Kemal 1919-1922, C.II., (16. Basım), Remzi Kitapevi, İstanbul 1999.

AYDINEL, Sıtkı, *Güneybatı Anadolu'da Kuvayı Milliye Harekâtı*, Kültür Bakanlığı, 2.Baskı, Ankara 1993.

AYIŞIĞI, Metin, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye'ye Gelen Amerikan Heyetleri*, TTK Yayınları, Ankara 2004.

BAYAR, Celâl, *Ben de Yazdım Millî Mücadeleye Giriş*, C.6, Sabah Kitapları, İstanbul 1997.

_____, *Ben de Yazdım Millî Mücadeleye Giriş*, C.8, Sabah Kitapları, İstanbul 1997.

BELEN, Fahri, "Yunan Cephesi Nasıl Yarıldı", *Büyük Zaferin 50.Yıldönümüne Armağan*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, İstanbul 1972.

_____, *Türk Kurtuluş Savaşı: Askeri, Siyasi ve Sosyal Yönleriyle*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara 1983.

BEYDİLLİ, Kemal, "Paris Antlaşması", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.34, İstanbul 2007, ss. 169-172.

_____, "Rusya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.35, İstanbul 2008, ss. 266-270.

_____, "Şark Meselesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.38, İstanbul 2010, ss. 352-357.

BEYOĞLU, Süleyman, *Modern Türkiye Tarihi*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914-Nisan 1915), C.V, Kitap II, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2012.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914-Nisan 1915), C.V, Kitap I, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2012.

CEBESÖY, Ali Fuat, *Millî Mücadele Hatıraları*, Vatan Neşriyatı Yayınları, İstanbul 1953.

ÇELEBİ, Mevlut, *Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, Akademi Kitabevi, İzmir, 1992.

_____, *Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 1999.

DANIŞENKO, Ayten, *Askeri Müze Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Madalya ve Nişanlar Kataloğu*, Askeri Müze Yayınları, İstanbul 1992.

ERDEMİR, Lokman ve Kürşat, Solak, *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi; Komutanlar ve Stratejiler*, Çanakkale Valiliği Yayınları, Çanakkale 2015.

ERKAL, Şükrü, *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi Deniz Harekâtı*, Çanakkale Muharebeleri 75'inci Yıl Armağanı, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1990.

GÖNÜLLÜ, Ali Rıza, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Alanya (1908-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2008.

GÖRGÜLÜ, İsmet, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912 – 1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

GÜLSOY, Ufuk, "Islahat Fermanı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.19, İstanbul, 1999, ss. 185-190.

HAMİLTON, Lan, *Gelibolu Hatıraları 1915*, (Haz. Mehmet Ali Yalman-Nurer Uğurlu), 2. Baskı, Örgün Yayınevi, İstanbul 1999.

İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919-1922, Genelkurmay Basımevi, C. IV, Ankara 1974.

HANİOĞLU, M. Şükrü, "Enver Paşa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.11, İstanbul 1995, ss. 261-264

_____, "İttihat Terakki Cemiyeti", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.23, İstanbul 2001, ss. 476-484

_____, "Meşrutiyet", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.29, Ankara 2004, ss. 388- 393.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C.5., TTK Yayınları, Ankara 1970.

KESKİN, Nuray Ertürk, *Açıklamalı Yönetim Zaman Dizini 1919-1928*, C. I, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayın No: 604, Ankara 2012.

KIBIL, Mehmet, *Çıkarmadan Tahliye Arıburnu Anafartalar Muharebeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

KİEL, Machiel, "Kesriye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.25, Ankara 2002, ss. 311-312.

KOCABAŞ, Süleyman, *1915 Çanakkale Savaşları ve Türk-Dünya Tarihindeki Yeri*, Bayrak Yayınları, İstanbul 2005.

KOÇAK, Cemil, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, C.II, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

KÖSTÜKLÜ, Nuri, *Millî Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

MÜTERCİMLER, Erol, *Bu Vatan Böyle Kurtuldu*, Alfa Yayınları, İstanbul 2013.

OGLANDER, C. F. Aspinall, *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı: Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar*, C. I, (Haz. Metin Martı), Arma Yayınları, İstanbul 2005.

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Numara 71, Ankara 2005.

Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I, BOA Yayınları, Yayın Numarası: 130, İstanbul 2013.

ÖKSE, İ. Necati, *Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi (25 Nisan 1915-04 Haziran 1915)*, V. cilt, II. Kitap, Genelkurmay Personel Başkanlığı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.

ÖZCAN, Azmi ‘‘Otuz Bir Mart Vakaası’’, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.34, İstanbul 2007, ss. 9-11.

SANDERS, Liman Von, *Türkiye’de Beş Yıl*, (Haz. Eşref Bengi Özbilen), 5. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

SARIHAN, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, C.III, TTK Yayınları, Ankara 1995.

SELVİ, Haluk ve Bülent Cırık, *Millî Mücadele’de TBMM’ye Anadolu’dan Çekilen Telgraflar*, TBMM Kültür Sanat Yayınları, No:162, Ankara 2020.

Stratejik ve Taktik Sonuçları Serisi No:4, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1976.

TAŞKIRAN, Cemalettin, *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi, Komutanlar ve Stratejiler*, (Ed. Lokman Erdemir, Kürşat Solak), Çanakkale Valiliği yay., Çanakkale 2015.

TOKER, Hülya, *I. Dünya Harbi’nde Galiçya Cephesi: 15. Kolordunun Hareketi*, ATASE Yayınları, Ankara 2016.

_____, *Çanakkale Muharebelerine Katılan Komutanların Biyografileri (Belge ve Fotoğraflarla)*, Genel Kurmay Yayınları, Ankara 2017.

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasi Partiler; II. Meşrutiyet Dönemi 1908-1919*, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

TURAN, Mustafa, *Yunan Mezalimi; İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 2000.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Birinci- İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri (9 Kasım 1920- 15 Nisan 1921), C. II, 3. Kısım, ATASE Yayınları, Ankara 1999.

Türk İstiklal Harbi İç Ayaklanmalar (1919-1921), C.VI, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1964.

Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler, C. VII, ATASE Yayınları, Ankara 1975.

Türk İstiklal Harbi Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı I, ATASE Yayınları, Ankara 1999.

Türk İstiklal Harbi Tarihi Batı Cephesi I.Kısım, Gn. Kur. Başkanlığı Harp Dairesi Resmi Yayınları Seri, No:1, Ankara 1963.

Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Kütahya- Eskişehir Muharebeleri (15 Mayıs 1921- 25 Temmuz 1921), C.II, 4. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1974.

Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Yunanlıların Batı Anadolu'da İstila Hareketlerine Başlamaları, İzmir'in İşgali, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkması, Millî Mukavemet'in Kurulması (15 Mayıs- 4 Eylül 1919), C.II, 1. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994.

Türk İstiklal Harbi, Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Sivas Kongresi ve Heyet-i Temsiliye Devri, İstanbul'un İtilaf Devletleri Tarafından Resmen İşgali, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin Kurulması, Batı Anadolu ve Trakya Cephelerinde Yunan İleri Harekâtı (4 Eylül 1919- 9 Kasım 1920), C.II, 2. Kısım, ATASE Yayınları, Ankara 1999.

Türk İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919-1921, Genelkurmay Basımevi, C. VI, Ankara 1974.

Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, (İkinci Baskı) Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989.

TÜRKMEN, Zekeriya, *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi, Komutanlar ve Stratejiler*, (Ed. Lokman Erdemir, Kürşat Solak), Çanakkale Valiliği yay., Çanakkale 2015.

ULUSOY, Mümtaz, *İstiklâl Harbi'nde 2. Kolordu (1918-1921)*, (Hz. Ahmet Tetik, Şeyda Büyükcan), Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

ÜNAYDIN, Ruşen Eşref, *Anafartalar Komutanı Mustafa Kemal ile Mülakat*, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara 2001.

YILDIZ, İsmail, "Kurtuluş Savaşında Alanya", *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu, 22-24 Kasım Sempozyum Bildirileri*, (Haz. Mustafa Oral), C.1, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya 2007.

Makaleler

AKANDERE, Osman, "3 Numaralı Konya İstiklal Mahkemesi'nin Konya İsyanı ile İlgili Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na Sunduğu Raporu", *Atatürk Üniversitesi, Atatürk Dergisi*, C.4, Sayı: 2, Erzurum 1915, ss. 59-96.

AKÇA, Bayram, "Millî Mücadele Döneminde Fethiye", *Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 9, Güz 2002, ss. 1-10

_____, “Millî Mücadele Döneminde Yörük Ali Efe’nin Muğla ve Havalisindeki Faaliyetleri”, Muğla Üniversitesi, *SBE Dergisi*, C. 1, S. 2, Muğla, 2000, ss. 25-32.

AKÇORA, Ergünöz, “Batı Cephesi’nin Kuruluşu ve I. İnönü Muharebesindeki Yeri”, Fırat üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C.1, S.2, Elazığ 1987, ss. 15-28.

AYDIN, Mithat, “Osmanlı Makedonya’sında Slavist Bulgar Komita Faaliyetleri”, Pamukkale Üniversitesi, *Belgi Dergisi*, C.2, S.18, Pamukkale 2019, ss. 1587-1606.

BAŞARAN, Mehmet, “Aydın’ın İşgalinde Heyeti Milliyelerin Sağlık Sorunlarına Bakışı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.V/12, Bahar 2016, ss. 67-80.

BAYKAL, Bekir Sıtkı, “Millî Mücadelede Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti”, *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, C.1, S.3, Temmuz, Ankara 1985, ss. 414-434.

BEYOĞLU, Süleyman, “İtalya Çizmeyi Aştı”, İstanbul Üniversitesi, *Tarih ve Medeniyet Dergisi*, S.61, İstanbul Nisan 1999, ss. 44-47

_____, “Demirci Mehmet Efe’nin Bazı Faaliyetleri”, *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S.3, İstanbul 1996, ss. 25-49.

BİRLİK, Gültekin Kâmil, “Mahmut Celal (Bayar) Bey’in “Galip Hoca” Kimliğiyle Millî Mücadeledeki Faaliyetleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVIII/Özel Sayı, 2018, ss. 157-185.

BOLAT, Mahmut, “1876-1914 Arası Osmanlı Devleti Dış Politikasının Genel Bir Değerlendirmesi”, Ahi Evran Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S.1, Konya 2014, ss. 16-28.

BULUT, Taner “Büyük Britanya ve Doğu Sorunu”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.XII, S. 25, Güz, 2012, ss. 245-255.

ÇELEBİ, Mevlut, "Millî Mücadele’de İtalyan İşgalleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. IX, S. 26, Mart 1993, ss. 396-416.

_____, “İzmir’in İşgalinden Önce Şehzade Abdürrahim Bakanlığında Anadolu’ya Gönderilen Nasihat Heyeti (Anadolu Heyet-i Nasihası): 16 Nisan -18 Mayıs 1919)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. VI, S. 18, Ankara 1990, ss. 562-589.

ÇELİK, Kemal, “Millî Mücadele’de İç İsyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri”, *Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.40, Kasım 2007, ss. 570-612.

ÇELTİKÇİ, Orhan, “İstiklal Harbinde Antalya ve Havalisinde Kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Faaliyetleri”, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, C.2, S.4, Aralık 2015, ss. 84-106.

DİLEK, Mehmet Sait, “Paris Barış Konferansında Yunan Talepleri ve Büyük Güçlerin Tutumu”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S. 36, 2013, ss. 31-42.

DUMAN, Önder, “Tek Parti Döneminde CHP’de Bir Parti İçi Demokrasi Denemesi: 1939 Seçimleri ve İkinci Seçmenlerle İstişare”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 13, Sayı 26, Güz 2017, ss. 209-235.

EFE, İsmail, “Mütareke Dönemi Asayiş Sorunları ve Çare Olarak Düşünülen Nasihat Heyetleri”, Kırıkkale Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 1, Ocak 2016, ss. 230-247.

EROĞLU, Hamza, “İsmet İnönü ve I. Ve II. İnönü Muharebelerinin İçerde ve Dışarda Etkileri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. II, S. 4, Kasım 1985, ss. 66-83.

ESENKAYA, Ahmet, “Çanakkale Cephesi’nde 19 Mart-24 Nisan 1915 Günleri”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi*, S.14, Bahar 2013, ss. 49-83.

GÖNÜLLÜ, Ali Rıza, “Millî Mücadele Döneminde Burdur (1919-1922),” *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.27, 2010, ss. 589-635.

GÜZEL, Hasan Tevfik, “Hasta Adam Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diplomasi Örneği”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Mart 2017, ss. 79-118.

HAYATOĞLU, Ercan, “Aydın Kuvayı Milliyesinde Efe ve Zeybekler”, *Belgi Dergisi*, S. 1, Pamukkale 2011, ss. 51-72.

YAVUZ, Resul, “İzmir’in İşgali Sonrası Damat Ferit Hükümeti’nin Politikaları ve Saltanat Şurası’nda Devam Eden Tartışmalar,” *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, S.7, 20 Temmuz 2020, ss. 57-94.

KARACA, Taha Niyazi, “Millî Mücadele’de Bozkır İsyanları”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.16, Kayseri 2004, ss. 170-190.

KARATAŞ, Murat, “27. Alay Harp Ceridesi”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi*, Bahar-Güz 2008, ss. 1-14.

KAYA, Yakup, “Birinci Dünya Savaşında Galiçya Cephesinin Açılması ve 15. Kolordunun Cepheye Gönderilmesi Meselesi”, *İnsan Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Konya 2018, ss. 2475-2489.

KENAN, Mehmet, "Türk İstiklâl Savaşında Millî Kuvvetlerin (Milis) İstihdamı ve Bundan Çıkan Neticeler", *Askeri Mecmua*, Sayı: 95, Yıl:52, 1. Kânun 1934.

KODAL, Tahir, “Otto Liman Von Sanders’in Kaleminden Türkiye’nin Hürriyet Harbi,” *Bilgi Dergisi*, S 5, Kış 2013, ss 595-642.

KÖKSAL, Ahmet, “1897 Türk-Yunan Harbi’nde Trabzon Redif Taburları”, Karadeniz Teknik Üniversitesi, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Bahar 2018, ss. 235-268.

KÖSTÜKLÜ, Nuri, “Millî Mücadelede Batı Cephesi, Savaşlar ve Zaferler”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: XVI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

ÖZGİRAY, Ahmet, “Yunan Amaçları ve İtilaf Devletleriyle Birlikte Türkiye Üzerine Çevirdikleri Entrikalar (1914–1919)”, *Atatürk Yolu*, Ankara Üniversitesi *Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, S. 4, Ankara 1989, ss. 550-561

ÖZGÜÇETİN, Yaşar – H. Mehmet, Dağıstan, “’Meclis Celse Zabıtlarında Kuvay-ı Milliye,” *Çağdaş Türk Tarih Dergisi*, IX, /20-21, 2010, ss. 3-30.

POLAT, Ü. Gülsüm, “’Osmanlı’dan Cumhuriyete Yemen ile İlişkiler (1911-1938)”, *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, 2017; 33 (2): 96: ss. 113-154.

SEDİROĞLU, Serdar Cem, “’Balkan Savaşları Arifesinde Ordunun Siyasetle iştiraki ve Politizasyonun Balkan Savaşlarının Sonucuna Olan Etkisi”’, *Akademik Sosyal Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 5, S. 63, Aralık 2017, ss. 470-490

SOFUOĞLU, Adnan, “Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri ve Mütareke Dönemi Fener Rum Patrikhanesi’nin Faaliyetleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. X, S. 28, Mart 1994, ss. 211-256.

TURAN, Orhan, “İngiliz Arşiv Belgelerine Göre Yunan Ordusu’nun İzmir’e Çıkması ve İşgale İlişkin Tanıklıklar”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.XVIII (Özel Sayı), 2018, ss. 103-126.

USLU, Ahmet, “Mehmetçigi Sipere Çivileyen Emir”, *Çanakkale 1915 Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 3, Çanakkale 2009, ss. 10-22.

ÜNALP, Rezzan, “Çanakkale Muharebeleri ve Mustafa Kemal”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi*, Yıl: 13, Sayı: 18, S.46, Bahar 2015, ss. 37-64.

YAMAN, Ahmet Emin, “Anadolu’daki Kongre Kararlarında Silahlı Direniş Güçlerinin Mali Finansmanı ile İlgili Hükümler”, Ankara Üniversitesi, *Türk İnkılap Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C. I, S. 10, Ankara 1988, ss. 83-96.

YILDIZ, Bilal, “Yeni Belgeler ve Çalışmalar ışığında Denizli Vakası”, Süleyman Demirel Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 18, 2013, ss. 157-181.

Tezler

AKCAN, Erol, “Millî Mücadelede Demirci Mehmet Efe’nin Faaliyetleri 1919-1920,” Selçuk Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2005.

AKIN, Filiz, Özcan, “’Millî Mücadele de Küçük Menderes Havzası (1919-1921),” Adnan Menderes Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2009.

ALTINTAŞ, Ahmet, ‘‘Millî M¼cadele D¼neminde Afyon ve Havalisi (1919-1922)’’, İstanbul Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990.

AŞKIN, Sevgi, ‘‘Balkan Savaşlarında Edirne’’, Trakya Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2007.

ATABEY, Figen, ‘‘İngiliz Belgelerinde Çanakkale Muharebelerinin Deniz Harekâtı’’, Ankara Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2010.

BABÜROĞLU, Naim, ‘‘Çanakkale Muharebelerinde Osmanlı ve Alman Komutanlarının Askeri Planları ve Alınan Sonuçlar’’, Konya Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 2016.

BİRBUDAK, Togay Seçkin, ‘‘Balkan Savaşlarında Edirne,’’ Gazi Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Üniversitesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

BOZKURT, Semra, ‘‘Tarihi Süreç İçerisinde 31 Mart İsyanı ve II. Abd¼lhamid Algısı’’, Zonguldak Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak 2019.

CURA, Bilal, ‘‘Demirci Mehmet Efe’’, Dokuz Eylül Üniversitesi, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, İzmir 2004.

ÇOMAK, Serkan, ‘‘İzmir’in İşgalinden Mudanya M¼tarekesi’ne Kadar Batı Cephesindeki Siyasi ve Askeri Olaylar,’’ Kastamonu Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu 2019.

DEMİR, Muhammet, ‘‘Millî M¼cadele D¼neminde Anadolu’da İtalyan İşgalleri,’’ Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2018.

DENİZ, Rukiye, ‘‘1789’dan 2020’ye Fransa’nın Göç Politikaları’’, Medeniyet Üniversitesi, *Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020.

DOĞANAY, Pınar, ‘‘Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusunda Görev Yapan Alman Subayları,’’ Aksaray Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aksaray 2016.

DÖNMEZ, Elif, ‘‘Mondros Ateşkes Antlaşması’nın Millî M¼cadele’ye Yansımaları,’’ Nevşehir Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir 2012.

ER, Serkan, ‘‘Osmanlı Ordusu’nda Seferberlik Planı: Balkan Harbi Örneği,’’ Genel Kurmay Başkanlığı, *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul 2012.

ESER, Sıdika, ‘‘Vergenes Charler Gravier Kont’un 1767 Tarihli Raporları Çerçevesinde XVIII. Y¼zyıl Denge Politikası ve Osmanlı Fransız İlişkileri’’, Celal Bayar Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2007.

ESİNER, Ayşen Müderrisoğlu, “Kırım Savaşında İngiliz Politikası”, İstanbul Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2017.

GANIZ, Hakkı Gürkan, “Millî Mücadele Başlarında Aydın Sancağı (1919-1920)”, Adnan Menderes Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2009.

GÜLCAN, Oğuz, “Batı Anadolu’da Kuvayı Milliye’nin Oluşumu (1919-1920)”, Ankara Üniversitesi, *Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

GÜLER, Zeynep, “Osmanlı Ordusu’nun Modernleşmesinde Von Der Goltz Paşa’nın Rolü”, Mersin Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2007.

GÜRLER, Hamdi, “Millî Mücadeleye Katılan Komutanların Hatıratlarının Karşılaştırılması”, Hacettepe Üniversitesi, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2002.

İYİLER, Orhan, *Kendisiyle Yapılan Söyleşi*, Görüşme Tarihi; Nisan 2020.

KALYONCUOĞLU, Zeynep, “Anadolu’da Kuva-yı Milliye’nin oluşumu”, Ankara Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2011.

KAPLAN, Çetin, “Mehmet Şefik (Aker) Bey; Çanakkale ve Galiçya Cephelelerimizdeki ve Türk İstiklal Harbindeki Faaliyetleri (1915-1922)”, Ankara üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2019.

KILIÇ, Recep, “Millî Mücadelede Denizli ve Denizli Olayı”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2007.

KIZILTAN, Yılmaz, “I. Meşrutiyetin İlanı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusanı”, Ankara Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1994.

KORKMAZ, Sevgi, “Millî Mücadele Döneminde Antalya Limanı”, Uşak Üniversitesi, , *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak 2015.

MUTLU, Mustafa, “İzmir Basınında İzmir’in İşgal ve Kurtuluşu Üzerine Bir İnceleme (1922-1938)”, Ahi Evran Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir 2013.

ÖCAL, Enver Emre, “Kazım Karabekir’in Eserlerinde Doğu Sorunu”, Yeditepe Üniversitesi, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

ÖZBAKAN, Hakan, “Anılarda II. Meşrutiyet Dönemi”, Marmara Üniversitesi, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul 2008.

ÖZCAN, Filiz Akın, “ Millî Mücadele de Küçük Menderes Havzası (1919-1921),” Adnan Menderes Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2009.

ÖZGENÇ, Aylin, “Aydın ve Civarında Millî Mücadele ve Efelerin Faaliyetleri”, Bolu Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu 2011.

PANCAR, Emine, “Aydın ve Muğla Kuva-yı Milliyesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi, *Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2010.

SARI, Buket, “Antalya Hilal-ı Ahmer Cemiyeti Antalya Şubesi’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri,” Uşak Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak 2010.

ŞAR, Onurcan, “Birinci Dünya Savaşında Galiçya Cephesinin Asker Anlatılarıyla Değerlendirilmesi,” Kocaeli Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2019.

TUNÇ, Salih, “Millî Mücadele (1919-1923)’te İç İsyanlar”, İstanbul Üniversitesi, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

UYSAL, Ali Osman, “1313 (1897) Osmanlı Yunan Harbi,” İstanbul Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990.

ÜNAL, Serkan, “Yol Arkadaşlığından Yol Ayrımına Amasya Askeri Örgütü”, Ankara Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2013.

İnternet Siteleri

<https://twitter.com/harbiyumumi1418/status/1131545328547749889>, Erişim Tarihi, 18.09.2019, saat 21.36.

<https://www.star.com.tr/tarih/yuzbasi-mustafa-ertugrul-aker-aniliyor-mustafa-ertugrul-aker-kimdir-haber-1572243/>, Erişim Tarihi, 22.05.2020, saat: 19.45.

<https://www.aydinhedef.com.tr/turkiyenin-ilk-kuvayi-millie-muzesi-ziyaretci-bekliyor-8525h.htm>, Erişim Tarihi, 23.08. 2020, Saat: 12.34.

<https://www.biyografya.com/biyografi/2978>, Erişim Tarihi, 21.02.2020, saat: 14.25.

7. ÖZGEÇMİŞ

SÜLEYMAN GÜNEŞ

Kişisel Bilgiler

Doğum Tarihi:

Doğum Yeri:

Eğitim

Çalıştığı Kurumlar